

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
SURIN RAJABHAT UNIVERSITY

ปีที่ 19 ฉบับพิเศษ (มิถุนายน - กรกฎาคม) ประจำปี 2560

Vol.19 Special Issue (June - July) 2017 : ISSN 1905 - 551X

กำหนดเผยแพร่ :

ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน) / ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม)

วัตถุประสงค์ :

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคมและการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม

เงื่อนไขการตีพิมพ์ :

ทุกบทความที่ตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อยสองท่าน ทศนะและข้อคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้ เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่ถือเป็นทศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

คณะกรรมการที่ปรึกษา :

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง สุขทอง

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทนงค์ รัตนรวมการ

รองศาสตราจารย์ ดร.สารทิ วรรณตรง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณินต์ ไสยโสภณ

อาจารย์ ดร.อัครพร สุขทอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

บรรณาธิการ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรายุ ทรัพย์สิน

ผู้ช่วยบรรณาธิการ : อาจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม

กองบรรณาธิการ :

ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

อาจารย์ ดร.อภิชาติ แสงอัมพร

อาจารย์ วิโรจน์ ทองปลิว

นางนุศรา มิ่งมงคล

นางปิยนุช ฝมพันธ์

นางสาวอุษณีย์ จะมัวดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
SURIN RAJABHAT UNIVERSITY

ปีที่ 19 ฉบับพิเศษ (มิถุนายน - กรกฎาคม) ประจำปี 2560

Vol.19 Special Issue (June - July) 2017 : ISSN 1905 - 551X

หน่วยงานภายนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.จิณณวัตร ปะโคทั้ง

รองศาสตราจารย์ ดร.สมมาตร ผลเกิด

รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ

รองศาสตราจารย์ สมหมาย ชินนาค

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กานต์ เนตรกลาง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศรพนธ์ เนื้อไม้หอม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ ปัญญาแก้ว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนวัต กระสังข์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญวรัตน์ แจ่มใส

อาจารย์ ดร.จักรพันธ์ ชัดขุ่มแสง

อาจารย์ สุรศักดิ์ ชะมารัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาถ้อยแถลงภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.สารภี วรรณตรง

รองศาสตราจารย์ ธงชัย วงศ์เสนา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง สุขทอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณินดิษฐ์ ไสยโสภณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเศษ ชินวงษ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา รัตนธรรมเมธี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรายุ ทรัพย์สิน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันทนา กุลรัตน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทีป แพร่มย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษฎา พิณศรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุไร จันทมัตตุการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรวัตร ภูระธีรานรัชต์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
SURIN RAJABHAT UNIVERSITY

ปีที่ 19 ฉบับพิเศษ (มิถุนายน - กรกฎาคม) ประจำปี 2560

Vol.19 Special Issue (June - July) 2017 : ISSN 1905 - 551X

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรัณย์พัชร ศรีเพ็ญ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุทัศน์ กองทรัพย์
อาจารย์ ดร.อัคราพร สุขทอง
อาจารย์ ดร.อภิชาติ แสงอัมพร
อาจารย์ ดร.ดำเกิง โภทอง
อาจารย์ ดร.อิทธิวัตร ศรีสมบัติ
อาจารย์ ดร.ชาติรี เกษโพนทอง
อาจารย์ ดร.จิราวรรณ อยู่เกษม
อาจารย์ ดร.วสันต์ชัย กากแก้ว
อาจารย์ ดร.เบญจวรรณ วงษาดี
อาจารย์ ดร.พนา จินดาศรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองภายนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.จิณณวัตร ปะโคทั้ง
รองศาสตราจารย์ ดร.สมมาตร ผลเกิด
รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ
รองศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์
รองศาสตราจารย์ สมหมาย ชินนาค
รองศาสตราจารย์ บุญหยั่ง หมั่นดี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศรพนธ์ เนื้อไม้หอม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กั้งแก้ว ปะติตังโฮ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญวรัตน์ แจ่มใส
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปอง สุวรรณภูมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญยแสนอ ตริวิเศษ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กานต์ เนตรกลาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พชรวิทย์ จันท์ศรีสิริ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอมอร แสนภูวา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
นักวิชาการอิสระ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
SURIN RAJABHAT UNIVERSITY

ปีที่ 19 ฉบับพิเศษ (มิถุนายน - กรกฎาคม) ประจำปี 2560

Vol.19 Special Issue (June - July) 2017 : ISSN 1905 - 551X

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพลินพิศ ธรรมรัตน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริเพ็ญ อุตไพบูลย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระศักดิ์ วรฉัตร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ ปัญญาแก้ว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ด่านประดิษฐ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระชัย ยศโสธร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตติ กิตติเลิศไพศาล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระชัย ยศโสธร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โชติ บศิริรัฐ

อาจารย์ ดร.จักรพันธ์ ชัดขุมแสง

อาจารย์ ดร.ปรารถนา แซ่ฮึ้ง

อาจารย์ สุรศักดิ์ ชะมารัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏฟิลิปปินส์

มหาวิทยาลัยราชภัฏฟิลิปปินส์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

จัดรูปเล่ม : นายพัทธ์ สุทธิประภา

ศิลปกรรม : นายอนันต์ แสงมี / นายณัฐนันท์ แสงสว่าง

ฝ่ายประชาสัมพันธ์ : นางสาวศศิธร จันครา / นางสาวกตพร ศรีโกตะเพชร

สำนักงาน : ฝ่ายวิจัยและจัดการความรู้ สำนักงานคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสุรินทร์ อาคาร 38 ชั้น 3 ที่อยู่เลขที่ 186 หมู่ที่ 1 ถนนสุรินทร์ - ปราสาท ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ 32000 โทรศัพท์/โทรสาร 044-513369 E-Mail. Human_journal@hotmail.com

จัดพิมพ์โดย : ร้านพีดีไซน์ 172/1 ถนนเทศบาล 4 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 32000

สารจากอธิการบดี

“มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์” เป็นมงคลนามที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีความหมายลึกซึ้ง “ราชภัฏ” แปลความว่า ข้าราชการ หรือคนของพระเจ้าแผ่นดิน และต่อมาทรงได้พระราชทาน “พระราชลัญจกร” อันเป็นตราประจำพระองค์สำหรับใช้ประทับในเอกสารสำคัญส่วนพระองค์มาเป็นตราของมหาวิทยาลัยราชภัฏทุกแห่ง ด้วยเหตุนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์จึงมุ่งเน้นการบริหารงานที่จะเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำ 1 ใน 5 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผลงานเป็นที่ยอมรับ กระตุ้นการพัฒนาของท้องถิ่นสู่สากล เพื่อเจริญรอยตามพระราชจริยวัตร และพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

การจัดทวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ฉบับพิเศษ ที่คนบตีได้ปรากฏเนื่องในงานมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วิชาการ ครั้งที่ 23 ภายใต้หัวข้อ “ศาสตร์แห่งพระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน” นี้ ถือเป็นผลงานทางวิชาการที่มีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา งานวิจัย ตลอดจนพัฒนาองค์ความรู้จากการวิจัยที่มีคุณภาพไปสู่การพัฒนาและประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ทั้งต่อองค์กร สังคมและประเทศชาติ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การจัดงานมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วิชาการ ครั้งที่ 23 ในครั้งนี้จะเป็นอีกก้าวหนึ่งที่เปิดโอกาสให้กับอาจารย์ นักวิจัย นิสิต นักศึกษาของมหาวิทยาลัยต่างๆ ตลอดจนผู้สนใจทุกท่านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเป็นเครือข่ายการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการและสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริงสืบไป

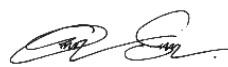
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กนก โตสุรัตน์
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

สารจากคณบดี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เป็น 1 ใน 5 คณะของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ซึ่งมุ่งเน้นให้เป็นองค์กรที่ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน ควบคู่กับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร มีวัฒนธรรมการประเมิน ตรวจสอบ มีความโปร่งใส รับผิดชอบ ชอบธรรม และยุติธรรม บัณฑิตมีความรู้คู่คุณธรรม มีทักษะและความสามารถในการอยู่ร่วมในประชาคมอาเซียน ภายใต้พันธกิจหลัก 5 ด้าน คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย และงานสร้างสรรค์ การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม และการพัฒนาองค์กร ทั้งนี้ ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และนโยบายรัฐบาลโดยเฉพาะประเทศไทย 4.0 ที่เน้นความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยการน้อมนำกระแสพระราชดำริ “ศาสตร์พระราชา สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน”

งานมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วิชาการ ครั้งที่ 23 ในครั้งนี้ ถือเป็นอีกมิติหนึ่งที่ทางคณะได้จัดทำวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ฉบับพิเศษ ขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน รวมทั้งผู้สนใจโดยทั่วไป ภายใต้หัวข้อ “ศาสตร์แห่งพระราชา สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน” อันจะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาและประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ทั้งต่อองค์กร สังคม และประเทศชาติ

ในนามคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ขอขอบคุณคณะกองบรรณาธิการ เจ้าของผลงาน บทความทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำให้วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ฉบับพิเศษได้เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการสู่สาธารณะตามนโยบายของคณะ และมหาวิทยาลัย ขอขอบพระคุณคณะกรรมการกลั่นกรองทุกท่านที่ได้กรุณาชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่าน เป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้มีวารสารฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

อาจารย์ ดร.อัคราพร สุขทอง
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เป็นวารสารทางวิชาการของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 19 โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคมและการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม เป็นต้น

สำหรับ วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ปีที่ 19 นี้ ได้จัดทำเป็นฉบับพิเศษ เนื่องในงานมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วิชาการ ครั้งที่ 23 ภายใต้หัวข้อ “ศาสตร์แห่งพระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 26-27 กรกฎาคม 2560 นี้ โดยการปรารภของอาจารย์ ดร.อัครพร สุขทอง คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่ประสงค์ให้ คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยจากสถาบันภายนอกและคณาจารย์ภายในมหาวิทยาลัย รวมถึงผู้สนใจทั่วไปได้นำเสนอผลงานทางวิชาการ ซึ่งผลงานทางวิชาการเหล่านี้ทางกองบรรณาธิการได้จัดส่งไปให้คณะกรรมการกลั่นกรองบทความทางวิชาการของแต่ละสาขาเป็นผู้อ่านและมอบให้ผู้รับผิดชอบความนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนการตีพิมพ์

ความตั้งใจของกองบรรณาธิการจัดทำวารสารในครั้งนี้มีความมุ่งหวังที่จะจัดทำวารสารให้สมบูรณ์ตามเกณฑ์มาตรฐานของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI : Thai Journal Citation Index Centre) โดยมีจำนวนบทความรวม 12 บทความ ได้แก่ 1) นิพนธ์โดย ประดิษฐ์ ชื่นบาน 2) นิพนธ์โดย โชติ บดีรัฐ 3) นิพนธ์โดย อนุวัต กระสังข์ 4) นิพนธ์โดย เสกสรรค์ สนวา สุพัฒนา ศรีบุตรดี 5) นิพนธ์โดย สุรศักดิ์ ชะมารัมย์ 6) นิพนธ์โดย ฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี จินตกานต์ สุธรรมดี 7) นิพนธ์โดย พีรวัส อินทวิ 8) นิพนธ์โดย อัญญา บุชยันต์ 9) นิพนธ์โดย จิรายุ ทรัพย์สิน วันชัย สุขตาม 10) นิพนธ์โดย ชัย สมรภูมิ 11) นิพนธ์โดย สันทนา กุลรัตน์ และ 12) นิพนธ์โดย พชรินทร์ โชคอำนวย ทั้งนี้ขอขอบคุณคณาจารย์ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปทุกท่านที่ให้ความสนใจร่วมส่งบทความเผยแพร่ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ และขอขอบคุณกองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาถ่วงถ่วงบทความทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรายุ ทรัพย์สิน

บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
กองบรรณาธิการ	1
คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ	2
สารจากอธิการบดี	5
สารจากคณบดี	6
บทบรรณาธิการ	7
บทความวิจัย	
การพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษาครูโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน โดย ประดิษฐ์ ชื่นบาน	11
ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตหมู่บ้านผาผึ้ง อำเภอนันทบุรี จังหวัดพิษณุโลก โดย โชติ บัณฑิตรัฐ	19
บทความวิชาการ	
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : หลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรมอย่างยั่งยืน โดย อนุวัต กระสังข์	29
การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21 โดย เสกสรรค์ สนวา และสุพัฒนา ศรีบุตรดี	49
การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดย สุศักดิ์ ชะมารัมย์	65
บทบาทของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อการปฏิรูปประเทศไทย โดย ฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมาดี และจินตกานต์ สุธรรมาดี	83

สารบัญ

	หน้า
พระราชผู้ทรงธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม โดย พีรวัส อินทวิ	93
กษัตริย์นักภูมิศาสตร์ (King of Geographer) โดย อัญญา บุญยงค์	103
การศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ (ระหว่าง พ.ศ. 2541-ปัจจุบัน) ตามศาสตร์แห่งพระราชฯ สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดย จิรายุ ทรัพย์สิน และวันชัย สุขตาม	121
ข้าว...จากศาสตร์พระราชสู่วิถีวัฒนธรรมข้าวสุรินทร์ โดย ชัย สมรภูมิ	139
บทความปกิณกะ	
บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ต่อการสืบสานพระราชปณิธาน พระราชดำริ และพระราชดำรัสในรูปแบบต่าง ๆ ตามพันธกิจในฐานะเป็น สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดย พชรินทร์ โชคอำนวย	157
ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท : โครงการห้องสมุดสู่ชุมชน สาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ โดย สันทนา กุลรัตน์, สารทิ วรรณตรง และคณะ	163
ภาคผนวก ภาพกิจกรรมมนุษยศาสตร์วิชาการ	177
ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์	180
หลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความจากงานวิจัย เพื่อพิมพ์ใน วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์	181
แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับบทความวิชาการหรือบทความจากงานวิจัยเพื่อพิจารณา นำลงวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์	188

การพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษาครูโดยใช้กระบวนการเรียนรู้
ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน
Life skills development of pre-service teachers training
learning process by using the sufficiency economy
philosophy for Asean

ประดิษฐ์ ชื่นบาน¹

Pradit Chuenban

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครูและเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษาครูโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน เป็นการวิจัยเชิงผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาพฤติกรรมมนุษย์และการพัฒนาตน สาขาวิชาประถมศึกษา วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 100 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. นักศึกษาที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 98 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 80.61 เพศชายจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 19.39 ส่วนใหญ่สังกัดคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 48.98 สังกัดคณะครุศาสตร์ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 24.49 สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และสังกัดคณะเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร จำนวนคณะละ 13 คน คิดเป็นร้อยละ 13.27

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

2. ทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 โดยภาพรวม พบว่ามีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เกือบทุกครั้งเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า มีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เกือบทุกครั้งทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยทักษะการจัดการปัญหาต่าง ๆ จากมากที่สุดไปหาน้อยน้อยที่สุด พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดได้แก่ ด้านสังคม รองลงมาคือ ด้านความคิด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านอารมณ์

3. การพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษาครูโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับประชาคมอาเซียนพบว่า นักศึกษาได้เรียนรู้ว่า ครอบครัวยุคใหม่ที่รู้จักอยู่อย่างพอเพียงนั้นทำให้ครอบครัวไม่ลำบาก มีชีวิตอยู่ดีกินดี และมีความสุข ไม่เดือดร้อนในภายหลัง ถือได้ว่าการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและภายในครอบครัวของตน ทำให้ตนเองและครอบครัวใช้ชีวิตได้อย่างสงบสุข และนักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ ทักษะชีวิต นักศึกษาครู ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

บทนำ

ทักษะชีวิตเป็นทักษะหนึ่งที่มีความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่ซับซ้อนในปัจจุบัน และเป็นทักษะที่ช่วยสนับสนุนและลดประเด็นปัญหาสำคัญที่เข้ามาคุกคามชีวิตแต่ละบุคคล อีกทั้งยังเป็นทักษะที่ช่วยบุคคลสามารถปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนช่วยเสริมสร้างการดำเนินชีวิตให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น องค์การอนามัยโลก (World Health Organization (WHO). 2013 : Online) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตไว้ว่า เป็นความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้บุคคลมีพฤติกรรมในทางที่เหมาะสมที่จะสามารถจัดการกับความต้องการและปัญหาต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบุคคลเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านชีวิตส่วนตัว ชีวิตครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน ชุมชน เป็นต้น

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (2548 : 30) ได้สำรวจปัญหาของเยาวชนไทยในปัจจุบัน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนวัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ถึงระดับปริญญาตรี จำนวน 4,645 คน จาก 25 จังหวัด ผลการศึกษา พบว่า ปัญหาอันดับ 1 ของเยาวชนไทย คือ ปัญหาการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ อันดับ 2 คือ ปัญหาการทะเลาะวิวาท อันดับ 3 คือ ปัญหาการใช้ยาเสพติด ซึ่งสอดคล้องกับ สไปเกลอร์และ จูเวมอนท์ (Spiegler ; Guevremont. 1998 : 269) ได้กล่าวว่า เด็กและวัยรุ่นที่ขาดทักษะสังคม และทักษะในการดำเนินชีวิตจะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิต เช่น ปัญหาการปรับตัวไม่เหมาะสม ปัญหาการแยกตัวออกจากสังคม ปัญหาผลการเรียนตกต่ำ ปัญหาการฆ่าตัวตาย เป็นต้น ปัจจุบันทักษะชีวิตเป็นที่ยอมรับและมีความจำเป็นอย่างยิ่งกับเด็กและเยาวชน ที่จะช่วยให้สามารถเผชิญหน้าและรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ในสังคม

ปัจจุบันได้ แต่ประเด็นสำคัญ คือ เด็กและเยาวชนไทยยังขาดทักษะชีวิตในการดำรงชีวิต ซึ่งอาจจะนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ตามมา

การที่ประเทศไทยของเรานั้นจะก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนได้อย่างสมบูรณ์พร้อมมูลนั้น ย่อมจะต้องอาศัยเหตุปัจจัยหลายอย่างมาประกอบเข้าด้วยกัน เพื่อเสถียรภาพที่มั่นคงถาวรอย่างแท้จริงแนวทางสำคัญอย่างหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมอบไว้แก่ชาวไทยทุกคนนั้น คือ หลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องและสอดคล้องกับ ความพอประมาณ การมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน โดยต้องอาศัยหลักความรู้คู่คุณธรรมประกอบกันด้วย หลักการเหล่านี้สามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ได้กับการเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน สภาพที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เสนอให้มีการปฏิรูปการศึกษาให้มีคุณภาพโดยการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง จัดการศึกษาให้ครอบคลุมการศึกษาต่าง ๆ อย่างบูรณาการและสมดุล พัฒนาครูให้มีจิตวิญญาณของครูมืออาชีพ ส่งเสริมวิทยาลัยชุมชนให้มีบทบาทพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ให้มีหลักสูตรอาชีวศึกษาในทุกระดับการศึกษาให้นักเรียนนักศึกษาที่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน (สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555)

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษานั้น จะต้องมุ่งพัฒนาที่ตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้นจึงควรส่งเสริมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่างๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับและรู้จักต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ หมั่นศึกษาเพิ่มพูนความรู้ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่ก้าวกระโดด ในการเลือกรับข้อมูลนั้น ต้องรู้จักพิจารณารับอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รู้จักแก้ไขปัญหอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลาจะได้รู้จัก และเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพ และผลจากการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ได้อย่างรอบคอบและระมัดระวัง (ปรัชญา พลพุดินันท์. 2556 : ออนไลน์) จากการนิเทศติดตามนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ พบว่า นักศึกษาครูประสบปัญหาการปกครองในชั้นเรียน และการปรับตัวในสถานศึกษา ซึ่งหากมีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความสอดคล้องกับความพอประมาณ การมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน โดยอาศัยหลักความรู้คู่คุณธรรมประกอบกันด้วยนำมาประยุกต์ใช้ได้กับการจัดการศึกษาจะสามารถพัฒนาคนในประเทศให้มีความพร้อมและรองรับความเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียนได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาทักษะชีวิตเกี่ยวกับการจัดการปัญหาต่าง ๆ ของนักศึกษาครู พัฒนาทักษะชีวิตโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันจะช่วยให้ นักศึกษาครูมีทักษะชีวิตและรู้วิธีป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่เกิด

ขึ้นและนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบวิชาชีพครูในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู
2. เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษาครูโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามหลักของปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงปริมาณกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาพฤติกรรมมนุษย์และการพัฒนาตน ปีการศึกษา 2559 ชั้นปีที่ 2 จำนวน 4 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาประถมศึกษา วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ รวมทั้งหมด จำนวน 100 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจัดกิจกรรมการพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 จำนวน 8 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) วิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. นักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมได้เกือบทุกครั้งเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า นักศึกษามีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่างๆ ทุกด้าน คือ ด้านสังคมด้านความคิดและด้านอารมณ์ได้เกือบทุกครั้ง เมื่อพิจารณาจำแนกตามเพศ พบว่า

1) ด้านสังคม พบว่า เพศหญิงมีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.37$) เพศชายมีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.36$)

2) ด้านความคิด พบว่า เพศชายและเพศหญิงมีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.36$)

3) ด้านอารมณ์ พบว่า เพศหญิงมีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.34$) เพศชายมีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.30$)

เมื่อพิจารณาตามสังกัดคณะ พบว่า

1) ด้านสังคม จำแนกตามสังกัดคณะ พบว่า คณะเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร

มีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.43$) รองลงมา คือ คณะครุศาสตร์ มีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.37$) คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.36$) และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ($\bar{X} = 2.34$)

2) ด้านความคิด พบว่า นักศึกษาคณะเกษตรและอุตสาหกรรมมีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.42$) รองลงมา คือ คณะครุศาสตร์ มีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.39$) รองลงมา คือ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.35$) และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.26$)

3) ด้านอารมณ์ พบว่านักศึกษาคณะครุศาสตร์และคณะเกษตรและอุตสาหกรรมมีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.36$) รองลงมาคือคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.34$) และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.21$)

2. การพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษาครูโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับประชาคมอาเซียนพบว่า นักศึกษาได้เรียนรู้ว่า ครอบครัวยุคใหม่ที่รู้จักอยู่อย่างพอเพียงนั้นทำให้ครอบครัวไม่ลำบาก มีชีวิตอยู่ดีกินดี และมีความสุข ไม่เดือดร้อนในภายหลัง ถือได้ว่าการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและภายในครอบครัวของตน ทำให้ตนเองและครอบครัวใช้ชีวิตได้อย่างสงบสุข และนักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

1. นักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมได้เกือบทุกครั้งเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า นักศึกษามีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ทุกด้าน คือ ด้านสังคมด้านความคิดและด้านอารมณ์ ได้เกือบทุกครั้ง สืบเนื่องจากการฝึกทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน ต้องมีการระบุปัญหาและวางแผนเป้าหมายที่จะแก้ไข การหาแนวทางสำรองหลาย ๆ วิธี เพื่อดำเนินสู่เป้าหมาย การประเมินและตัดสินใจเลือกทางที่ดีและเหมาะสมที่สุด การดำเนินวิธีแก้ปัญหาตามทางเลือกที่เลือกไว้ และสุดท้ายคือการติดตามผลตามวิธีการที่ปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของธีระ ชัยยุทธธรรม (2545: 61-67) ได้กล่าวถึงวิธีการต่าง ๆ ในการฝึกทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เป็นเทคนิคที่บุคคลหาวิธีการจัดการกับปัญหาในชีวิตประจำวัน เพื่อให้สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตให้เข้า

กับสังคมได้ด้วยการจัดประสบการณ์ในแต่ละขั้นตอนของการแก้ปัญหา สอดคล้องกับงานวิจัยของ จตุรวัฒน์ ฝัณักรัมย์(2557 : บทคัดย่อ) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีการศึกษา 2556 การเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมนักศึกษา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ได้ประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมชมรมนักศึกษาอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกันยสินี ปัญญาอภิวังค์ (2558 : 130) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง ทักษะชีวิตเพื่อการจัดการตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร พบว่า ระดับทักษะชีวิตเพื่อการจัดการตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มตัวอย่างโดยรวมอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบระดับทักษะชีวิตเพื่อการจัดการตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า เพศ ระดับชั้นปี กลุ่มการเรียนรู้ และเกรดเฉลี่ยที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อระดับทักษะชีวิตเพื่อการจัดการตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยที่มีผลต่อทักษะชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาทางด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม ด้านความภาคภูมิใจในตนเอง ด้านการเชื่ออำนาจควบคุมตนเอง และด้านการสนับสนุนทางสังคม และแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการจัดการตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า นักศึกษา ควรมีการเรียนรู้ อย่างสม่ำเสมอครบถ้วนต้องหมั่นดูแลและเอาใจใส่ในตัวนักศึกษา สถาบันการศึกษาควรจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตในด้านต่างๆ และชุมชนควรจัดโครงการที่เป็นประโยชน์เพื่อสร้างความสามัคคีภายในชุมชน

2. การพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษาครูโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับประชาคมอาเซียนได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่า ครอบครัวรู้จักอยู่อย่างพอเพียงนั้น ทำให้ครอบครัวของตนไม่ลำบาก มีชีวิตอยู่ดีกินดี และมีความสุข ไม่ต้องเดือดร้อนภายในครอบครัวอีกด้วย ถือได้ว่าการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนและภายในครอบครัวของตน ทำให้ตนเองและครอบครัวใช้ชีวิตได้อย่างสงบสุขสืบเนื่องจากหลักการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยยึดหลัก พออยู่ พอกิน พอใช้ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่าย ลดความฟุ้งเฟ้อ ในการดำรงชีพความเป็นอยู่ที่ไม่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องและสุจริตความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบ และการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นสำคัญและเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงความสุขความเจริญอันแท้จริง หมายถึง ความสุข ความเจริญ ที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังจากผู้อื่น มุ่งเน้นหาข้าวหาปลา ก่อนมุ่งเน้นหาเงินหาทองทำมาหากินก่อนทำมาค้าขายภูมิปัญญาชาวบ้านและที่ดินทำกิน คือทุนทางสังคมดั้งเดิมที่มั่นคง ร่างกายที่แข็งแรงปัญญาที่เฉียบแหลมจึงเป็นแรงบันดาลใจให้นักศึกษาคูรมีความเข้าใจ

ในการนำหลักการปฏิบัติเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้อย่างจริง ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของชาวยุซัย เพ็ชร ประพันธ์กุล (2550 : 50) “ความพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินงานทุกขั้นตอน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) นักศึกษาผู้หญิงเป็นส่วนมากมีทักษะการจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครูส่วนใหญ่อยู่ในระดับแก้ปัญหาได้เกือบทุกครั้ง ทำให้ไม่มั่นใจในการดำรงชีวิต เสมือนว่ายังมีความลังเลสงสัยในคำถามหรือสถานการณ์จริงในชีวิตอาจเกิดขึ้นหลากหลาย วัฒนธรรมทำให้มีความคิดสับสน ควรมีคำถามที่ง่ายต่อการตอบของผู้ตอบแบบสอบถามและไม่ควรมากเกินไป

2) ในกระบวนการพัฒนาทักษะชีวิตนักศึกษาควรเลือกประเด็นการพัฒนาเพียงด้านใดด้านหนึ่ง จะทำให้สามารถพัฒนานักศึกษาได้อย่างชัดเจน

3) นำปัญหาที่เกิดจากการตอบประเด็นที่ไม่ค่อยผ่าน ได้ในระดับเกือบทุกครั้ง ทำให้ยังมีประเด็นที่สามารถขยายความเป็นงานวิจัยในลักษณะเชิงอื่น ๆ ที่จะสามารถตอบคำถามได้ลุ่มลึกต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาทักษะการใช้ชีวิตของนักศึกษาสายอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างในการนำข้อมูลไปพัฒนานักศึกษา

2) ควรมีการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ทำให้ศึกษามีทักษะชีวิตด้านต่าง ๆ แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กันยสินี ปัญญาอภิวงศ์. (2558). “ทักษะชีวิตเพื่อการจัดการตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร.” ในวารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ. 8(1) : 130-132.

- จตุรวัฒน์ ผนังรัมย์. (2557). การมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีปีการศึกษา 2556 (Undergraduate Students' Participation in Activities at Suranaree University of Technology 2013). รายงานวิจัยสถาบัน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ชาญชัยเพชรประพันธ์กุล. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาประเทศจากแนวปรัชญาสู่การนำไปปฏิบัติจริง. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธีระชัยยุทธยรรยง. (2545, กุมภาพันธ์). วิธีการฝึกทักษะการดำเนินชีวิตแก่เด็กและเยาวชน. วารสารวิชาการ. 5(2) : 61-67.
- ปรัชญา พลพัฒน์นันท์. (2556). การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.bkbr4.com/index.php/suffecotoed>. สืบค้น 20 กรกฎาคม 2556.
- สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ ประจำปีพ.ศ. 2555 เรื่อง ยุทธศาสตร์ประเทศไทยใน 2 ทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2556 - พ.ศ. 2575) ภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ. (2548,มกราคม-กุมภาพันธ์). ต้องทำอีกโพล. มติชน. 25(1276); 30.
- World Health Organization. (1993). Life Skills Education for Children and Adolescents in Schools. Programme on Mental Health. Geneva. Available : <http://www.unescap.org/esid/hds/pubs/2317/m7.pdf>. Retrieved August 15, 2005
- Spiegler, Michael D.; &Guevremont, David C. (1998). Contemporary Behavior Therapy. 3rd ed. New York: Brooks/Cole.

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทาง
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตหมู่บ้านผารังหมี่ อำเภอนีนมะปราง
จังหวัดพิษณุโลก

Factors affecting the success of community development
according to the Sufficiency Economy Philosophy in Pha Rang
Mee Village, Noenmapreag District, Phitsanulok Province

โชติ บดีรัฐ¹
Chot Bodeerat

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงระดับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผารังหมี่ อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผารังหมี่ อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก และเพื่อศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผารังหมี่ อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในเชิงปริมาณ จำนวน 254 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติอนุมาน นำมาแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมถึงการทดสอบค่าสถิติ t-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า

1) ระดับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผารังหมี่ อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านความมีเหตุมีผล มีเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาตามลำดับ คือ ด้านความพอประมาณ ด้านความรู้ ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และด้านคุณธรรม

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

2) การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผารังหมี่ อำเภอนิคมบ่งช้าง จังหวัดพิษณุโลก จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ อาชีพ รายได้

ระยะการอยู่อาศัยในพื้นที่ มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผารังหมี่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านอื่นไม่มีผลต่าง

3) แนวทางในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผารังหมี่ อำเภอนิคมบ่งช้าง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า หน่วยงานภาครัฐควรมีการส่งเสริม สนับสนุน ให้ความรู้กับคนในชุมชนผารังหมี่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างทั่วถึง ควรมีทีมวิทยากรจากภาครัฐไปให้ความรู้กับชุมชนผารังหมี่ เกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบไม่พึ่งพาสารเคมี

คำสำคัญ : ความสำเร็จ, การพัฒนา, เศรษฐกิจพอเพียง, บ้านผารังหมี่

Abstract

This research aimed to study the success level of community development in accordance with Sufficiency Economy of Ban Pha Rang Mi, Noen Maprang District, Phitsanulok Province, to study the factors affecting the success level of community development in accordance with Sufficiency Economy of Ban Pha Rang Mi, Noen Maprang District, Phitsanulok Province as classified by personal attributes, and to study the recommendations for the development of sufficiency economy community of Ban Pha Rang Mi, Noen Maprang District, Phitsanulok Province. The research was a quantitative research. Tools used for data collection consisted of questionnaires and interviews. The samples were 254 people used for quantitative analysis. Statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation, standard deviation, t-test, and one-way ANOVA.

The results revealed that;

1. The success level of community development in accordance with Sufficiency Economy of Ban Pha Rang Mi, Noen Maprang District, Phitsanulok Province, as a whole, was in a high level. When considering each aspect, it was found that reasonableness was in the highest level, followed by moderation, knowledge, self-immunity, and ethics respectively.

2. Comparison of factors affecting the success of community development

in accordance with Sufficiency Economy of Ban Pha Rang Mi, Noen Maprang District, Phitsanulok Province as classified by personal attributes found that gender, age, occupation, income, length of stay in the area affected the success of community development in accordance with Sufficiency Economy of Ban Pha Rang Mi, Noen Maprang District, Phitsanulok Province with the statistical significance at the 0.05 level and other personal attributes were not affected.

3. The recommendations for the development of sufficiency economy community of Ban Pha Rang Mi, Noen Maprang District, Phitsanulok Province are government agencies should thoroughly encourage the knowledge of the people living in the community of Ban Pha Rang Mi about community development in accordance with Sufficiency Economy and provide a team of public speakers to educate the community about non-reliance agriculture.

Keywords : Success, Development, Sufficiency Economy, Ban Pha Rang Mi

บทนำ

ในปัจจุบันโลกของเราต้องเผชิญกับวิกฤติต่างๆ มากมายไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือแม้กระทั่งความเป็นอยู่ที่ไม่อาจปฏิเสธความวุ่นวายของสังคมโลกได้ ทุกประเทศต่างต้องการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งการพัฒนาประเทศมีทั้งผลดีและผลเสีย ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่กำลังก้าวไปสู่ประเทศพัฒนาแล้ว ทำให้คนในประเทศเริ่มที่จะละทิ้งความเป็นอยู่ที่เป็นไทยของเราไป หันไปเน้นภาคอุตสาหกรรม ดิจิทัลนิยม ชอบความฟุ้งเฟ้อ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแทบจะทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีทั้งทางบวกและทางลบ ทางบวกทำให้มีการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภค เป็นต้น แต่กระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้นยังได้ส่งผลกระทบตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ส่งผลให้ชนบทอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาด ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา ความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมกันมาถูกปรับเปลี่ยน ถูกล้มเลิกหายไป ซึ่งส่งสำคัญที่สุด คือ ความพอเพียงในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งพาตนเองและดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการตอบสนองต่อความต้องการต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้องถูกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความ

อ่อนแอของชนบท รวมทั้งกับปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ ได้เป็นอย่างดี (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550)

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ทรงชี้ถึงการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน“ทางสายกลาง” โดยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2517 ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ใจความสำคัญว่า “...ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นเริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อน ด้วยวิธีการที่ประหยัด อดออม ระมัดระวังและประหยัดนั้นก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์...”(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

จากภาพรวมของการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 สรุปได้ว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้ปรับแนวคิดการพัฒนาประเทศใหม่ มาเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไปพร้อมกัน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยให้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 9 ได้ัญเชิญหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นปรัชญาในการพัฒนาและบริหารประเทศ หลังจากนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ยังคงน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ใจความสำคัญ คือ การพัฒนาอย่างสมดุลการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ในสังคมและการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ประเทศไทยยังคงมีปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการประเทศที่ยังคงขาดความสมดุลการพัฒนาดังกล่าวจึงยังไม่สอดคล้องเป็นไปตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเท่าที่ควร ดังนั้นในแผนพัฒนาฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ยังคงัญเชิญหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวปฏิบัติ ในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาประเทศก้าวสู่ความสมดุลและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

ในการสร้างประเทศชาติให้มีความเข้มแข็ง สิ่งหนึ่งที่มีความจำเป็นคือ ต้องส่งเสริมตั้งแต่ระดับฐานรากของสังคม ซึ่งก็คือในระดับท้องถิ่น ซึ่งได้แก่หมู่บ้านที่กระจายอยู่ทุกส่วนของประเทศ

การส่งเสริมให้หมู่บ้านท้องถิ่นเหล่านั้นเข้มแข็ง ให้สามารถบริหารจัดการ มีความสามารถพึ่งพาตนเองได้และมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตนเอง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน และจากความเข้มแข็งของหมู่บ้านที่เป็นรากฐานของสังคม ก็จะนำไปสู่การรวมตัวเป็นเครือข่ายในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศชาติที่เข้มแข็งได้ ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศชาติที่ยั่งยืนต่อไป

อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็น กระบวนการพัฒนาหมู่บ้าน ให้ประชาชนใช้วิถีชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน สอดคล้องกับสภาพภูมิสังคม สร้างภูมิคุ้มกันแห่งการดำเนินชีวิตในบริบทของสังคมชนบทไทย โดยกำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนภารกิจการพัฒนา โดยดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในอำเภอเนินมะปราง เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองและดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งหมู่บ้านผาผึ้ง หมู่ที่ 3 ตำบลไทรย้อย อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ทางอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลกได้ส่งเสริมให้ดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สมาชิกในหมู่บ้านผาผึ้ง หมู่ที่ 3 ตำบลไทรย้อย อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการวางแผนพัฒนาและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งสมาชิกของหมู่บ้านได้มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมร่วมกันหลายกิจกรรม เช่น กลุ่มธนาคารขยะ กลุ่มเลี้ยงกบ กลุ่มทอผ้า-ทอเสื่อ กลุ่มทำน้ำหมักชีวภาพกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มไก่ชนกลุ่มข้าวกล้องและกลุ่ม อสม. เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของหมู่บ้าน เช่น ประเพณีบุญข้าวสาก การจัดงานวัดเด็ก การจัดงานวันสงกรานต์ การร่อนน้ำขอพรผู้สูงอายุ และงานกีฬาพื้นบ้าน เพื่ออนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมของหมู่บ้าน

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผาผึ้ง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการส่งเสริมการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ขยายการพัฒนาไปสู่หมู่บ้านอื่นๆ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงระดับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผาผึ้ง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผาผึ้ง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผาผึ้ง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในเขตพื้นที่หมู่บ้านผารังหมี่ อำเภอนีนะปราย จังหวัดพิษณุโลกจำนวน 700 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในเขตพื้นที่หมู่บ้านผารังหมี่ อำเภอนีนะปราย จังหวัดพิษณุโลกคำนวณโดยตารางทาโรยามาเน่ (Taro Yamane) จำนวน 254 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านผารังหมี่ อำเภอนีนะปราย จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะในการอยู่อาศัยในพื้นที่

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการศึกษาความหลากหลายของวิถีชีวิตชุมชนหมู่บ้านห้วยน้ำไซตำบลเนินเพิ่มอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ตามประเด็น 1) ด้านความพอประมาณ 2) ด้านความมีเหตุผล 3) ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี 4) ด้านความรู้ 5) ด้านคุณธรรม

ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผารังหมี่ อำเภอนีนะปราย จังหวัดพิษณุโลก

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ครอบคลุม และสามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้แบบสอบถามกับผู้ให้ข้อมูลและมีส่วนร่วมในการสังเกตในเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตหมู่บ้านผารังหมี่ อำเภอนีนะปราย จังหวัดพิษณุโลก

1. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการจัดตั้งคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนหมู่บ้านผารังหมี่ อำเภอนีนะปราย จังหวัดพิษณุโลก

2. เก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตัวเองซึ่งได้รับคืนจากประชาชนในเขตพื้นที่ชุมชนตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ที่ตอบแบบสอบถามครบตามจำนวนที่ให้แบบสอบถามทั้งหมด 254 ชุด

3. นำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลแล้วให้คะแนนตามค่าน้ำหนักของคะแนนสำหรับแบบสอบถามที่กำหนดไว้และนำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ด้วยมือหรือเครื่องคอมพิวเตอร์ในการคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำแบบสอบถามที่กลุ่มตัวอย่างได้
ทำการตอบแล้วมาวิเคราะห์ประมวลผล โดยแบ่งการวิเคราะห์ตามขั้นตอนต่อไปนี้ คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และสถิติ
อนุมานหรือสถิติเชิงอ้างอิง (Inferential Statistics) รวมถึงใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสำหรับ
รับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ดังนี้

- วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแปรอิสระ ด้านลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้
ข้อมูล ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะในการอยู่อาศัยในพื้นที่ โดย
ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) นำมาแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ (Percentage)

- วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนที่มี
ต่อระดับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผารังหมี อำเภอนินมะปราง
จังหวัดพิษณุโลก 5 ด้าน โดยผู้วิจัยได้ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) นำมา
แจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ (Percentage) หาค่าเฉลี่ย (Mean) และหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
(Standard Deviation)

- วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอ
เพียงของบ้านผารังหมี อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก จำแนกตามตัวแปร เพศ อายุ สถานภาพ
ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะในการอยู่อาศัยในพื้นที่ โดยใช้สถิติทดสอบค่า t- test แบบ
Two -Independent Sample Test และสถิติทดสอบค่า F-test โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวน
ทางเดียว (One-Way ANOVA) ทดสอบรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's Method)

- ข้อมูลที่เป็นคำถามปลายเปิดให้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อแนวทางในการพัฒนาชุมชน
เศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผารังหมี อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงในเขตหมู่บ้านผารังหมี อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยมีดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของกลุ่ม
ตัวอย่าง ระดับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตหมู่บ้าน
ผารังหมี อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตหมู่บ้านผำรังไหม อำเภอนีนะปราย จังหวัดพิษณุโลก	กลุ่มตัวอย่าง ระดับการปฏิบัติ (n=254)			
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับ
ด้านความพอประมาณ	3.43	1.13	มาก	2
ด้านความมีเหตุผล	4.64	1.14	มากที่สุด	1
ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี	3.33	1.13	มาก	4
ด้านคุณธรรม	3.32	1.19	มาก	5
ด้านความรู้	3.40	1.21	มาก	3
รวม	3.62	1.16	มาก	

จากตารางที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผำรังไหม อำเภอนีนะปราย จังหวัดพิษณุโลก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.62$, S.D = 1.16) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความมีเหตุผล ($\bar{X}=4.64$, S.D=1.14) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาตามลำดับ คือ ด้านความพอประมาณ ($\bar{X}=3.43$, S.D =1.13) ด้านความรู้ ($\bar{X}=3.40$, S.D =1.21) ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ($\bar{X}=3.33$, S.D =1.13) ด้านคุณธรรม ($\bar{X}=3.32$, S.D =1.19)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตหมู่บ้านผำรังไหม อำเภอนีนะปราย จังหวัดพิษณุโลก มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายดังนี้

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตหมู่บ้านผำรังไหม อำเภอนีนะปราย จังหวัดพิษณุโลก โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความมีเหตุผล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาตามลำดับ คือ ด้านความพอประมาณด้านความรู้ ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และด้านคุณธรรม ชุมชนมีความเห็นว่าโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเพียงแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนได้ ชุมชนมีความ

เป็นอิสระในการจัดการโครงการจากภาครัฐโดยองค์การบริหารส่วนตำบลหรือภาครัฐได้นำนโยบายมาเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมโดยใช้ชุมชนเป็นผู้คิด ผู้ทำเองผลสำเร็จของผลงานจึงเกิดจากชุมชน นอกจากนี้ปัจจัยส่วนบุคคลทำให้เกิดความแตกต่างกันในความเป็นอิสระในการจัดการโครงการ เศรษฐกิจแบบพอเพียง คือ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระยะการอยู่อาศัยในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมเศียร จันทร์หล้า (2551) และงานวิจัยของคณิตศักดิ์ เอ็งตระกูล (2551) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ยังมีอุตสาหกรรมครัวเรือน การท่องเที่ยว ร้านค้าต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มของประชาชนในท้องถิ่นนั้นการสร้างรายได้หลังจากที่ว่างเว้นจากการประกอบอาชีพหลัก ซึ่งส่วนใหญ่จะรวมกลุ่มกันแปรรูปอาหาร การรวมกลุ่มจะเป็นโอกาสในการสร้างงานและอำนาจต่อรองอีกด้วย ถ้ากลุ่มนั้นมีการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง และมีผลการดำเนินงานที่ดียังส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอีกด้วย พร้อมกันนี้งานวิจัยของชาติชาย เขียวงามดี (2553) พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพหลัก แต่การรวมกลุ่มมีการกระจุกตัวในชุมชน ปัญหา คือ ประชาชนขาดความรู้ทางด้านบัญชี ด้านการวางแผนทางการเงิน จึงทำให้การรวมกลุ่มขาดสภาพคล่องตัว แต่ก็ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และหน่วยงานต่างๆเช่นเดียวกัน

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผาผึ้งไหม อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านความมีเหตุมีผล มีเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาตามลำดับ คือ ด้านความพอประมาณ ด้านความรู้ ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และด้านคุณธรรม
2. การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผาผึ้งไหม อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระยะการอยู่อาศัยในพื้นที่ มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผาผึ้งไหม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านอื่นไม่มีผลต่าง
3. แนวทางในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผาผึ้งไหม อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก พบว่า หน่วยงานภาครัฐควรมีการส่งเสริม สนับสนุน ให้ความรู้กับคนในชุมชนผาผึ้งไหมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างทั่วถึง ควรมีทีมวิทยากรจากภาครัฐไปให้ความรู้กับชุมชนผาผึ้งไหม เกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบไม่พึ่งพาสารเคมี

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผารังไหม อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ โครงการจัดตั้งคณะสังคมศาสตร์ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ทุกคน เป็นผู้ช่วยนักวิจัยลงเก็บข้อมูลจริง ตลอดจนขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกๆ ท่าน

เอกสารอ้างอิง

- คณิตศักดิ์ เอ็งตระกูล. (2551). การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่. แบบฝึกหัดการวิจัยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชาติชาย เขียวงามดี. (2553). บทบาทของนวัตกรรมสร้างสรรค์กับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคเอเชีย. การค้นคว้าแบบอิสระเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2550). ความเป็นมาของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา. กรุงเทพมหานคร
- สมเศียร จันทร์หล้า. (2551). บทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายกลาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). แผนพัฒนาสู่ภาพแห่งชาติในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554). กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555-2559). กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : หลักการและวิธีการพัฒนาชุมชน
ตามหลักพุทธธรรมอย่างยั่งยืน
COMMUNIT : PRINCIPLES AND METHODS
FOR SUSTAINABLE COMMUNITY DEVELOPMENT
ACCORDING TO BUDDHADHAMMA

อนวัต กระสังข์ ¹

Anuwat Krasang

บทคัดย่อ

หลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรมอย่างยั่งยืนนั้นเป็นสิ่งใหม่สำหรับชาวบ้านทั่วไป แต่สำหรับพระสงฆ์นั้น ถือปฏิบัติกันมานาน เพียงแต่ไม่เป็นรูปธรรมเท่านั้น เป็นที่ตระหนักกันว่าปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาระดับชาติที่ทุกคนในชาตินับตั้งแต่หน่วยเล็กๆ จนถึงหน่วยใหญ่ คือตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว สังคม ไปจนถึงระดับองค์กร และระดับชาติ ต้องเข้ามามีส่วนร่วม จุดนี้เองทำให้พระสงฆ์คือผู้ที่มีบทบาทโดยวิธีผสมผสานหรือที่เรียกว่าบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าไปด้วยทำให้เป็นแนวคิดใหม่ที่น่าสนใจ

คำสำคัญ : ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, หลักการและวิธีการ, หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

The principles and methods of sustainable community development are new to ordinary people. But for the monks it has been practiced for a long time. But not only concrete, it is well known that these problems are a national problem. Everybody in the nation, from small units to large ones, is from individual, family, society to corporate and national level. to engage in this point of view, the monk is a person who plays a harmonious role, also known as integrating Buddhist principles, into a new interesting concept.

Keywords : Community, Principles and Methods, Buddhaddhamma

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทนำ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาแห่งการกำหนดแนวทางของการดำรงชีวิต ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงใช้เป็นหลักในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากไร้ในแผ่นดินให้ พออยู่พอกิน ตลอดมานานนับหลายทศวรรษและในคราวที่ประเทศไทยประสบกับปัญหา วิกฤติทางเศรษฐกิจเมื่อเกือบห้าปีที่ผ่านมา เนื่องจากตกอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม และลัทธิบริโภคนิยมที่เกินพอดี พระองค์ก็ได้ทรงชี้แนะปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่พสกนิกร เพื่อเตือนสติให้มีสติในการดำรงอยู่ของชีวิต และสังคมที่ยั่งยืนของประเทศไทย อีกทั้งยังเป็นการเตือนให้ตั้งสติโดยมีสัมมาทิฐิให้ประชาชนได้รู้เท่าทันความเป็นจริงและสภาพลวงตาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศชาติ ทรงชี้แนะแนวทาง ทางสายกลางในการดำรงชีวิตโดยใช้หลักพุทธธรรมหลายประการรวมทั้ง ลดกิเลส คือ ความโลภทั้งปวงเพื่อให้ชีวิตสงบสุข ร่มเย็นและเกิดสันติสุขอย่างยั่งยืนและถาวรขึ้นในแผ่นดิน โดยเสนอให้เป็น ทางเลือก (Alternative) แก่การดำรงชีวิต ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง นั้น แม้จะมีคำว่า เศรษฐกิจ แต่ก็ เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ที่ทรงมีพระประสงค์ให้พสกนิกรชาวไทย ทั้งปวง ยึดถือเอาเป็นหลักในการดำรงชีพ ทั้งในภาวะวิกฤติและต่อไปในอนาคต

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัส ซึ่งได้ทรงมีพระราชวินิจฉัยตามที่ร้องขอและทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานลงมาเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยอยู่ในภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2543: 205)ปรัชญาดังกล่าวจะเห็นได้ชัด ถึงหลักสำคัญของการดำรงชีวิตและการตั้งตนอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยที่จะต้องคำนึงถึงความพอเพียง ความพอประมาณ และความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีและยังต้องมีปัญญาความรอบรู้ รอบคอบ และความมีคุณธรรม ประกอบการตัดสินใจและการกระทำด้วย หลักสำคัญข้างต้นอาจจำแนกได้โดยสังเขป ดังนี้

- 1) ความพอประมาณ (ความพอเพียง) คือ ความสมดุลและความพอดี ไม่มากไม่น้อยเกินไป ตามแต่ต่อสภาพของบุคคลเป็นไปตามหลักพุทธธรรม มัชฌิมาปฏิปทา
- 2) ความมีเหตุผล เป็นเหตุผลที่สมควรในการกระทำและการตัดสินใจ โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ
- 3) ภูมิคุ้มกันที่ดี คือ มีความมั่นคงในการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อ เป็นการลดความเปราะบางต่อความเสี่ยงในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพหากมีสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้น

ส่วนเงื่อนไขคุณธรรม เป็นหลักสำคัญที่ต้องมีทั้งความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน

มีความอดทน ความเพียร และมีปัญญาในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักพุทธธรรม

แนวความคิดหลักของปรัชญา คือ การชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนเพื่อความมั่นคงและยั่งยืนในมิติต่าง ๆ เป็นการดำเนินตามทางสายกลางก้าวทันต่อโลก โดยปรัชญาใช้ได้ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ประเทศ เป็นการมองโลกในลักษณะที่เป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลง มีความไม่แน่นอนและมีความเชื่อมโยงกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก เป็นการปฏิบัติที่มุ่งผลทั้งระยะสั้นและระยะยาว

ผู้เขียนสรุปโครงสร้างของปรัชญาชี้ว่า ความพอเพียงเป็นทั้งผลและวิธีการ (End and mean) จากการกระทำโดยผลที่คาดว่าจะได้รับคือ การพัฒนาที่สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยมีความสมดุลในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันวิธีการตามความพอเพียงเป็นความสมดุลของการกระทำ ทั้งเหตุและผลจะนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา ภายใต้อัตลักษณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งในด้านการปฏิบัติ ความพอเพียงตามหลักปรัชญา ประกอบด้วยสามองค์ประกอบ (สามห่วง) คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง หากขาดองค์ประกอบใดก็ไม่เป็นความพอเพียงที่สมบูรณ์

ความพอประมาณ คือ มีสองนัยยะ ในด้านหนึ่งคือ ความพอดีไม่สุดโต่ง โดยมีการกระทำไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไปในมิติต่าง ๆ เช่น การบริโภค การผลิตอยู่ในระดับสมดุล การใช้จ่าย การออมอยู่ในระดับที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเอง อีกด้านหนึ่งหมายถึงการที่สามารถพึ่งตัวเองได้ยืนได้บนขาของตนเอง

ความมีเหตุมีผล หมายความว่า การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอประมาณในมิติต่าง ๆ นั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุมีผล มีการพิจารณาจากเหตุ ปัจจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ต้องเป็นการมองระยะยาว คำนึงถึงความเสี่ยง ตลอดจนคำนึงถึงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการตัดสินใจนี้

การมีภูมิคุ้มกันในตัวดีพอสมควร หมายความว่า การกระทำที่ไม่คำนึงถึงเฉพาะเหตุการณ์ และผลในปัจจุบัน แต่ภายใต้ข้อจำกัดของข้อมูลที่มีอยู่ ต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคตด้วย และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ เพราะพลวัตในมิติต่าง ๆ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในสภาวะต่าง ๆ อย่างรวดเร็วขึ้น จึงต้องมีการเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบเหล่านั้นด้วย

นอกจากนี้การจะกระทำให้มีความพอเพียงตามหลักปรัชญาได้นั้น จะต้องมิใช่เงื่อนไขพื้นฐาน คือ การมีความรอบรู้ และคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต ในส่วนของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีสองด้านคือ ด้านจิตใจ ปัญญา และด้านการกระทำ ในด้านแรกเป็นการตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ ที่เหมาะสม ส่วนด้านการกระทำหรือแนวทางการดำเนินชีวิต เน้น

ความอดทน ความเพียร สติ ปัญญา และความรอบคอบ เจื่อนใจทั้งสองนี้จะทำให้การปฏิบัติตาม
เนื้อหาของความพอเพียงเป็นไปได้

หลักการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงหลักการว่าด้วยความพอเพียง ความพอประมาณ และความมีเหตุผล
การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งมีประเด็นรายละเอียดน่าสนใจดังนี้

(1) ความพอประมาณ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมตลอดถึงการพัฒนาในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
เกือบทุกโครงการ ล้วนมุ่งเน้นในเรื่องของการสร้างความ พออยู่พอกิน ความเหมาะสม ความพอ
เพียง และความพอดี ทั้งสิ้นและในความเป็นจริงแล้วได้ทรงดำเนินการเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่ง
สะท้อนออกมาในโครงการสร้าง ความพอเพียงให้กับเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ มา
ตั้งแต่เริ่มทรงงานช่วยเหลือพสกนิกรผู้ยากไร้ มานานนับหลายทศวรรษก่อนหน้านี้ที่จะเกิดปัญหา
วิกฤติทางเศรษฐกิจของประเทศ และก่อนที่จะว่า เศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นคำที่พูดอ้างอิงกันหนาหู
ในบรรดานักคิด นักวิชาการ และนักเศรษฐศาสตร์ทั้งหลายเสียอีก เกือบทุกครั้งและทุกแห่งหน ที่
ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงงานเพื่อช่วยเหลือ สงเคราะห์และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน
ผู้อยู่ห่างไกลและทุรกันดารในภูมิภาคและในชนบท พระองค์ทรงสั่งสอนและแนะนำให้ประชาชน
รู้จักเพียงพอในการบริโภค การดำรงชีวิตและการใช้ชีวิต โดยทรงแนะนำให้สันโดษ อด ละเอียด
อบายมุขและความโลภอย่างไรเหตุผล ทรงแนะนำให้ละเว้นวัฒนธรรมการบริโภคตามกระแสเศรษฐกิจ
ทุนนิยมที่ไร้สาระ ฟุ่มเฟือย มอมเมา และไม่รู้จักพอ ทรงเน้นเรื่องการสันโดษ ให้พึงพอใจในชีวิตที่
เพียงพอกับอัตภาพและสภาพแวดล้อม ควบคู่ไปกับการสร้างความมั่นคงและเกื้อกูลกันในชุมชน
พร้อม ๆ กัน (อภิชัย พันธุเสน, 2539:207-208) กับการสร้างความเข้มแข็งและการมีธรรมะและ
คุณธรรมในจิตใจ ไม่คดโกง เหาไรต์เอาเปรียบ รู้จักเสียสละและการให้ การแบ่งปันและให้ประสาน
ประโยชน์ระหว่างตนกับผู้อื่น (คุณ โทษณ์, 2525:109) ตลอดจนสังคมและสภาพแวดล้อมทั้งทาง
ธรรมชาติและทางวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมองว่าขณะนี้ก็มีผู้ที่มีความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกันมากยิ่งขึ้น โดยมีทั้งนักวิจารณ์และนักพัฒนา
หลายสาขาได้ทำความเข้าใจ และแลกเปลี่ยนความเห็นและทัศนะกันดังปรากฏในการสัมมนาต่างๆ
และแม้กระทั่งได้ขอพระราชทานความหมายลงมาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อน้อมเกล้าฯ
รับไปปฏิบัติดังกล่าวมาแล้ว

จากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นก็พอจะ
เห็นนัยสำคัญที่ว่า ทรงให้นำหลักของการพออยู่ – พอกิน กับความพอเพียงและพอดีเป็นฐานเบื้องต้น

ต้นก่อนที่จะขยายไปสู่การพัฒนาที่เป็นสัมมาพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป ความพออยู่-พอกินของประชากรผู้ยากไร้ส่วนใหญ่ของประเทศ จะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืนตามลำดับขั้นตอนโดยไม่เร่งรัดสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ โดยปราศจากรากฐานที่มั่นคงชัดเจน ผลจากเศรษฐกิจพอเพียงทำให้หลายฝ่ายเริ่มตระหนักว่า ความจำเป็นเร่งด่วนเรื่องจากภาพลวงตา โดยคำนึงถึงตัวเลขแสดงความเจริญเติบโตที่มีใช้ความจริงแท้ และมีได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนส่วนรวมเนื่องจากมีความโลภและกิเลสเป็นตัวชี้นำนั้นได้สร้างความหายนะแก่ประเทศชาติมาแล้วเพียงใด(นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2537:118-119) ดังนั้นจึงอาจสรุปความหมายและบริบทของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ว่า ความพออยู่ – พอกิน และความ พอเพียง ในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พระองค์ได้พระราชทานไว้นั้น มีความหมายและมีบริบทกว้างขวางเกินความมากกว่าเพียงแค่มีข้าวอยู่ในยุ้งฉางผักและปลาอยู่ในไร่เพียงพอสำหรับการบริโภคในครัวเรือนไปได้ตลอดปีเท่านั้น หากแต่เศรษฐกิจพอเพียงนี้ยังกินความหมายกว้างขวางลุ่มลึกและผูกพันสอดคล้องประสานกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ในเรื่องการเดินทางสายกลางและข้อธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับ ปรชญา และแนวคิด ในการดำรงชีวิตของผู้คน ชุมชน และสังคมไทยในอุดมการณ์ คือ พุทธวิธีแห่งความมีชีวิตอันประเสริฐอีกด้วย

ด้วยเหตุนี้ความหมายและบริบทของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริจึงเป็นที่เข้าใจกันมากยิ่งขึ้น และเป็นที่ยอมรับกันด้วยว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั้นคือหลักในการดำรงชีวิต ที่พึงปรารถนาของคนไทย ซึ่งสัมพันธ์อย่างยิ่งยวดกับเรื่องของจิตใจ จริยธรรมและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

นอกเหนือไปจากการทำทุกอย่าง ให้ง่ายและไม่สลับซับซ้อนจนชาวบ้านทำตามไม่ได้ อันเป็นหลักและหัวใจสำคัญของการดำเนินงานแล้ว การนำความรู้จริงในความเป็นไปแห่งธรรมชาติ และกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาใช้ในการแก้ไขปัญหา และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาวะที่ไม่ปกติให้เข้าสู่ระบบที่ปกติ นั้นก็นับว่าเป็นหลักการและแนวปฏิบัติที่สำคัญยิ่งอีกส่วนหนึ่งในการทรงงานของพระองค์ เช่น แนวความคิด ใช้ธรรมปราบอธรรม และ ธรรมปราบอธรรม หรือ น้ำดีไล่น้ำเสีย ในงานการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แนวคิดและปรัชญาการทำงานในลักษณะนี้จะเห็นได้ว่าเป็นการใช้ สติ และ ปัญญา ผสมผสานกับความรู้เข้าดำเนินการกับเหตุและปัจจัยไม่ว่าจะเป็นบวก หรือ ลบ ที่อยู่แวดล้อมมนุษย์ตามธรรมชาติให้ก่อประโยชน์สูงสุดนั้นเป็นการใช้ ปัญญา แก้ปัญหาตามหลักพระพุทธธรรมนั่นเอง(สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2529:240)

ในพระพุทธศาสนานั้น สรรเสริญ ยกย่อง คนที่พัฒนาตนแล้วว่าควรแก่การยกย่อง ดังพระบาลีที่ว่า ทนโต เสฏโฐมนุส.เสสุ แปลความได้ว่า ในหมู่มนุษย์ผู้ที่ฝึกตนแล้วประเสริฐที่สุด ผู้ที่พัฒนาตนแล้วคือ ผู้ที่ได้รับการสรรเสริญในพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), หลัก

แม่บทของการพัฒนาดน, 2547:18) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาดน คือ ธรรมอันประเสริฐ และมีความสำคัญยิ่ง ส่วนปรัชญา แนวคิดและทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีความมุ่งหมายหลักประการสำคัญที่สุด คือ การให้โอกาสแก่เกษตรกรผู้ยากไร้ได้มีโอกาสฝึกฝนทั้งทางด้านจิตและทางกายควบคู่กันไป โดยผสมผสาน อยู่ในเรื่องการทำมาหากิน คือ การมีสัมมาอาชีพที่ไม่เพียงแต่จะเน้นเรื่องความพออยู่ พอกิน และความพอเพียงแก่ชีวิต เท่านั้น แต่หากวิเคราะห์ลึกลงไปแล้วยังเห็นลักษณะของการทำให้เจริญ คือ ภาวนา ในทุกด้านของชีวิตของตนและชุมชนที่ตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันหลักของทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศไทย(วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, 2546:7)

(2) ความมีเหตุผล

ตามที่คุณเขียนได้กล่าวเป็นการปรับพื้นฐานมาในส่วนก่อนหน้านี้แล้วว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นชัดเจนในโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต่าง ๆ หลากหลาย ที่มีขึ้นเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นนั้น ประการแรก คือ ความพออยู่ – พอกิน และพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นพื้นฐานหลักของชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องสัมพันธ์กับหลักพุทธธรรมในข้อต่าง ๆ อันมีหลักแห่งการเดินทางสายกลาง คือ มัชฌิมาปฏิปทา เป็นปฐม (สนธยา พลศรี, 2545: 9) นอกไปจากนั้นก็ยังมีเรื่องของความพอเพียงเป็นการประมาณในการบริโภคซึ่งอยู่ในหลักธรรมเรื่องมัตตัญญูตา ยังเรื่องการสันโดษ ประมาณตน มีวิริยะอุตสาหะในการประกอบอาชีพและการไม่โลภ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่เบียดเบียน ฯลฯ อันเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาเป็นลำดับอย่างต่อเนื่อง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างยิ่ง หลักของการ พออยู่ พอกิน พอดีและพอเพียงตลอดจนไม่โลภไม่เบียดเบียนทั้งผู้อื่น (ประสาธน์ หลักศิลา, 2545:2) และทรัพยากร ธรรมชาติ นั้น คือ แนวความคิดหลัก และเป็นพื้นฐานหลัก ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้ ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศวางแนวชีวิตตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาไว้ให้มั่น เพื่อเป็นภูมิคุ้มกัน มิให้เกิดความทุกข์ และสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขตามอัธยาศัย มีความงาม และมีสันติสุข ไปพร้อม ๆ กันด้วย

รากฐานสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยแท้ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ใด ความพออยู่ – พอกิน พอเพียงและพอดี นั้นเป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตที่มีความหมายลึกซึ้ง เป็นพระ ปณฺญา อันเฉียบคมที่ได้พระราชทานไว้เพื่อเป็นแนวทางแก้ไข และบรรเทา ปัญหา อันเนื่องมาจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ โดย มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว ก็คือหลักธรรมสำคัญแห่งพระพุทธศาสนาและเป็นหลักแห่งการดำรงอยู่ของชีวิตทั้งของฆราวาสและคฤหัสถ์ใน พรหมจรรย์ แห่งพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยทั้งประเทศถูกบ่มเพาะมานานพร้อมกับการเป็นชาติไทยนั่นเอง

(3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

การมีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตโดยที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับหลักธรรม มัชฌิมาปฏิปทาเป็นลำดับแรกและเป็นรากฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ในบทย่อนี้จึงเห็นควรพูดถึงในรายละเอียดเป็นการเฉพาะก่อนดังต่อไปนี้

พระพุทธศาสนา (พุทธธรรม) คือ ศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติอีกทั้งพุทธธรรมนั้นก็มิใช่เป็นเพียงปรัชญาของนักปรัชญาหรือเรื่องของนักคิดที่กำลังคิดค้นหาความจริง โดยใช้เหตุผลเชิงตรรกียาหักล้างพิสูจน์ความจริงกันอยู่ หากแต่พุทธธรรมเป็นเรื่องของ การปฏิบัติ หรือเป็นการปฏิบัติของผู้ทรงปัญญา ซึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาให้กับชีวิตและความเป็นอยู่จริงของมนุษย์ พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการสอนความจริงที่เป็นประโยชน์ และสั่งสอนเฉพาะสิ่งที่จะนำมาปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ในชีวิตจริงได้ด้วยเหตุนี้ พระพุทธองค์ จึงไม่ทรงสนับสนุน การพยายามเข้าถึงสัจธรรม ด้วยวิธีครุ่นคิด และถกเถียงหาเหตุผลเกี่ยวกับปัญหาทางอภิปรัชญา ซึ่งไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ และด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนา เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตจริงของมนุษย์นี้เอง ความเป็นพุทธธรรมจึงต้องอาศัยการพิจารณาคุณค่าทางจริยธรรมประกอบด้วย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า วัฏ มัชฌิมาปฏิปทา เป็นประมวลคำสอนภาคปฏิบัติ คือ ระบบ จริยธรรม ทั้งหมดของพระพุทธศาสนา มีรายละเอียด ขอบเขต กว้างขวาง มากเกินกว่าที่จะพูดถึงให้ครบถ้วนกระบวนความได้ แต่สามารถที่จะอธิบาย ทางสายเดียวแต่มีองค์ประกอบ 8 อย่าง อันเป็นหัวข้อสำคัญของ อริยอัฏฐังคิกมัคค์ หรือ อารยอัษฎางคิกมรรค (มรรคอันประเสริฐ มีองค์ประกอบ 8 อย่าง) ดังนี้ คือ

- 1) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ (Right View)
- 2) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ (Right Thought)
- 3) สัมมาวาจา วาจาชอบ (Right Speech)
- 4) สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ (Right Action)
- 5) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ (Right Livelihood)
- 6) สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ (Right Effort)
- 7) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ (Right Mindfulness)
- 8) สัมมาสมาธิ จิตมั่นชอบ (Right Concentration)

องค์ประกอบทั้ง 8 นี้ มีใช้ทางแปดทาง หรือต้องกระทำให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปที่ละข้อ หากแต่เป็นส่วนประกอบของทางสายเดียวกัน ที่ต้องอาศัยพึ่งพิงกัน เหมือนเกลียวเชือก 8 เกลียว ที่รวมกันเข้าเป็นเส้นเชือกเดียว ที่ต้องปฏิบัติร่วมกันไปโดยตลอด

พระธรรมปิฎก (ปัจจุบัน พระพรหมคุณาภรณ์) ให้บรรยายอธิบายในเรื่องนี้ว่าการศึกษาพัฒนาองค์ธรรมภายใน มัชฌิมาปฏิปทา นี้ ก็คือ การพัฒนาของชีวิต หรือพัฒนาการของชีวิตภายใต้กรอบกระบวนการของธรรมชาติ ที่ดำเนินไปตามวิถีแห่งมรรค และเมื่อพูดโดยผลรวมแล้ว สามารถแบ่งแยกออกเป็นหลักสามส่วน คือ

1) อธิศีลสิกขา คือ การฝึกศึกษาอบรมในด้านความประพฤติ ทางกาย วาจา และอาชีพ ให้มีชีวิตสุจริตและเกื้อกูล (Training in Higher Morality)

2) อธิจิตตสิกขา การฝึกศึกษาอบรม ด้านสมาธิ คือการพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งไม่หวั่นไหวง่าย (Training in Higher Mentality หรือ Concentration)

3) อธิปัญญาสิกขา การฝึกฝนศึกษาพัฒนาในด้านปัญญาให้สูงขึ้นและให้รู้คิด เข้าใจมองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง (Training in Higher Wisdom)

วิธีการพัฒนา

สำหรับขั้นตอนและวิธีการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงนี้ มีดังนี้ คือ 1. การพึ่งตนเอง 2. พออยู่พอกิน 3. พอเพียง 4. การไม่เบียดเบียน

1) การพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเอง ดังกล่าวแล้วว่าพระพุทธศาสนา คือ ศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติ ดังนั้นจึงให้ความสำคัญและพึงเล็งการปฏิบัติทั้งทางกาย และใจเพื่อการพึ่งตนเองทุกระดับเป็นอย่างมาก (พระอาจารย์ ช าสุภโท, 2541:29) เช่นเดียวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการสงเคราะห์ช่วยเหลือ เพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้และยืนอยู่บนขาของตนเองได้ เพื่อให้มีความแข็งแรงมั่นคงเพียงพอที่จะ พัฒนาตน ไปสู่ระดับที่สูงขึ้นต่อไป การพัฒนาตนนี้ย่อมาหมายถึงการพัฒนาตนทั้งภายนอกและภายใน คือ พึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจและมีภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ ที่จะสามารถฝึกตนให้พ้นจากห่วงโซ่ของกระแสบริโภคนิยมโดยยึดถือและปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและจริยธรรมตามพื้นฐานของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประจำชาติไทยอยู่แล้ว (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2525:8)

หลักธรรมว่าด้วยการพึ่งพาตนเอง หรือ พึ่งตนเองในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่หลายประการ เป็นการเฉพาะเช่น นาถกรณธรรม ซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรมสำคัญ 10 ข้อ ว่าด้วยธรรมอันเป็นการสร้างที่พึ่งคุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนเองได้ประกอบด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2545:324)

หลักธรรมว่าด้วยการพึ่งพาตนเอง หรือ พึ่งตนเองในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่หลายประการ เป็นการเฉพาะเช่น นาถกรณธรรม ซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรมสำคัญ 10 ข้อ ว่าด้วยธรรมอันเป็นการสร้างที่พึ่งคุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนเองได้ประกอบด้วย

- 1) ศील (ความประพฤติดีงาม, ระเปียบวินัย, อาชีวะบริสุทธิ)
- 2) พาหุสัจจะ (การศึกษา – การเฝ้าหาความรู้)
- 3) กัลยาณมิตตตา (คบคนดี มีกัลยาณมิตร, ปรีक्षा)
- 4) โสวจิตตา (เป็นคนง่าย รับฟังเหตุผล)
- 5) กิงกรณีสสุ ทุกขตา (ชวนขายกิจการ, ทำได้สำเร็จ ฯลฯ)
- 6) ธัมมกามตา (รู้รัก, ไคร่ธรรม, รับรู้ – รับฟัง)
- 7) วิริยารัมภะ (ขยันหมั่นเพียร, ละชั่ว ทำดี, เข้มแข็ง)
- 8) สันตุฎฐิ (สันโดษ, พอใจกับสิ่งที่หามาได้โดยชอบ)
- 9) สติ (ความมีสติ, ไม่ประมาท)
- 10) ปัญญา (รู้คิด, พิจารณา, เข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง)

องค์ธรรมอันเป็นการ สร้างที่พึง นี้ เป็นธรรมมีอุปการะมาก เป็นคุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จและเป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณงามความดีทั้งหลายด้วย(อรสา เติตวิวัฒน์, และคณะ, 2552:1-3)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อวิเคราะห์เทียบเคียงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ข้อนี้อันแล้ว จะเห็นความประสานสอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงแต่มุ่งประสงค์ให้เกษตรกรและในวงที่กว้างขวางออกไป คือ ประชาชนทั้งชาติได้พึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังหมายความคลุมถึงการมีความมั่นคงในการที่จะเป็น อิสระภาพจากการครอบงำของกระแสโลกในเชิงวัตถุนิยมและบริโภคนิยมต่าง ๆ ทั้งประชาชนยังสามารถกำหนดความเป็นอยู่ของตนเองด้วย สติปัญญา ความพากเพียร ความสันโดษ โดยมีองค์ธรรมทางพระพุทธศาสนา เกื้อหนุนอยู่ด้วย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2541:21-22) ดังจะเห็นได้จากความในพระราชดำรัส ตอนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ว่า...คนเราถ้าพอในความต้องการมันก็มีควมโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อยถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้มีความคิดว่า ถ้าทำอะไรต้อง พอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมากเราก็อยู่เป็นสุข

การพึ่งตนเองได้ในกระบวนการทัศน์ของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นกินความหมาย ถึงการพัฒนาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไว้ด้วย (อภิชัย สมบูรณ์ปกรณ์, และคณะ, 2552:18) การพึ่งตนเองได้จึงไม่ได้มีความหมายเฉพาะ การพึ่งตนเองได้ทางด้านวัตถุเท่านั้น แต่หมายความกว้างขวางถึงการควบคุมตนเองให้เป็นอิสระปลอดโปร่งจากอำนาจของกิเลส และสามารถข่มตน ข่มใจ ให้เกิดปัญญาในการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่ารู้จักทุกข์ รู้เท่าทันทุกข์และมีความสุขตามอัตภาพได้ด้วย(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2539:78)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันมีเรื่องการพึ่งตนเองเป็นหลัก ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานไว้ นั่น คือ หลักของการกระทำหรือปฏิบัติ เพื่อสร้างเหตุและผล ตามหลักของพุทธธรรมนั่นเอง

ในหลักการพึ่งตนเองและการทำความดี เพื่อให้ตนเป็นที่พึ่งของตนได้นั้น พระไพศาล วิสาโล ได้อรรถาธิบายไว้ในพุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมว่า การพึ่งตนเองในระดับของบุคคลนั้นมีใช้ เป็นสถานะที่ต่างคนต่างอยู่หรือตัวใครตัวมันแบบที่เรียกว่าปัจเจกนิยม (Individualism) โดยสร้างความแปลกแยกจากสังคมแม้จะอยู่ในสังคม ซึ่งในทางพระพุทธศาสนามองว่า(พระไพศาล วิสาโล, พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม, 2533:23)

ปัจจุบันเป็นที่ตระหนักและทราบกันอยู่ดีแล้วว่า แนวทางและทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย นับแต่ได้เริ่มพัฒนาประเทศอย่างเป็นระบบเป็นต้นมา เกือบ 5 ทศวรรษแล้วนั้น ใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในระบบทุนนิยมสมัยใหม่ซึ่งมุ่งเน้นการผลิต การบริโภค การลงทุน และการใช้ทรัพยากรขนาดใหญ่ เพื่อเพิ่มผลผลิตและกระตุ้นการบริโภคอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด ผลจากการพัฒนาตามแนวคิดตะวันตกที่ผ่านมานั้น ก่อให้เกิดความเสียหายในหลายด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในแง่ของผลดีจากการพัฒนาตามแนวความคิดนี้ ปรากฏว่า คนจำนวนน้อย(มาก) คือ กลุ่มทุนผูกขาด ซึ่งมีอำนาจและอิทธิพลทั้งทางเศรษฐกิจ การพาณิชย์ และการเมือง ได้รับส่วนแบ่งจากผลประโยชน์มากกว่าครึ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นจำนวนมหาศาล คนส่วนใหญ่ของประเทศโดยเฉพาะเกษตรกรที่ยากจนที่สุดของประเทศ 20 % ได้รับผลจากการพัฒนาไปไม่ถึง 10 % (ดูตารางแสดงความไม่เท่าเทียมกันของรายได้หน้า 32) ดังนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งได้พระราชทานให้ไว้เป็นแนวทางเลือกจึงให้ความสำคัญแก่การพึ่งตนเองและพอเพียงเป็นอย่างมาก

เกี่ยวกับแนวความคิด เรื่องที่เห็นควรมีการปรับเปลี่ยนแนวคิด และปรัชญาการพัฒนาเศรษฐกิจของโลกตะวันตก ที่ถือว่าเป็นแนวคิดสมัยใหม่นับแต่ศตวรรษที่แล้วมาว่าแท้จริงมีใช้สิ่งที่ทันสมัยและก่อประโยชน์ อันแท้จริงให้กับโลกมนุษย์เลย หากแต่เป็นการทำลายทั้งมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสียมากกว่าต่างหาก (ฉะลิยว บุรีภักดีและคณะ, 2545:44-45) ส่วนแนวคิดและปรัชญาตะวันออกที่วางไว้สำหรับชีวิตและโลกนั้น กลับเป็นปรัชญาที่ทันสมัยและทรงคุณค่ามากกว่า เช่น ความคิดในเรื่อง พุทธเศรษฐศาสตร์ (Small is beautiful) ของ อี.เอฟ.ชูมาร์คเกอร์ ซึ่งมีนัยที่สัมพันธ์อย่างยิ่งกับปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างยิ่ง (ประเวศ วะสี, 2541:35-36)

2) พออยู่พอกิน

คำว่า พออยู่พอกิน จะตรงกับคำว่าสันโดษ ตามหลักพุทธธรรมในเรื่องสันโดษ ดูจะเป็นหัวข้อ

ธรรมที่ถูกนำไปตีความและอธิบายความหมายให้ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากความหมายที่ถูกต้องสมบูรณ์ ส่วนใหญ่แล้วมักจะนำไปเทียบกับความหมายของการเฉื่อยชา มักน้อย ขาดความกระตือรือร้นและขาดวิริยะในการประกอบกิจการทั้งปวง ประเทศไทยเราเองแม้ว่ารากฐานสำคัญทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต คือ พระพุทธศาสนา แต่มีบางครั้งที่รัฐบาลและผู้นำประเทศซึ่งศรัทธาเชื่อมั่นในแนวคิดและปรัชญาตามแนวตะวันตก จะตามกระแสไปโดยมองข้ามสิ่งดีมีคุณค่าของพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของคนไทยไป และเข้าใจความหมายของคำว่าสันโดษคลาดเคลื่อนจนถึงกับมีมิชฌาติฐิ ว่าสันโดษเป็นการทำลายความเจริญก้าวหน้าของประเทศไปเสียอีก ตามที่ครั้งหนึ่งเคยมีสำสันเป็นทางการ จากหัวหน้ารัฐบาล ขอให้ที่ประชุมสงฆ์(ที่ประชุมสัมมนานา(สัมมนา) พระคณาธิการทั่วราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2503) เลิกสอนหลักธรรมเรื่องสันโดษ เนื่องจากคำสอนเรื่อง สันโดษ ทำให้คนมักน้อย ไม่อยากทำอะไร ไม่อยากได้อะไร ไม่จำเป็นต้องขวนขวาย เนื่องจากตายแล้วก็เอาไปไม่ได้ คำสอนเหล่านี้ ไม่เหมาะสมกับกาลของสมัยปฏิวัติ ซึ่งต้องการการพัฒนาและความขวนขวายหาทางก้าวหน้า (ดังคำมุ่งหมายที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาว่า การปฏิวัติครั้งนี้จะได้ผลสำเร็จหรือล้มเหลวก็อยู่ที่การพัฒนาเศรษฐกิจนี้เอง) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า หลักธรรมเรื่องสันโดษจึงไม่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งก็น่าเห็นใจ และต้องยอมรับกันว่า ปัญหาอยู่ที่ฐานความคิด ความรู้ ความเข้าใจ โดยเฉพาะ ทิฎฐิ ที่เป็นฐานความคิดทั้งปวงแนวคิดนี้ไม่น่าจะเกิดขึ้นได้กับพุทธศาสนิกชนไทยได้มากกว่าผลดีอยู่ตลอดมาโดยผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศที่ยังยากจน และทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ต้องถูกผลกระทบ และต้องตกเป็นทุนทางสังคมที่สูญเปล่ามาโดยตลอด (อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์, 2540:11)

เรื่องความสันโดษหรือความพอเพียง ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ก็เป็นเช่นเดียวกับหลักพระพุทธธรรมนั่นเอง ความพอเพียง เป็นเรื่องสำคัญของทั้งตัวบุคคลและของประเทศ ได้ทรงย้ำไว้ตามที่ยกมากล่าวอยู่เนื่อง ๆ ว่า คนเราต้องพอเพียงนั้นย่อมนัยความถึงคนเราต้องมีความสันโดษ ความพอเพียงเช่นใด ขนาดไหน จึงจะเป็นความเหมาะสมและสมควรแก่แต่ละบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับอัตภาพ และฐานานุรูปของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

สำหรับองค์ธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสันโดษ และการดำรงชีวิตทั้งดงามอีกข้อหนึ่งนั่น คือ ธรรมอันอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้น หรือธรรมเพื่อเป็นไปในประโยชน์ปัจจุบันคือ ทิฎฐิธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม หรือ ที่รู้จักกันดีว่า ทิฎฐิธัมมิกัตถประโยชน์ ซึ่งมีหัวข้อสำคัญดังนี้

- 1) อุฏฐานสัมปทา การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการงาน
- 2) อารักขสัมปทา การถึงพร้อมด้วยการเก็บรักษาโภคทรัพย์ อันตน ขวนขวายหามาได้ด้วยความชอบธรรม

3) กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตรและรู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย

4) สมชีวิตา ประมาณความเป็นอยู่ รู้จักกำหนดรายได้ รายจ่าย เลี้ยงชีวิตแต่พอดีให้
ผืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย

ซึ่งหลักธรรมในหัวข้อ ทิฐุธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรมนี้ ก็ได้มีอยู่ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกือบทั้งหมด และถือได้ว่า เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของบุคคลในระบบเศรษฐกิจพอเพียงโดยแท้ (ที.ปา. (ไทย) 11/197/202) อย่างไรก็ตามสำหรับความเข้าใจเรื่อง สันโดษ และความหมายที่แท้จริงในทางพุทธธรรมและในทางโลกนั้น ยังมีความเข้าใจไขว่เขวอยู่มากดังกล่าวไว้ข้างแล้วในเบื้องต้น และแม้กระทั่งในกระบวนการพัฒนาสมัยใหม่ ซึ่งยังเชื่อกันอยู่ถึง ณ บัดนี้ว่า การเร่งเร้าให้คนบริโภคมากเพื่อให้เกิดการผลิตมากจะช่วยให้การพัฒนาได้

สำหรับองค์ธรรมที่เรียกว่าสันโดษ ตามศัพท์ในพระบาลีซึ่งขอยกมากล่าวไว้ในที่นี้ มีดังนี้
สันโดษ 3 และ 12

สันโดษคือความยินดี ความพอใจ ความยินดีด้วยของของตนซึ่งได้มาด้วยเรี่ยวแรงและความเพียรโดยชอบธรรม ความยินดีด้วยปัจจัย 4 ตามมีตามได้ความรู้จักอ้อม รู้จักพอ 1) ยถาลาภสันโดษ (ยินดีตามที่ได้, ตามที่พึงได้ ตามที่ตนเองเพียรหาได้ ไม่กระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ฯลฯ) 2) ยถาพลสันโดษ (ยินดีตามกำลัง, เพียงพอแก่ร่างกาย สุขภาพ และวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง ฯลฯ) 3) ยถาสารูปสันโดษ (ยินดีตามสมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งตน ฯลฯ) (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545:106) สันโดษ 3 นี้ เป็นไปในปัจจัย 4 แต่ละอย่างจึงรวมเรียกว่า สันโดษ 12 ซึ่งแม้จะมุ่งเน้นเฉพาะบรรพชิตแต่ก็พึงพิจารณาได้ตามสมควร (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2537:77)

อย่างไรก็ตาม แม้จะพยายามวิเคราะห์ว่า สันโดษ อาจมีความหมายถึง ความเป็นปัจเจกนิยม (Individualism) ซึ่งความสันโดษในความหมายหนึ่งอาจหมายถึงการแยกตัวโดดเดี่ยว เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน และไม่นำพาต่อประโยชน์ส่วนรวมชุมชนและสังคมแต่ในความหมายที่แท้จริงทางพุทธธรรมแล้ว สันโดษ ห่างไกลจากความเป็น ปัจเจกนิยม ในระบบทุนนิยมโดยสิ้นเชิง เนื่องด้วยโดยที่ลัทธิปัจเจกนิยมในระบบทุนนิยมเสรีนั้น ความสำเร็จในการผลิตและการบริโภคที่ได้มาเฉพาะตน อาจเสริมให้เกิด อหังการ และ มมังการ ซึ่งจะต่อยอดเชื้อแห่งความโลภ และการเบียดเบียนไม่มีที่สิ้นสุด และจะเกิดการแข่งขันเพื่อเอาชนะ คู่แข่งและจะเร่งเร้าเบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติให้หมดสิ้นเปลืองไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ตามทฤษฎีการแข่งขัน (Competitiveness) ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมกันในสังคมผู้บริหารประเทศ และปัญญาชนบางส่วนอยู่ในขณะนี้ (ลีลาภรณ์ นาคทรพรพ และคณะ, 2548:16)

3) ความพอเพียง

คำว่า พอเพียง หมายถึงคำว่า มัตตัญญูตาเป็นอีกองค์ธรรมหนึ่งที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีศานติสุขและยั่งยืน มัตตัญญูตา โดยสรุปมีความหมายถึงความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอเหมาะพอดี เช่น รู้จักประมาณในการแสวงหา รู้จักประมาณในการใช้จ่ายให้พอเหมาะพอควรเป็นต้น(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546:193)

นอกจากนั้น หลักแห่งพระพุทธธรรม ยังสอนให้บุคคลจัดแบ่งทรัพย์ที่หามาได้ไว้เป็นสัดส่วนเพื่อความเหมาะสมในการใช้จ่ายและดำรงชีวิตโดยหลักในการรู้จักการใช้จ่ายและการบริโภคทรัพย์ที่หามาได้นั้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2543:53-59) เป็นหลักการที่สำคัญ เช่นกันในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้วยว่าทรงแนะนำและสั่งสอนเกษตรกรให้รู้จักประมาณในการใช้จ่ายและการบริโภค ด้วยการที่ทรงห่วงใยในเรื่องการใช้จ่ายเกินตัวของเกษตรกร จึงได้แนะนำให้เกษตรกรทำบัญชีรับ – จ่าย ส่วนครัวเรือนไว้อย่างง่าย ๆ ทำเพียงเพื่อให้ทราบ ว่า หามาได้เท่าใดและจ่ายเกินไปเท่าใด มีเหลือเท่าใด เพื่อจะได้มีแผนการใช้จ่ายเงินล่วงหน้า บัญชีนี้ใช้ขีดเอาข้างฝาก็ได้ หากเขียนหนังสือไม่ได้

ในเรื่องพฤติกรรมทางเศรษฐกิจนี้เมื่อวิเคราะห์เข้ากับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแล้ว จะเห็นว่าทุกเรื่องมีจุดอยู่ที่ตัวของมนุษย์เองก่อน ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การบริโภคหรือการวิภาคแบ่งปันกระจายรายได้ก็ตาม จะเริ่มที่ตัวบุคคลว่าต้องรู้จักประมาณตนก่อน การรู้จักประมาณ หรือการรู้จักพอดี (หรือในเศรษฐกิจพอเพียง เรียกว่า ความพอเพียง ความพอประมาณ) นั้น ทางพุทธศาสนาเรียกว่า มัตตัญญูตา หรือ หากเป็นการพอเพียงในการบริโภคอาหาร ก็เป็นโภชนมัตตัญญูตา เป็นต้น

ในองค์ธรรมที่กล่าวถึงธรรมอันทำให้เป็นสัตว์บุรุษ หรือคุณสมบัติของคนดี คือ สปัปฐิสธรรม 7 ได้กล่าวไว้ดังนี้

- 1) ธัมมัญญูตา ความรู้หลัก รู้จักเหตุ รู้กฎเกณฑ์เหตุผล
- 2) อตถัญญูตา ความรู้จักอรรถ,รู้ความหมาย, รู้จักผลรู้ประโยชน์อันพึงประสงค์, รู้เหตุรู้ผล ฯลฯ
- 3) อัตตัญญูตา รู้จักตน, รู้จักฐานะ, ความรู้ – ความสามารถความถนัด เป็นต้น ฯลฯ
- 4) มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ, ความพอดี, รู้จักบริโภคปัจจัย4, รู้จักเหตุผลการบริโภคทรัพย์ ฯลฯ
- 5) กาลัญญูตา การรู้จักกาล รู้จักเวลา อันเหมาะสม,รู้จักเวลาที่จะ ต้องใช้ในเวลาทำงานตรงเวลา,เป็นเวลา ฯลฯ
- 6) ปรีสัณญูตา รู้จักบริษัท, รู้จักชุมชน, รู้กิจที่ประพฤติ รู้จักที่ประชุมที่ตนร่วมอยู่ ฯลฯ
- 7) บุคคลัญญูตา ความรู้จักบุคคล, ความแตกต่างระหว่างบุคคล อหยาศัย, ความสามารถของบุคคล ฯลฯ(ที.ม. (บาลี) 10/165/96)

สัปปุริสธรรม ทั้ง 7 ดังกล่าวข้างต้นนี้ถือเป็นองค์ธรรมสำคัญ สำหรับทั้งบรรพชิตและฆราวาส ในการดำรงชีวิตอยู่ในความดี หรือเป็นคุณเครื่องเกื้อหนุนความดีที่เดียว กล่าวเฉพาะในข้อ มัตตัญญู ๓ ความพอดีและความพอประมาณในการบริโภคนั้น มิได้หมายความว่าถึงแต่เฉพาะในเรื่องของวัตถุ หรือปริมาณเท่านั้น หากยังจะต้องมองลึกลงไปถึงคุณค่าของสิ่งบริโภคนั้นด้วยว่าเป็น คุณค่าแท้ หรือ คุณค่าเทียม ว่าบริโภคไปเพื่ออะไร เพื่อความอยู่รอดของชีวิต หรือเพราะเหตุแห่ง ความฟุ่มเฟือย หรือแม้แต่กับของใช้สอยก็จะต้องคำนึงถึงว่า ใช้เพื่อความจำเป็นอะไร ตามที่พระภิกษุสงฆ์จะได้ รับการสอนในเบื้องต้นแรกให้ปฏิสังข-โยนิโส ฯเปฯ (ข้าพเจ้าพิจารณาแล้วจึงเสพปัจจัย) โดยพิจารณา ให้เห็นคุณค่าแท้ในการบริโภค เช่น เสพอาหารเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิต เพื่อสุขภาพ ดังนั้นเป็นต้นการพิจารณา อย่างนี้จะป็นเหตุให้เบียดเบียนสิ่งมีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ น้อยลง เป็นการมองเห็น ความสัมพันธ์ที่ตระหว่งชีวิตกับธรรมชาติ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรักและไม่ทำลายธรรมชาติอีกด้วย

มัตตัญญูตา ความรู้จักพอดีและพอประมาณในการบริโภคปัญหามีว่า ความพอดี จะมีอยู่ แค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับความเป็นเหตุเป็นผลของแต่ละคน แต่ในกรณีของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า ความพอดี หมายถึงความพอดีที่ทำให้คุณภาพของชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจ ดังข้อ ปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะพระสงฆ์จะมีสูตรที่ว่า ปฏิสัง.ขา โยนิโส ปิณ.ทปาดันเนว ทวายน มทายน น มณฺทนาย (มิใช่เพื่อสนุกสนาน ลุ่มหลง ฟุ่มเฟือย) ยาเทวอิมสสุกายสสุ แต่บริโภคเพื่อ ความสถิตยดำรงอยู่ ความพอดีที่หมายถึง คุณภาพของชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจนั้นเป็น สัมพันธภาพของบุคคลต่อสถานภาพที่ตนเป็นอยู่ เป็นการใช้อยูญาให้ทราบถึงจุดดุลยภาพว่าอยู่ ตรงไหน มีปัญญาทราบว่า การบริโภคปัจจัย 4 นั้น เป็นไปเพื่อดำรงชีวิตและดำรงธรรมชาติโดยไม่ เบียดเบียนกันหรือเพราะคุณค่าเทียม คือ ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม เป็นต้น (ขุ.ธ. (บาลี) 25/270/63) อันได้แก่การไม่เบียดเบียนชีวิตทั้งปวง ซึ่งรวมอยู่ในระบบนิเวศด้วย

4) ความไม่เบียดเบียน

อหิงสาการไม่ทำลายและไม่เบียดเบียน บางแห่งใช้คำว่า อพยาปชฌา การพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของบุคคลให้มุ่งสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม ทั้งทางกายและทางจิต มีความพอดี – พอเพียง ตลอดจนการ ให้ความสำคัญและเคารพต่อคุณภาพของระบบนิเวศ ซึ่งเอื้อประโยชน์แก่ชีวิตมนุษย์อันเป็นหลักใน พระพุทธธรรมนั้นสอดคล้องกับแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อย่างเห็นได้ชัด คุณค่าทางจริยธรรมและคุณค่าทางนามธรรมนี้ จะไม่เคยเห็นปรากฏในหลักทฤษฎี ทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก นับแต่ Adam Smith เป็นต้นมา สิ่งที่น่าจะเป็นข้อพิจารณาวิเคราะห์ สำหรับหลักพระพุทธธรรมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่อยู่ในแนวเดียวกันก็คือ การมุ่งเน้นที่ คุณภาพชีวิตและคุณค่าของมนุษย์เป็นเบื้องต้น และการนั้นต้องเป็นไปเพื่อการทั้งตนเองและผู้อื่น เพื่อปูทางไปสู่เป้าหมายระดับสูงขึ้นไป คือ สัมปรายิกัตถะ อันเป็นประโยชน์และคุณค่าทางจิตใจ

จนถึงปรมาตม์ คือ จุดหมายสูงสุด แต่การไม่เบียดเบียนเป็นสิ่งสำคัญทางโคจรของชีวิต(อง. ปญจก. (ไทย), 225/43/68-69)

นอกจากนี้ การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวนโยบายเสรีด้วยการเร่งรัดการผลิตและการส่งออกนั้น มีผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แรงงานและสภาพแวดล้อมดังได้กล่าวแล้วเป็นจำนวนมาก ในชนบท ซึ่งเสี่ยงต่อการเบียดเบียน การปลูกพืชเชิงเดี่ยวทำให้มีการเร่งผลผลิตด้วยการใช้ปุ๋ยและสารเคมีอย่างต่อเนื่อง ทำให้โครงสร้างของทรัพยากรดินและน้ำเสื่อมโทรม และเมื่อดินเสื่อมคุณภาพใช้ทำการเพาะปลูกไม่ได้อีกต่อไป ก็ถูกทิ้งร้างและมีการเปิดพื้นที่ใหม่ด้วยการบุกรุกป่าที่อุดมสมบูรณ์เพื่อทำกินต่อไป อันเป็นการเบียดเบียน และทำลายสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของธรรมชาติอย่างรุนแรง ซึ่งตรงกันข้ามกับเกษตรกรรมในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่เกษตรกรทำกินเพื่อตนเองและเพื่อขายในชุมชนนั้น กลับมีการอนุรักษ์มากและเบียดเบียนธรรมชาติน้อย เพราะผลิต พอเพียง ไม่โลภมาก ไม่ทำลายมากและกิจกรรมที่ทำในระดับที่ไม่กว้างขวางใหญ่โตมากนัก กลับเป็นการหมุนเวียนให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้นโดยธรรมชาติ และมีการปรับปรุงฟื้นฟูปรับตัวเองได้โดยธรรมชาติอีกด้วย การผลิตด้วยวิถีธรรมชาติ และไม่ใช้เทคโนโลยีสูงมากนักในระบบเศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องกู้หนี้ยืมสิน เพื่อลงทุนมากทางด้านกิจกรรมการเกษตร การผลิตและการบริโภคก็จะมีแนวทางที่ไม่เป็นการทำลายทรัพยากร และก่อให้เกิดของเสียมากเกินไป เป็นการสร้างดุลยภาพระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ ที่จะเกื้อกูลต่อกันและอยู่ร่วมกันด้วยความสันติ

ตามที่ได้วิเคราะห์ เทียบเคียงปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยลำดับโดยได้กล่าวถึงทั้งองค์รวม ในหลักพุทธธรรม และแยกอธิบายในแต่ละส่วนของข้อธรรมหลักในแต่ละหัวข้อสำคัญตลอดจนหลักธรรมโดยทั่วไปว่ามีความสัมพันธ์และสอดคล้องต้องกันอย่างไร โดยผู้วิเคราะห์ได้พยายามชี้ให้เห็นว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นได้ น้อมนำเอาหลักพุทธธรรมในเรื่อง มัชฌิมาปฏิปทา หรือ การเดินสายกลาง มาเป็นหลักพื้นฐานโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนในชาติ (ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545:36) ดำรงอยู่ในความพอเพียงทั้งในการบริโภค และการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังมีความซื่อสัตย์มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร มีความเป็นอิสระ และมีความมั่นคงในจิตใจ ไม่ตกไปสู่กระแสวัตถุนิยม และบริโภคนิยมได้โดยง่าย ให้ลด ละ เลิก ความโลภและการเบียดเบียน ให้รู้จักมัชฌิมา อุดม ไม่เอาจัด เอาเปรียบรู้จักเมตตาและการให้ ตลอดจนให้ประสานประโยชน์ระหว่างตนกับผู้อื่นและสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โดยไม่เป็นการทำลายอีกด้วย หลักการเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาอันเป็นรากฐานของวัฒนธรรมและสังคมไทยมานานนับเป็นพันปีทั้งสิ้น

เป้าหมายการพัฒนา

สำหรับเป้าหมายของการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ดังนี้ 1. มีการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน 2. มีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน 3. ระดับตน ครอบครัว ชุมชน รัฐ ดำรงอยู่ อย่างผาสุก และปฏิบัติตนเหมาะสม 4. สำนึกในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน มีความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ

การช่วยตนเองและการร่วมมือช่วยเหลือกันเป็นการทำให้บรรลุประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม มีการขยายความการช่วยตนเองว่าหมายถึงการเป็นคนขยัน ประหยัด พัฒนาตน หลีกพ้นอบายมุข การช่วยเหลือกันคือการร่วมแรงกาย แรงใจ กำลังความคิด กำลังทรัพยากรช่วยเหลือกันนี้ต้องมีคุณธรรม 4 ประการ เป็นที่ตั้งคือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความสามัคคี การมีระเบียบวินัยการบรรลุเป้าหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาตามแนวพระราชดำริระบุเงื่อนไขการปฏิบัติคือ การมีความรอบรู้ ความรอบคอบระมัดระวัง มีคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต (พิสิฐ บุญไชย และทรงคุณ จันทจร, 2540:139-140) ทั้งนี้ ตามพระบรมราโชวาทเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541 ความตอนหนึ่งว่า ...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ที่จะมาบอกทำให้พอเพียงเฉพาะตัวเอง 100 เปอร์เซ็นต์ เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน ต้องมีการช่วยกัน ถ้ามีการช่วยกันแลกเปลี่ยนไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงแล้ว แต่ว่าพอเพียงในทฤษฎีหลวงนี้คือสามารถที่จะดำเนินงานได้ ...ดังนั้นวิธีการบรรลุเป้าหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวคิดที่สอดคล้องกัน โดยมองที่คนและสิ่งแวดล้อม และกำหนดบุคลิกภาพของคนที่เหมาะสม มองการพัฒนาที่มั่นคง ยั่งยืน

คนแต่ละคนมีชีวิตแตกต่างกันไปตามแบบแผนของสังคมที่สลับซับซ้อน เปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดเวลา แต่ทุกคนก็ยังมีความต้องการที่ประสบความสำเร็จในชีวิตโดยเฉพาะคนไทยที่อยู่ในประเทศไทยนั้น ยังมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ทรงชี้แนะและมอบแนวทางในการดำรงชีวิตในทางสายกลางที่สมดุล คือ มีความพอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันภายใต้เงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม ที่เรียกว่า เศรษฐกิจพอเพียงชีวิตความเป็นอยู่ของคนเกี่ยวข้องกับทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และอื่น ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานที่แต่ละคนมีระดับความต้องการไม่เท่ากัน เพราะแต่ละคนย่อมมีโอกาสของการพัฒนาการที่แตกต่างออกไป เช่น ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ การสร้างรายได้ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันด้านสังคมเริ่มต้นจากการดำรงชีวิตจะมองถึงความสามารถในการพึ่งตนเอง ความร่วมมือของคนในครอบครัวและคนรอบข้าง สมาชิกในสังคมยอมรับ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต เป็นต้น ดังนั้น การพัฒนาชีวิตควรดำเนินการ ดังนี้

1. ค้นหาความต้องการของตนเองให้พบว่า มีความต้องการอะไร มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตอย่างไร เช่น ต้องการมีชีวิตที่มีอนาคตก้าวหน้า มีความเป็นอิสระ มีเวลาเพื่อครอบครัวและ

สังคม มีทรัพยากรเพียงพอ มีความสุข หลุดพ้นจากความยากลำบาก

2. วิเคราะห์ข้อมูลของตนเองและครอบครัว ซึ่งจะช่วยให้รู้สถานภาพ รู้สาเหตุของปัญหา รู้ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รู้ผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

2.1 ศักยภาพของตนเอง เช่น ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ (ทักษะ) ชื่อเสียง ประสบการณ์ ความมั่นคง ความก้าวหน้า สภาพทางการเงิน การสร้างรายได้การใช้จ่าย การออม คุณธรรมและศีลธรรม

2.2 ศักยภาพของครอบครัว เช่น วิธีการดำรงชีวิต ภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี คุณภาพชีวิตของคนในครอบครัว ฐานะทางสังคม ฐานะทางการเงิน ที่เป็นทรัพยากรและหนี้สินของครัวเรือน รายได้ รายจ่าย ของครัวเรือน

3. วางแผนการดำเนินชีวิต

3.1 พัฒนาตนเอง ให้มีการเรียนรู้ต่อเนื่อง (ใฝ่เรียนรู้) สร้างวินัยกับตนเอง โดยเฉพาะวินัยทางการเงิน

3.2 สร้างนิสัยที่มีความคิดก้าวหน้ามุ่งมั่นในเป้าหมายชีวิต หมั่นพิจารณาความคิด ตัดสินใจแก้ปัญหา เป็นระบบโดยใช้ความรู้ (ที่รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และครอบครัว

3.3 หมั่นบริหารจัดการใจให้มีความซื่อสัตย์ สุจริต รักษาดี เสียสละ สามัคคี เที่ยงธรรม ศีลธรรม

3.4 ควบคุมจิตใจให้ตนเอง ประพฤติในสิ่งที่ดีงาม สร้างสรรค์ ความเจริญรุ่งเรือง

3.5 พัฒนาจิตใจ ให้ลด ละ เลิก อบายมุข กิเลส ตัณหา ความโกรธ ความหลง

3.6 เสริมสร้างและฟื้นฟูความรู้และคุณธรรมของตนเองและครอบครัว เช่น เข้ารับการฝึกอบรม ฝึกทักษะ ในวิชาการต่าง ๆ หรือวิชาชีพ หมั่นตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องอย่างสม่ำเสมอ

3.7 ปรับทัศนคติในเชิงบวก และมีความเป็นไปได้อ

4. จัดบันทึกและทำบัญชีรับ – จ่าย

5. สรุปผลการพัฒนาตนเองและครอบครัว โดยพิจารณาจาก

5.1 ร่างกายมีสุขภาพ สมบูรณ์ แข็งแรง

5.2 อารมณ์ต้องไม่เครียด มีเหตุมีผล มีความเชื่อมั่น มีระบบคิดเป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอน มีแรงจูงใจ กล้าคิดกล้าทำ ไม่ท้อถอย หรือหมดกำลังใจ เมื่อประสบปัญหาในชีวิต

5.3 สิ่งเหล่านี้ได้ลด ละ เลิก ได้แก่ รถป้ายแดง เงินพลาสติก โทรศัพท์มือถือ สถานะสังคม เหล้า บุหรี่ การพนัน(คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2549:32-33)

เป้าหมายหรือผลลัพธ์ของเศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นสิ่งที่สังคมไทยยังต้องการให้เกิดขึ้นหรือสามารถนำไปปรับใช้ในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายอื่น ๆ ได้อย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในอาเซียนที่ปีนี้ 2559 เป็นปีที่มีการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) และไทยก็เป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศเหล่านี้ด้วย จึงเป็นการดีที่จะได้นำต้นแบบของการพัฒนาเหล่านี้ขยายสื่อและสืบทอดไปสู่ประชาคมได้อย่างภาคภูมิใจต่อไป

สรุป

ปรัชญาและหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมุ่งเน้นไปที่ พออยู่พอกิน พอเพียงและพอประมาณ ทั้งร่างกายและจิตใจ อันเป็นคุณภาพและคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม สำหรับวิถีชีวิตคนไทย พร้อมกับการสร้างสรรค์คุณธรรมที่ดีของชีวิตและสิ่งอันเกี่ยวเนื่องแก่ชีวิตรอบตัวคือการให้และการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ชุมชน สังคม ประเทศชาติสิ่งแวดล้อมและต่อโลกนี้โดยรวม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ประจำของชาวพุทธไทยมาช้านานนั่นเอง

หลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรมอย่างยั่งยืนนับเป็นสิ่งที่ใหม่สำหรับชาวบ้านทั่วไป แต่สำหรับพระสงฆ์นั้น ถือปฏิบัติกันมานาน เพียงแต่ไม่เป็นรูปธรรมเท่านั้น เป็นที่ตระหนักกันว่าปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาระดับชาติที่ทุกคนในชาตินับตั้งแต่หน่วยเล็กๆ จนถึงหน่วยใหญ่ คือตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว สังคม ไปจนถึงระดับองค์กร และระดับชาติ ต้องเข้ามามีส่วนร่วม จุดนี้เองทำให้พระสงฆ์คือผู้ที่มีบทบาทโดยวิธีผสมผสานหรือที่เรียกว่าบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าไปด้วยทำให้เป็นแนวคิดใหม่ที่น่าสนใจ

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2543). **เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพมหานคร :

สภาคาทอกลีแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2549). **เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร**. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

คุณ โทษณ์. (2525). **บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนา**. ขอนแก่น,

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เนลิยา บุรีภักดีและคณะ. (2545). **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**. กรุงเทพมหานคร :

เอส.อาร์.พรีนติ้งแมสโปรดักส์.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2537). **มองอนาคต**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา.
ประเวศ วะสี. (2541). **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม**.

กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน.

ประสาธน์ หลีกศิลา.(2545). **ชุมชนชนบท**. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยาการพิมพ์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2537). **คนไทยกับป่า**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**.

กรุงเทพมหานคร : บ.สื่อตะวันออกจำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**.

กรุงเทพมหานคร : บ.เอสอาร์พริ้นตติ้งแมสโปรดัก จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2539). **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร :

มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**.

กรุงเทพมหานคร : บ.สื่อตะวันออก.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).(2547). **หลักแม่บทของการพัฒนาตน**.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. (2533). **พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร :

มูลนิธิโกมล คีมทอง.

พระอาจารย์ ชา สุภทฺโท. (2541). **นอกเหตุเหนือผล**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

พิสิฐ บุญไชยและทรงคุณ จันทจร. (2540). **ศาสนาพุทธ : สถานภาพบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลง**

ในสังคมอีสาน. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2525). **เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร :

ท.ส.น. ไทยอนุเคราะห์ไทย.

ลีลาภรณ์ นาครทรรพและคณะ. (2548). **ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบทประสบการณ์จาก**

นักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. (2546). **“เศรษฐกิจชุมชนกับวิถีชุมชน”** (เอกสารประกอบการบรรยาย

เนื่องในการเทิดพระเกียรติ 48 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, วันที่ 22กรกฎาคม2546. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2545).

พระกับป่า : บทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สนธยา พลศรี.(2545). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2529). **สังคมวิทยา : วิธีวิจัย ทฤษฎี และการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทไทย.** ขอนแก่น : ม.ป.พ.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2541). **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2543). **5 ทศวรรษสภาพัฒน์.** กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่ง การพิมพ์.

อนุวัต กระสังข์. “การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี.” วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2558) : 241-259

อภิชัย พันธุเสน. (2539). **พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรคตอนที่ 3 ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา.

อรสา เตติวัฒน์, และคณะ.(2552). “**การพัฒนาระบบสารสนเทศชุมชนทางภูมิศาสตร์เพื่อสนับสนุนการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง**”. รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

อุทัย ดุลยเกษมและอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). **ภาพการศึกษากับชุมชน : กรอบแนวคิดและข้อเสนอในการศึกษาวิจัย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
กับการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21
Applying Sufficiency Economy Philosophy
to Human Development in Community

เสกสรรค์ สนวา¹ สุพัฒน์นา ศรีบุตรดี²
Seksan Sonwa, Supattana Seebutdee

บทคัดย่อ

แนวทางการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นศตวรรษที่แวดล้อมไปด้วยความท้าทายในหลายมิติ เช่น การแข่งขันทางเศรษฐกิจ การไหลบ่าของกระแสวัฒนธรรม การนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบธุรกิจ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นหลักสำคัญเพื่อการพัฒนาทุกวงกรอบไว้บนทางสายกลาง อันประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน รวมถึงการนำเอาองค์ความรู้และความเป็นธรรมมาประกอบการวางแผน การตัดสินใจและเพื่อพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ดังนั้น บริบทของชุมชนในศตวรรษที่ 21 นี้ จึงเป็นบริบทชุมชนที่เต็มไปด้วยการแข่งขันและความท้าทาย ชุมชนยังเป็นศูนย์รวมของความหลากหลายทางศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ซึ่งหากชุมชนไม่สามารถปรับตัวและมีหลักยึดเพื่อการพัฒนาที่ดีย่อมไม่สามารถเสริมสร้างให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ การก้าวทันพร้อมกับการปรับตัวของชุมชนแนวทางเลือกที่มีความเหมาะสมมากที่สุดนี้คือ “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” บทความนี้จึงต้องการนำเสนอ 4 ประเด็น ได้แก่ ความท้าทายของชุมชนในศตวรรษที่ 21 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักการพัฒนาชุมชน และแนวทางการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ : ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง,ศตวรรษที่ 21,ชุมชน

¹ นิสิตปริญญาเอกสาขาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

² คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Abstract

The guidelines for an application of sufficiency economy philosophy for a strongly and sustainably community development under social changes in the 21st century is surrounded by many challenges such as economic competition, cultural flows, adaption of technology to life and business. Sufficiency Economy philosophy is the principles of the development as framed on the middle way which consists of moderation, reasonableness, self-immunity, knowledge, and ethics. The principles are used to plan for decision making and community development to be increasingly potential. Thus, this 21st century community context is filled with competition and challenges for the community in where is also a center of diversity in religions, languages and culture. If the community does not adapt and has a good foundation for development, it can not sustain the community. The readiness for adjustment of the community is the most appropriate alternative of this century that is “Sufficiency Economy Philosophy”. This article is to present four issues: the challenge of Community in 21st century, the principles of Sufficiency Economy Philosophy, the principles of community development and guidelines for an application of sufficiency economy philosophy for community development in the 21st century.

Keywords : Sufficiency Economy Philosophy, the 21st Century, Community

บทนำ

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป” พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากวารสารชัยพัฒนาประจำเดือนสิงหาคม 2542

ภายใต้ระบบโลกาภิวัตน์หรือโลกยุคศตวรรษที่ 21 เป็นปฐมเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมถึงการไหลบ่าของเทคโนโลยีสารสนเทศเริ่มมีสูงขึ้น เป็นเหตุทำให้หน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ ต้องมีการปรับแผนงาน ปรับกลยุทธ์ ปรับการบริหารงาน บุคคล และปรับแผนงบประมาณ ฯลฯ ให้มีความชัดเจน รอบคอบ รัดกุมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะในศตวรรษที่ 21 นี้ ถือเป็นความท้าทายแนวใหม่สำหรับสังคมทั่วโลกและสังคมไทย ความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นผลทำให้เกิดกระแสการพัฒนาทางเลือกหรือแนวคิดยุคหลังความทันสมัย

เข้ามาแทนที่แนวคิดความทันสมัย (สมิตร สุวรรณ, 2554) ภายหลังการพัฒนาประเทศตามแนวคิดทันสมัย (Modernization Theory) ได้เข้ามาช่วยในการกระตุ้นระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจของโลกให้ปรับตัวดีขึ้น แต่ผลพวงของความทันสมัยก็ไม่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาของระบบอื่นๆได้ สิ่งที่ปรากฏให้เห็นคือ การแข่งขัน การสร้างความได้เปรียบของกลุ่มภาคธุรกิจเอกชน การแย่งชิงทรัพยากรทางการบริหาร ฯลฯ แต่ในทางจิตใจและศีลธรรมในมนุษย์กลับลดลง เหตุนี้เองจึงนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ หรือเรียกว่า “การพัฒนาทางเลือก” แนวคิดนี้ส่งผลต่อการนำมาปรับใช้เพื่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติสูงขึ้น (สมิตร สุวรรณ, 2554 : 90) เช่น เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เศรษฐศาสตร์สีเขียว องค์กรแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืน ประชาสังคม การรวมพลังอำนาจ สตรีนิยม ชายขอบ ท้องถิ่นนิยม ปลະการจัดการความรู้ เป็นต้น

การปรับใช้กระบวนการทัศน์การพัฒนาทางเลือกกว่าด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ทรงพระราชทาน ไว้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศถือเป็นกระบวนการที่ที่มีความเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะในช่วงที่เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ เมื่อปี พ.ศ. 2540 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แก่นสำคัญของแนวคิดคือ การดำเนินชีวิตของคน ชุมชน สังคม ต้องตั้งอยู่ในความไม่ประมาท รู้จักประมาณตนเอง รู้จักความพอเพียง โดยอาศัยเหตุและผลเป็นกรอบในการพิจารณาและตัดสินใจ บนฐานฐานของความรู้กับคุณธรรม อันจะนำไปสู่การแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนารากฐานของสังคมและชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างสมดุลจนสามารถพึ่งพาตนเองได้

ความท้าทายของชุมชนในศตวรรษที่ 21

ชุมชนในความท้าทายสมัยใหม่ของสังคมไทยสามารถจัดแบ่งได้เป็น 4 ระยะ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2557 : 150 - 163) ตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ดังนี้

1. แนวคิดชุมชนแบบลัทธิศรีอาริย์ในช่วงสมัยศักดินา (โบราณ - พ.ศ. 2475) เป็นช่วงที่ชุมชนเข้าไปเกี่ยวพันกับศาสนาพุทธแบบชาวบ้านโดยเฉพาะลัทธิพระศรีอาริยะเมตไตรยหรือตนบุญและปะทุเป็นช่วงๆ มีทั้งในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ เรียกในประวัติศาสตร์ว่า “ขบวนการผู้มีบุญ” ปะทุขึ้นและถูกปราบปรามทำลาย ขบวนการผู้มีบุญเป็นขบวนการที่ต่อต้านการการกดขี่เอารัดเอาเปรียบและการเกณฑ์แรงงานจากชาวบ้านจากรัฐ ขบวนการผู้มีบุญสะท้อนให้เห็นถึงการปกครองแบบอนาธิปไตยที่ชุมชนต้องการดูแลและจัดการหมู่บ้านและเครือข่ายที่เป็นอิสระจากรัฐ

2. แนวคิดชุมชนในลัทธิชาตินิยมในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง (พ.ศ. 2475 - 2490) ในช่วงนี้แนวคิดชุมชนปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดและเป็นข้อเสนอรูปธรรมสหกรณ์ครบรูปของนายปรีดี พนมยงค์ และแนวคิดประชาชาตินิยมของคณะราษฎร ทั้งนี้ ซึ่งมุ่งหวังให้ชาติมี

ความทันสมัยเป็นประชาธิปไตยภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง พ.ศ.2475 จุดเปลี่ยนของระบอบได้ทักทอความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างสถาบันกษัตริย์ลดลง แต่ในขณะที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชาติในฐานะชุมชนมีมากขึ้น

3. การก่อรูปแบบวัฒนธรรมชุมชน (ทศวรรษ 2520 - 2540) เป็นช่วงระยะเวลาที่กระแสทุนนิยมไหลบ่าเข้าแทรกซึมกระบวนการทางสังคมอย่างมหาศาล ผนวกกับรัฐบาลรับเอาแนวคิดความทันสมัยเข้ามาปรับใช้อย่างเต็มที่ ความคิดวิไลน์ จึงอยู่ภายใต้อำนาจของกลุ่มบุคคลเพียงไม่กี่กลุ่มและกระจุกตัวเฉพาะเมือง ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวยังได้เกิดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยซึ่งขยายอิทธิพลลงสู่เขตชนบท เกิดอุดมการณ์แบบชนชั้นและการต่อสู้ทางชนชั้นภายใต้การนำของพรรค ในระยะเริ่มต้นนี้ แนวคิดชุมชนจึงไม่ได้ถูกกล่าวถึงมากนัก ต่อมาช่วงต้น พ.ศ.2520 ได้มีกลุ่มนักวิชาการได้ทำการศึกษาได้ทำการศึกษาชุมชนโดยการเข้าไปฝังตัวในพื้นที่อย่างจริงจัง นำมาซึ่งการได้ชุดข้อมูลใหม่เกี่ยวกับชุมชนทั้งทางประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรมประเพณีที่ชุมชนมีแต่เดิม สิ่งสะท้อนในช่วงต้น พ.ศ.2520 นี้คือ “วัฒนธรรมชุมชน” เป็นรากฐานของการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง ในช่วงปลาย พ.ศ.2520 - 2540 ถือเป็นช่วงที่กระแสของวัฒนธรรมชุมชนมีความรุ่งเรืองเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นเพราะ การตื่นตัวหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ผนวกกับความผิดหวังกับระบอบประชาธิปไตย จะเห็นได้ว่า กลุ่มปัญญาชนและผู้นำต่างออกมาเรียกร้องและรวมพลังเสนอแนวคิดสนับสนุนความเป็นวัฒนธรรมชุมชนหลายคน การก่อตัวจึงสามารถสรุปได้ว่า ภายในสังคมมีระบบชุมชนและระบบวัฒนธรรมชุมชนเป็นแกนกลางที่มีอยู่จริงในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตจะต้องมีต่อไป

4. แนวคิดเศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชนในฐานะแนวคิดทางเลือกคู่ขนานของการทำให้ทันสมัยแบบจารีต (พ.ศ.2540 - ปัจจุบัน) ในช่วงระยะ พ.ศ.2540 ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ความทะเยอทะยานอยากภายใต้กระแสทุนนิยมของความทันสมัยอย่างเต็มที่ ผลที่ตามมาคือ ความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจโลก ส่งผลให้ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากพิษของระบบเศรษฐกิจดังกล่าวอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ จุดเปลี่ยนที่สำคัญคือ กลุ่มคนชั้นกลางและนักวิชาการได้หันมาทบทวนแนวคิดความทันสมัยใหม่ที่ก่อตัวขึ้นว่ามีความเหมาะสมกับบริบทในสังคมไทยมากน้อยเพียงใด ซึ่งก็ได้ได้รับคำตอบว่า การพัฒนาตามแนวคิดความทันสมัยใหม่นั้น ไม่สามารถตอบโจทย์ของสังคมได้อย่างเต็มที่แต่กลับพบปัญหาต่างๆ มากมาย เกิดการละเลยภาคเกษตรกรรม เพราะ รัฐมุ่งส่งเสริมแต่ภาคอุตสาหกรรม ทรัพยากรทางธรรมชาติถูกทำลายและถูกเอื้อเอียงเพื่อแสวงหาผลประโยชน์มากขึ้น ในขณะที่ความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมของชาวบ้านยังถูกครอบงำดังเข้าไปเป็นเชิงธุรกิจมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เอง แนวคิดของการพัฒนาทางเลือกจึงเป็นแนวคิดที่เข้ามาแทนที่แนวคิดความทันสมัยและช่วยในการแก้ไขปัญหาให้กับสังคมไทย

ความท้าทายของชุมชนภายใต้พัฒนาการทั้ง 4 ระยะข้างต้น เป็นเหตุให้ชุมชนจึงต้องปรับ

ตัวในหลายด้าน อาทิ ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างภายในชุมชน ระบบเศรษฐกิจชุมชน วัฒนธรรมชุมชนในการปรับตัวจำเป็นต้องอาศัยหลักการพัฒนาทางเลือก โดยเฉพาะหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเกิดขึ้นเฉกเช่นเหตุการณ์วิกฤติเศรษฐกิจช่วงปี พ.ศ. 2540 แนวทางการพัฒนาชุมชนในอดีตเป็นการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งพารัฐส่วนกลางเป็นแบบรัฐดีกรอบและจัดวางให้ปราศจากการมีส่วนร่วมของชุมชน อำนาจในการบริหารจัดการตนเองของชุมชนไม่มี ชุมชนไม่สามารถดูแลทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนได้ ผิดกับการพัฒนาในรูปแบบทุนนิยมอย่างเต็มที่ เน้นการพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นสังคมเมือง เน้นการพัฒนาสังคมอุตสาหกรรม ส่งเสริมภาคการเกษตรแบบพึ่งพาเทคโนโลยีมากขึ้น วิถีความเป็นชุมชนเลยถูกละเลยไป คนในวัยแรงงานต่างถิ่นและแสวงหาช่องทางเพื่อให้ตนเองมีชีวิตที่ดี จนทำให้หลายครอบครัวต้องอพยพย้ายถิ่น ทั้งบ้าน ทั้งเรือนของตนเองเพื่อไปหางานทำในต่างจังหวัด เมื่อเป็นเช่นนี้ หน่วยงานทุกภาคส่วนต้องหันกลับมาทบทวนและให้ความสำคัญจะอย่างไร จึงจะสามารถปลุกตื่นชุมชนให้สามารถการจัดการตนเองให้มีความสุข ความอยู่ดีกินดี มีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติให้สามารถอยู่อย่างยั่งยืน (เสกสรรค์ สนว, 2559) ดังนั้น การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงย่อมมีผลทำให้คุณภาพชีวิตและคุณภาพของชุมชนอันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาประเทศ

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การก้าวเข้าสู่การพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมชุมชน และสิ่งแวดล้อม ผลพวงที่ตามมาคือ การพัฒนาสามารถช่วยในการยกระดับอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ในขณะที่ชุมชนและพื้นที่ห่างไกลการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ยังไม่สามารถเข้าไปยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นตามความทันสมัยนั้นได้ พร้อมทั้งผลพวงที่ตามมาอย่างกระชั้นชิดของความทันสมัยได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นการทำลายระบบความสัมพันธ์ของชุมชน ระบบทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการรวมกลุ่มกันตามประเพณีที่เคยมีอยู่แต่เดิมพร้อมทั้งภูมิปัญญาไม่สามารถใช้แก้ปัญหาได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอของชุมชนได้เป็นอย่างดี (มูลนิธิชัยพัฒนา,ออนไลน์)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ และเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกที่กำลังจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วด้านวัตถุ สังคม สิ่ง

แวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (มูลนิธิชัยพัฒนา,ออนไลน์) ดังนั้น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ โดยเริ่มปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 - 2549) ได้อัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) โดยแบ่งออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ คือ

1. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการผลิต การบริการ และการรักษาทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ให้สมดุล มีภูมิคุ้มกัน และกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรม
2. การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้
3. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ
4. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน
5. ยุทธศาสตร์ความมั่นคงและความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555 - 2559) และ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560 - 2564) ก็ยังคงยึดเอาแนวทางตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8-10 กล่าวคือ หลักการและเนื้อหา ยังคงนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง และการสร้างสมดุล การพัฒนามาบรรจุไว้ในแผนเพื่อพัฒนาประเทศให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

จากที่กล่าวมาในข้างต้นเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สะท้อนให้เห็นว่า เป็นปรัชญาในกลุ่มกระแสการพัฒนาทางเลือกที่ถูกหยิบยกรนำมาปรับใช้เพื่อแก้ไขวิกฤติทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะ หลักปรัชญาเป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในมิติต่างๆ โดยยึดทางสายกลาง ซึ่งประกอบด้วย ความพอเพียงหรือพอประมาณ ความมีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองได้ โดยต้องพึ่งพาความรู้และคุณธรรมในการคิดและแก้ไขปัญหาอย่างค่อยเป็นค่อยไป เมื่อชุมชน สังคม และตัวบุคคลสามารถนำเอาหลักปรัชญามาใช้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมย่อมนำไปสู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้มีความสมดุล และก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
แหล่งที่มา : <https://beammanthana.wordpress.com/>

องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถจำแนกองค์ประกอบออกได้ 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่เป็นห่วงและส่วนที่เป็นเงื่อนไข ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาความพอดี พอเหมาะกับวิถีการดำเนินชีวิตของตนเองซึ่งไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ในความพอประมาณของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพอใจเป็นสำคัญ เช่น ความพอใจในความสวยงามของตนเอง ความพอใจในฐานะตนเอง ความพอใจในครอบครัว ดังนั้น ความพอประมาณจึงควรพิจารณาอย่างพอดีและดูความพอใจของจิตตนเอง สอดคล้องกับสุมิตร สุวรรณ (2554) ที่กล่าวว่า ความพอประมาณเป็นความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การคิดวิเคราะห์ การใคร่ครวญ ทบทวนมูลเหตุของความจริงอย่างมีสติและใช้ปัญญาในการตรึกตรองสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างรอบคอบรอบด้านให้เข้าใจว่าสาเหตุและปัจจัยคืออะไร ในทางพุทธศาสนาตรงกับหลักธรรมในข้อ “สมุทัย”

3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ส่วนเงื่อนไขของความพอเพียงที่ควรยึดมี 2 ประการ ดังนี้

1. ความรู้ กล่าวคือ ความรอบรู้ในวิชาการ ความรอบคอบที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้
2. คุณธรรม กล่าวคือ คนและชุมชนต้องมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

แนวคิดและปรัชญาสำหรับการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน (Community Development) เป็นกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมในทุกกระดับ รัฐและหน่วยงานทุกภาคส่วนจึงต้องหาแนวทางในการกระตุ้นและช่วยให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง รวมถึงด้านศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถให้ดำรงอยู่สืบไปสู่ชนรุ่นหลัง การพัฒนาชุมชนโดยความหมายเป็นการนำเอาคำว่า “พัฒนา” กับ “ชุมชน” มารวมกัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้คำนิยามการพัฒนาไว้ว่า น. เป็นความเจริญ การทำให้เจริญ ส่วน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้นิยามของชุมชนว่า น. หมู่ชน, กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน, ที่ที่มีคนอาศัยอยู่มาก ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการทำให้หมู่คน กลุ่มคนที่มีที่อยู่อาศัยบริเวณเดียวกันมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น การทำให้ชุมชนดีขึ้นหรือเจริญขึ้นย่อมส่งผลต่อประเทศชาติโดยรวม สอดคล้องกับโกวิท พวงงาม (2553 : 132) ที่กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์อย่างเป็นกระบวนการ (Process) เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและมีแบบแผน (Planned and Structured Change) หรือมีการกำหนดทิศทางเป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐและภาคเอกชนหรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตต่างๆ ให้ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพ อนามัยวัฒนธรรมละการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในขณะเดียวกันก็อาจหมายถึง การเรียนรู้และการธำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่เดิม คือ ภูมิปัญญา ระบบนิเวศ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนาและภาษา นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนยังเป็นการช่วยในการพัฒนาความรู้ของคนให้มีความเชื่อมั่นในตนเองสามารถพึ่งพาตนเองได้ การสร้างมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น(กรมการพัฒนาชุมชน, 2527)

แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาชุมชน

การศึกษาแนวคิดพื้นฐานของงานพัฒนาชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาได้ลงไปทำงานกับประชาชนได้อย่างถูกต้อง และทำให้งานมีประสิทธิภาพ ซึ่งแนวคิดพื้นฐาน

งานพัฒนาชุมชน โกวิท พวงงาม (2553 : 126 - 129) โดยเชื่อว่า คนมีความสำคัญมากที่สุด (Man is a Important) เนื่องจาก การดำรงอยู่หรือการล่มสลายของชุมชนย่อมขึ้นอยู่กับตัวคนในชุมชน เป็นสำคัญ หากคนในชุมชนมีคุณภาพย่อมสามารถช่วยพัฒนาตนและชุมชนให้มีศักยภาพได้ การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดร่วมตัดสินใจ วางแผน การปฏิบัติการ ติดตามและประเมินผล และมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น การช่วยเหลือตนเอง (Aide Self-Help) เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็นช่วยให้ประชาชนพึ่งตนเองได้มากขึ้น การพึ่งพาตนเอง (Self -Reliance) เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ความคิดริเริ่มของประชาชน (Initiative) ซึ่งเกิดจากใช้วิถีแห่งประชาธิปไตย และหาโอกาสกระตุ้นให้การศึกษา ให้ประชาชนเกิดความคิด และแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ตำบล ความต้องการของชุมชน (Felt-Needs) ในการพัฒนาชุมชนต้องให้ประชาชน และองค์กรประชาชนคิด และตัดสินใจบนพื้นฐานความต้องการของชุมชนเอง เพื่อให้เกิดความคิดที่ว่างานเป็นของประชาชน และจะช่วยกันดูแลรักษาต่อไป การใช้ทรัพยากรในชุมชน (Community Natural Resource Utilize) การใช้ทรัพยากรของชุมชนร่วมกันทั้งคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ทุนทางสังคม ชีตความสามารถของชุมชนและรัฐบาล (Community and Government Capacity) เป็นการประเมินขีดความสามารถของชุมชน และของรัฐในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชน การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน (Co-Operation Between Government with People) ชุมชนจะพัฒนาได้อย่างสำเร็จจำต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนกับรัฐบาลทั้งด้านงบประมาณ คน และการจัดการ การพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated Development) การพัฒนาชุมชนต้องอาศัยทั้งความรู้จากชุมชน จากรัฐ จากภูมิปัญญาและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกันอย่างบูรณาการ ความสมดุลในการพัฒนา (Development as Equality) การทำกิจกรรมต้องเกิดความสมดุลจึงจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีความเป็นรูปธรรม เช่น สมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ สมดุลระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากล สมดุลระหว่างวัตถุกับจิต เป็นต้น การศึกษาภาคชีวิต (Life-Long Education) ในการทำงานพัฒนาชุมชน ถือเป็นกระบวนการให้การศึกษาภาคชีวิตแก่ประชาชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคนให้ดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน และการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ วิธีการ โครงการและขบวนการ

ปรัชญาการพัฒนาชุมชน

เป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่า ปรัชญาการพัฒนาชุมชนเกิดจากภาวะทางธรรมชาติและพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีนักวิชาการได้นำเสนอเกี่ยวกับปรัชญาการพัฒนาชุมชนไว้

หลายท่าน เช่น พัทธน์ บุณยรัตพันธุ์ (2517) กล่าวว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนมีหลักสำคัญดังนี้

1. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม และอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนผู้หนึ่ง
2. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดวิธีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ
3. บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้เปลี่ยนแปลงทัศนะ ประพฤติปฏิบัติและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้
4. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำ และความคิดใหม่ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ และพลังความสามารถเหล่านี้สามารถเจริญเติบโต และนำออกมาใช้ได้ ถ้าพลังที่ซ่อนเร้นเหล่านี้ได้รับการพัฒนา และ
5. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนในทุกด้านเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชนและรัฐ

นอกจากนี้ ปรัชญาการพัฒนาชุมชนยังสะท้อนให้เห็นลักษณะ 3 ประการที่ชุมชนมีอยู่ ได้แก่ ชุมชนมีรากฐานของการตั้งอยู่บนความมั่นคงและศรัทธาในตัวคนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญ ประการที่สอง ความศรัทธาในความยุติธรรมในสังคม มุ่งขจัดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง และประการที่สาม ความไม่รู้ ความต้อดดิ้งล้วนเป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนา (โกวิท พวงงาม, 2553) ส่วนยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534) กล่าวว่า ปรัชญาการพัฒนาชุมชนควรประกอบด้วย ความศรัทธาและความเชื่อมั่นในตัวบุคคล เพราะ เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ และต้องการความยุติธรรม ปรารถนาความสุข และความยกย่องจากสังคมหรือการถูกยอมรับจากสังคม ดังนั้น บุคคลจึงมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่มและความซ่อนเร้นอยู่ในตัวพลังเหล่านี้สามารถเติบโตได้ และสามารถดึงออกมาใช้ได้หากได้รับการพัฒนาที่ดีและเหมาะสม (ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำและคณะ, 2534)

จากแนวคิดและปรัชญาที่กล่าวมาในข้างต้น หากนำมาปรับใช้กับการพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จตามมุ่งหวังในอนาคต ดังนั้น ในศตวรรษที่ 21 นักพัฒนาชุมชนจึงต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสม 12 ประการ ดังนี้

1. ควรมีจิตอาสา หมายถึง ต้องสามารถเข้าใจ เข้าถึงคนและชุมชนที่จะทำการพัฒนาให้ถ่องแท้ และแสดงบทบาทเป็นผู้กระตุ้นชุมชนและสนับสนุนชุมชน
2. การเคารพเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน พ่อจ๋า หมอยาพื้นบ้าน ฯลฯ เชื่อมั่นว่ามนุษย์หรือคนในชุมชนทุกคนมีศักยภาพ พร้อมทั้งความรู้ของการพัฒนาชุมชนเกิดจากประชาชนในพื้นที่
3. การคำนึงถึงศักยภาพภูมิปัญญา วัฒนธรรม ที่มีอยู่ในชุมชน ให้เชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นคือทรัพยากรที่มีคุณค่าที่ชาวบ้านให้การเคารพนับถือ
4. หลักการพึ่งตนเองของประชาชน ต้องสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้โดยการสร้างพลังชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน

6. นักพัฒนาต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการร่วมคิด ตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผลในกิจกรรม หรือโครงการใดๆ ที่จะทำในชุมชน ซึ่งเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกและการเรียนรู้ความเป็นประชาธิปไตย

7. ต้องมีบทบาทการเป็นนักวิจัย เพราะ จะช่วยในการศึกษาและได้แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมและถูกต้องอันเป็นไปตามความจริงในภาคสนามมากที่สุด

8. นักพัฒนาชุมชนต้องสามารถคิดและตัดสินใจสำหรับการแก้ไขปัญหาาร่วมกันกับชุมชน ได้อย่างมีอิสระ ปราศจากการแทรกแซงของรัฐ รัฐจะทำหน้าที่เพียงให้การสนับสนุนการทำงานภาคสนามของนักพัฒนาชุมชน

9. นักพัฒนาชุมชนต้องเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้งานพัฒนาสามารถเดินหน้าได้อย่างสร้างสรรค์ แนวการพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนมาโอกาสและทางเลือกที่หลากหลายเพิ่มขึ้น

10. นักพัฒนาต้องมีความเป็นนักการตลาด สามารถนำสินค้าที่มีอยู่ในชุมชนออกสู่ตลาดภายนอกได้ ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ ย่อมนำมาสู่การสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน เศรษฐกิจชุมชนก็จะเติบโตสูงขึ้นอันเป็นไปตามมาตรฐานของการพัฒนา

11. ต้องมีความเป็นนักประชาธิปไตย สามารถรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืน

ดังนั้น ภายใต้การพัฒนาชุมชนของศตวรรษที่ 21 สิ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชนคือ นักพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นเสมือนฟันเฟืองสำคัญของการพัฒนาในทุกกระบวนการ นักพัฒนาชุมชนที่ดีจึงควรมีคุณลักษณะ 12 ประการ ตามที่นำเสนอข้างต้น เพื่อที่จะนำพาการพัฒนาชุมชนไปสู่ความสำเร็จได้ตามมุ้งหวังอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ภาพที่ 2 คุณลักษณะของนักพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21

แนวทางการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21

ด้วยพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ได้ทรงเล็งเห็นถึงการแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับสังคมไทย พระองค์จึงได้ทรงพระราชทานแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ประชาชนสามารถนำเอาปรัชญานี้ไปปรับใช้สำหรับการดำเนินชีวิตให้มีความสุข ภายใต้อันที่ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกันและความรู้กับคุณธรรม อย่างไรก็ตาม การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ไม่ใช่เรื่องที่จะเป็นไปได้ง่ายๆ ต้องให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับประชาชนทุกระดับ โดยอาศัยความร่วมมือจากส่วนราชการ และทุกภาคส่วนของประเทศ ผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงจะบังเกิดขึ้น คือ ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีพอย่างจริงจัง (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2552)

นอกจากนี้ เมื่อนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้กับการพัฒนาชุมชนย่อมนำไปสู่การเป็นชุมชนพึ่งตนเองหรือชุมชนจัดการตนเองได้ เสกสรรค์ สนาว (2559 :) เพราะ ประการที่หนึ่ง ชุมชนค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชนที่แท้จริงว่าชุมชนมีปัญหาอะไร ชุมชนต้องการพัฒนาคนของชุมชนในรูปแบบใด ลักษณะใดบ้าง วิธีการค้นหาอาจจะทำให้รูปแบบของประชาคมหมู่บ้าน การทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แล้วหาข้อสรุปร่วมกัน ประการที่สองหาแนวทางแก้ไขเมื่อสมาชิกในชุมชนทราบและเข้าใจในประเด็นปัญหาและความต้องการร่วมกัน ประการที่สามส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนมีพฤติกรรมที่ดี โดยชุมชนมีรางวัลให้เริ่มตั้งแต่การกล่าวยกย่องการมอบประกาศนียบัตร หรือการกล่าวชื่นชมผ่านหอกระจายข่าวหมู่บ้าน เป็นต้น เพื่อให้ผู้ที่ทำความดีมีกำลังใจและเป็นแบบอย่างสำหรับคนในชุมชน ประการที่สี่จัดกลุ่มอาชีพและส่งเสริมทักษะอาชีพให้กับสมาชิกเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ประการที่ห้าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้มีความเข้มแข็งและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต โดยอาจจะเริ่มต้นจากกลุ่มคนที่สนใจในเรื่องเดียวกัน มาทำกิจกรรมร่วมกันแล้วค่อยขยายวงกว้างเพิ่มขึ้นตามความเหมาะสม ในขณะเดียวกันหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 3 ระดับ คือ ครอบครัว ได้แก่ ปลูกข้าวให้พอเพียงต่อการบริโภคในครัวเรือน ปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ กลุ่มหรือเครือข่ายเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิตสินค้าหรือมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม การจัดสวัสดิการให้สมาชิกภายในชุมชน การพัฒนาหรือถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และระดับหมู่บ้าน/ชุมชน ควรมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเอง ได้แก่ มีแผนชุมชนพึ่งตนเอง มีกิจกรรมการสะสมทุนเพื่อการประกอบอาชีพ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง การพัฒนากลุ่มอาชีพ มีกิจกรรมเพื่อการดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชน การแข่งขันกีฬาต่อต้านยาเสพติดมีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551)

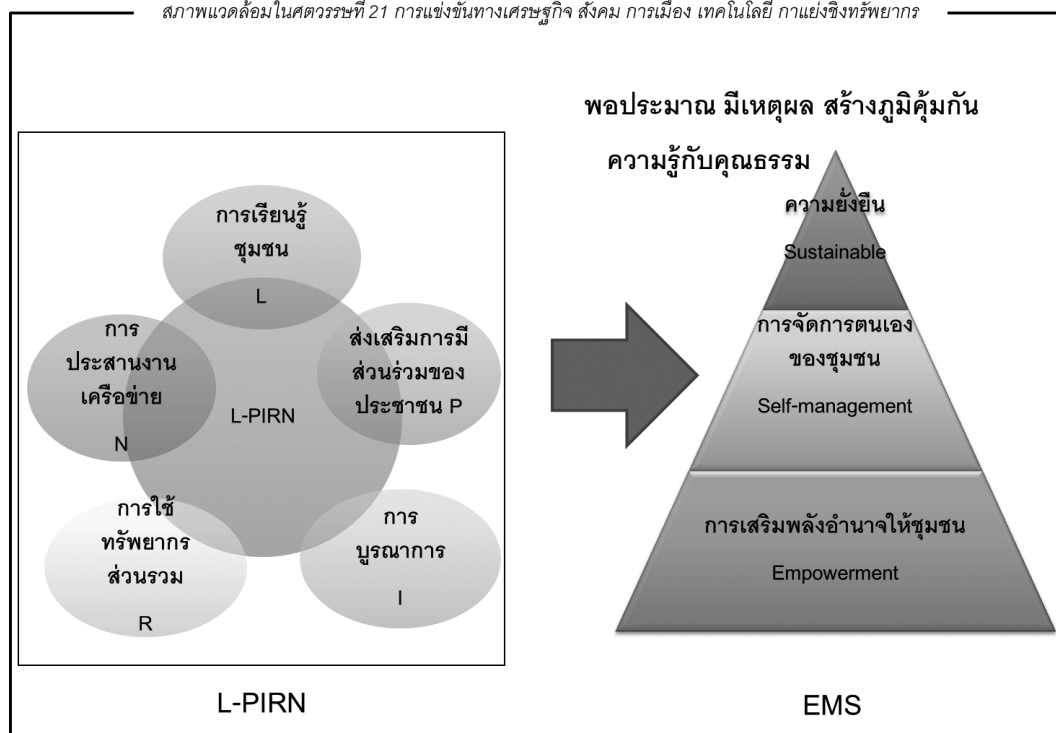
การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงย่อมมีผลทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดี

ขึ้น ด้วยการพัฒนาทางการศึกษา เจตคติ ความเอื้ออาทร มีคุณธรรมและศีลธรรม ฯลฯ หากทุกคนในสังคมสามารถปฏิบัติได้เช่นนี้ ย่อมช่วยยกระดับคุณภาพของตนเองและสังคมให้มีความเจริญงอกงามจนถึงระดับมาตรฐานที่สังคมต้องการ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551) จากงานวิจัยเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชน: กรณีศึกษาบ้านพุคำจาน จังหวัดสระบุรี ของอุไรวรรณ ธนสถิต (2555) ชี้ให้เห็นว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถูกหยิบยกมาใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) และ(ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2554 ได้ระบุไว้ในมาตรา 83 ไว้ว่า “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ส่วนเกษม วัฒนชัย(2552) ระบุว่า คนไทยเรากำลังอยู่ในกระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยม ธนนิยม หรือการที่นิยมแต่เงินตรา เราต้องเปลี่ยนสถานการณ์ให้คนหันมาสร้างความเข้มแข็งกับตัวเอง ครอบครัว และชุมชน โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีบันได 3 ขั้น ได้แก่ 1. เรียนรู้ศรัทธา 2.ประยุกต์ใช้กิจกรรมจะแตกต่างกันไปใน “ภูมิสังคม” ของแต่ละแห่ง 3. กลายเป็นวัฒนธรรม “วิถีคิด” ของทุกคนเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ประเวศ วะสี(2542) การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเสริมสร้างพลังให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้โดยเฉพาะในกระแสโลกาภิวัตน์ เพราะ ปรัชญานี้เป็นการให้ความสำคัญกับการสร้างรากฐานเศรษฐกิจชุมชนและสังคมให้เข้มแข็ง รักษาความสมดุลของทุนและทรัพยากรในมิติต่างๆ ตลอดจนสามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน และนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนชาวไทยได้อย่างยั่งยืน ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มีเป้าประสงค์สำคัญในการกระตุ้นสังคมให้หวนคิดและคำนึงถึงหลักการดำเนินชีวิตหรือให้หวนกลับมายึดหลักทางสายกลางเพื่อให้ทันกับกระแสและแรงดลยของสังคม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นพื้นฐานของความมั่นคงในการดำเนินชีวิตที่ส่งผลให้พึ่งพาตนเองได้ ซึ่งแยกเป็น 5 ประการ ดังนี้ (โกวิท พวงงาม,2553 : 142 - 143) 1.ด้านจิตใจทำตนให้เป็นທີ່พึ่งของตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง 2.ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันเชื่อมโยงการทำงานแบบเครือข่าย เป็นอิสระและตั้งอยู่บนพื้นฐานของเมตตาธรรม 3.ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาดพร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่าโดยยึดหลักการของความยั่งยืน 4.ด้านเทคโนโลยี เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีความรวดเร็วการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้จึงควรเลือกให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ และ 5.เศรษฐกิจควรยึดหลักการลดรายจ่ายเพื่อเพิ่มรายได้ บนฐานคิดของความพออยู่ พอกิน พอใช้ เพียงเท่านี้ ชุมชนก็จะสามารถคงอยู่ได้ภายใต้ยุคศตวรรษที่ 21 อย่างมั่นคงยั่งยืน

สรุป

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการที่สามารถนำมาปรับใช้กับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันสะท้อนให้เห็นถึงควมมีศักยภาพของชุมชนนำไปสู่การเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้ สำหรับการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นศตวรรษที่มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยี การพัฒนาจึงจำเป็นต้องมีทิศทางที่เหมาะสมและถูกต้อง ชุมชนต้องรู้จักประมาณตนเอง รู้จักการใช้เหตุและผล เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง ทั้งนี้ การที่จะสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นเครื่องนำพาไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอตัวแบบของการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ยุคศตวรรษที่ 21 ไว้ ดังนี้

สภาพแวดล้อมในศตวรรษที่ 21 การแข่งขันทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี การแข่งขันทรัพยากร

ภาพที่ 3 สรุปตัวแบบของการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ยุคศตวรรษที่ 21

จากภาพสามารถอธิบายได้ว่า ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของยุคศตวรรษที่ 21 ที่แวดล้อมไปด้วยสภาพทางการแข่งขันทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และการแข่งขันทรัพยากรทางธรรมชาติ ชุมชนจึงจำเป็นต้องปรับตัวเองภายใต้การนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 5

ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน และความรู้กับคุณธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ผสมกับการนำเอาแนวคิด L-PIRN เพื่อความอยู่รอด กล่าวคือ L มาจาก Learning Community ชุมชนต้องเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญเพื่อการพัฒนาคนในชุมชน พัฒนาระบบงานด้านอื่นๆทุกมิติ P มาจาก People Participant การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงาน ในกิจกรรมต่างๆ โดยเชื่อมั่นว่าคนมีศักยภาพทางปัญญา ทักษะ ความสามารถ ในการที่จะเข้าร่วม ในกิจกรรมชุมชนได้นับตั้งแต่การเสนอความเห็น การตัดสินใจ ตลอดจนการประเมินผลและตรวจสอบการทำงานในรูปแบบอื่นๆ I มาจาก Integrate คือ การบูรณาการองค์ความรู้ คน วัสดุ และการจัดการเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล R มาจาก Resource Utilize การใช้ทรัพยากรส่วนรวมร่วมกันที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเกิดประโยชน์และความคุ้มค่าสูงสุด เนื่องจากทรัพยากรมีอย่างจำกัดการใช้ทรัพยากรร่วมกันต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและความเอื้ออาทร ส่วน N มาจาก Networking การสร้างความร่วมมือหรือประสานความร่วมมือแบบเครือข่าย เพราะในศตวรรษที่ 21 ชุมชนไม่สามารถอยู่โดดเดี่ยวได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนร่วมกัน จาก L-PIRN ก็จะนำไปสู่ EMS ดังนี้ E มาจาก Empowerment คือ การเสริมพลังอำนาจให้กับชุมชนโดยการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ชุมชนจะมีความเข้มแข็ง M มาจาก Self-Management เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งก็จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ ลดการพึ่งพารัฐมากขึ้น ภายใต้ความพอประมาณของแต่ละชุมชน สุดท้าย S มาจาก Sustainable คือ การนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนในทุกมิติ เช่น สังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพชุมชน และเทคโนโลยี เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2551). **แนวทางส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนสำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : บางกอกบล็อก.
- เกษม วัฒนชัย. (2552). **เส้นทางสู่ความพอเพียง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : 21 เซ็นจูรีโกวิท พวงงาม.(2553). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2557). **การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์จำกัด
- ทองศักดิ์ คุ้มไข่น้ำและคณะ. (2543). **เชิงปฏิบัติการ**. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์
- ประเวศ วะสี. (2542). **เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางประชาสังคมแนวทางหลักฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิหมอชาวบ้าน.

- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. (2546). พัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. (2517). การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2560). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.chaipat.or.th/site_content/34-13/3579-2010-10-08-05-24-39.html. สืบค้นวันที่ 6 พฤษภาคม 2560.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2534). การพัฒนาชุมชน: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร. ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกบัสส์.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2552). การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. วารสารน้ำ, 20 (2), 249-250.
- สมิตร สุวรรณ. (2554). รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา. นครปฐม : เพชรเกษมพริ้นติ้ง.
- เสกสรรค์ สนวา. (2559). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการจัดการตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน : บทสะท้อนผ่านทฤษฎีทางสังคม. รัฐสภาสาร. พฤษภาคม .64 (5).96 -107.
- อุไรวรรณ ธนสถิต. (2555). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชน: กรณีศึกษาบ้านพุคำจาน จังหวัดสระบุรี. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://tar.thailis.or.th/bitstream/123456789/544/1/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%A2%207.pdf>. สืบค้น 6 พฤษภาคม 2560

การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

The Management of University Social Responsibility Based on Sufficiency Economy Philosophy

สุรศักดิ์ ชะมารัมย์¹
Surasak Chamaram

บทคัดย่อ

ในปัจจุบัน องค์กรทุกองค์การจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อความยั่งยืนขององค์กร ซึ่งหมายรวมสถาบันอุดมศึกษาด้วย โดยมหาวิทยาลัยจะต้องเข้ามามีบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนในสังคม โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมความคิดให้แก่สังคม รวมทั้งมีการดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์การ ซึ่งคำนึงถึงผลประโยชน์ต่อสังคมทั้งในระดับใกล้ และไกลที่จะเกิดขึ้นอันเกิดจากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์การหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์การในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติสุข ขณะเดียวกันการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาก็จะต้องคำนึงถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นทางสายกลาง ซึ่งนอกจากจะมีพื้นฐานของความไม่เบียดเบียน และการไม่เอาเปรียบสังคมจนเกินระดับความสมดุลและยั่งยืนแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์การหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์การอย่างมีคุณค่าและมีคุณภาพ อันจะก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมให้เกิดความมั่นคง สมดุล และยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, ความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา, หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

Nowadays, all organizations need to be awareness on the expression of corporate social responsibility for the organizational sustainability that also includes

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

higher education institutions. The university must play a role in social responsibility by responding to the needs of the people in society and by acting as a think tank for the society as well as conducting internal and external activities. Taking into account the social benefits at close and far levels to arise from the use of existing resources in the organization or resources outside the organization in order to coexist in a normal society. At the same time, the social responsibility management of higher education institutions must take into account the philosophy of sufficiency economy. In addition to the basis of non-persecution and not to exploit society beyond balance and sustainability. It also promotes the use of valuable resources in the organization or resources outside the organization in a valuable and quality manner that will contribute to the development of society, economy and environment in order to ensure stability, balance and sustainability.

Keywords: Management, University Social Responsibility, Sufficiency Economy Philosophy

บทนำ

เนื่องด้วยสภาพสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีลักษณะพลวัตนับว่ามีพลังที่เชื่อมคนทั้งโลกเข้าด้วยกัน โดยมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technologies: ICTs) เป็นหนึ่งในกลไกขับเคลื่อนก่อให้เกิดแรงผลักดันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา โดยมุ่งหวังผลในเชิงบวกในการนำพาชีวิตผู้คนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็อาจก่อให้เกิดผลในเชิงลบได้เช่นกัน เพราะเป็นโอกาสในการสร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากเรื่องราวได้และผลประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม โดยบริษัทขนาดใหญ่ที่มีทุนมากย่อมมีโอกาสได้รับผลตอบแทนสูงกว่าบริษัทรายเล็กและรายย่อย รวมถึงโอกาสจากการเอารัดเอาเปรียบแรงงาน สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อเป้าหมายของการสร้างรายได้ให้มากที่สุด เมื่อองค์การระดับประเทศได้แสดงถึงเจตจำนงและความมุ่งมั่นที่จะทำให้เกิดแรงผลักดันต่อแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility (CSR)) ในอันที่จะทำให้ประเทศสมาชิกต่างๆ ทั้งในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาสามารถนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมได้จริง (กัญญรัตน์ หงส์วรรณ, 2555: 87-88) การปฏิบัติตามหลักความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การ (CSR) จึงได้รับความสนใจและเกิดการยอมรับมากขึ้นกว่าเดิมในปัจจุบัน อันทำให้กระแสสังคมดังกล่าวได้ส่งผลกระทบไปในทุกๆ ภาคส่วนทั้งในองค์การภาครัฐ องค์การภาคเอกชน และองค์การภาคประชาสังคมต่างก็ให้ความสำคัญและมีการดำเนินการเพื่อ

ให้การช่วยเหลือ และการแก้ไขประเด็นปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนแก่องค์กร

การแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อความยั่งยืนขององค์กรจึงถือเป็นหน้าที่ที่องค์กรทุกแห่งจำเป็นต้องสร้างความตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องดังกล่าวนี้เป็นอย่างมาก เช่นเดียวกันกับสถาบันอุดมศึกษาที่สังคมมีความคาดหวังสูงต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็คือ มหาวิทยาลัยในฐานะองค์กรระดับอุดมศึกษาจึงไม่ควรทำหน้าที่แต่เพียงการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการต่อสังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่มหาวิทยาลัยจะต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านต่างๆ ด้วย โดยมหาวิทยาลัยจะต้องเข้ามามีบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการตอบสนองต่อความต้องการของสังคม โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมทางความคิด (Think Tank) ให้แก่สังคม (กังสดาล เขาวัวพัฒนกุล, 2558: 31 และวัลลภา เฉลิมวงศาเวช, 2555: 121) ทำหน้าที่สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (knowledge societies) ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์กรที่มีการคำนึงถึงผลประโยชน์ต่อสังคมทั้งในระดับใกล้ และไกลที่จะเกิดขึ้นอันเกิดจากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์กรในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติสุข แต่ในขณะเดียวกันการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาก็จะต้องคำนึงถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นทางสายกลาง ซึ่งนอกจากจะมีพื้นฐานของความไม่เบียดเบียน และการไม่เอารัดเอาเปรียบสังคมจนเกินระดับความสมดุลและยั่งยืนแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์กรอย่างมีคุณค่า และมีคุณภาพ อันจะก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมให้เกิดความมั่นคง สมดุลและยั่งยืนต่อไปได้อีกด้วย

ดังนั้น บทความฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อต้องการวิเคราะห์ให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรและความรับผิดชอบต่อสังคมในสถาบันอุดมศึกษา และสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมตลอดทั้งการสังเคราะห์ให้เห็นถึงแนวทางการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาอย่างมั่นคง สมดุลและยั่งยืนบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวางยุทธศาสตร์การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ของไทยที่อยู่บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างประสบผลสำเร็จต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรและความรับผิดชอบต่อสังคมในสถาบันอุดมศึกษา

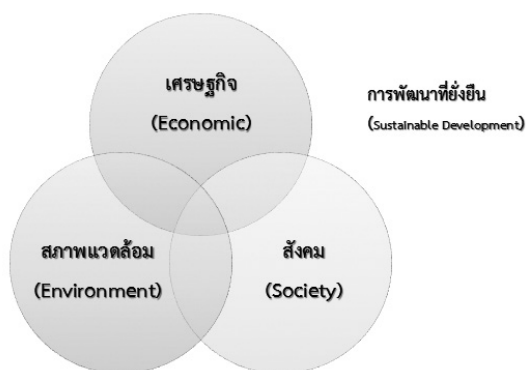
1. ที่มาและความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การ

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นที่ยอมรับในระดับโลก ซึ่งเริ่มเป็นรูปธรรมชัดเจนจากการประชุมสหประชาชาติ ณ กรุงริโอเดจาเนโรที่ประกาศเจตจำนงอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรในหัวข้อ The Ten Principles United Nations Global Compact ทำให้ประเทศต่างๆ ส่งเสริมแนวคิด CSR อย่างชัดเจน ทั้งประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนามีความมุ่งมั่นที่จะตอบรับกระบวนการบริหารองค์การตามแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อยกระดับสังคมไปพร้อมกับการเติบโตด้านเศรษฐกิจ โดยใช้เป็นทางเลือกทั้งด้านกลยุทธ์และกลวิธีรวมถึงโอกาสการสร้างเครือข่ายทางธุรกิจโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาทั้งในประเทศอินเดียและประเทศไทยที่หวังให้องค์การธุรกิจในประเทศของตนให้ความสำคัญกับแนวคิดนี้เป็นสำคัญ (กัญญารัตน์ หงส์วรรณนท์, 2555: 87-88) ทั้งนี้ แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การ หรือที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Corporate Social Responsibility (CSR) นั้น ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้หลากหลายทั้งที่มีส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันออกไป ดังจะได้นำมาประมวลในที่นี้โดยสังเขปดังนี้

Bowen (1953, อ้างถึงใน ชุตินา วุ่นเจริญ, 2556: 145) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ ในหนังสือ Social Responsibilities of the Businessman ทำให้มีนักวิชาการให้ความสนใจในประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การธุรกิจส่งผลให้ Carrol (1999) ยกย่อง Howard Bowen ว่าเป็นบิดาแห่งความรับผิดชอบต่อสังคม แล้วความรับผิดชอบต่อสังคมหรือที่เรียกว่า CSR นั้นคืออะไร ส่งผลอย่างไรในธุรกิจโรงแรม ซึ่งเป็นธุรกิจการให้บริการ และมีความสำคัญเป็นอย่างมากในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย โรงแรมเป็นธุรกิจที่สร้างความพึงพอใจให้กับผู้บริโภค ดังนั้น ในการตัดสินใจเลือกใช้บริการย่อมมาจากหลายเหตุผล และความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นเป็นเหตุผลหนึ่งในการเลือกใช้บริการซึ่งมีผลต่อผลการดำเนินงานของกิจการ ต่อมา Good (1973: 20) ได้กำหนดความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า หมายถึง คุณธรรมที่เป็นความดีรวบยอดในความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี อันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อสนองความปรารถนา และสามารถมองเห็นว่าอะไรเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของคนกลุ่มใหญ่ และพร้อมที่จะแสดงออกเมื่อมีเหตุการณ์หรือสิ่งแวดลอมมากระตุ้น สอดคล้องกับที่องค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน (International Organization for Standardization (ISO)) (ISO, อ้างถึงใน สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุทธาสินี, 2550 และกัญญารัตน์ หงส์วรรณนท์, 2555: 89) ได้ให้นิยามของความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (CSR) ว่าหมายถึง การที่องค์การตอบสนองต่อประเด็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งที่การให้ประโยชน์หลักแก่คน ชุมชน และสังคม นอกจากนั้น ยังเป็นเรื่องของบทบาทขององค์การธุรกิจในสังคม และความคาดหวังของสังคมที่มีต่อองค์การธุรกิจ โดย

จะต้องทำด้วยความสมัครใจและผู้บริหารจะต้องมีบทบาทเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ โดยสามารถวัดผลได้ใน 3 มิติ คือ การวัดผลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ในทำนองเดียวกันกับ The Green Paper of the European Commission (July 2001, อ้างถึงใน R. Seminur Topal, 2009: 2) ที่เห็นว่าเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการที่บริษัทดำเนินการบูรณาการด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ไว้ในการดำเนินธุรกิจและในการปฏิสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสียด้วยความสมัครใจ

ในส่วนของการรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การตามมุมมองของนักวิชาการในประเทศไทย เช่น จิรประภา อัครบวร และประยูร อัครบวร (2552: 26) ได้สรุปถึงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การไว้ในหนังสือชื่อความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า CSR คือ แนวคิดขององค์การในการดำเนินกิจกรรม การวางแผน การตัดสินใจ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ การบริหารจัดการ และการดำเนินการที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยอาจสอดแทรกเรื่องนี้ไว้ในกระบวนการประกอบธุรกิจ เช่น กระบวนการผลิตหรือการบริการ การดูแลบุคลากรในองค์การและครอบครัว รวมไปถึงการดูแลชุมชนและสังคมโดยรอบ นอกจากนี้ CSR ในหลายองค์การอาจเป็นการตั้งเงื่อนไขให้กับผู้มีส่วนได้เสีย อันหมายถึงลูกค้า คู่ค้า ผู้ลงทุน รัฐบาล และองค์การพัฒนาชุมชน ร่วมกันดูแลรับผิดชอบต่อสังคมด้วย การพัฒนาในรูปแบบ CSR นี้ถือได้ว่าเป็นการบูรณาการการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในปัจจุบันที่ได้รับความนิยมจากทั่วทุกมุมโลก

ภาพที่ 1 แสดงการบูรณาการการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กันกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่มา: จิรประภา อัครบวร และประยูร อัครบวร (2552: 26)

ในเวลาต่อมา วัลลภา เกลิมวงศาเวช (2555: 117) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การว่าถือว่าเป็นพันธกิจหลักอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ไม่ว่ากิจกรรมหลักที่องค์การจัดทำขึ้นเพื่อตอบสนองต่อประเด็นในการให้บริการด้านสังคมหรือดำเนินพันธกิจขององค์การในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) องค์การจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนควบคู่กันไป เช่นเดียวกันกับดุซงกี วรรณมธุศรี (2556: 226) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การว่าการดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์การที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมทั้งในองค์การและในระดับใกล้เคียงและไกลด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์การหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์การในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติสุข

จากที่ได้หยิบยกแนวคิดและมุมมองของนักวิชาการที่มีต่อความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การนั้น สามารถสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การ (Corporate Social Responsibility: CSR) หมายถึง การที่องค์การมีการดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์การซึ่งคำนึงถึงผลประโยชน์ต่อสังคมทั้งในระดับใกล้เคียงและไกลที่จะเกิดขึ้นอันเกิดจากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์การหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์การในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติสุข

2. ความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การ

ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์การทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทั้งในแบบที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ และทั้งภายในและภายนอกองค์การ ดังนี้คือ 1) ความรับผิดชอบต่อสังคมสร้างความไว้วางใจแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความไว้วางใจเป็นรากฐานสำคัญในการทำธุรกิจ ถ้าลูกค้าไว้วางใจบริษัท ลูกค้าก็จะใช้สินค้าและบริการด้วยความปลอดภัยพอใจ มีความจงรักภักดีต่อแบรนด์ องค์การสามารถวางตำแหน่งการตลาดของแบรนด์ได้อย่างที่ต้องการ โดยมีกิจกรรม CSR เป็นตัวสนับสนุนความน่าเชื่อถือมากขึ้น นอกจากนั้น ภาพพจน์ขององค์การที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมก็จะมีภาพที่แข็งแกร่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ลอกเลียนได้ยาก เพราะต้องใช้เวลาในการพัฒนาขึ้นมา 2) องค์การที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะทำให้พนักงานที่ทำงานอยู่เห็นถึงความจริงใจขององค์การที่มีต่อสังคม ไม่น่าไหวหลังหลอก พนักงานก็มีความสุขใจในการที่จะทำหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ และมีความภาคภูมิใจในการเป็นสมาชิกหนึ่งขององค์การ ทำให้องค์การสามารถที่จะคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาร่วมงานได้ง่ายขึ้น และทำให้ต้นทุนขององค์การลดลง 3) ในแง่ของผู้ถือหุ้น นักลงทุนหรือเจ้าของกิจการ CSR จะทำให้ราคาหุ้นมีเสถียรภาพ และมีส่วนลบล้างค่าหุ้นในอัตราที่สูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ย เนื่องจากเป็นที่ต้องการของนักลงทุน ปัจจุบันเม็ดเงินลงทุนในธุรกิจที่มี CSR ซึ่งเรียกกันเฉพาะว่า SRI (Socially Responsible Investment)

นั้น มีมูลค่าเกินสองล้านเหรียญ และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เป็นโอกาสที่องค์กรสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ต้นทุนทางการเงินมีแนวโน้มที่ต่ำกว่าเกณฑ์ปกติของตลาด และ 4) ในภาพรวมแล้ว องค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมย่อมมีส่วนช่วยเหลือเศรษฐกิจของประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรืองได้ องค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมไม่ทำให้เกิดความเสียหายในเรื่องต่างๆ เช่น การใช้ส่วนผสมที่ไม่เป็นพิษภัย ไม่ปนเปื้อนอย่างในกรณีของเมลามีนที่มีการปนเปื้อนเข้าไปในอาหาร ทำให้ภาพรวมทางด้านอาหารของประเทศจีนเสียหายมหาศาล (พิพัฒน์ นนทนารณ์, 2553: 15-16)

3. แนวทางและระดับของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร

Koler (2005, อ้างถึงในทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2551: 121-122) ได้แบ่งแนวทางการรับผิดชอบต่อสังคมเป็น 2 แนวทางหลักที่สำคัญคือ 1) แนวทางแบบดั้งเดิม (Traditional Approach) เกิดขึ้นก่อนทศวรรษ 1990 โดยแนวทางการรับผิดชอบต่อสังคมเกิดจากกระแสการกดดันจากภายนอก ดังนั้น องค์กรจึงต้องทำดีเพื่อให้ดูดี (doing good to look good) จึงมีการบริจาคเงินหรือช่วยเหลือกลุ่มต่างๆ แต่พันธะผูกพันที่เกิดขึ้นเป็นเพียงระยะสั้น และตามความต้องการของผู้บริหาร และทิศทางของคณะกรรมการบริหารมากกว่าจะเป็นเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ขององค์กร เมื่อประเมินผลการดำเนินการในแนวทางแบบดั้งเดิม จึงพบว่าผลที่มีต่อสังคมจึงมีน้อยมาก และไม่เป็นระบบ และ 2) แนวทางแบบใหม่ (The New Approach) ซึ่งเป็นการเพิ่มความปรารถนาในการทำให้ดีและทำดี (doing well and doing good) โดยเลือกประเด็นที่สอดคล้องกับค่านิยมของบริษัท หรือการดำเนินการที่สนับสนุนเป้าหมายของบริษัท หรือเลือกเรื่องที่สัมพันธ์กับผลิตภัณฑ์หลักและตลาดหลักทรัพย์ของบริษัท เพื่อเพิ่มโอกาสในการเพิ่มส่วนแบ่งตลาด การเข้าถึงตลาด และการสร้างเอกลักษณ์ของแบรนด์

ส่วนในประเด็นระดับความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรในมุมมองของ Carroll นั้นจะประกอบด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรใน 4 ชั้น กล่าวคือ 1) ความรับผิดชอบต่อเศรษฐกิจ (Economic responsibility) เป็นการรับผิดชอบต่อพื้นฐานในการสร้างกำไรให้กับผู้ถือหุ้น และเพื่อให้องค์กรเติบโต โดยการผลิตสินค้าและบริการตามที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด และราคาที่สมเหตุสมผล ตลอดจนการจ้างพนักงานด้วยค่าจ้างที่เหมาะสม เพื่อนำมาขายเพื่อให้เกิดกำไรแก่เจ้าของกิจการ 2) ความรับผิดชอบต่อด้านกฎหมาย (Legal responsibility) เป็นการดำเนินการไปตามครรลองของกฎหมายและกฎข้อบังคับต่างๆ ซึ่งการกระทำบางอย่างอาจไม่ผิดกฎหมายแต่องค์กรควรกระทำหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของผู้บริหารองค์กรนั้นๆ ในขณะเดียวกันองค์กรเองยังถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือข้อกำหนดที่ออกโดยภาครัฐ ตลอดจนเคารพกฎและกติกาในการดำเนินธุรกิจ 3) ความรับผิดชอบต่อจริยธรรม (Ethical

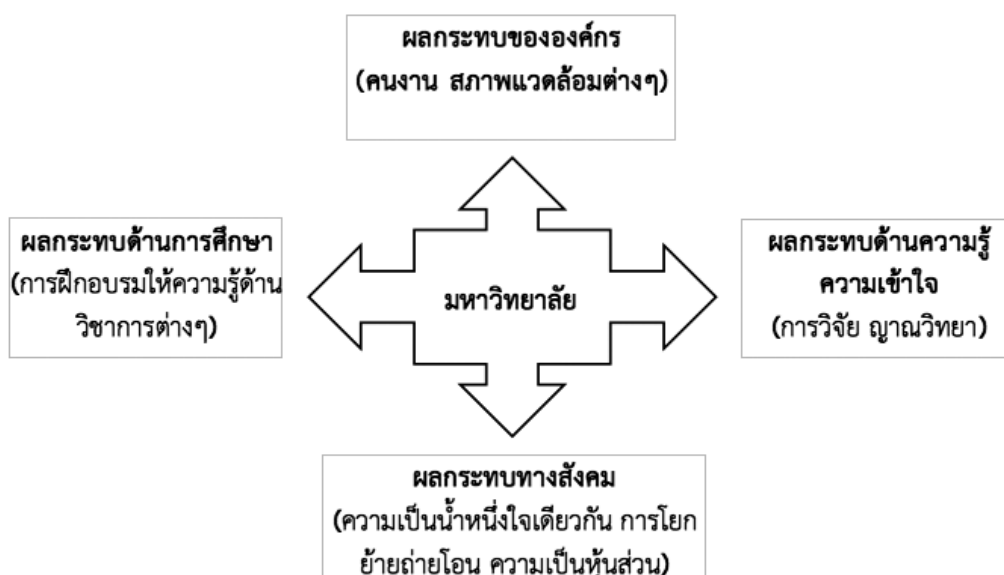
responsibility) เป็นความรับผิดชอบที่นอกเหนือไปจากการปฏิบัติตามกฎหมาย โดยคำนึงถึงเกี่ยวกับมาตรฐาน บรรทัดฐาน และความคาดหวังที่สะท้อนถึงความเอาใจใส่ในลูกค้า พนักงาน และสังคม ด้วยการทำสิ่งที่ถูกต้อง ยุติธรรม และหลีกเลี่ยงอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับคน และธรรมชาติ ตลอดจนเคารพและปกป้องสิทธิของผู้มีส่วนได้เสีย และ 4) ความรับผิดชอบด้านสาธารณะ (Philanthropic responsibility) เป็นการแสดงออกขององค์กรในการ ตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคมที่จะให้องค์การที่เป็นพลเมืองดี ซึ่งเป็นความรับผิดชอบที่องค์กรจะตอบแทนต่อสังคมในรูปแบบของเงินและเวลา และปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นด้วยความสมัครใจ เช่น การสนับสนุนด้าน การศึกษา และการบริจาคหรือช่วยเหลือสังคม (Carroll, 1991, อ้างถึงใน กังสดาล เขารั้ววัฒนกุล, 2558: 32-33 และสิริภักดิ์ ศิริโท และวรางคณา นิลสุวรรณ (2557: 22-23))

4 แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมในสถาบันอุดมศึกษา

แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร หรือ Corporate Social Responsibility (CSR) เป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติที่องค์กรต่างๆ ทั่วโลกให้ความสำคัญ ในส่วนสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยนั้น กล่าวได้ว่าแนวคิด CSR ปรากฏในการประชุมระดับโลกด้านการอุดมศึกษา (World Conference on Higher Education: WCHE) เมื่อวันที่ 5-8 กรกฎาคม ค.ศ. 2009 ณ สำนักงานใหญ่องค์การยูเนสโก กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เรื่องบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (The New Dynamics of Higher Education and Research for Societal Change and Development) ทั้งนี้ เพราะสังคมมีความคาดหวังสูงต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษากว่าคือ มหาวิทยาลัยในฐานะองค์กรระดับอุดมศึกษาจึงไม่ควรทำหน้าที่แต่เพียงการผลิตบัณฑิต การวิจัย และการบริการวิชาการต่อสังคมแต่เพียงเท่านั้น หากแต่มหาวิทยาลัยจะต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านต่างๆ ด้วย (กังสดาล เขารั้ววัฒนกุล, 2558: 31) ซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคมของมหาวิทยาลัยเป็นความสามารถของมหาวิทยาลัยในการเผยแพร่และดำเนินการตามหลักเกณฑ์และค่านิยมทั่วไปโดยใช้ 4 ขั้นตอนหลักคือ การจัดการ การเรียนการสอน การวิจัย และการให้บริการด้านการศึกษา การถ่ายทอดความรู้ตามหลักการทางจริยธรรมและธรรมาภิบาล การเคารพสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมทางสังคม และการส่งเสริมคุณค่า ซึ่งการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยจะมีผลกระทบโดยตรงต่ออนาคตในโลกแห่งการฝึกอบรมเพื่อสร้างคามมีชีวิตชีวาและผู้นำ แต่ยังเป็นตัวแสดงทางสังคมที่คอยส่งเสริมการศึกษาของนักศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทางสังคมภายนอก ตลอดจนทำให้ความรู้สามารถเข้าถึงได้ทั้งหมด (Giuffré and E. Ratto, 2014: 233)

สำหรับผลกระทบด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยมีอยู่อย่างน้อย 4 ลักษณะคือ 1) ผลกระทบขององค์กร (organizational impacts) เป็นผลกระทบภายในองค์กร

ซึ่งจะมีผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมของมหาวิทยาลัย ได้แก่ คนงาน สภาพแวดล้อมต่างๆ เป็นต้น 2) ผลกระทบด้านการศึกษา (educational impacts) เป็นผลกระทบทางวิชาการซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการให้ความรู้แก่ประชาชน ได้แก่ การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านวิชาการต่างๆ เป็นต้น 3) ผลกระทบด้านความรู้ความเข้าใจ (cognitive impacts) เป็นผลกระทบทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างองค์ความรู้ ได้แก่ การวิจัย ญาณวิทยา เป็นต้น และ 4) ผลกระทบทางสังคม (social impacts) เป็นผลกระทบจากภายนอกองค์กรที่กระทบต่อสังคมโดยทั่วไป ได้แก่ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การโยกย้ายถ่ายโอน ความเป็นหุ้นส่วน เป็นต้น ดังรายละเอียดที่ปรากฏตามภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงลักษณะผลกระทบด้านต่างๆ ที่มีต่อมหาวิทยาลัย
ที่มา: François Vallaeys (2013: 91-92)

อันเนื่องมาจากผลกระทบด้านต่างๆ ที่มีต่อมหาวิทยาลัยดังกล่าว จึงทำให้มหาวิทยาลัยจะต้องมีบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ตอบสนองความต้องการของสังคม ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมความคิด (Think Tank) ให้แก่สังคม ทำการสื่อสารกับสังคมในประเด็นต่างๆ ที่ไม่ใช่เป็นเพียงแค่นักวิชาการที่สังคมจับต้องไม่ได้และเป็นผู้เชี่ยวชาญในสังกัดขององค์การธุรกิจแต่เพียงเท่านั้น นอกจากนี้ ควรมีการจัดอันดับมหาวิทยาลัยที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและมีการให้รางวัลกับมหาวิทยาลัยที่มีการดำเนินงานดีเด่นในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งนี้ ควรมีการจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาตระหนักถึงการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มหาวิทยาลัยจะต้องให้

ความใส่ใจกับประเด็นในเรื่องความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและช่วยลดปัญหาการเสียเปรียบทาง สังคมด้วย โดยการเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การทางด้านธุรกิจ (CSR) กับความรับผิดชอบต่อสังคมของมหาวิทยาลัย (University Social Responsibility: USR) จะแตกต่างกันในรายละเอียดของการดำเนินกิจการ สำหรับรายละเอียดของความแตกต่างดังที่แสดงในตารางต่อไปนี้ (วัลลภา เกลิมวงศาเวช, 2555: 121)

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การทางด้านธุรกิจ (CSR) กับ ความรับผิดชอบต่อสังคมของมหาวิทยาลัย (University Social Responsibility: USR)

Corporate Social Responsibility - CSR	University Social Responsibility - USR
- การกำกับดูแลกิจการที่ดี - การประกอบธุรกิจด้วยความเป็นธรรม - รับผิดชอบต่อผู้บริโภค - พัฒนาชุมชนดูแลสิ่งแวดล้อม	- ตอบสนองความต้องการของสังคม - สื่อสารกับสังคมและรับใช้สังคม - ความเสมอภาคในโอกาสการเข้าถึงอุดมศึกษา - ลดปัญหาความเสียเปรียบในสังคม

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2552, อ้างถึงใน วัลลภา เกลิมวงศาเวช, 2555: 121)

อย่างไรก็ตาม แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา (USR) ที่มีการวิจัยในการศึกษาที่ผ่านมาก่อนหน้านี้มีมุมมองที่แตกต่างกันออกไป แต่มุมมองที่น่าสนใจและสอดคล้องกับเงื่อนไขของบริบทมหาวิทยาลัยของไทยของเราเป็นอย่างดี สะท้อนให้เห็นได้จากงานศึกษาของ จอย ทองหล่อสี (2557) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทยตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งผลการวิจัยพบว่า แนวทางความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทยตามหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ชุมชน พันธกิจ สังคม และธรรมาภิบาล ลักษณะและขอบข่ายตัวบ่งชี้ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ Input – Process – Output วัตถุประสงค์การก่อตั้งสถาบัน พันธกิจ และความต้องการของสังคม ในแง่ของตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย ประกอบด้วย 7 ได้แก่ 1) การดูแลแก้ปัญหาชุมชนและสังคม 2) การวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม 3) การใช้นวัตกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม 4) การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาสังคม 5) การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม 6) การบริหารแบบมีส่วนร่วม และ 7) จริยธรรมทางวิชาการ ทั้งนี้ โดยสถาบันอุดมศึกษาสามารถนำตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นไป

ประยุกต์ใช้สำหรับการวางแผนเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติให้เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของแต่ละสถาบัน โดยการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา พัฒนา ร่างยุทธศาสตร์การดำเนินการบนพื้นฐาน 7 องค์ประกอบ 63 ตัวบ่งชี้ กำหนดค่าน้ำหนักตามความเหมาะสม ตรวจสอบติดตามภายใน และจัดทำรายงานการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบัน เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

การส่งเสริมเพื่อที่จะนำไปสู่การบรรลุความรับผิดชอบต่อสังคมในสถาบันอุดมศึกษานั้น วัลลภา เกลิมวงศาเวช (2555: 121) ได้ทำการสรุปตอกย้ำให้เห็นว่า เมื่อกล่าวถึงความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา (USR) มหาวิทยาลัยมีบทบาทที่สำคัญในการสร้างทุนให้แก่สังคม และประเทศชาติใน 2 ประการคือ 1) ทุนทางปัญญา (Knowledge Capital) หมายถึง การสร้างองค์ความรู้ที่มาจากการรวบรวม ค้นคว้า วิจัย หาความจริงจากธรรมชาติ และ 2) ทุนมนุษย์ (Human Capital) หมายถึง การผลิตผู้รู้ที่มีคุณภาพที่จะสะท้อนให้เห็นถึงทุนมนุษย์ที่มีความรู้และทักษะในการที่จะช่วยเหลือและพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ดังนั้น หากมหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นองค์กรหนึ่งของประเทศสามารถสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมได้ และเป็นเสาหลักในการที่จะนำพาประเทศไปสู่ความยั่งยืนได้แล้วนั้น มหาวิทยาลัยจะต้องเร่งการสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมที่ต้องเริ่มจากตัวบุคคลไปสู่สถาบัน องค์กร หากมหาวิทยาลัยสามารถสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ให้มีจิตวิญญาณของความรับผิดชอบต่อสังคมและรวมกันเป็นกลุ่มจนกลายเป็นมหาวิทยาลัยที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างแท้จริงได้ ประเทศไทยจะมีทุนทางปัญญาที่สามารถสร้างทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพและนำพาประเทศไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป

ความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร กับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในการบริหารจัดการองค์กรใด ๆ ก็ตามเพื่อให้เกิดการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เกิดความพอเพียง ความสมดุล และความยั่งยืน รวมตลอดทั้งเกิดประโยชน์สุข ความสุขของสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเห็นผลเป็นจริงได้นั้น จำเป็นที่ผู้บริหารขององค์กรทั้งหลายควรที่จะต้องน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) อันเป็นปรัชญาที่เกิดขึ้นบนภูมิสังคมของประเทศไทย ซึ่งทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดระยะเวลายาวนานกว่า 30 ปี มาปรับใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานดังกล่าว เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ ความเข้มแข็ง ความสมดุล ความมั่นคงและความยั่งยืนให้เกิดขึ้นแก่องค์กร ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์กร

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ถือเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางทางสายกลางในการดำเนินชีวิต ตลอดจนการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ทุกสาขา ทุกภาคส่วนของเศรษฐกิจโดยไม่จำเป็นจะต้องจำกัดเฉพาะแต่ภาคเกษตร หรือภาคชนบทเท่านั้น แต่เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ตลอดจนสามารถก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี ซึ่งหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะมีความหมายกว้างขวาง ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ห่วง 2 เงื่อนไขกล่าวคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวที่กำกับด้วยเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม มีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 7-8)

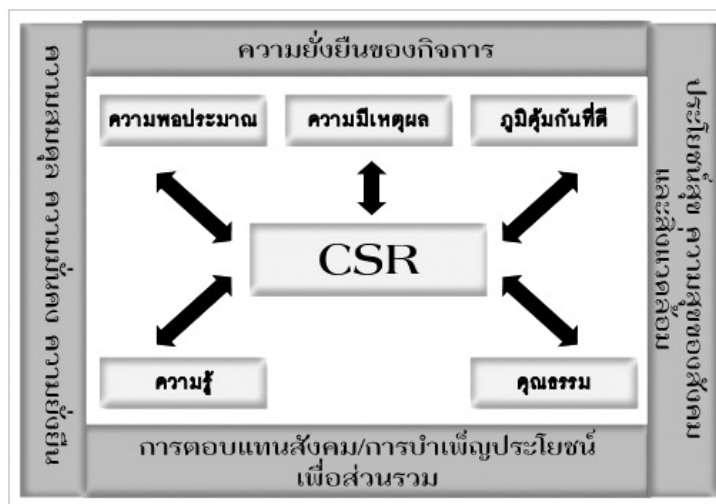
ประการแรกคือ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเองสิ่งควมแวดล้อมรวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ขณะที่ประการที่สองคือ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงามโดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ “รู้จุดอ่อนจุดแข็ง โอกาสอุปสรรค” และคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ “รู้เขา รู้เรา รู้จักเลือกนำสิ่งที่ดีและเหมาะสมมาประยุกต์ใช้” ส่วนอีกประการต่อมาคือ ภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถบริหารความเสี่ยง ปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่ว่าการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความพอเพียงนั้นจะต้องเสริมสร้างให้คนในชาติมีพื้นฐานจิตใจในการปฏิบัติตน ดังนี้คือ ความรู้ ทั้งนี้บุคคล ครอบครัว องค์กร และชุมชนที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ต้องนำระบบคุณธรรม และความซื่อสัตย์สุจริตมาประพฤติปฏิบัติก่อน โดยเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว การศึกษาอบรมในโรงเรียน การสั่งสอน ศีลธรรมจากศาสนา ตลอดจนการฝึกจิตข่มใจของตนเอง และคุณธรรม โดยนำหลักวิชาและความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ทั้งในขั้นการวางแผนและปฏิบัติด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่ง

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเปรียบเสมือนเป็นร่มใหญ่ที่ครอบคลุมกิจกรรมทั้งหมดของบรรดางค์การทั้งหลาย ซึ่งสามารถช่วยให้เกิดผลดีต่อการดำเนินกิจการขององค์กรต่างๆ มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ หลักความพอประมาณคือ ช่วยทำให้องค์การต่างๆ ดำเนินกิจกรรมอย่างเกิดความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตน มีการดำเนินงานอย่างเป็นลำดับขั้นตอน เป็นระบบ และไม่รีบร้อนโดยมุ่งหวังให้เกิดผลอย่างรวดเร็ว และไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียนสังคม นอกจากนี้ ยังเป็นการส่งเสริมการผลิตและการบริหารสินค้าของชุมชนที่

กิจการให้ความช่วยเหลือให้มีความเหมาะสมกับความต้องการตลาด รวมตลอดทั้งมีการคำนึงถึงการให้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและไม่ฟุ่มเฟือย ขณะที่หลักความมีเหตุผลคือ ทำให้องค์การมีการดำเนินกิจกรรมด้วยความสมัครใจและเข้าใจถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในทางบวกตามมา มิใช่เพราะการเรียกร้องจากสังคม ตลอดจนมีความโปร่งใสในการบริหารจัดการ และสามารถตรวจสอบได้ ส่วนหลักภูมิคุ้มกันที่ดีคือ การให้องค์การให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็ง ความมั่นคง ความสมดุล และความยั่งยืนให้ทั้งกิจการ ชุมชน และสังคม เช่น ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาของพนักงาน และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อผนึกกำลังทำงานเพื่อส่วนรวม เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมา

และนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ในส่วนที่เกี่ยวเนื่องกับเงื่อนไขของความรู้คือ องค์กรจะต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาองค์ความรู้อยู่ตลอดเวลาด้วยวิธีการที่ถูกต้อง เช่น การถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ตลอดจนความเชี่ยวชาญให้กับบุคลากร การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรของหน่วยงานมีความมุ่งมั่นในการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ที่ทันต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้บุคลากรมีกระบวนการคิด วิเคราะห์และวินิจฉัยข้อมูลต่างๆ บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ของหน่วยงาน และการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้ตัดสินใจแก้ปัญหการปฏิบัติงานร่วมกัน การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการทำงานที่ชัดเจน สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมตลอดทั้งการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจขยายออกไปในวงกว้าง และอย่างต่อเนื่องโดยไม่รู้จักจบสิ้น สำหรับเงื่อนไขของคุณธรรมคือ องค์กรจะต้องคำนึงถึงการส่งเสริมบุคลากรและสังคมที่เกี่ยวข้องทุกระดับให้พัฒนาคุณธรรมเพื่อให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพขององค์กร และสังคม การดำเนินกิจการด้วยความซื่อสัตย์ ส่งเสริมให้บุคลากรมุ่งมั่นทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ตลอดจนการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างสังคมแห่งการแบ่งปันและสังคมแห่งความรัก ความสามัคคี เพื่อจะทำให้องค์การสามารถดำเนินกิจการอย่างความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง จนกระทั่งประสบผลสำเร็จในที่สุด

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าหากผู้บริหารองค์กรได้มีการยึดถือการปฏิบัติตามแนวทางความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็ย่อมจะทำให้เกิดความสมดุล ความมั่นคง และความยั่งยืนทั้งต่อกิจการ ชุมชน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างสูงสุดด้วย ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : คณะกรรมการกลุ่มความร่วมมือทางวิชาการเพื่อพัฒนามาตรฐานการเรียนการสอนและการวิจัยด้านบริหารธุรกิจแห่งประเทศไทย (2555: 27)

แนวทางการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ดังที่ได้กล่าวแล้วในข้างต้นว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การมีความสัมพันธ์กันกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างมาก โดยที่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นเครื่องมือที่คอยสนับสนุนให้การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การต่าง ๆ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เกิดความพอเพียง ความสมดุล และความยั่งยืน แต่อย่างไรก็ตามประเด็นการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงปัจจุบันยังคงมีองค์ความรู้ที่มีข้อจำกัดเป็นอย่างมาก เพราะฉะนั้นเพื่อเป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางยุทธศาสตร์การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ของไทยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างประสบผลสำเร็งนั้น ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

1. ด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วยปัจจัยด้านสถาบันอุดมศึกษา และปัจจัยด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสถาบันอุดมศึกษา โดยผู้บริหารระดับอุดมศึกษาจะต้องคำนึงและให้ความสำคัญกับ

ปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานทั้งหมด อีกทั้งจะต้องคอยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานความร่วมมือในรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือจากทั่วทั้งหน่วยงานอีกด้วย เพื่อสร้างความพร้อมให้เกิดขึ้นกับหน่วยงาน ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงานทุกกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความเป็นธรรม และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ การสร้างความพร้อมดังกล่าวผู้บริหารควรมีการเริ่มดำเนินการนับตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มแรกของกระบวนการดำเนินงาน นั้นหมายความว่ามีการกำหนดความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ในวิสัยทัศน์ พันธกิจ และนโยบาย และแผนกลยุทธ์ พร้อมทั้งกำหนดโครงสร้างการบริหาร โดยแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนามหาวิทยาลัยสู่ความยั่งยืน นอกจากนี้ ก็ควรมีการดำเนินงานด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง เพื่อมิให้เกิดผลกระทบ รวมทั้งมีการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากชุมชนและสังคมในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงาน

2. ด้านกระบวนการ ประกอบด้วยการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการดูแลแก้ปัญหาชุมชนและสังคม ได้แก่ สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างสถาบันกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การแสดงออกถึงความใส่ใจดูแลชุมชนรอบๆสถาบัน ดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยการบูรณาการด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น 2) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม ได้แก่ การดำเนินการวิจัยโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม การนำปัญหาของชุมชนมาเป็นโจทย์ในการทำงานวิจัย การมุ่งเน้นการวิจัยเพื่อตอบสนองชุมชนตามความจำเป็นของชุมชน เป็นต้น 3) ด้านการใช้นวัตกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม ได้แก่ มีการนำเทคโนโลยีด้านต่างๆ ไปให้ความรู้แก่ชุมชน มีการจัดโครงการฝึกอบรม เพื่อให้ความรู้กับสังคมภายนอกสถาบัน มีการนำเทคโนโลยีไปถ่ายทอดให้กับชุมชน เป็นต้น 4) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาสังคม ได้แก่ มีแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีระบบตรวจประเมินด้านการบริหารจัดการ และมีระบบบำบัดสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐานสากล เป็นต้น 5) ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ มีการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการเพื่อสืบทอดความเป็นวัฒนธรรมของชาติ มีโครงการหรือกิจกรรมที่แสดงถึงการทำนุบำรุงและสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งมีความเสมอภาคในการดำเนินงานด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น การบริหารแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การกำหนดขอบเขตพื้นที่ชุมชนที่สถาบันจะดูแลรับผิดชอบอย่างเหมาะสม มีแผนการสนับสนุนการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศ และมีการกำหนดแผนความรับผิดชอบต่อสังคมทั้งระยะสั้นและระยะยาว เป็นต้น และ 7) จริยธรรมทางวิชาการ ได้แก่ มีกระบวนการวัดประเมินผลการศึกษาในระดับรายวิชาที่โปร่งใส มีการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษา และมีการเปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นด้วยความสมัครใจ เป็นต้น (จอย ทองกล่อมสี, 2555) ทั้งนี้ การประยุกต์หรือปรับใช้ให้ดำเนิน

ถึงเกิดความเหมาะสมและสอดคล้องตามอัตลักษณ์ของสถาบันอุดมศึกษาของไทยแต่ละแห่งด้วย

3. ด้านปัจจัยนำเข้าหรือผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีของสถาบันอุดมศึกษา เกิดความไว้วางใจ/ความน่าเชื่อถือแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ช่วยการเพิ่มขีดความสามารถในการปรับปรุงและคิดค้นนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดความเจริญเติบโตอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษา

เมื่อกล่าวโดยสรุป แนวทางการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถแสดงได้ตามภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงแนวทางการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

บทสรุป

การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นเรื่องที่ผู้บริหารระดับอุดมศึกษาจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากผู้คนในสังคมจำนวนมากได้ตั้งความคาดหวังสูงต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในเบื้องต้นในการสร้างความตระหนักในความรับผิดชอบต่อสังคมจนเกิดการเรียนรู้และเกิดความยินยอมร่วมกัน นอกจากนี้ ผู้บริหารจะต้องบริหารงานอย่างมืออาชีพโดยอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงานด้านต่างๆ อย่างบูรณาการบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การดูแลแก้ปัญหาชุมชนและสังคม การวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม การใช้นวัตกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาสังคม การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การบริหารแบบมีส่วนร่วม และจริยธรรมทางวิชาการ รวมทั้งจะต้องมีความมุ่งมั่นสร้างสรรค์และพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากร เพื่อช่วยให้สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการปรับปรุงและคิดค้นนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งกลายเป็นทุนมนุษย์ที่ทรงคุณค่า เป็นบุคคลผู้มีความรู้และทักษะในการที่จะช่วยเหลือและพัฒนามหาวิทยาลัยให้กลายเป็นหน่วยงานที่มีภาพลักษณ์ที่ดี ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงานจนสามารถสร้างความไว้วางใจหรือนำเชื่อถือสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเห็นผลเป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นได้จริง และเกิดความเจริญเติบโตอย่างสมดุลมั่นคง และยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กังสดาล เชาว์วิวัฒนกุล. (2558). “พฤติกรรมการทำงานของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน กับแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม.” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น. 8(2): 30-40.
- กัญญารัตน์ หงส์วรรณ. (2555). การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม: กลยุทธ์และโอกาสขององค์กรธุรกิจประเทศกำลังพัฒนาในสังคมพลวัต. วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต. 6(2): 83-112.
- คณะกรรมการกลุ่มความร่วมมือทางวิชาการเพื่อพัฒนามาตรฐานการเรียนการสอนและการวิจัยด้านบริหารธุรกิจแห่งประเทศไทย. (2555). แนวทางความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัท เมจิกเพรส จำกัด.

- จิระประภา อัครบวร และประยูร อัครบวร. (2552). **ความรับผิดชอบต่อสังคม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด.
- จอย ทองกล่อมสี. (2555). **การพัฒนาตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทยตามหลักธรรมาภิบาล**. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชุติมา วุ่นเจริญ. (2556). “ความรับผิดชอบต่อสังคมกับธุรกิจโรงแรม.” **วารสารวิทยาการจัดการ**. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 30(1): 143-158.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2551). **เครื่องมือการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รัตนไตร.
- พิพัฒน์ นนทนาธรณ์. (2553). **การจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร การสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : ธิงค์ บิรอนด์ บุ๊คส์ จำกัด.
- วัลลภา เณลิมวงศาเวช. (2555). “ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรอุดมศึกษา.” **วารสารนักบริหาร**. 32(4): 116-122.
- สิริภักตร์ ศิริโท และวรางคณา นิลสุวรรณ. (2557). “ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรและการตัดสินใจซื้อรถยนต์ของบริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด.” **วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานครปริทัศน์**. 4 (2): 21-31.
- สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุธาสิณี. (2550). **ความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) เกื้อกูลผูกพันมั่งคั่งและยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : เจริญการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- François Vallaes. (2013). University social responsibility: a mature and responsible definition. [Online]. Available : http://www.guninetwork.org/files/ii.4_1.pdf. Retrieved May 22, 2017.
- Good, C. V. (1973). **Dictionary of education**. New York. McGraw-Hill.
- Giuffré, Lidia and E. Ratto, Silvia. (2014): “A New Paradigm in Higher Education: University Social Responsibility (USR).” **Journal of Education & Human Development**, 3(1) : 231-238.
- R. Seminur Topal. (2009). CSR in Universities around the World. [Online]. Available : <http://www.socialresponsibility.biz/discuss2.pdf>. Retrieved May 22, 2017.

บทบาทของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อการปฏิรูปประเทศไทย

Role of Sufficiency Economy Philosophy on Thailand Reform

ฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี¹

Chatnarongsuk Suthamdee

จันทกานต์ สุธรรมดี²

Chintakan Suthamdee

บทคัดย่อ

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 9 ทรงพระราชทานพระราชดำริเพื่อชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ โดยมีหลักแนวคิดพึ่งตนเองเพื่อให้เกิดความพอมีพอกิน พอใช้ ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงการมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลง ดังนั้นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบันได้นำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวคิดเพื่อการปฏิรูปประเทศเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง โดยนำไปใช้วางรากฐานในตัวแบบการขับเคลื่อนความมั่นคงมั่งคั่งของประเทศไทยภายใต้รูปแบบ “ประเทศไทย 4.0” หรือ “Thailand 4.0” ที่เน้นการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยพัฒนา “โดยที่ภาคการเกษตรยังคงเป็นแกนหลัก แต่จะเปลี่ยนการเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การเกษตรสมัยใหม่” สร้างเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) และสนับสนุนให้เกษตรกรเป็นผู้ประกอบการมากขึ้น พร้อมๆ กับการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ที่รัฐให้ความช่วยเหลือ ไปสู่ SMEs ที่มีศักยภาพสูง การพัฒนาการบริการที่สร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำไปสู่การบริการที่สร้างมูลค่าสูง และการพัฒนาแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีทักษะสูงโดยมุ่งเน้นความพออยู่พอกินเพื่อสร้างความเข้มแข็งในระดับฐานรากก่อน ดังนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีบทบาทสำคัญต่อการปฏิรูปประเทศไทยในปัจจุบันที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศจะเติบโตได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

คำสำคัญ : บทบาท,เศรษฐกิจพอเพียง,การปฏิรูป,ประเทศไทย

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Abstract

“Sufficiency Economy” is the philosophy that His Majesty King Bhumibol Adulyadej has given his royal initiative to guide the way of life for Thai people for a long time since the economic crisis. The self-reliant concept is to ensure the sufficiency of the majority of people. By the modesty principle. Consideration of reason To build a good immunity in orde to survive. And be able to live sustainably and sustainably under globalization and change.

Therefore, the current development strategy of Thailand has adopted the philosophy of sufficiency economy as a concept for the reform of the country to support change. By using the foundation of Thailand’s wealth-driving model under the theme “Thailand 4.0” or “Thailand 4.0”, focusing on the use of innovation and technology to help develop. “The agricultural sector is still the main axis. Instead, it will transform traditional agriculture into modern agriculture. “Create a Smart Farmer and encourage more entrepreneurs as well as the development of small and medium enterprises (SMEs) where the state provides assistance to SMEs. High potential Development of relatively low value-added services to high value-added services. And the development of low-skilled workers to highly skilled workers, focusing on enough to eat to strengthen the foundations first. Sufficiency philosophy therefore plays an important role in Thailand’s current reforms that will lead to sustainable and balanced growth.

Keyword : Role, Sufficiency Economy, Reform, Thailand

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าถวาย พระพรชัยมงคลเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวน จิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2540 มีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า “การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ ให้ มีความพอเพียงกับตนเอง อันนี้ก็เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะผลิต อาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความ พอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกล เท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนักจึงอาจล้าสมัยคนอื่นเขาต้องการ

เศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่า เศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง “จากพระราชดำรัสดังกล่าวพอสรุปความหมาย ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ให้เห็นแนวทางการดำรงชีวิตและ การปฏิบัติตนของคนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐบาล เพื่อการบริหารและพัฒนาประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ความพอเพียงหมายถึงความ พอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบ ไດยอันจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และความระมัดระวัง อย่างมีคุณธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2551)

วิสัยทัศน์และแนวทางการพัฒนาประเทศไทยสู่ปี พ.ศ.2571 มีสาระสำคัญ คือ การกลับเข้าสู่ทิศทางการพัฒนาบนรากฐานของสังคมไทยที่อยู่บนกรอบแนวคิดของการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศที่ต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดความเสี่ยง สร้างภูมิคุ้มกัน นำไปสู่การพึ่งตนเองได้ทั้งในระดับปัจเจกชน ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ ด้วยการพัฒนาในทุกมิติจะต้องอยู่ภายใต้หลักการของความพอประมาณมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คน ชุมชน สังคม ต้องมีความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) และมีคุณธรรม (ซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน สติปัญญา แบ่งปัน) ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 และมีการกำหนดพันธกิจที่จะต้องมีการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์บนหลักการของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติในทุกมิติของการพัฒนา เมื่อพิจารณาจากวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศไทย วิสัยทัศน์การวิจัย ผลจากการทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าแนวโน้มการกำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในอนาคต ประกอบด้วย 1) การปรับบทบาทของภาคราชการ องค์กรส่วนท้องถิ่น การศึกษาระดับอุดมศึกษา และภาคธุรกิจ 2) การพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์โดยการมีส่วนร่วม และ 3) การสร้างและพัฒนาภาคีร่วมเป็นเครือข่าย สำหรับประเด็นการวิจัยในอนาคต คือ การวิจัยด้านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในภาคองค์กรส่วนท้องถิ่น การวิจัยด้านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในภาคราชการ การวิจัยด้านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษาระดับอุดมศึกษา การวิจัยด้านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ การวิจัยเชิงปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจทางเลือกที่มีความหมายใกล้เคียงกับเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งการสร้างเครือข่ายระหว่างประเทศที่ให้ความสนใจในเรื่องความสุขที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness : GNH) การส่งเสริมงานวิจัยเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในสถาบันศาสนา และการวิจัยเพื่อสร้างแนวทางความสุขและประโยชน์

สุขร่วมกันของประชาชนไทย

การปฏิรูปประเทศปัจจุบันถูกขับเคลื่อนด้วยกระบวนทัศน์การพัฒนาสู่ประเทศไทย 4.0 โดยมีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทาง (Guiding Philosophy) ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นกระบวนทัศน์ของการพัฒนาประเทศที่ดำเนินมาในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม สอดรับกับวาระแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 แห่งสหประชาชาติ อย่างลงตัว สามารถเป็นแบบอย่างให้กับหลายประเทศทั่วโลก เฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนา เนื่องจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล จนถึงระดับประเทศ หรือแม้กระทั่งในระดับโลก เพราะความเชื่อที่ว่า การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศย่อมจะทำให้การพัฒนาเกิดความสมดุล มีความเข้มแข็งจากภายใน แม้ว่าการพัฒนาตามแนวทางนี้จะต้องใช้ความอดทน ความเพียร และระยะเวลาพอสมควร จึงจะเห็นผลสำเร็จได้ เปรียบเสมือนการปลูกต้นไม้ที่เพาะจากเมล็ดย่อมจะมีรากแก้วที่ยั่งยืนงลึก แม้จะเติบโตช้ากว่าต้นไม้ที่ปลูกจากกระบวนกรตอนกิ่ง แต่เมื่อถึงเวลาที่ต้องเผชิญกับพายุลมแรง หรือภาวะที่แห้งแล้งแล้ว ต้นไม้ที่ได้จากการเพาะเมล็ดย่อมที่จะสามารถยืนหยัดได้อย่างมั่นคงมากกว่า สอดคล้องกับที่ว่า ความพอเพียงเป็นทั้งวิธีการและผล (Means and Ends)จากการกระทำ โดยจะทำให้เกิดวิธีการพัฒนาและผลของการพัฒนาที่สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงความสมดุลและความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ความสมดุลในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ในขณะที่ความสมดุลของการกระทำทั้งเหตุและผลจะนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา ภายใต้พลวัตทั้งภายในและภายนอกประเทศ (ณัฐพงศ์ ทองภักดี, 2550)

ดังนั้นการสร้างสมดุลทางเศรษฐกิจของประเทศนับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป คงไม่สามารถใช้กระบวนทัศน์การพัฒนาแบบเก่าที่มุ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการผลิตรายได้เป็นจำนวนมากอีกต่อไปไม่ได้แล้ว หากแต่จะต้องเน้นการพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดที่สุด คุ่มค่าที่สุด ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ประชาชนสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขได้โดยไม่ต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นการยืนยันได้ว่าแนวทางการพัฒนาดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานและสอดคล้องกับกระแสพระราชดำริสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา (เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541) ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ความสำคัญตอนหนึ่งว่าคนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อยถ้าทุกประเทศมีความคิดอันนี้ไมใช่เศรษฐกิจมีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข ทิศทางการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อประยุกต์หลักดังกล่าวเข้ามาปรับใช้กับการแนวทางการปฏิรูปประเทศในด้านต่างๆจึงมีความน่าสนใจเพราะเบื้องต้นจะช่วยชี้ให้เรา

สำรวจว่าสภาพทางเศรษฐกิจของเราจะพัฒนาได้อย่างสมดุล ยั่งยืนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ โดยให้คำนึงถึงความเป็นองค์รวมของสังคม ทั้งยังชี้แนะทางการพัฒนาอย่างพอเพียงในยุคปฏิรูปประเทศด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงให้กรอบให้เห็นเป้าหมายและวิถีของการปฏิรูป ซึ่งจะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมอารยะที่มีการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

กาญจนา บุญยัง และคณะ (2552) ได้สรุปแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ยึดหลักทางสายกลางเป็นหัวใจสำคัญของกรอบแนวคิด โดยความพอเพียงจะต้อง ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ ความพอประมาณความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อเตรียมพร้อมที่ จะจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากทั้งภายนอกและภายใน เงื่อนไขในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ให้อยู่ใน ความพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้ง ความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) ผสมกับคุณธรรม (จิตใจมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต และเพียร อดทน ปัญญา) เพื่อนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับคือ การ พัฒนาที่สมดุล และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และ ความรู้/เทคโนโลยี

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตที่เหมาะสม ให้คนในทุกระดับ ตั้งแต่ตนเอง ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับชาติ เพื่อปฏิบัติตนให้ดำเนิน ชีวิตไปได้โดยทางสายกลาง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท สอนให้รู้จักความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ และมีเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ พึ่งพาตัวเองได้ คือ ให้มีความพอ

เพียงในตัวเอง ให้มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ ทั้งเป็นหลักปรัชญาที่มีความ สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ทุกๆ คนได้รับการสั่งสมอบรมมาแล้ว เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความ ขยันหมั่นเพียร เป็นต้น ซึ่งเป็นการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ให้เห็นเป็น รูปธรรมที่ชัดเจน สามารถที่จะประยุกต์ใช้ร่วมกันได้ทั้งในระดับนโยบาย ระดับองค์กร และระดับ บุคคล โดยการปลูกจิตสำนึกของตนให้ เกิดมีศรัทธาเชื่อมั่นเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่รอบตัว และพัฒนาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าที่สุด ภายใต้มิติทางเลือกในการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม และแนวทางปฏิบัติของเศรษฐกิจ พอเพียงในประเด็นเรื่องความเท่าเทียม กันของคนในสังคมมากกว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ ประชาชนในระดับฐานรากของสังคมคือครอบครัวหรือชุมชน มีการกำหนด เป้าหมายที่มุ่งสู่ความ พอเพียงด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท มีความพอดี มี เศรษฐกิจที่สามารถพึ่งพาตัวเองได้

บทบาทของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับทิศทางการปฏิรูปประเทศ

คำว่า “ปฏิรูป” ทำให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม สภาพที่สมควร ถ้าภาษาอังกฤษ ก็ตรงกับ คำว่า Reform ซึ่งความหมายก็ชัดเจนอยู่แล้ว ว่ามันมีเรื่องมีองค์ประกอบสำคัญ ที่อยู่ในสภาพที่ไม่ เหมาะสม บิดเบือนไปจากที่ควรเป็น เลยต้องมา Reform คือมาจัดใหม่ ดังนั้นต้องเข้าใจในเรื่องต่อไป นี้ก่อน (บรรยง พงษ์พานิช, 2557) ดังนั้นเหตุผลความจำเป็นที่รัฐบาลปัจจุบันกำหนดเป็นนโยบาย และเหตุผลสำคัญในการปฏิรูปคือเกิดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้และทางโอกาสมากขึ้น การ ขยายตัวไม่ยั่งยืน ความสามารถในการแข่งขันลดลงและสังคม คนเห็นแก่ตัวเกิดความขัดแย้งในสังคม สูงขึ้น การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจและการทำธุรกิจไม่ราบรื่น ภาระการคลังจากการก่อหนี้และ นโยบายประชานิยมความผันผวนจากโลกาภิวัตน์มากขึ้น เป็นต้น จากเหตุผลดังกล่าวแนวคิดการ สร้างภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลง ความสำคัญของพื้นฐานความรู้คู่คุณธรรมตามแนวพระราชดำริ จึงถูกให้ความสำคัญและถูกกำหนดเป็นแนวทางการปฏิรูปประเทศไทยสู่อนาคต 2575 โดยสภา ปฏิรูปแห่งชาติมีการวางกรอบการทำงานและตั้งเป้าหมายเอาไว้คือ จะปฏิรูปอะไร ปฏิรูปอย่างไร และปฏิรูปโดยใคร โดยมุ่งเน้นไปที่ นำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ การพัฒนาความ สมดุลและเข้มแข็งจากฐานราก และความสำเร็จในการพัฒนาอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทาง การพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้อง สร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนเมื่อได้พื้นฐาน มั่นคงพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น ตามลำดับต่อไป” เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานของความมั่นคงของชีวิต ของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกต้องรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อนสร้างจะอยู่

มันคงก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศย่อมจะทำให้การพัฒนาเกิดความสมดุล มีความเข้มแข็งจากภายใน แม้ว่าการพัฒนาตามแนวทางนี้จะต้องใช้ความอดทน ความเพียร และระยะเวลาพอสมควร จึงจะเห็นผลสำเร็จได้ เปรียบเสมือนการปลูกต้นไม้ที่เพาะจากเมล็ดย่อมจะมีรากแก้วที่หยั่งลงลึก แม้จะเติบโตช้ากว่าต้นไม้ที่ปลูกจากกระบอกการตอนกิ่ง แต่เมื่อถึงเวลาที่ต้องเผชิญกับพายุลมแรง หรือภาวะที่แห้งแล้งแล้ว ต้นไม้ที่ได้จากการเพาะเมล็ดย่อมที่จะสามารถยืนหยัดได้อย่างมั่นคงมากกว่า

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) จึงได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่การเป็นประเทศในโลกที่หนึ่ง (ประเทศที่พัฒนาแล้ว) ภายในปี พ.ศ. 2575 และได้มีการจัดทำวาระพัฒนาที่ 7 : แนวทางปฏิรูปเศรษฐกิจไทยเพื่อเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วภายในปี พ.ศ. 2575 เสนอรัฐบาล พร้อมๆ กับรายงานวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์การปฏิรูปประเทศไทยและการปรับเปลี่ยนกลไกภาครัฐ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับแนวทางการเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากประเทศโลกที่สอง ไปสู่ประเทศในโลกที่หนึ่ง คณะกรรมการการวิสามัญจัดทำวิสัยและออกแบบอนาคตประเทศไทย (ซึ่งมี ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์ เป็นประธานฯ) สภาปฏิรูปแห่งชาติ (2558) ได้นำเสนอตัวแบบการขับเคลื่อนความมั่งคั่งของประเทศไทย ภายใต้ตัวแบบ “ประเทศไทย 4.0” หรือ “Thailand 4.0” ซึ่งจะเป็นการพัฒนาประเทศให้ก้าวสู่การเป็นประเทศในโลกที่หนึ่ง ปรับเปลี่ยนจากประเทศรายได้ปานกลาง เป็นประเทศรายได้สูง ปรับเปลี่ยนจากเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยประสิทธิภาพ เป็นเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ตามรายงานแนวคิดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์การปฏิรูปประเทศไทยและการปรับเปลี่ยนกลไกภาครัฐ เสนอต่อนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2558 และมีการนำเสนอเรื่องนี้ในหลายโอกาส นำมาสู่การประกาศเป็นนโยบาย “ประเทศไทย 4.0” ต่อมาจึงมีผู้นำแนวคิดประเทศไทย 4.0 นี้ไปขยายความ เพื่อประยุกต์ใช้ในขอบเขตงานของตนเองอย่างกว้างขวาง เช่น อุตสาหกรรม 4.0 เกษตร 4.0 ท่องเที่ยว/บริการ 4.0 แรงงาน 4.0 คนไทย 4.0 จังหวัด 4.0 เป็นต้น รวมทั้งการนำไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

ทั้งนี้ ทิศทางการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจสู่ประเทศไทย 4.0 ที่เน้นการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยพัฒนา “โดยที่ภาคการเกษตรยังคงเป็นแกนหลัก แต่จะเปลี่ยนการเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การเกษตรสมัยใหม่” สร้างเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) และสนับสนุนให้เกษตรกรเป็นผู้ประกอบการมากขึ้น พร้อมๆ กับการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ที่รัฐให้ความช่วยเหลือ ไปสู่ SMEs ที่มีศักยภาพสูง การพัฒนาการบริการที่สร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำไปสู่การบริการที่สร้างมูลค่าสูง และการพัฒนาแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีทักษะสูง (จดหมายข่าวรัฐบาลเพื่อประชาชน, ปีที่ 2 ฉบับที่ 30, 15 กรกฎาคม 2559)

ซึ่งแนวทางการปฏิรูปโดยให้ความสำคัญกับบทบาทของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สอดคล้องกับแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทางการปฏิรูปประเทศ ในด้านต่างๆ ตามที่ สุรินทร์ พิศสุวรรณ (2559) ได้กล่าวเอาไว้ คือการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้และโอกาสให้คนไทยหลุดพ้นจากความยากจน จะต้องอยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจที่ยั่งยืนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศแบบทั่วถึง และเป็นธรรม มีเป้าหมาย จัดความเหลื่อมล้ำที่ชัดเจน มีดัชนีบอกระดับความเหลื่อมล้ำที่แม่นยำ ไม่ให้เกิดสภาพการ “รวยกระจุก จนกระจาย” อีกต่อไป โดยสร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนระยะยาว แก้ปัญหาการถือครองที่ดิน ให้มีที่ดินทำกินอย่างทั่วถึง ควบคู่ไปกับการจัดการกับที่ดินที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ปรับโครงสร้างกระบวนการผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การแปรรูป การตลาด และการขนส่ง สำหรับภาคเกษตร ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรอินทรีย์ และเกษตรผสมผสาน และลงทุนระบบชลประทาน ทุกชุมชนต้องเข้าถึงแหล่งน้ำได้ เป็นต้น

บทสรุป

ในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยมุ่งเน้นการสร้าง ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (Economic Wealth) เป็นสำคัญ โดยขาดการพัฒนาในมิติอื่นให้มีความสอดคล้องกัน จึงทำให้เกิดผลกระทบเชิงลบในด้านต่างๆ มากมาย อาทิ ความเหลื่อมล้ำของรายได้และโอกาสที่เพิ่มขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมถูกทำลายมากขึ้น พุดง่ายๆ ก็คือ การพัฒนาดังกล่าว มีเพียงแต่ก่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่าง “มนุษย์” กับ “มนุษย์” ยังก่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่าง “มนุษย์” กับ “ธรรมชาติ”

บทบาทของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อการปฏิรูปประเทศไทยเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการปฏิรูปประเทศไทย เห็นได้จากการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง ถูกคาดหวังว่าจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้และโอกาส ให้คนไทยหลุดพ้นจากความยากจน บนพื้นฐานเศรษฐกิจที่ยั่งยืนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศแบบทั่วถึง และเป็นธรรม มีเป้าหมายจัดความเหลื่อมล้ำที่ชัดเจน มีดัชนีบอกระดับความเหลื่อมล้ำที่แม่นยำ ไม่ให้เกิดสภาพการ “รวยกระจุก จนกระจาย” อีกต่อไป โดยสามารถสร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนระยะยาว เกิดการแก้ปัญหาการถือครองที่ดิน ให้มีที่ดินทำกินอย่างทั่วถึง ควบคู่ไปกับการจัดการกับที่ดินที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ สามารถปรับโครงสร้างกระบวนการผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การแปรรูป การตลาด และการขนส่ง สำหรับภาคเกษตร ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรอินทรีย์ และเกษตรผสมผสาน และ ก่อให้เกิดลงทุนระบบชลประทาน ทุกชุมชนต้องเข้าถึงแหล่งน้ำได้ ดังนั้นหากต้องการก้าวสู่ประเทศที่มีความมั่งคั่ง ความมั่นคง และความยั่งยืน จะต้องมีการพัฒนาที่สมดุลใน 4 มิติ อัน

ประกอบด้วย (1) มิติความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (2) มิติการรักษาสิ่งแวดล้อม (3) มิติการมีสังคมที่อยู่ดีมีสุข และ (4) มิติการเสริมสร้างภูมิปัญญามนุษย์ การพัฒนาที่สมดุลนั้น ตั้งอยู่บนฐานคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีอยู่ว่า เมื่อพร่อง ต้องรู้จักเติม (Fulfilled) เมื่อพอต้องรู้จักหยุด (Enough) เมื่อเกิน ต้องรู้จักปัน (Sharing) ในระดับจุลภาค “การรู้จักเติม รู้จักพอ รู้จักปัน” จะทำให้ประชาชนมีหลักประกันในด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคม สร้างสังคมที่เกื้อกูลและแบ่งปัน ก่อให้เกิดการสร้างเสริมพลังทางสังคม และการสร้างความเป็นปึกแผ่นของคนในสังคมตามมา

จากลักษณะดังกล่าวทำให้“เศรษฐกิจพอเพียง” กลายเป็นปรัชญาสำคัญที่ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 30 ปี ที่พระองค์ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนา บนหลักแนวคิดพึ่งตนเองเพื่อให้เกิดความพอมีพอกิน พอใช้ ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงการมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และทรงเตือนสติประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนที่ต้องทำตามหลักวิชา และการมีคุณธรรม เป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นทั้งแนวคิดและทฤษฎีที่มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิรูปประเทศไทยที่จะทำให้การพัฒนาประเทศจะเติบโตได้อย่างสมดุลยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยให้คำนึงถึงความเป็นองค์รวมของสังคม ทั้งยังชี้แนะแนวทางการพัฒนา และให้เห็นเป้าหมายและวิถีของการปฏิรูป ซึ่งจะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมอารยะที่มีการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา บุญยัง และคณะ. (2552). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในองค์การบริหารส่วนตำบล.**

รายงานวิจัย. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. จดหมายข่าวรัฐบาลเพื่อประชาชน.ปีที่ 2 ฉบับที่ 30, 15 กรกฎาคม 2559, หน้า 7.

ณัฐพงษ์ ทองภักดี. (2550). “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง:ความเป็นมาและความหมาย.”

วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ ปีที่ 47 ฉบับที่ 1/2550. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

บรรยง พงษ์พานิช. (2557). ปฏิรูปประเทศไทย อะไร...ทำไม...เพื่ออะไร...อย่างไร. [ออนไลน์].

เข้าถึงได้จาก <https://pantip.com/topic/31633600>. สืบค้น 13 มิถุนายน พ.ศ.2560.

.....สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. 2550. หน้า 21.

.....สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. 2548. หน้า 26 – 27.

สุรินทร์ พิศสุวรรณ. (2558). **แนวทางการปฏิรูปประเทศไทย**. ปาฐกถาพิเศษ.กระทรวงกลาโหม วันที่ 20 พ.ค. 2558.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). **จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร. บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด.

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2559). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กระบวนทัศน์การพัฒนาสู่ประเทศไทย**

4.0. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://goo.gl/0ei9qo>. สืบค้น 13 มิถุนายน พ.ศ.2560.

พระราชกฤษฎีกา เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม A Virtuous King for the Benefits and Happiness of Siamese People

พีรวัส อินทวิ¹

Peerawas Intawee

บทคัดย่อ

ตามพระปฐมบรมราชโองการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ได้พระราชทานไว้ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ในวันที่ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ ดังนั้น หากพิจารณาแล้วจะพบว่า พระองค์ทรงใช้คำว่า “ครอง” แทนคำว่า “ปกครอง” เปรียบเช่นเดียวกับการครองชีวิตของทุกคน และตลอดระยะเวลา ๗๐ ปี แห่งการครองราชย์ พระองค์ได้พิสูจน์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่หัวใจของชาวไทยทุกดวงแล้วว่า พระองค์ทรงยึดหลักทศพิธราชธรรม ทรงมีความรัก ความเมตตา และมีความรับผิดชอบ ในฐานะประมุขของประเทศ มีรับสั่งมาโดยตลอดว่า การเป็นประมุขไม่ใช่เกียรติยศ แต่เป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ และที่สำคัญพระองค์เป็นนักปฏิบัติธรรมที่ยึดแนวปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาตลอดระยะเวลาที่ครองแผ่นดิน เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่พสกนิกรทุกหมู่เหล่า

คำสำคัญ : พระราชกฤษฎีกา มหาชนชาวสยาม

Abstract

His Majesty King Bhumibol Adulyadej, King Rama IX, was crowned King of Thailand on 5th May, B.E. 2493 and during his coronation he pledged “I shall reign in righteousness for the benefits and happiness of Siamese people”. Thus, if we considered his pledge, we will find that His Majesty used the word “Dominate” instead of the word “rule”, as well as the dominance of everyone’s life. For 70 years of His Majesty’s reign, it has been clear in every Thai people’s hearts that His Majesty

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

has fulfilled his pledge by practicing the Tenfold Virtues, having love, compassion and responsibility. As the head of country, His Majesty has always said that being a prince is not an honor, but it is a responsibility. And importantly, His Majesty is a practitioner who adheres to the doctrines of Buddhism throughout the time of his reign for the benefits of all these people.

Keywords : Virtuous King, Siamese people

บทนำ

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พุทธศักราช 2489 ถึงปัจจุบันครบ 70 ปี ยิ่งยืนนานที่สุดในประวัติศาสตร์ของชาติไทย พระองค์ดำรงไว้ซึ่ง “ธรรม” ทั้งปวงและทรงเปรี๊ยะประดุจประทีปส่องนำทางการพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนมาโดยตลอดเวลานับยาวนานนี้ ด้วยมีพระปณิธานอันแกร่งกล้าที่จะทรงเสียสละประโยชน์ส่วนพระองค์เพื่อพสกนิกรชาวไทยทั้งมวล โดยไม่ทรงแบ่งแยกสถานะศาสนา ชาติพันธุ์ หรือหมู่เหล่า ทรงถือว่าทุกซ์พสกนิกรหลากหลายน่านการด้วยพระวิริยะอุตสาหะ ทั้งพระราชทานคำสอนพระจริยวัตรอันเป็นแบบอย่างที่ดีงาม ซึ่งล้วนแต่นำประโยชน์ส่วนสุขมาสู่พสกนิกร สมดังที่ได้ พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการเป็นพระราชสัตยาธิษฐาน เนื่องในพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓ ที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม

ทศพิธราชธรรม แต่โบราณมาได้มีข้อกำหนดต่างๆ ที่พระมหากษัตริยาธิราชเจ้าพึงปฏิบัติ ในพระราชจริยวัตรจัดเป็นพระคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งด้วย เรียกว่า ทศราชธรรม หรือคุณธรรม 10 ประการ

ธรรมะข้อ 1 ทาน

หมายถึง พระราชทานพัสดุสิ่งของ หรือปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิต แก่ผู้สมควรได้รับ ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ และราษฎรผู้ยากไร้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ แก่พระราชวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ตามสมควรแก่ฐานะ

ธรรมะข้อ 2 ศีล

หมายถึง การทรงศีล หรือการที่ทรงตั้งสังวรรักษาพระอาการ กาย วาจา ให้สะอาดปราศจากโทษอันควรครหา พระองค์ทรงมีพระราชศัทธาในบวรพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้เสด็จออกทรงผนวช เพื่อทรงศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัย อุทิศพระราชกุศลพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย

ธรรมะข้อ 3 บริจาค

หมายถึง การพระองค์พระราชบริจาคนไทยธรรม หรือสิ่งของที่พระราชทานให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่พระราชวงศานุวงศ์ และทูลละอองธุลีพระบาท ตามฐานะที่ราชการฉลองพระเดชพระคุณ รวมทั้งพระราชทานแก่ประชาชนผู้ยากไร้ได้อาศัยเลี้ยงชีวิต

ธรรมะข้อ 4 อาชวะ

หมายถึง ความซื่อตรง ทรงมีพระราชอัธยาศัย อันประกอบด้วยความซื่อตรง ดำรงในสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อพระราชสัมพันธ์มิตรและพระราชวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวง ไม่ทรงคิดลวง ประทุษร้ายโดยอุบายผิวยุติธรรม

ธรรมะข้อ 5 มัทวะ

หมายถึง ความอ่อนโยน ทรงมีพระราชอัธยาศัยอ่อนโยน ไม่ดื้อดึงถือพระองค์แม้มีผู้ตักเตือนในบางอย่าง ด้วยความมีเหตุผลก็จะทรงพิจารณาโดยถ้อยถ้วน ถ้าถูกต้องดีชอบก็ทรงอนุโมทนา และปฏิบัติตาม ทรงสัมาคารวะอ่อนน้อมแก่ท่านผู้เจริญโดยวัยและโดยคุณ ไม่ทรงดูหมิ่น

ธรรมะข้อ 6 ตบะ

หมายถึง ความเพียร ทรงสมาทานกุศลวัตร ด้วยการเอาพระราชหฤทัยใส่ ในการปกครองพระราชอาณาเขต และประชาชนให้มีความสุขปราศจากภยันตราย ตลอดถึงการที่ทรงมีพระอุตสาหะอันแรงกล้าในกุศลสมาทาน ระวังบาปที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น และเพื่อจะกำจัดบาปกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้เสื่อมสูญ ไม่ตั้งอยู่ในพระสันดาน

ธรรมะข้อ 7 อักโกธะ

หมายถึง ความไม่โกรธ ทรงมีพระกริยาที่ไม่โกรธโดยวิสัย มิใช่เหตุที่ควรโกรธ แม้มีเหตุที่ทำให้ทรงพระพิโรธ แต่ทรงข่มเสียให้อันตรธานสงบระงับไป ด้วยทรงมีพระเมตตาอยู่เสมอ ไม่ทรงปรารภจะก่อภัย ก่อเวรแก่ผู้ใด

ธรรมะข้อ 8 อวิหิงสา

หมายถึง ความไม่เบียดเบียน ด้วยทรงมีพระราชอัธยาศัยกอปรด้วยพระราชกรุณา ไม่ทรงปรารภจะก่อทุกข์แก่ผู้ใดแม้กระทั่งสัตว์ ไม่ทรงเบียดเบียนพระราชวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท และอาณาประชาราษฎร์ ให้ลำบากด้วยเหตุอันไม่ควรกระทำ

ธรรมะข้อ 9 ขันติ

หมายถึง ความอดทน ทรงมีพระราชหฤทัยดำรงมั่นในขันติ มีความอดทนต่อสิ่งที่ควรอดทน เช่น อดทนต่อทุกข์ อดทนต่อเวทนาอันเกิดขึ้นในพระกาย และทรงมีพระขันติเมตตา กรุณาธิคุณ งดโทษผู้มีความประมาท กระทำผิดล่วงพระอาญา และควรจะลงราชทัณฑ์ แต่ก็ทรงระงับด้วยความอดทนไว้ได้

ธรรมะข้อ 10 อวิโรธนะ

หมายถึง ความเที่ยงธรรม ทรงรักษาความยุติธรรมไม่ให้แปรผันจากสิ่งที่ตรง และดำรงพระอาการไมยินดี ยินร้าย ต่ออำนาจคติทั้งปวง หรืออีกนัยหนึ่ง คือความไม่ประพฤติดิในชาติติยราชประเพณี ทรงดำรงอยู่ในพระราชจริยาวัตรของพระมหากษัตริย์อย่างแท้จริง

คำว่า ราชผู้ทรงธรรม ก็คือ ธรรมราชา: ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา อธิบายได้ว่าเมื่อกล่าวถึงคำว่า “ธรรมราชา” ได้ปรากฏหลักฐานที่กล่าวถึงประเด็นนี้ในจกักวัดติสูตร และธรรมราชาสูตร และในมหาปทานสูตรซึ่งทั้ง 3 สูตรนี้ได้กล่าวเอาไว้ว่า

“พระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า “ทัฬหะเนมิ ผู้ทรงธรรม ทรงเป็นพระราชาโดยธรรม ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขต ทรงได้รับชัยชนะ มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ ได้แก่ (1) จักรแก้ว (2) ช้างแก้ว (3) ม้าแก้ว (4) มณีแก้ว (5) นางแก้ว (6) คหบดีแก้ว (7) ปริณายกแก้ว มีพระราชโอรสมากกว่า 1,000 องค์ ซึ่งล้วนแล้วแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย่ำยีศัตรูได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อำนาจ ไม่ต้องใช้ศัสตราครอบครองแผ่นดินมีสาครเป็นขอบเขต”

ในขณะที่หลักฐานทางคัมภีร์อีกแห่งปรากฏคำว่า “ธรรมราชา” ในธัมมราชาสูตร ดังประโยคที่ว่า “พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรมเท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองชนภายในโดยธรรม...”

นอกจากนี้ ในมหาปทานสูตรได้กล่าวถึง “ธรรมราชา” ว่า “ถ้าครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทรทั้ง 4 เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้ว มีราชอาณาจักรมั่นคง... มีพระราชโอรสมากกว่า 1,000 องค์ ซึ่งล้วนแล้วแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย่ำยีศัตรูได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อำนาจ ไม่ต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดินมีสาครเป็นขอบเขต”

สิ่งที่น่าสนใจคือ ทั้งหลักฐานอย่างน้อย 3 แห่งนี้ สามารถอธิบายได้ถึงคำว่า “ธรรมราชา” ที่แสดงถึงคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งของบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็น “พระเจ้าจักรพรรดิ” ที่จะต้องได้รับการเรียกขานว่า “ทรงธรรม” และ “พระราชาโดยธรรม”

คำว่า “ทรงธรรม” (ธรรมิกะ) ในบางบริบทหมายถึงการเป็นผู้บำเพ็ญคุณประโยชน์แก่บุคคล ดังคำที่พระอรหันตศาสดาย่ออธิบายว่า “ผู้ชื่อว่า ทรงธรรม (ธรรมิกะ) เพราะกระทำความดีอันเป็นประโยชน์แก่กุลแก่ผู้อื่น[4] ในขณะที่คำว่า “ธรรมราชา” นั้น ประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ “ธรรมะ กับ ราชา” คำว่า “ราชา” ถอดเป็นรูปวิเคราะหตามบาลีว่า “จตุหิสงคหตฺถุหิชนรณเชตีติ ราชา” แปลว่า “บุคคลไดยังประชาชนให้ยินดีด้วยสังคหัตถุ 4 ประการ เหตุนั้น บุคคลนั้น ชื่อว่า ราชา”

ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานบางแห่งที่อธิบายตามนัยที่คล้ายคลึงกันว่า “ราชา” หมายถึง “ผู้ที่ทำให้ชาวโลกพอใจหรือยินดีด้วย สังคหวัตถุ 4 ประการ” ดังรูปวิเคราะห์ว่า “สังคหวัตถุ ๑ โลกัณชนโตราชา” แปลว่า “บุคคลผู้ที่ทำให้ชาวโลกพอใจด้วยสังคหวัตถุ ๔ อย่าง ชื่อว่า ราชา”

ในบริบทเดียวกันนี้ เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ธรรมราชา” คัมภีร์ได้แสดงรูปวิเคราะห์ว่า “ธมเมวทสวิธเนจกวัตเตน ราชา ขาโตติ ธมมราชา” แปลว่า “บุคคลใด เป็นผู้ยังบุคคลอื่นให้ยินดีโดยธรรม คือ จักรวรรดิวัตร 10 ประการ เหตุนั้น บุคคลนั้น ชื่อว่า ธรรมราชา

ถึงกระนั้น คำว่า “ธรรมราชา” มิได้นัยที่สะท้อนแง่มุมของพระราชา หรือพระเจ้าจักรพรรดิ แต่เพียงประการเดียวเท่านั้น หากแต่สะท้อนนัยเกี่ยวกับพระนามของพระพุทธเจ้าด้วยเช่นกัน ดังหลักฐานในคัมภีร์ที่ว่า

“พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรมเท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองรักษา... ภิกษุณี... อุบาสก... อุบาสิกาทั้งหลายโดยธรรมว่า กายกรรม... วจีกรรม... มโนกรรม... อาชีวะ... บ้านและนิคม... เช่นนี้ควรอยู่อาศัย เช่นนี้ไม่ควรอยู่อาศัย”

คำว่า “ธรรมราชา” ในบริบทนี้จึงหมายถึงพระนามของพระพุทธเจ้าด้วยเช่นกัน ดังรูปวิเคราะห์ตามบาลีว่า “นวทิลอกุตตรธมเมหิมหาชนันรุธเซตติ ธมมราชา” แปลว่า “พระตถาคตชื่อว่า ธรรมราชา เพราะยังมหาชนให้ยินดีด้วยโลกุตระธรรม 9 นั้นแล” สิ่งที่น่าสนใจคือคำว่า “ธรรมราชา” ในประเด็นนี้เป็นการสะท้อนภาวะของการกระทำความดีอันเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน

ในอภิธานวรรณนาได้อธิบายถึงประเด็นนี้เดียวกันนี้อาไว้น่าสนใจเช่นกันว่า “ผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา เพราะทรงยินดีซึ่งธรรม ทรงเป็นพระราชาของโลกพร้อมทั้งเทวโลกโดยธรรม ทรงยังปวงชนให้ยินดีด้วยธรรม ทรงเป็นพระราชาผู้รักษาความเป็นธรรม ผู้เที่ยงธรรม จึงพระนามว่า ธรรมราชา ดังตัวอย่างว่า “ ” ซึ่งแปลว่า “พระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีใครประเสริฐว่า ตรัสว่า เสละ เราเป็นพระธรรมราชา”

จากความหมายดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น คำว่า “ธรรมราชา” มีนัยที่สะท้อนถึงความหมายที่สำคัญอย่างน้อยใน 2 ประเด็น กล่าวคือ

(1) หมายถึง พระราชา หรือผู้ปกครองที่ทรงธรรม ชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อำญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา และทำให้ชาวโลก มหาชน หรือประชาชนพึงพอใจ หรือยินดีโดยธรรม ซึ่งความยินดีนั้น อาจจะมาจากการที่พระราชาหรือผู้ปกครองสงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ 4 ประการ และสงเคราะห์ตามหลักจักรวรรดิวัตร 10 ประการ ซึ่งความหมายในลักษณะนี้เป็นการทำหน้าที่เพื่อบำเพ็ญประโยชน์สุขให้แก่บุคคลอื่นๆ

(2) หมายถึงพระนามของพระพุทธเจ้า ตัวแปรสำคัญที่ทำให้พระองค์พยายามจะอธิบายว่า พระองค์ทรงเป็น “ธรรมราชา” เพราะพระองค์ได้ทรงทำให้มหาชนเกิดความยินดี และพอใจโดย โลกุตระธรรม 9 ประการ ซึ่งเป็นคุณธรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนา ซึ่งสภาวะเช่นนี้ แม้บุคคลที่ได้ชื่อว่าพระเจ้าจักรพรรดิย่อมมีสถานะที่เป็นรอง เพราะพระเจ้าจักรพรรดิถือว่าเป็นสมบัติภายนอก แต่ ความเป็นพระพุทธเจ้านั้นถือได้ว่าเป็นสมบัติภายในที่ประเสริฐกว่า

จากความหมายทั้ง 2 ประการนี้ ความเป็นธรรมราชาของพระราชาหรือพระเจ้าจักรพรรดิ สามารถเลื่อนหายไปได้ตามตัวแปร แต่ความเป็นธรรมราชาของพระพุทธเจ้านั้นไม่มีตัวแปรใดที่จะ เข้ามากำหนด กำกับ และควบคุมให้เลื่อนหายไปได้ ดังจะเห็นได้จากการเลื่อนหายไปของตัวแปร ภายนอกที่พระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า “ทัฬหะเนมิ” ประสบ จนทำให้พระองค์ตัดสินใจสละราช บัลลังก์ และบำเพ็ญตนเป็นฤๅษีเพื่อแสวงหาความจริงสูงสุดในบ้นปลายของชีวิต

ข. หลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติของพระราชาหรือผู้ปกครองตามนัยอัครคัมภีร์ และ มหาหังสชาดก

(1) สังคหวัตถุ 4

ความเป็นธรรมราชา หากจะตีความว่า “บุคคล หรือผู้ปกครองที่ทำให้มหาชนเกิดความพึง พอใจ หรือยินดีโดยธรรม” แล้ว สามารถอธิบายเทียบเคียงได้กับหลักการที่ปรากฏในอัครคัมภีร์สูตร ที่พยายามจะนำเสนอว่า “บุคคลใดยังผู้อื่นให้พึงพอใจโดยธรรม บุคคลนั้น เรียกว่า ราชา” แม้ใน บริบทนี้จะปรากฏเพียงคำว่า “ราชา” คำเดียว แต่ถึงกระนั้นก็สะท้อนความเป็น “ธรรมราชา” ได้ อย่างชัดเจน

คำถามมีว่า “คำว่า โดยธรรม” นั้น สะท้อนหลักธรรมในประเด็นใด? ในคัมภีร์อรรถกถา แหล่งอื่นๆ ได้พยายามตอบคำถามนี้ทั้งในแง่ของพยานุชณะ และอรรถะ ในแง่ของพยานุชณะได้ปรากฏ ชัดว่า “คำว่า ธรรม นั้นสะท้อนหลักการสังคหวัตถุธรรมเอาไว้ในหลายบริบท เพราะการแบ่ง ทรัพยากร หรือข้าวสารอาหารนั้นจะต้องประกอบด้วยหลักทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา

คัมภีร์ชั้นอรรถกถาได้กำหนดตัวแปรสำคัญของการเป็น “ราชา” เอาไว้ว่าจะต้องเป็นผู้ที่ ทำให้ประชาชนเกิดความยินดีพอใจด้วยสังคหวัตถุ 4 ประการ ดังบาลีว่า “จตุหิสังคหวัตถุหิชนรณเซ ติติ ราชา” แปลว่า “บุคคลใดยังประชาชนให้ยินดีด้วยสังคหวัตถุ 4 ประการ เหตุนั้น บุคคลนั้น ชื่อ ว่าราชา” ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานบางแห่งที่อธิบายตามนัยที่คล้ายคลึงกันว่า “ราชา” หมายถึง “ผู้ ที่ทำให้ชาวโลกพอใจหรือยินดีด้วยสังคหวัตถุ 4 ประการ” ดังรูปวิเคราะหว่า “สังคหวัตถุหิ จ โลกั รณชนโต ราชา” แปลว่า “บุคคลผู้ที่ทำให้ชาวโลกพอใจด้วยสังคหวัตถุ 4 อย่าง ชื่อว่า ราชา”

“สังคหวัตถุธรรม” หมายถึง “คุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้” หรือ “หลักในการ ครองใจคนโดยการยึดใจให้คนอื่นรัก” ซึ่งประกอบไปด้วย (1) การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อ

ประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันซึ่งกันและกัน (ทาน) (2) การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะสมกับกาลเทศะ (ปิยวาจา)[21] (3) การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยการชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่างๆ แก่เพื่อนมนุษย์ (อถถจริยา) (4) การประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย โดยการปฏิบัติที่สม่ำเสมอแก่กลุ่มคนต่างๆ อีกทั้งพร้อมที่จะร่วมสุขร่วมทุกข์ ตลอดจนวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ (สมานัตตตา)

(2) ราชสังคหวัตถุ 4

ราชสังคหวัตถุ เป็นหลักธรรมของผู้ครองแผ่นดิน หลักธรรมข้อนี้ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมในการวางนโยบายในการปกครองและบริหารงานของรัฐที่มุ่งเพื่อเกื้อกูลต่อการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีคุณประโยชน์มากขึ้น ราชสังคหวัตถุนี้ พระพุทธเจ้าตรัสเมื่อครั้งประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันใกล้พระนครสาวัตถี ปรากฏในพระไตรปิฎกที่ว่า “พระราชผู้ทรงธรรมเช่นกับฤๅษี ทรงชนะใจหมู่มสัตว์ทั่วแผ่นดินด้วยราชธรรมทรงบูชายัญ คือคือ สัสสมณะ บุริสมณะ สัมมาปาสะ วาชเปยยะ เสด็จเที่ยวไป... ผู้มีเมตตาในสัตว์ทุกหมู่เหล่า จะไม่ฆ่าเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ไม่ชนะเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นชนะ ย่อมไม่มีเวร[28]กับใครๆ”

เมื่อพระราชหรือผู้ปกครอง ประกอบด้วยธรรม 4 ข้อนี้ ถือได้ว่าเป็นความฉลาดของผู้ปกครองที่เข้าใจการบริหารประชาชนในประเทศ ต้องสร้างความเชื่อมั่นด้วยการเอาใจใส่ต่อผู้ใต้ปกครอง ด้วยการช่วยเหลือ อนุเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก แสดงตัวเป็นผู้ปกครองที่เอื้ออาทร เมื่อเรื่องใดเกิดขึ้นในสังคมของตัวเอง ต้องแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วยการตัดสินใจปัญหาเหล่านั้นอย่างเป็นธรรม ไม่เอนเอียงข้างใดข้างหนึ่ง ใช้จิตวิทยาผูกประสานรอยร้าวต่างๆ ให้เข้าใจกันได้ด้วยการใช้คำพูดที่ไม่กระทบกระทั่งทั้ง 2 ฝ่าย จึงจัดได้ว่าเป็นนักปกครองที่ฉลาด เข้าใจปัญหาวิธีแก้ปัญหา นักปกครองลักษณะนี้ถือได้ว่าเป็นที่เคารพ ศรัทธาของผู้ใต้บังคับบัญชาหรือของบุคคลทั่วไป

นายสมพร เทพสิทธา ประธานคณะกรรมการด้านการศาสนา และประธานสภายุวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้กล่าวว่า คนไทยนั้นโชคดีที่มีพระมหากษัตริย์ที่ประเสริฐที่สุดในโลก พระมหากษัตริย์คุณของพระองค์ดุจแผ่นดินที่กว้างใหญ่ไพศาล และดุจดวงตะวันที่ส่องสว่างไปทั่วทุกหนทุกแห่ง ในฐานะที่เราเป็นประชาชนคนไทย ควรปฏิบัติตามได้แก่ 1) ปฏิบัติตามรอยพระยุคลบาท โดยการปฏิบัติตามหลักศัพทราชธรรม 2) ปฏิบัติตามพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่การรักษาความสัจ (สัจจะ) การรู้จักข่มใจตนเอง (ทมะ) ความอดทน (ขันติ) และความเสียสละ (จาคะ) และ 3) ปฏิบัติตามพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสในโอกาสต่าง ๆ ทั้งนี้ ได้จัดทำข้อเสนอไปยังรัฐบาลเพื่อดำเนินการจัดทำโครงการถวายราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในมหามงคลสมัยทรงเจริญพระชนมพรรษา 90

พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2560 โดยขอให้รัฐบาลและทุกภาคส่วนช่วยกันผลักดันและส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามอย่างเป็นรูปธรรมจำนวน 3 โครงการ ประกอบด้วย

นายวีระศักดิ์ พุทธะกุล สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติและผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำกระทรวงการต่างประเทศ ได้กล่าวถึงหลักทศพิธราชธรรมว่า ไม่ใช่เป็นเพียงธรรมะสำหรับพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้นแต่เป็นธรรมะสำหรับผู้นำด้วย ซึ่งพวกเราเองก็มีบทบาทความเป็นผู้นำในหลาย ๆ วาระ เช่น ผู้นำครอบครัว ผู้บริหาร และผู้นำชุมชน เป็นต้น ดังนั้น ควรส่งเสริมให้ทุกคนมีธรรมะหรือธรรมาภิบาลเพื่อนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งในต่างประเทศนั้น มีการนำหลักทศพิธราชธรรมหรือธรรมาภิบาลมาใช้ในหลายองค์กร อาทิ ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) หรือแม้กระทั่งองค์การสหประชาชาติ (UN) ก็ได้นำหลักธรรมาภิบาลมาเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดความยากจน และส่งเสริมในการพัฒนาประเทศ ภายใต้หลักการ 8 ประการ คือ หลักการมีส่วนร่วม หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักการตอบสนอง/ความสมประโยชน์ หลักมุ่งเน้นฉันทามติ หลักความเสมอภาค หลักความคุ้มค่า และหลักพันธมิตรต่อสังคม นอกจากนี้ เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังเป็นเรื่องที่ต่างประเทศให้ความสนใจเป็นอย่างมาก รัฐบาลไทยได้เผยแพร่และส่งเสริมให้กลุ่มประเทศกำลังพัฒนา เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ และเชื่อว่าแนวทางนี้จะสามารถสนับสนุนให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติได้

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา และประธานมูลนิธิประเทศไทยใสสะอาด บรรยายพิเศษเรื่อง “พระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” โดยได้กล่าวถึงพระปฐมบรมราชโองการ ความว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม...” ซึ่งได้พระราชทานไว้ ในวันที่ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ว่า หากพิจารณาแล้วจะพบว่าทรงใช้คำว่า “ครอง” แทนคำว่า “ปกครอง” เปรียบเช่นเดียวกับการครองชีวิตของทุกคน และตลอดระยะเวลา 70 ปี แห่งการครองราชย์ พระองค์ทรงยึดหลักทศพิธราชธรรม ทรงมีความรัก ความเมตตา และมีความรับผิดชอบ ในฐานะประมุขของประเทศ มีรับสั่งมาโดยตลอดว่า การเป็นประมุขไม่ใช่เกียรติยศ แต่เป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ทรงห่วงใยคนไทยทั้ง 65 ล้านคน ซึ่งสะท้อนได้จากพระราชกรณียกิจและโครงการตามพระราชดำริต่าง ๆ ที่ทรงมุ่งเน้นให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าได้รับประโยชน์สุข ด้วยเหตุนี้ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล จึงขอให้ทุกคนยึดประเทศชาติเป็นหลัก ไม่ทู่จริต ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน และขอให้ช่วยกันรักษาผืนแผ่นดินที่ดีงามแห่งนี้ให้คงอยู่ เพื่อส่งต่อให้แก่ลูกหลานในอนาคตสืบไป

สรุป

การเป็น “ธรรมราชา” ในพระพุทธศาสนานั้น เริ่มต้นจากการพัฒนาปัจจัยภายนอกเพื่อให้เกิดความพร้อมในเชิงเศรษฐกิจ เพื่อให้พลเมืองในรัฐมีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ดังจะเห็น

ได้จากกรณีวิธีการปราบโจรของพระเจ้ามหาชีวิตราชที่เข้าใจความจริงว่า “การปราบโจรที่แท้จริง ไม่ใช่กลุ่มคนที่ไปลักขโมยหรือปล้น หากแต่หมายถึงความยากจน เมื่อปราบความยากจนได้โจรก็จะหายไปจากแผ่นดิน” หลังจากนั้น จึงเข้าไปสู่การพัฒนา ศิล และภาวนาในระดับที่สูงต่อไป

การเป็น “พระราชา” หรือ “พระเจ้าจักรพรรดิ” บนฐานของคำว่า “ธรรมราชา” ในพระพุทธศาสนา “ไม่ใช่เป้าหมายที่แท้จริงของนักปกครอง” หากแต่เป็นเครื่องมือในการพัฒนา “สมบัติ หรือทรัพย์ภายนอกไปสู่สมบัติหรือทรัพย์ภายในที่ยั่งยืนกว่า” เพราะประเด็นที่พระพุทธเจ้าต้องการจะอธิบายคือ “ความสูงส่ง และความพิเศษของสถานะที่พระราชาหรือพระเจ้าจักรพรรดิได้ประสบนั้น ไม่สามารถเทียบเคียงได้กับสถานะของความเป็นธรรมราชาที่พระองค์มีและเป็นอยู่” เพราะสมบัติของของพระราชาและพระเจ้าจักรพรรดิ เช่น จักรแก้ว ม้าแก้ว และนางแก้วนั้นตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ ที่เกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปตามปัจจัยและตัวแปรต่างๆ ทรัพย์สมบัติภายนอกที่ได้รับมาจากความเพียรพยายามในลักษณะต่างๆ นั้นจึงไม่ยั่งยืน แต่ความเป็นเจ้าแห่งธรรมที่พระองค์ได้รับนั้นอยู่เหนือตัวแปรและเงื่อนไขต่าง ๆ

ตลอดระยะเวลา 70 ปี แห่งการครองราชย์ พระองค์ทรงยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักทศพิธราชธรรม ทรงมีความรัก ความเมตตา และมีความรับผิดชอบ ในฐานะประมุขของประเทศ มีรับสั่งมาโดยตลอดว่า การเป็นประมุขไม่ใช่เกียรติยศ แต่เป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ทรงห่วงใยคนไทยทั้ง 65 ล้านคน ซึ่งสะท้อนได้จากพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่และโครงการตามพระราชดำริต่าง ๆ ที่ทรงมุ่งเน้นให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าได้รับประโยชน์สุข

อ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อัง.ปญจก. (ไทย) 22/133/214.

ที.ม. (บาลี) 10/33/14.

อัง.ปญจก. (ไทย) 22/133/214. อัง.ปญจก. (บาลี) 22/133/140.

ที.สี.อ.(มหามกุฏ) 1/-/368-370, ที.ม.อ.(มจร) 1/258/224-225.

ที.สี.อ.(มหามกุฏ) 1/-/268-370, ที.ม.อ.(มจร) 1/258/224-225.

กษัตริย์นักภูมิศาสตร์: พระอัจฉริยภาพด้านภูมิศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
(King of Geographer: The Geographic Genius of His Majesty
King Bhumibol Adulyadej)

อัญญา บูชายนต์¹
Anya Boochayan

บทคัดย่อ

ภูมิศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมธรรมชาติกับทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ เนื้อหาของศาสตร์นี้ครอบคลุมถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงทางพื้นที่ ปัญหาที่เกิดขึ้น สามารถอธิบายได้ด้วยสาเหตุและปัจจัยทางภูมิศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (รัชกาลที่ 9) ได้แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในด้าน ภูมิศาสตร์ผ่านโครงการตามพระราชดำริทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ทั้งโครงการพัฒนาด้าน ทรัพยากรน้ำ ดิน และป่าไม้ เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน บทความนี้ต้องการนำเสนอให้ เห็นถึง พระปรีชาสามารถของพระองค์ในการนำศาสตร์ทางภูมิศาสตร์มาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นทางพื้นที่ ได้แก่ การจัดการน้ำ การจัดการดิน และการจัดการป่าไม้ แนวทางในการแก้ไขปัญหา ในแต่ละด้านช่วยให้การดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

คำสำคัญ : กษัตริย์นักภูมิศาสตร์

Abstract

Geography is a science which studies the relationship between natural and social environments. Area change is included in the content of this science. Problems can be explained by the causes and geographic factors. His Majesty the King Bhumibol Adulyadej (Rama IX) has shown his genius in the field of geography through royal projects such as the development of water, soil and forest resources which distribute in all regions of Thailand for wellbeing of the people. The objective

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

of this article is to present his ability who can apply geographical knowledge for solving the problems such as water, soil and forest management. The ways of solution can improve the living of people in different areas of the country.

Keywords : King Geographer.

บทนำ

ภูมิศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เก่าแก่ที่มีมาาก่อนยุคกรีก-โรมัน เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับโลก ธรรมชาติที่อยู่รอบตัว และการดำรงชีวิตของมนุษย์ ภูมิศาสตร์ในสมัยโบราณเริ่มจากการศึกษาปรากฏการณ์ในระบบสุริยะก่อน ต่อมาจึงศึกษาเกี่ยวกับโลก ทั้งรูปร่าง ขนาด ความยาวของเส้นรอบวงโลกและอื่น ๆ เพื่อให้เข้าใจลักษณะของโลก จากนั้นจึงมุ่งศึกษาภูมิศาสตร์เพื่อประโยชน์ด้านอื่น เช่น การสำรวจทรัพยากรและการล่าอาณานิคม ในยุคกรีก-โรมันหรือยุคคลาสสิก (Classical Period) ชาวกรีกศึกษาเกี่ยวกับโลกซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ศึกษาาระบบสุริยะ รูปร่างของโลก รวมถึงสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งมีมนุษย์อาศัยอยู่ ภูมิศาสตร์ช่วงนี้จึงเป็นการบรรยายปรากฏการณ์และสถานที่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อค้นหาคำตอบแบบวิทยาศาสตร์ หลังจากนั้นองค์ความรู้ทางภูมิศาสตร์ได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างแผนที่เพื่อใช้เป็นเครื่องมือเดินทางและสำรวจ มีการศึกษาทั้งด้านกายภาพ ลักษณะภูมิประเทศ และวัฒนธรรมของดินแดนที่อยู่ห่างไกล จนนำไปสู่การครอบครองอาณานิคมต่าง ๆ และภูมิศาสตร์สมัยใหม่เริ่มขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 18 มีการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ อันเป็นรากฐานของการพัฒนาภูมิศาสตร์ร่วมสมัยซึ่งมีแนวคิด ทฤษฎี และเครื่องมือหลากหลายที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์และแสวงหาความรู้ใหม่ได้อย่างกว้างขวาง (โครงการตำราวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์มูลนิธิ สอนน.. 2557.)

นักภูมิศาสตร์ศึกษาพื้นโลกและสภาพแวดล้อมในแง่ที่เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต แต่มนุษย์ได้พยายามจัดการตัวเองและสภาพแวดล้อมให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ โดยแนวคิดภูมิศาสตร์ได้แบ่งเป็นโครงสร้าง ได้แก่ แนวคิดเชิงปรัชญา ที่เป็นจุดยืนของศาสตร์ ที่จะทำให้ทราบว่าสภาพปัจจุบันว่ากำลังทำอะไรอยู่และจะก้าวต่อไปในอนาคตได้อย่างไร แนวความคิดเชิงทฤษฎี สามารถศึกษาและวางกฎเกณฑ์จากการสังเกตโดยตรง ในสภาพแวดล้อมว่ามีปัญหาหรือเหตุการณ์แบบใดที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้าง แล้วสรุปและหากฎเกณฑ์เกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้น เช่น ภูมิศาสตร์เกี่ยวกับดิน น้ำ แร่ ป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ แนวความคิดเชิงวิธีการหรือเทคนิค เป็นวิธีการที่จะจัดการข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยมีเครื่องมือที่สำคัญ นั่นคือ แผนที่ ที่ทำให้ทราบถึงขอบเขตด้านพื้นที่ สัดส่วน ขนาดรูปร่าง และที่ตั้ง ทำให้เกิดเทคนิคการสำรวจ การทำเส้นโครงแผนที่ ตลอดจนการอ่านและการใช้แผนที่ และแนวความคิดเชิงภูมิศาสตร์ประยุกต์ สังคมจะได้ใช้ประโยชน์จากศาสตร์นี้มากขึ้น โดยการประยุกต์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทางสังคมและการเข้าใจสภาพ

แวดล้อม เช่น การใช้ที่ดิน การจัดการทรัพยากร การพัฒนาลุ่มน้ำ การพัฒนาเมือง การประเมินภัยธรรมชาติ และการจัดการพื้นที่อื่น ๆ ในปัจจุบันภูมิศาสตร์เน้นการวิเคราะห์พื้นที่เพื่อหามาตรการที่เหมาะสมในการเข้าใจพื้นที่ ในการจัดการและวางแผนพื้นที่ในอนาคตด้วย (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. 2532. : 2558.)

นับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา นักภูมิศาสตร์ได้ใช้เทคนิค วิธีการ และเครื่องมือใหม่ ๆ เช่น วิธีการเชิงปริมาณ คณิตศาสตร์ สถิติ คอมพิวเตอร์ แผนที่คอมพิวเตอร์ รีโมตเซนซิง (Remote Sensing) ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System-GIS) เครื่องมือบอกตำแหน่งพิคตโลก (Global Positioning System-GPS) ฯลฯ ในการศึกษาประเด็นปัญหาทางภูมิศาสตร์ และประสบผลสำเร็จแตกต่างกันออกไป การประยุกต์ใช้วิธีการใหม่ ๆ เหล่านี้ ทำให้วิชาภูมิศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ทันสมัย มีความสำคัญต่อการวางแผน กำหนดนโยบาย ตลอดจนแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของพื้นที่ต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับโลก (เสนห์ ญาณสาร. 2551) ภูมิศาสตร์มีส่วนเสริมสร้างทางตรงต่อการปรับปรุงและทำให้สังคมดีขึ้น ด้วยการช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ของสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับสภาพแวดล้อม ในปัจจุบันนักภูมิศาสตร์ได้นำเทคนิค วิธีการ และเครื่องมือใหม่ ๆ ทางภูมิศาสตร์มาใช้ในการวางแผน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาน้ำท่วม โดยการใช้ข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียม (Satellite Imagery) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรีโมตเซนซิง ได้ถูกนำมาบูรณาการร่วมกับความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่และภัยพิบัติ กลายเป็นเครื่องมือสร้างความเข้าใจสถานการณ์น้ำท่วมได้เป็นอย่างดี นำไปสู่การออกมาตรการรับมือก่อนเกิดภัยธรรมชาติและเยียวยาหลังสถานการณ์คลี่คลายได้ตรงประเด็น หรือการศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ เนื่องจากการบุกรุกพื้นที่ป่า ทั้งการตัดไม้ทำลายป่าและการทำไร่เลื่อนลอย ทำให้พื้นที่ป่าลดลง โดยใช้ข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียม ติดตามและวางแผนการแก้ปัญหาาร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้สามารถวางแผนการพัฒนา เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้

ที่มา แนวคิด และบทบาทของวิชาภูมิศาสตร์ต่อการพัฒนาประเทศ

ภูมิศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ระบบธรรมชาติ สังคมและกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง จะเห็นได้ว่าภูมิศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ (spatial) ซึ่งคำว่า เกี่ยวกับพื้นที่ หมายถึง ธรรมชาติ และลักษณะของพื้นที่ทางกายภาพ ขนาด ความสัมพันธ์ ทำเลที่ตั้ง และการกระจายของสิ่งต่าง ๆ มนุษย์เป็นตัวละครที่สำคัญทางพื้นที่ในแง่ที่ส่งผลกระทบและได้รับผลกระทบจากพื้นที่ มนุษย์มีอิทธิพลต่อพื้นที่ เนื่องจากมนุษย์

มีเทคโนโลยี มีการเคลื่อนย้าย และจากจำนวนมนุษย์ที่เพิ่มขึ้น (พวงเพชร ธนสิน. 2555. อ้างถึงใน Christopherson. 2003.)

ภูมิศาสตร์มีการพัฒนาให้ทันยุคทันสมัยมากขึ้น โดยที่ The Association of America Geographers (AAG) และ The National Council for Geographic Education (NCGE) ได้สรุปว่า การศึกษาภูมิศาสตร์สมัยใหม่นั้น จะเกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญ 5 ประการ คือ ทำเลที่ตั้ง (location) ตำแหน่งของพื้นที่นั้น ๆ บนโลก ซึ่งบอกได้โดยตำแหน่งของละติจูดและลองจิจูด หรืออาณาเขตติดต่อ สถานที่ (place) เป็นลักษณะที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม ของสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตของพื้นที่นั้น ซึ่งทำให้พื้นที่นั้นมีความเป็นเอกลักษณ์ Christopherson ได้กล่าวไว้ว่า ไม่มีพื้นที่ใดในโลกที่เหมือนกัน พื้นที่ทุกแห่งย่อมมีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนกับพื้นที่อื่น ๆ ในโลก (Each place is unique, no two places are identical) การเคลื่อนที่ (movement) การคมนาคม การเคลื่อนย้าย หรือการกระจายของสิ่งต่าง ๆ บนพื้นผิวโลก ภูมิภาค (region) พื้นที่ต่าง ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน มีการเกิดและการเปลี่ยนแปลงคล้าย ๆ กัน รวมไปถึงความสัมพันธ์กับภูมิภาคอื่น ๆ ด้วย และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และโลก (human-earth relationships) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ทรัพยากร ภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม

ในระยะแรกของการศึกษาภูมิศาสตร์ นักภูมิศาสตร์ศึกษาลักษณะเฉพาะของสถานที่ต่าง ๆ อย่างคร่าว ๆ ซึ่งข้อมูลที่ได้อาจจะไม่มีความชัดเจนมากนัก แต่ในปัจจุบันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีช่วยให้การเก็บรวบรวมข้อมูลสะดวกรวดเร็วและละเอียดมากขึ้น ทำให้นักภูมิศาสตร์ปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการศึกษา จากการศึกษาลักษณะพื้นที่อย่างคร่าว ๆ มาสู่การศึกษาเฉพาะ ลึกลงไปในรายละเอียดที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นวิธีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่ การนำหลักการทางภูมิศาสตร์มาใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน จะพบว่าภูมิศาสตร์ถูกนำมาใช้ทั้งในกระบวนการทางด้านสังคมศาสตร์และทางด้านวิทยาศาสตร์ การนำมาใช้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งช่วยให้สามารถวางแผนป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ เช่น การแก้ไขปัญหา น้ำท่วม การป้องกันปัญหาไฟป่า การจัดการที่ดิน ฯลฯ

พระปรีชาญาณของในหลวง ร.9 กับการใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์เพื่อวางแผนจัดทำโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนช่วยทำให้องค์ความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์มีการพัฒนาและก้าวหน้ามากขึ้น ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีต ปัจจุบัน รวมถึงการคาดการณ์ในสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์มีด้วยกัน 3 เทคโนโลยีหลัก คือ การรับรู้ระยะไกล (Remote Sensing-RS) ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic Information

System-GIS) ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (Global Positioning System-GPS) หรือเรียกรวมกันว่า เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (3S) ซึ่งแต่ละเทคโนโลยีมีส่วนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความถูกต้องมากขึ้น จากเทคโนโลยีทั้ง 3 ด้านที่กล่าวมา สามารถนำมาใช้ประโยชน์การศึกษาข้อมูลในพื้นที่ต่าง ๆ บนโลก โดยการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่และช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้

โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีมากมายหลากหลายประเภท แตกต่างกันไป ตามลักษณะและวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งส่วนมากจะเป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาด้านการทำมาหากินของประชาชนเป็นสำคัญ และเป็นที่ยอมรับกันว่าประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยยังชีพอยู่ด้วยการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้น โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องการพัฒนา ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น ดิน น้ำ ที่ทำกิน พลัง และความรู้ด้านเกษตรกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยแนวคิดและทฤษฎีที่ได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนา ซึ่งหลักสำคัญของทุกเรื่องก็คือความเรียบง่ายดังที่ได้ทรงใช้คำว่า “Simplify” หรือ “Simplicity” จะต้องเรียบง่ายไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อน ทั้งในแนวความคิดและด้านเทคนิควิชาการจะต้องสมเหตุสมผล ทำได้รวดเร็ว และสามารถแก้ไขปัญหาได้จริง ตลอดจนมุ่งไปสู่ การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability) อีกด้วย

ภาพที่ประชาชนคุ้นชินตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา คือ ภาพพระองค์ทรงงานโดยใช้ “แผนที่” ทรงถือแผนที่ติดพระวรกาย ทรงศึกษาภูมิประเทศจากแผนที่อย่างละเอียด เพื่อประกอบการวางแผนโครงการตามพระราชดำริด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ การเกษตร และทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ (เดลินิวส์ออนไลน์. 2560.) แผนที่เป็เครื่องมือสำคัญในการศึกษาภูมิศาสตร์ ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะภูมิประเทศ ระบบการระบายน้ำ พืชพรรณธรรมชาติ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การใช้ที่ดิน ลักษณะภูมิอากาศ การกัดเซาะพังทลายของดิน การกระจายของประชากร เป็นต้น ซึ่งแผนที่ช่วยให้เราเข้าใจในสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และสามารถนำมาใช้วางแผน กำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

ครั้งหนึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าถึง “แผนที่ของรัชกาลที่ 9” ไว้ในรายการวิทยุ “พูดจาภาษาช่าง” ทางสถานีวิทยุจุฬาฯ “ทุกครั้งก่อนที่จะเสด็จไปไหน พระองค์ท่านจะทรงเตรียมทำแผนที่และศึกษาแผนที่นั้นโดยละเอียด แล้วเมื่อเสด็จไปถึง พระองค์ท่านจะทรงสอบถามชาวบ้านว่าสถานที่นั้นอยู่ที่ไหน ทิศเหนือมีอะไร ทิศใต้มีอะไร ถามหลาย ๆ คน แล้วตรวจสอบไปมา ระหว่างที่ถามนั้นดูจากแผนที่ว่าแผนที่นั้นถูกต้องดีหรือไม่ น้ำไหลจากไหนไปที่ไหน” (ภาพที่ 1) (วัลย์ลดา หาญยุทธ. 2559.)

ภาพที่ 1 พระองค์เสด็จไปที่ใด จะต้องมียแผนที่ติดไปด้วยเสมอ
ซึ่งเป็น “แผนที่มาตราส่วน 1 : 50,000”

(ที่มา: <http://www.praew.com/60581/luxury/personal-belongings-king-bhumibol/>)

“แผนที่ของพระองค์ท่าน” ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญเป็นอย่างมาก และกลายมาเป็นต้นแบบสำคัญ ที่ สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) (Geo-Informatics and Space Technology Development Agency (Public Organization) - GISTDA) ได้นำแนวปฏิบัติของพระองค์มากำหนดเป็นภารกิจหลักขององค์กร ในด้านการนำข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียมมาวิเคราะห์และจัดทำเป็นแผนที่พร้อมใช้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขและบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และหากย้อนไปเมื่อ 8 ปีที่ผ่านมาจีสด้า (GISTDA) ได้ส่งดาวเทียมสำรวจทรัพยากรดวงแรกของไทยขึ้นสู่วงโคจร โดยเรียกว่า ดาวเทียมธีออส (Thailand Earth Observation System : THEOS) ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อใหม่ให้ดาวเทียมดวงดังกล่าวว่า “ดาวเทียมไทยโชต” ซึ่งมีความหมายว่า “ดาวเทียมที่ทำให้ประเทศไทยรุ่งเรือง” (เดลินิวส์ออนไลน์. 2560.)

ภาพที่ 2 พระองค์ทรงใช้แผนที่ และทรงปรับปรุงแผนที่ด้วยพระองค์เอง รวมถึงทรงใช้เทคโนโลยีภาพถ่ายทางอากาศ ในการสำรวจพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติ
(ที่มา: <https://www.dailynews.co.th/article/533307>)

การใช้ประโยชน์ของพระองค์จากเทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ การรับรู้ระยะไกล ซึ่งก็คือการใช้งานภาพถ่ายจากดาวเทียม เพื่อศึกษาพื้นที่ต่าง ๆ ในการวางแผน บริหารจัดการ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ในการช่วยเหลือราษฎร เพราะการจะเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การรับรู้ข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่จะทำให้เข้าใจปัญหา และสามารถวางแผนจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เป็นเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดการ วางแผน นำเข้า แสดงผลข้อมูลในเชิงพื้นที่ ซึ่งปรากฏในรูปแบบแผนที่ ที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่ ซึ่งเป็นระบบสารสนเทศที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ ประมวลผลข้อมูล เช่น การเปลี่ยนแปลงทางพื้นที่ ความเสี่ยงในการเกิดภัยพิบัติ เช่น ปัญหาน้ำท่วม ไฟป่า แผ่นดินถล่ม ฯลฯ และระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการระบุตำแหน่งทางพื้นที่ ทำให้ทราบตำแหน่งที่ตั้ง ซึ่งปรากฏในแผนที่ โดยระบบพิกัดภูมิศาสตร์ จะมีค่าเป็นละติจูดและลองจิจูด โดยมีหน่วยเป็นองศา ลิปดา และฟิลิปดา เช่น ทำให้ทราบว่าหมู่บ้านนี้ ตำบลนี้ตั้งอยู่ที่ใด โดยในแผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศ (Topography Map) จะบอกความสูงทางพื้นที่ สามารถคำนวณความลาดชันในพื้นที่ จะเห็นได้ว่าเครื่องมือทางภูมิศาสตร์มีความสำคัญในการนำมาใช้วางแผนในการศึกษาเชิงพื้นที่

ความเป็นกษัตริย์นักภูมิศาสตร์ของในหลวง ร.9 ผ่านโครงการตามแนวพระราชดำริ

1. การจัดการน้ำ: พระปรีชาด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์กับอุทกวิทยา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (รัชกาลที่ 9) เล็งเห็นว่า น้ำคือปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการดำรงชีพของราษฎรในทุกอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกร ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ด้วยเหตุนี้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินับส่วนใหญ่จึงเน้นที่การพัฒนาแหล่งน้ำเป็นสำคัญ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ โดยโครงการที่แก้ไข

ปัญหาการขาดแคลนน้ำที่พระองค์ทรงคิดค้นขึ้น คือ วิธีการในการทำฝนเทียม หรือที่เรียกว่า “ฝนหลวง” ที่แก้ปัญหามาจากการฝนตกล่าช้าในฤดูเพาะปลูก และภาวะฝนทิ้งช่วง ทรงพบเห็นว่าภาวะแห้งแล้งได้ทวีความถี่และมีแนวโน้มว่าจะรุนแรงยิ่งขึ้นเป็นลำดับนั้น น่าจะมีสาเหตุเกิดขึ้นจากการผันแปรและคลาดเคลื่อนของฤดูกาลตามธรรมชาติ อีกทั้งการตัดไม้ทำลายป่าอาจจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้สภาพอากาศจากพื้นดินถึงระดับฐานเมฆไม่เอื้ออำนวยต่อการกลั่นตัวของไอน้ำที่จะก่อตัวเกิดเป็นเมฆ และทำให้ยากต่อการเหนี่ยวนำให้ฝนตกลงสู่พื้นดิน จึงมีฝนตกน้อยกว่าเป็นปกติหรือไม่ตกเลย โครงการฝนหลวงประสบความสำเร็จจนเป็นที่ยอมรับจากหลายประเทศในแถบเอเชีย กล่าวคือ ประเทศไทยได้รับเลือกให้เป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาเทคโนโลยีเกี่ยวกับแหล่งน้ำในบรรยากาศ และมีประเทศที่นำความคิดฝนหลวงไปใช้ เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ศรีลังกา และบังกลาเทศ (ผ่องศรี จันท้าว, 2559.)

จากภาพที่ 3 ตำราฝนหลวงพระราชทาน ที่เป็นภาพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงประดิษฐ์ด้วยคอมพิวเตอร์ พระราชทานแก่นักวิชาการฝนหลวงเพื่อนำไปปฏิบัติ โดยสามารถอธิบาย ได้ดังนี้

ช่องที่ 1 “นางมณีเมขลา” เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของโครงการ เป็นหัวหน้าสำนักงานอุตุนิยมวิทยา แห่งเขาไกรลาส หรือเขาพระสุเมรุ วิเทศะสันนิษฐานว่าอยู่ในทะเล

ช่องที่ 2 “พระอินทร์ทรงเทียม” พระอินทร์เป็นพระสีกะเทวราช เป็นราชาของเทวดา ที่ทรงมาช่วยทำฝน

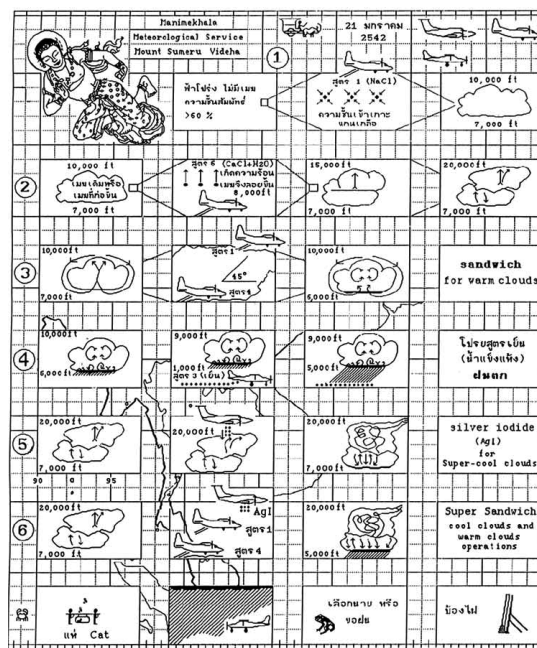
ช่องที่ 3 “21 มกราคม 2542” เป็นวันที่ทรงประทับบนเครื่องบินพระที่นั่ง เสด็จไปประกอบพระราชกรณียกิจที่จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างเส้นทางพระราชดำเนินกลับ ทรงสังเกตเห็นกลุ่มเมฆปกคลุมพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างที่น่าจะทำฝนได้ทรงบันทึกภาพเมฆเหล่านั้นพระราชทานลงมา และมีพระราชกระแสรับสั่งให้ส่งคณะปฏิบัติการฝนหลวงพิเศษออกไปปฏิบัติการกู้ภัยแล้งในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา และภาคเหนือตอนล่าง โดยเร่งด่วน

ช่องที่ 4 “เครื่องบิน 3 เครื่อง” เป็นตัวอย่างเครื่องบินที่เหมาะสมกับการปฏิบัติการตามตำราฝนหลวงพระราชทานเครื่องบินเมฆเย็น (BEECHCRAFT KING AIR) เครื่องบินเมฆอุ่น (CASA) เครื่องบินเมฆอุ่น (CARAVAN)

ในการทำฝนหลวงพระองค์ทรงเชื่อมั่นว่าด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ และภูมิอากาศของประเทศไทย ซึ่งตั้งอยู่ในภูมิภาคเขตร้อน และอยู่ในอิทธิพลของมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นฤดูฝนของประเทศนานถึง 6 เดือน ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม พัดพามวลอากาศอุ่นและชื้นจาก มหาสมุทรอินเดียเข้าสู่ประเทศไทย และเป็นฤดูเพาะปลูกประจำปี และมีมรสุมตะวันออกเฉียง

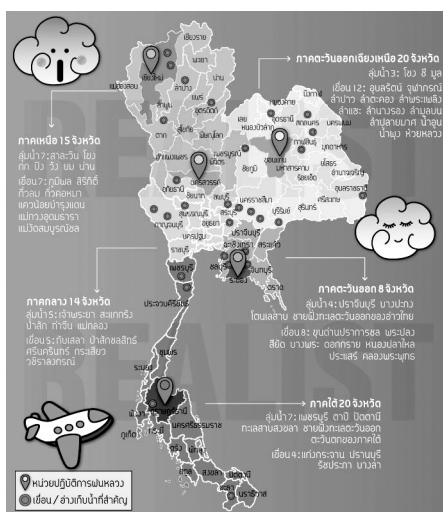
เนียงเหนือ ซึ่งเป็นฤดูหนาวพัดพามวลอากาศเย็นและแห้ง จากจีนนาน 3 เดือน ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ แต่เป็นฤดูเก็บเกี่ยวของประเทศ และมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นฤดูร้อนระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน นาน 2 เดือน พัดพามวลอากาศอุ่นและชื้น จากทะเลจีนใต้เข้าสู่ประเทศไทยแต่ปริมาณฝนไม่สูงนัก อิทธิพลของมรสุมดังกล่าวนี้ จะทำให้สามารถดัดแปรสภาพอากาศให้เกิดฝนได้เป็นผลสำเร็จ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. 2560).

การวางแผนปฏิบัติการฝนหลวง จะต้องทำการศึกษาข้อมูลสภาพอากาศและกำหนดพื้นที่เป้าหมายโดยใช้ทิศทางและความเร็วของลมเป็นตัวกำหนดบริเวณหรือแนวพิกัดที่จะโปรยสารเคมี อุณหภูมิและความชื้นของบรรยากาศ แต่ละระดับจะถูกนำมาคำนวณและวิเคราะห์ตามวิชาการทางอุตุนิยมวิทยา (มูลนิธิชัยพัฒนา. 2560.) ซึ่งจะเห็นได้ว่าในแต่ละขั้นตอนของการทำฝนหลวง ต้องรู้และเข้าใจข้อมูลทางภูมิศาสตร์ อย่างเรื่องบรรยากาศ เช่น ระดับเมฆ อุณหภูมิ ความชื้น ความเร็ว ลม เป็นต้น ลักษณะภูมิประเทศ เช่น แนวเขา ป่าไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงแผนที่ทางอากาศที่จะทำให้สามารถวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีส่วนในการเกิดฝนหลวงร่วมกัน

ภาพที่ 3 ตำราฝนหลวงพระราชทาน

(ที่มา: <http://www.tsdf.or.th/th/royally-initiated-projects/10167 -ฝนหลวง-พศ-2498/>)

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงพื้นที่การจัดทำแผนปฏิบัติการฝนหลวง ประจำปี 2558
(ที่มา: <http://www.realist.co.th/blog/ฝนหลวง/>)

กรมฝนหลวงและการบินเกษตรได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการฝนหลวง ประจำปี 2558 (ภาพที่ 4) เพื่อช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกพืชประจำปี โดยให้ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงประจำภาคทั้ง 5 ศูนย์ ดำเนินการจัดตั้งหน่วยปฏิบัติการ จำนวน 17 หน่วยปฏิบัติการ ได้แก่ เชียงใหม่ พิษณุโลก/แพร่ ตาก นครราชสีมา ขอนแก่น อุบลราชธานี บุรีรัมย์ นครสวรรค์ กาญจนบุรี ลพบุรี ระยอง จันทบุรี สระแก้ว ประจวบคีรีขันธ์ สงขลา นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี ปฏิบัติการฝนหลวงช่วยเหลือให้ครอบคลุม 25 กลุ่มน้ำหลัก ในพื้นที่ 77 จังหวัด เพื่อเพิ่มจำนวนพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติการฝนหลวงให้สูงขึ้น และให้มีจำนวนวันฝนตกลงสู่พื้นที่เป้าหมายมากยิ่งขึ้น

นอกจากเรื่องฝนหลวงแล้ว การจัดการทรัพยากรน้ำ ยังมีการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น มีหลักและวิธีการที่สำคัญ ๆ คือ การพัฒนาแหล่งน้ำจะเป็นรูปแบบใด ต้องเหมาะสมกับรายละเอียดสภาพภูมิประเทศแต่ละท้องที่เสมอ และการพัฒนาแหล่งน้ำต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมในด้านเศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการเข้าไปสร้างปัญหาความเดือดร้อนให้กับคนกลุ่มหนึ่ง โดยสร้างประโยชน์ให้กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง ไม่ว่าประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการลงทุนนั้นจะมีความเหมาะสมเพียงใดก็ตาม

ความสนพระราชหฤทัยในเรื่องน้ำมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยในเรื่องธรรมชาติของน้ำเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทิศทางการน้ำ พลังลมที่พัดกระแสน้ำ จากพระปรีชาสามารถของพระองค์ในเรื่องน้ำ เมื่อทรงประกอบพระราชกรณียกิจช่วยเหลือเกษตรกรด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ จนเป็นที่ยอมรับในหมู่ผู้ทรงคุณวุฒิและนายช่างชลประทานว่า ทรงเพียบพร้อม

ด้วยพระอัจฉริยภาพในเรื่องน้ำ (ปราโมทย์ ไม่กล้าด. 2531.)

2. การจัดการดิน: พระปรีชาด้านภูมิศาสตร์กับธรณีวิทยา

ดินเป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในบางพื้นที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของดินซึ่งเกิดจากผิวหน้าดินถูกกัดเซาะ ก่อให้เกิดปัญหาดินพังทลายและการสูญเสียหน้าดิน ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง โดยพระองค์ทรงพระราชทานแนวพระราชดำรินี้ในเรื่องการจัดการดินหลายประการ ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาดินถูกชะล้างพังทลาย โดยการใช้หญ้าแฝก ซึ่งเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติและขึ้นในดินได้เกือบทุกชนิด มาปลูกต่อกันเป็นแนวยาวขวางแนวลาดเทของพื้นที่หญ้าแฝกจะแตกกอติดกันอย่างแน่นหนา ทำให้สามารถรองเศษพืชและตะกอนดิน ซึ่งถูกน้ำชะล้างพัดพามาตกทับถมติดอยู่กับกอหญ้า เกิดเป็นคันดินตามธรรมชาติ ส่วนรากก็จะหยั่งลึกลงไปดินถึง 3 เมตร และแผ่ขยายกว้างทำให้สามารถยึดดินไว้ได้ ไม่ทำให้ดินถูกชะล้างพังทลาย ทำให้ดินมีความชุ่มชื้น (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 การปลูกหญ้าแฝก ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน

(ที่มา: <http://www.vcharkarn.com/varticle/44257>)

2.2 การแก้ปัญหาดินเปรี้ยวด้วยการ “แก้งดิน” ภาคใต้มีสภาพดินเป็นดินเปรี้ยวจัด ไม่สามารถใช้ทำการเพาะปลูกได้ เนื่องจากมีกรดกำมะถันอยู่มาก พระองค์จึงทรงมีพระราชดำริให้

ปรับปรุงและแก้ไขด้วยการ “แก้งดินให้เปรี้ยว” โดยการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นกรดกำมะถัน ด้วยการทำให้ดินแห้งและเปียกสลับกันไป เพื่อเร่งปฏิกิริยาทางเคมีของดินให้มีกรดจัดมากขึ้นจนถึงที่สุด หลังจากนั้นจึงหาวิธีการปรับปรุงดินให้ลดความเปรี้ยวลง เช่น การควบคุมระบบน้ำใต้ดินเพื่อป้องกันการเกิดกรดกำมะถัน การใช้ปูนผสมประมาณ 1-4 ตันต่อไร่ การใช้น้ำชะล้าง ตลอดจนการเลือกใช้พืชที่จะเพาะปลูกในบริเวณนั้นทำให้ดินกลับฟื้นคืนสภาพ สามารถใช้ทำการเพาะปลูกได้อีกครั้ง

2.3 การแก้ไขปรับปรุงที่ดินที่เสื่อมโทรมให้ใช้ประโยชน์ได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การปรับปรุงบำรุงดิน การจัดการระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ การปลูกพืชไม้ยืนต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาดินดังที่ได้กล่าวมา มีจุดมุ่งหมายเพื่อการอนุรักษ์และปรับปรุงบำรุงดินตามแนวพระราชดำริที่ได้พระราชทานไว้ว่า “การปรับปรุงพัฒนาที่สำคัญ คือ ต้องอนุรักษ์ผิวดินซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ไว้ให้ได้ ไม่ลอกหน้าดินทิ้งไป ต้องสงวนไม้ยืนต้นที่ยังเหลืออยู่เพื่อรักษาความชุ่มชื้นของผิวดินไว้”

แนวพระราชดำริในการจัดการทรัพยากรดินดังได้กล่าวไป ได้มีการดำเนินงานในหลาย ๆ พื้นที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยเฉพาะโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น แทบทุกโครงการมักจะมีเรื่องการพัฒนาจัดสรรปรับปรุงบำรุงดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสม ส่งผลให้เกษตรกรทั่วไปมีความรู้ความสามารถในการจัดการและพัฒนาทรัพยากรที่ดินด้วยการปรับปรุงบำรุงดินและอนุรักษ์ดินและน้ำ จนทำให้พื้นที่ในหลาย ๆ แห่งเกิดความชุ่มชื้นและอุดมสมบูรณ์ ทำให้การผลิตทางการเกษตรมีประสิทธิภาพสูงขึ้น หมายถึงรายได้และมาตรฐานความเป็นอยู่ของเกษตรกรเหล่านี้ย่อมดีขึ้นด้วย การแก้ปัญหาดัง ๆ ประสบผลสำเร็จ เพราะพระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถเกี่ยวกับเรื่องดินเป็นอย่างดี

3. การจัดการป่าไม้: พระปรีชาด้านภูมิสารสนเทศป่าไม้

นอกเหนือจากพระอัจฉริยภาพในการพัฒนาเรื่องน้ำและดินแล้ว พระองค์ทรงเล็งเห็นความสำคัญของป่าไม้ โดยทรงมีพระราชดำริว่า “ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อำนวยการประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่มนุษย์เป็นอย่างยิ่ง เพราะป่าไม้เป็นตัวแปรสำคัญยิ่งในการควบคุมสภาพดินฟ้าอากาศให้อยู่ในสภาพปกติ ช่วยรักษาต้นน้ำลำธารเป็นแหล่งกักเก็บชีวิตรสัตว์และเป็นแหล่งพักผ่อนของมนุษย์” ดังนั้นพระองค์จึงได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์ป่าไม้ ดังนี้

3.1 การปลูกป่าทดแทน แนวทางการปลูกป่าทดแทน มีเป้าหมายเพื่อทดแทนพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกบุกรุกแผ้วถางและพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม โดยการดำเนินปลูกไม้ 3 อย่าง คือ 1) ไม้ที่นำไปใช้เพื่อเป็นเชื้อเพลิงได้ เช่น กระจินยักษ์ กระจินเทพา 2) ไม้ที่ใช้เป็นอาหารได้ เช่น แค ขี้เหล็ก สะเดา มะม่วงป่า และ 3) ไม้สำหรับใช้สอย เช่น ไม้สัก มะค่า ยางนา การปลูกป่าทดแทนยังเพื่อรักษาความชุ่ม

ชั้นของดิน เพื่อพัฒนาลุ่มน้ำและแหล่งน้ำให้มิน้ำไว้ใช้สำหรับบริโภค เพื่อให้ราษฎรมีรายได้เพิ่มและเห็นความสำคัญของป่า และเป็นการเพิ่มที่อยู่อาศัยให้แก่สัตว์ป่า

3.2 การพัฒนาวิจัยป่าไม้ การพัฒนาวิจัยป่าไม้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของป่าไม้กับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เช่น ป่าไม้กับการประมงในพื้นที่ป่าชายเลน การพัฒนาด้านชลประทานเกี่ยวกับป่าไม้โดยการจ่ายน้ำตามแหล่งน้ำในช่วงฤดูร้อน เพื่อให้ป่าไม้มีความชุ่มชื้น และปลูกไม้ชั้นล่างเสริมเพื่อช่วยลดความรุนแรงของกระแสน้ำในฤดูน้ำหลาก ตลอดจนศึกษาเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าโดยใช้ระบบความชื้น

ภาพที่ 6 พระองค์ทรงเสด็จไปยังพื้นที่เพื่อส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ป่า

(ที่มา:http://www.forest.go.th/orip/index.php?option=com_content&view=article&id=304&Itemid=407&lang=th)

3.3 การอนุรักษ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติ พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่เพียงส่งผลกระทบต่อเฉพาะเรื่องดิน น้ำ และป่าไม้เท่านั้น แต่ยังส่งผลถึงปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ตลอดจนระบบนิเวศอีกด้วย จึงทรงมีพระประสงค์ให้มีการสงวนพันธุ์สัตว์ป่าบางชนิดที่หายากและกำลังจะสูญพันธุ์มาเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์ให้แพร่หลาย เช่น การอนุรักษ์เนื้อทรายที่ศูนย์การพัฒนาห้วยทราย อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งแต่เดิมเป็นแหล่งที่มีเนื้อทรายชุกชุม และการอนุรักษ์ช้างตามโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่ากุยบุรี อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีพระราชดำริให้คนกับช้างสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข โดยกระจ่ายการปลูกพืชเพื่อเป็นอาหารช้างในป่าลึก

เพื่อแก้ปัญหาการที่ช้างมารบกวนไร่สับปะรดของชาวบ้าน ส่วนพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีลักษณะภูมิประเทศสวยงาม ให้ดำเนินการจัดตั้งเป็นวนอุทยานหรืออุทยานแห่งชาติขึ้น เพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของป่าไม้ ทรงมีพระราชหฤทัยที่จะแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาป่าให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ก่อให้เกิดโครงการพัฒนาและบำรุงป่าไม้ทั่วประเทศ โดยเฉพาะป่าต้นน้ำ ลำธารให้คงสภาพอยู่เช่นเดิม เพื่อป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น

สรุปผล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (รัชกาลที่ 9) ได้แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์ถึงความเป็นนักภูมิศาสตร์ผ่านการปฏิบัติพระราชกรณียกิจ และการจัดการโครงการต่าง ๆ ตามแนวพระราชดำริของพระองค์ ได้แก่ การจัดการน้ำ การจัดการดิน และการจัดการป่าไม้ ที่แต่ละโครงการได้ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถประกอบอาชีพและมีรายได้ในการดำรงชีพจากความช่วยเหลือจากโครงการพระราชดำริที่เกิดขึ้น โดยนำศาสตร์ทางด้านภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการจัดการวางแผน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ในวันที่ 28 ตุลาคม 2559 มีการประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาตินัดพิเศษ เพื่อถวายสดุดีและเทิดพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ณ สำนักงานใหญ่ องค์การสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา มีตัวแทนจากภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกขึ้นกล่าวสดุดีในหลวงรัชกาลที่ 9 ว่าทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนา ทรงสร้างสรรค์ สร้างนวัตกรรมต่าง ๆ ให้ไทยและโลก ทุกคนจะจดจำพระองค์ว่าเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ แนวพระราชดำริของพระองค์ ทำให้โลกเกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน พระองค์ทรงมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลายโครงการที่เกิดขึ้น นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่ดี ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ (ไทยพับลิก้า. 2559.) จะเห็นว่าพระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถในศาสตร์ทางภูมิศาสตร์เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในทางพื้นที่และการใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ได้อย่างเชี่ยวชาญ ซึ่งก็คือ แผนที่ ที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ช่วยให้พระองค์ทรงเข้าใจในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งจากการศึกษาจากแผนที่ ในด้านน้ำ พระองค์ทรงมีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านกระแสน้ำ การไหลของน้ำ คุณสมบัติของน้ำ ซึ่งทำให้พระองค์สามารถนำมาใช้ในการคาดการณ์ วางแผนการจัดการน้ำในพื้นที่ต่าง ๆ ได้ ในด้านดิน พระองค์ทรงเข้าใจและรู้ถึงลักษณะ คุณสมบัติของดินในพื้นที่ต่าง ๆ และทรงมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด และช่วยลดปัญหาผลกระทบในเรื่องที่ดินทำกิน แหล่งเพาะปลูก เป็นต้น และด้านป่าไม้ พระองค์ทรงมีความห่วงใยในพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกบุกรุก เนื่องจากการทำกินของประชาชนโดยมีส่วนทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง และยั่งยืน

อภิปรายผล

การเป็นนักภูมิศาสตร์ของพระองค์ได้แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในศาสตร์ด้านภูมิศาสตร์ ที่ทรงมีความเข้าใจและสามารถใช้ประโยชน์ในเครื่องมือที่สำคัญทางภูมิศาสตร์ คือ แผนที่ ซึ่งปัจจุบันก็มีระบบภูมิสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่ทำให้การศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ทำได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น ทั้งนี้แผนที่ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะภูมิประเทศ ความสูงของพื้นที่ พืชพรรณธรรมชาติ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน การใช้ที่ดิน ลักษณะภูมิอากาศ เส้นทางการคมนาคม ฯลฯ ช่วยให้พระองค์เข้าใจและมีความรู้พื้นฐานของข้อมูลในเชิงพื้นที่ โดยก่อนการเสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่ใด ๆ นั้น พระองค์จะศึกษาข้อมูลในแผนที่ของพื้นที่ ๆ ก่อนเสมอ ทำให้รู้ว่าพื้นที่นั้นตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นแบบใด ลักษณะทางธรณีเป็นอย่างไร มีแม่น้ำไหลผ่านหรือไม่ และมีการปลูกพืชชนิดใด นอกจากนี้พระองค์ยังรู้ทิศต่าง ๆ ที่เสด็จพระราชดำเนินไปเป็นอย่างดี ว่าสิ่งใดตั้งอยู่ตรงทิศไหน ทั้งนี้ในเรื่องดิน น้ำ และป่าไม้ ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับมนุษย์ ซึ่งเมื่อมนุษย์เข้าไปจัดการ เปลี่ยนแปลงในพื้นที่ใด ๆ แล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา แต่พระองค์ได้เข้าไปช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นผ่านการทรงงานและปรากฏผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม เช่น โครงการฝนหลวง ที่แก้ปัญหการขาดแคลนน้ำในช่วงหน้าแล้ง ทำให้ราษฎรมีน้ำกินน้ำใช้ รวมทั้งด้านการเกษตร โครงการแก่งดิน ที่ดินมีสภาพเป็นดินเปรี้ยวจัด ไม่สามารถใช้ทำการเพาะปลูกได้ พระองค์จึงทรงมีพระราชดำริให้ปรับปรุงและแก้ไขด้วยการ “แก่งดินให้เปรี้ยว” โดยการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นกรดด้วยการทำให้ดินแห้งและเปียกสลับกันไป โครงการปลูกป่าทดแทน เพื่อทดแทนป่าไม้ที่ถูกบุกรุกแผ้วถาง และการเผา การปลูกป่าทดแทนส่งผลให้เกิดความชุ่มชื้นยังผืนป่า การคงอยู่ของป่าต้นน้ำลำธาร สิ่งนี้จะช่วยให้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ มนุษย์สามารถพึ่งพาอาศัยและดำรงชีวิตอยู่บนโลกนี้ได้อย่างมีความสุข จึงไม่แปลกใจหากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหाराชาจะได้รับสมญานามว่าเป็น “กษัตริย์นักภูมิศาสตร์”

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการยกตัวอย่างพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการผ่านศาสตร์ทางภูมิศาสตร์ เพื่อแสดงให้เห็นผลในเชิงรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านดิน ด้านน้ำ และด้านป่าไม้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถนำมาใช้เป็นพื้นที่ต้นแบบ (model) ในการเป็นวางแผนและแก้ไขปัญหามีลักษณะคล้ายกันในพื้นที่อื่น ๆ ได้

เอกสารอ้างอิง

- โครงการตำราวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์มูลนิธิ สอวน.. (2557). **ภูมิศาสตร์เทคนิค**. กรุงเทพฯ :
ด้านสุขภาพการพิมพ์
- ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. (2558). **สภาพและทิศทางในอนาคตของสาขาภูมิศาสตร์**. ใน ภูมิศาสตร์รำลึก
พ.ศ. 2558 รวมบทความวิชาการ เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ
สยามบรมราชกุมารี มีพระชนมายุครบ 60 พรรษา (2 เมษายน 2558). กรุงเทพฯ :
โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. (2532). **ศาสตร์ทางพื้นที่ บทอ่านทางภูมิศาสตร์**. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดลินิวส์ออนไลน์. (2559, 1 พฤศจิกายน). พระอัจฉริยภาพด้านแผนที่. [ออนไลน์].
เข้าถึงได้จาก <https://www.dailynews.co.th/article/533307>. สืบค้น
10 มิถุนายน 2560.
- ทีมข่าวไทยรัฐออนไลน์. (2557, 5 ธันวาคม). กษัตริย์นักพัฒนาผู้ทรงงานหนักที่สุดในโลก. ไทยรัฐ.
[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://www.thairath.co.th/content/467239>
สืบค้น 10 มิถุนายน 2560.
- ไทยพับลิก้า. (2559, 31 ตุลาคม). โลกสดุดีเทิดพระเกียรติในหลวงรัชกาลที่ 9 “กษัตริย์นักพัฒนา
(อย่างยั่งยืน)”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก [http://thaipublica.org/2016/10/
in-remembrance-of-king-bhumibol-adulyadej10](http://thaipublica.org/2016/10/in-remembrance-of-king-bhumibol-adulyadej10). สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2560.
- บุญสม สังข์สาย. (2529). **ภูมิศาสตร์กายภาพ**. สุรินทร์. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสานใต้ สุรินทร์
- ปราโมทย์ ไม่กล้า. (2531). **พระมหากษัตริย์ไทยกับงานด้านวิทยาศาสตร์-เทคโนโลยี**.
ในเย็นศิระเพราะพระบริบาล
- ผ่องศรี จันท้าว. (2559). **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระปรีชาด้านภูมิศาสตร์และสิ่ง
แวดล้อม**. ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการภูมิศาสตร์แห่งชาติ ประจำปี 2559
(น. 1-75). นครราชสีมา: สมาคมภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- พวงเพชร ธนสิน. (2555). **ภูมิศาสตร์กายภาพแนวบูรณาการ**. เชียงใหม่ : ภาควิชาภูมิศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2560). ทฤษฎีการพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำในบรรยากาศ “ฝนหลวง”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://www.chaipat.or.th/site_content/65--qq6/230-theory-of-water-resource-development-in-the-atmosphere.html. สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2560.
- วัลย์ลดา หาญยุทธ. (2559). 9 ของใช้ส่วนพระองค์ของในหลวงรัชกาลที่ 9 คุณแล้วรู้ซึ่ง “พ่อทรงงานหนักเพียงใด”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.praew.com/60581/luxury/personal-belongings-king-bhumibol/>. สืบค้น 19 ตุลาคม 2559.
- เรารักพระเจ้าอยู่หัว. (2555). โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.vcharkarn.com/varticle/44257>. สืบค้น 15 มิถุนายน 2560.
- สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย. (2559). เอกสารประกอบการประชุมวิชาการภูมิศาสตร์แห่งชาติ ประจำปี 2559 เรื่องปฏิรูปการเรียนรู้การสอนภูมิศาสตร์ตามรอยพระบาทองค์ภูมิพล. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. (2560). ต้นกำเนิดฝนหลวงและมูลเหตุ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=12&chap=5&page=t12-5-infodetail11.html> สืบค้น 15 มิถุนายน 2560.
- เสน่ห์ ญาณสาร. (2551). ประวัติแนวความคิดภูมิศาสตร์ร่วมสมัย. เชียงใหม่ : ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2560). กษัตริย์นักพัฒนา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.rdpb.go.th/King/KingPage/3> สืบค้น 10 มิถุนายน 2560.
- สำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ กรมป่าไม้. (2559). พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ด้านป่าไม้). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://www.forest.go.th/orip/index.php?option=com_content&view=article&id=304&Itemid=407&lang=th. สืบค้น 15 มิถุนายน 2560.
- Realist Blog. (2560). เปิดตำราฝนหลวง. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.realist.co.th/blog/ฝนหลวง/>. สืบค้น 15 มิถุนายน 2560.

สถานภาพการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
(ระหว่างพ.ศ.2541-ปัจจุบัน)

ตามศาสตร์แห่งพระราชสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Educational Status on Public Administration in Surin Rajabhat
University (during 1998-present) in accordance with the
King's Science to Sustainable Development

จิรายุ ทรัพย์สิน¹ วันชัย สุขตาม²

Jirayu Supsin

Wanchai Suktam

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอแนวคิดและทิศทางของการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์โดยชี้ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายและการพัฒนาของการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในแต่ละช่วงการเปิดการสอนระหว่างพ.ศ.2541-ปัจจุบัน (2560) และเพื่อสะท้อนหลักปรัชญาการสอนของสาขารัฐประศาสนศาสตร์ที่ได้มีการน้อมนำตามศาสตร์แห่งพระราชสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการนำเสนอบทความผู้เขียนมุ่งหวังให้เห็นถึงการพัฒนาขององค์ความรู้ด้านรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีจุดเริ่มจากสถานภาพการจัดการเรียนการสอน การผลิตบัณฑิตที่ส่งผลต่อการพัฒนาและการบริหารประเทศ โดยแนวทางการนำเสนอครั้งนี้ ผู้เขียนต้องการที่จะถ่ายทอดและนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ที่มีวัตถุประสงค์ที่จะคงรักษาอัตลักษณ์ที่มีการบูรณาการทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อบรรลุเป้าหมาย คือการสร้างความรู้ดีมีสุขให้กับสังคมโดยให้ความสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ผลิตบุคลากรที่มีจิตสาธารณะรับใช้สังคมส่งเสริมธรรมาภิบาลและสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงมุ่งประโยชน์สาธารณะและตอบสนองคุณค่าของสังคมในการบริหารการพัฒนาประเทศ ภายใต้กรอบของหลักธรรมาภิบาลรวมถึงการเสริมสร้างพลังประชาชนและชุมชนในการสร้างองค์ความรู้โดยการบูรณาการตามศาสตร์

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

แห่งพระราชา เพื่อรองรับเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์อย่างแท้จริง

คำสำคัญ : รัฐประศาสนศาสตร์ ศาสตร์แห่งพระราชาการบริหารการพัฒนาการพัฒนาที่ยั่งยืนสิ่งท่อนินิล

Abstract

This article aimed at presenting the concepts and directions of public administration education at Surin Rajabhat University by pointing out the goals and the development of public administration education at each stage of teaching between 1998 up to the present and reflecting on the principles of educational philosophy of the public administration that has been guided by the King's science to sustainable development. The authors aim to see the development of the public administration knowledge starting from the status of teaching and learning management and production of graduates that affect the development administration of the country. In this article, the authors want to convey and present the model of public administration teaching and learning in Surin Rajabhat University which aims to preserve the identity that integrates both science and art to achieve the goal of creating prosperity and happiness to the society with emphasis on the creation of knowledge, producing personnel with public mind in serving the society, promoting good governance, and creating transformational leaders that dedicate themselves for the benefit the public and serving the values of society in the development administration of the nation under the framework of good governance, including empowering the people and the community to build knowledge by integrating the king's science to meet the goal of sustainable development which corresponds to the desirable results of the study of public administration.

Keywords : Public Administration, King's Science, Development Administration, Sustainable Development, SINGA INTANIN

กระแสโลกาภิวัตน์และความเคลื่อนไหวของสังคมโลกรวมทั้งพัฒนาการทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมส่งผลให้ประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาที่มีความหลากหลาย รวมถึง สถาบันอุดมศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนการสอนเพื่อเป็นอีกแนวทาง ในการยกระดับคุณภาพชีวิตการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาวะ สังคมอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในช่วงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมามหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งได้มีการพัฒนา จากวิทยาลัยครู ก้าวสู่ความเป็นสถาบันราชภัฏและมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมในเชิงบริบทและได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบ การเรียนการสอน โดยเน้นพัฒนาการเรียนการสอนในรูปแบบสหวิทยาการและความหลากหลาย ทางวิชาการ

พัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เป็นสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ตามประวัติเดิมคือ วิทยาลัยครูสุรินทร์ได้รับการสถาปนาเมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2516 ในสังกัดกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน นาม “สถาบันราชภัฏ” แก่วิทยาลัยครูทั่วประเทศ 36 แห่ง เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 และได้จัดตั้งเป็นสถาบันราชภัฏสุรินทร์ แทนวิทยาลัยครูสุรินทร์ ตามพระราชบัญญัติ สถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 ตั้งแต่วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2538 และได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย ราชภัฏสุรินทร์ ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ตั้งแต่วันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2547 ทั้งนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ได้กำหนดปรัชญา (Philosophy) คือสถาบันอุดมศึกษาเพื่อ การพัฒนาท้องถิ่น มีปณิธาน(Commitment)ว่า “แหล่งวิทยาการ มาตรฐานการศึกษา งานวิจัย ก้าวหน้า ศูนย์รวมภูมิปัญญา พัฒนาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม” มีวิสัยทัศน์(Vision) ที่มุ่งเป็น “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและภูมิภาค” โดยการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่เน้นการมีส่วนร่วม ของชุมชนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และผนึกกำลังเพื่อการใช้ทรัพยากรร่วมกันทั้งระบบท้องถิ่น ภูมิภาคและต่างประเทศ มีเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัย(Uniqueness) คือ “ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สู่สากล” มีอัตลักษณ์ที่สำคัญ(Identity) คือ “คุณธรรม นำความรู้ สู่สัมมาชีพ” และได้มีการกำหนด พันธกิจของมหาวิทยาลัย (Mission) 5 ด้านหลักคือ 1)จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้หลากหลาย สาขาวิชา 2.)วิจัยสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่และวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น 3.)ให้บริการวิชาการเรียนรู้ ตลอดชีวิต และถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม 4)ส่งเสริม ศึกษา อนุรักษ์แลกเปลี่ยนความรู้ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและเผยแพร่สู่สากล 5)ผลิตครูและส่งเสริม พัฒนาคุณภาพบุคลากรประจำทุก สาขาวิชา (แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ พ.ศ. 2560-2564. 2559 : 1-3)

จากหลักแนวนโยบายดังกล่าว มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์จึงจัดเป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาหลักสูตรและส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอน ให้มีความหลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ด้วยมาตรฐานที่มีความสากลโดย ได้มีการแบ่งรูปแบบการจัดการสอนออกเป็นคณะต่างๆประกอบด้วย คณะครุศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะวิทยาการจัดการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรมและคณะเกษตรศาสตร์และอุตสาหกรรมเกษตรโดยในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ถือได้ว่าเป็นคณะหนึ่งตามโครงสร้างของมหาวิทยาลัยที่มีความสำคัญหลักในการจัดการเรียนการสอนโดยได้มีการจัดหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของสังคมและท้องถิ่นโดยมีจำนวนหลักสูตรระดับปริญญาตรีทั้งสิ้น 5 หลักสูตร 11 สาขาวิชา คือ 1) หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ. 5 ปี) มีจำนวน 6 สาขาวิชา ได้แก่ 1.1) สาขาวิชาภาษาอังกฤษ 1.2) สาขาวิชาภาษาไทย 1.3) สาขาวิชาสังคมศึกษา 1.4) สาขาวิชานาฏศิลป์ 1.5) สาขาวิชาดนตรี และ 1.6) สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารานเทศศาสตร์2) หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ. 4 ปี) มีจำนวน 2 สาขาวิชา ได้แก่ 2.1) สาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และ 2.2) สาขาวิชาการพัฒนาสังคม3) รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รป.บ. 4 ปี) มีจำนวน 1 สาขาวิชา ได้แก่ 3.1) สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร4) หลักสูตรศิลปกรรมบัณฑิต (ศป.บ. 4 ปี) มีจำนวน 1 สาขาวิชา ได้แก่ 4.1) สาขาวิชาศิลปกรรม และ 5) หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต (น.บ. 4 ปี) มีจำนวน 1 สาขาวิชา ได้แก่ 5.1) สาขาวิชานิติศาสตร์ และหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาจำนวน 4 หลักสูตร คือ 1) หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา 2) หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัย เพื่อพัฒนาท้องถิ่น 3) หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ และ 4) หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค

ซึ่งสาขารัฐประศาสนศาสตร์เป็นหนึ่งในสาขาที่ได้มีการจัดการเรียนการสอนในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยได้เปิดสอนครั้งแรกในปีการศึกษา 2541 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งหวังที่จะผลิตบัณฑิตที่สามารถขับเคลื่อนและตอบสนองการทำงานในระบบราชการและงานในภาคเอกชน อย่างไรก็ตามการศึกษา รัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ (ระหว่างพ.ศ.2541-ปัจจุบัน) เกือบทั้งสองทศวรรษพบว่าเป้าหมายประการสำคัญของการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตร คือ การน้อมนำศาสตร์แห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มาเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาและยกระดับการสอนเพื่อสะท้อนความรู้จริงทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ที่ว่าตนเองควรจะอยู่ตรงไหน การสอนรัฐประศาสนศาสตร์ที่ได้มาตรฐานของมหาวิทยาลัยที่ส่งผลให้นักศึกษามีความรู้ ความสามารถทั้งในทางด้านวิชาการและทางด้านการปฏิบัติควรมีลักษณะอย่างไรเพื่อความ

เชื่อมโยงระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติและเพื่อตอบคำถามว่าการศึกษาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ รวมถึงหลักสูตรที่พัฒนามานั้นตอบโจทย์ให้กับสังคมได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

พัฒนาการของรัฐประศาสนศาสตร์

ทั้งนี้ก่อนที่จะได้นำเสนอถึงสถานภาพการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ (ระหว่างพ.ศ.2541-ปัจจุบัน) ตามศาสตร์แห่งพระราชาสัญญาการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้เขียน ขอเสนอถึงสถานภาพองค์รวมของรัฐประศาสนศาสตร์ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ร่วมกันเป็นเบื้องต้น ดังนี้ รัฐประศาสนศาสตร์ หรืออาจเรียกได้ว่า การบริหารรัฐกิจ (Public administration) เป็นศาสตร์ที่สะท้อนถึงการดำเนินงานทั้งหมดของฝ่ายบริหาร โดยไม่เกี่ยวข้องกับฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดการและบริหารภาครัฐเพื่อให้บริการประชาชนทุกคนอย่างเป็นธรรม โดยไม่หวังกำไรตอบแทนซึ่งมีลักษณะต่างจากการบริหารธุรกิจ ทั้งนี้จุดกำเนิดแห่งวิชารัฐประศาสนศาสตร์นั้นถูกก่อตั้งขึ้นโดยอดีตผู้นำของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ วูดโรว์ วิลสัน (Woodrow Wilson) ประธานาธิบดีคนที่ 28 ของสหรัฐอเมริกา โดยมองว่า รัฐประศาสนศาสตร์ เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งของรัฐศาสตร์ที่เป็นการศึกษาความรู้เชิงสหวิทยาการ โดยการนำศาสตร์หลายศาสตร์ด้วยกันมาหลอมรวมไม่ว่าจะเป็นรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ บริหารธุรกิจ จิตวิทยา สังคม เศรษฐศาสตร์ ตรรกวิทยา และสังคมวิทยา แต่จะมุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการของภาครัฐโดยเฉพาะ ซึ่งจะทำให้การศึกษาในเรื่องของนโยบายสาธารณะ การปฏิรูประบบราชการ องค์การกับการบริการสาธารณะ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การคลังและงบประมาณ รวมถึงธรรมาภิบาล ดังนั้น รัฐประศาสนศาสตร์จึงเป็นการศึกษาที่ครอบคลุมด้านการบริหารและการจัดการที่เน้นในส่วนของการบริการและคิดถึง “ประชาชน” เป็นหลัก มุ่งเน้นเพื่อให้บริการแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน และช่วยรักษาผลประโยชน์ของประเทศไว้ โดยยึดหลักการจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ ประหยัด และมีความเป็นธรรมในสังคมหรืออาจกล่าวได้ว่า รัฐประศาสนศาสตร์คือศาสตร์ที่ว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหาร ในเรื่องของการบริหารและการจัดการภาครัฐ เพื่อมุ่งเน้นการให้บริการประชาชนทุกคนอย่างเป็นธรรม (อัมพร ชำรงลักษณ์. 2559 : 46-48)

อนึ่งหากพิจารณาในประเด็นรายละเอียดที่ว่าด้วยเรื่องการศึกษาถึงสถานภาพของวิชาที่สำคัญเรื่องหนึ่งคือการศึกษาในความเป็นศาสตร์ (Science) ของสาขาวิชา ประเด็นข้อคำถามที่มักปรากฏเสมอคือ ความเคลือบแคลงในความเป็นศาสตร์ของรัฐประศาสนศาสตร์ ทั้งนี้เพราะความเป็นศาสตร์ของสาขาวิชาหมายถึง การเป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการโดยถือว่าเป็นสิ่งที่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบ มีการใช้วิธีการศึกษาในเชิงวิทยาศาสตร์ที่สามารถอ้างอิงพิสูจน์ได้ ด้วยเหตุนี้วิชาใด

ที่เป็นศาสตร์จึงได้รับการยอมรับและเชิดชูโดยเฉพาะในยุคของความเจริญรุ่งเรืองทางวิทยาการในศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาซึ่งหากจะพิจารณาโดยเกณฑ์ดังกล่าว สามารถอธิบายได้ว่ารัฐประศาสนศาสตร์ ก็มีลักษณะแห่งความเป็นศาสตร์ที่ว่าเช่นเดียวกัน โดยมีหลักเน้นย้ำว่าด้วยการบริหารการพัฒนาและการบริหารราชการแผ่นดิน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ประโยชน์สุขส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) คือ ความผาสุกคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยยึดมั่นในหลักการพื้นฐานหลายด้าน ทั้งหลักประสิทธิภาพประสิทธิผล หลักธรรมาภิบาล หลักความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับสวัสดิการที่เหมาะสมต่อสังคม (Optimized SocialWelfares) (ไพโรจน์ภัทรนรากุล. 2551) ทั้งนี้ในด้านความเป็นศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น ยังปรากฏงานของนักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์อีกหลายท่าน เช่น อุทัย เลาหิเชียร ปฐมมณี วัชรบุบผาญจนปกรณ เป็นต้น โดยได้กล่าวถึงการตั้งประเด็นอัตลักษณ์ของรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งได้ข้อสรุปว่ารัฐประศาสนศาสตร์มีสถานะความเป็นศาสตร์และเชื่อมโยงกับหลักการบริหาร(Administrative Science) และมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานสาธารณะ (as an activity) ที่สามารถนำมาบูรณาการเชื่อมโยงและแสดงความชัดเจนแห่งองค์ความรู้ที่นำไปสู่สังคมที่ดีงามและยึดมั่นประโยชน์สุขส่วนรวมถือเป็นแกนหลักของรัฐประศาสนศาสตร์

อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงของโลกโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงเชิงวิกฤติที่เกิดขึ้นในภูมิภาคและสังคมประเทศการปฏิรูประบอบราชการวิกฤติเศรษฐกิจวิกฤติทางด้านการเมืองและสิ่งแวดล้อมประกอบกับเหตุการณ์ที่สำคัญหลายเหตุการณ์เรื่อยมาจนกระทั่งการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี 2560 และการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 ของประเทศไทย ผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในระยะเวลา 2 ทศวรรษ ส่งผลให้การเรียนการสอนวิชารัฐประศาสนศาสตร์ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และบทบาทรวมถึงต้องวิเคราะห์สถานการณ์สภาพการเรียนการสอนในปัจจุบันให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความเร็วของพลวัตโลก ทั้งนี้หากย้อนกลับไปพิจารณาถึงวิวัฒนาการความเป็นมาของวิชารัฐประศาสนศาสตร์โดยแสดงให้เห็นถึงความ เป็นมาจากต่างประเทศและเชื่อมโยงเข้าสู่การศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทยโดยมีการ จำแนกการศึกษาโดยแบ่งเป็นยุคสมัยแต่ละช่วงเวลาเพื่อให้เข้าใจพัฒนาการความเป็นมาของวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ให้ถ่องแท้ยิ่งขึ้นจะพบว่าความเป็นมาของวิชารัฐประศาสนศาสตร์ได้เริ่มต้นใน ประเทศสหรัฐอเมริกาโดยแบ่งเป็น 3 ยุคคือ

1. ยุคแรก (พ.ศ. 2430 - 2472) สถานะของรัฐประศาสนศาสตร์ในถือเป็นลักษณะวิชาย่อย อยู่ในสาขาวิชาศาสตร์ที่มีจุดมุ่งเน้นที่โครงสร้างของระบบบริหาร
2. ยุคที่สองหลังสงครามโลกครั้งที่ (พ.ศ. 2473 - 2510) รัฐประศาสนศาสตร์ขยายตัวออกไป โดยเริ่มศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์การสิ่งแวดล้อมของการบริหารและองค์การ

(Organization) ขอบเขตและแนวทางในการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ขยายตัวเจริญก้าวหน้าและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

3. ยุคที่สามได้มีการเปลี่ยนแปลงการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ใหม่ (พ.ศ. 2510 - ปัจจุบัน) เป็นยุคที่เกิดทัศนคติเชิงลบอย่างยิ่ง ต่อการบริหารงานภาครัฐของสหรัฐอเมริกาขณะเดียวกันได้มีมติยกเลิกหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ ออกจากการเป็นสาขาย่อยของรัฐศาสตร์จากการประชุมของสมาคมรัฐศาสตร์แห่งสหรัฐฯ (American Political Science Association) ในพ.ศ. 2510 ส่วนการศึกษาวิวัฒนาการของการศึกษารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ที่เข้าสู่ประเทศไทยนั้นอาจแบ่งได้เป็น 4 ช่วงคือ

1. สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการจัดการเรียนการสอนทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ขึ้นในปีพ.ศ. 2442 เป็นครั้งแรกด้วยการสถาปนโรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือนและมีการตั้งคณะรัฐประศาสนศาสตร์ครั้งแรกในปีพ.ศ. 2459 โดยได้โปรดเกล้าฯ สถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพ.ศ. 2476 ได้โปรดเกล้าฯ ให้โอนโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรมมารวมกับแผนกรัฐประศาสนศาสตร์โดยให้ชื่อใหม่ว่า “คณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์” ซึ่งต่อมาได้ถูกโอนไปให้อยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองในปีเดียวกันและต่อมาถูกโอนย้ายกลับไว้ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีพ.ศ. 2491 และในปีถัดมาได้มีการจัดตั้งคณะรัฐศาสตร์ขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปีพ.ศ. 2492

3. สมัยพ.ศ. 2500 - 2530 โดยช่วงต้นปี 2500 เป็นยุคสมัยความช่วยเหลือทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทยทางด้านทุนการศึกษาและการแลกเปลี่ยนจนก่อเกิดมหาวิทยาลัยหลายแห่งอาทิสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์และหลังปี 2516 กระแสความตื่นตัวทางประชาธิปไตยรุนแรงจึงนำไปสู่การเพิ่มหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐหลายแห่ง

4. สมัยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2540 ได้มีแนวโน้มของการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและการพัฒนาความรู้ทางด้านจัดการภาครัฐแนวใหม่เกิดขึ้น

ดังนั้นเพื่อเป็นการดำเนินตามนโยบายและเพื่อเป็นการผลิตบัณฑิตให้ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมอย่างแท้จริงจึงได้เกิดการเรียนการสอนรัฐประศาสนศาสตร์ขึ้นในมหาวิทยาลัยของรัฐและในกำกับของรัฐรวมถึงมหาวิทยาลัยเอกชนและมหาวิทยาลัยราชภัฏต่าง ๆ ทั่วประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เป็นหนึ่งในมหาวิทยาลัยราชภัฏที่ได้จัดให้มีการสอนในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ภายใต้โครงสร้างของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จึงขอนำเสนอประวัติความเป็นมาของการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ให้เข้าใจโดยทั่วกันต่อไป

สถานภาพการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

สาขารัฐประศาสนศาสตร์ เป็นสาขาที่ได้มีการริเริ่มและพัฒนาหลักสูตรมาตั้งแต่พุทธศักราช 2536 และได้รับการอนุมัติหลักสูตรจากสภาการฝึกหัดครูในขณะนั้นและคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ได้รับรองคุณวุฒิระดับปริญญาตรี 4 ปี ตามระเบียบเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2537 คือ ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) ซึ่งมีผลให้มหาวิทยาลัยสามารถเปิดการเรียนการสอนนักศึกษาได้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาในวันที่ 4-7 สิงหาคม พ.ศ. 2541 ได้มีการจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการปรับปรุงหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ ระดับปริญญาตรี 4 ปี เพื่อให้หลักสูตรมีความเหมาะสม ทันสมัย และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ต่อมาในวันที่ 3-6 สิงหาคม 2554 ได้มีการสัมมนาแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรอีกครั้ง และได้รับอนุมัติเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2543 จึงมีผลให้มหาวิทยาลัยราชภัฏฯ ที่เปิดสอนสาขารัฐประศาสนศาสตร์มานับแต่ปีการศึกษา 2541 เรื่อยมาจนถึงปีการศึกษา 2550 จึงได้มีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่อีกครั้ง โดยใช้หลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2551 หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา รับทราบการให้ความเห็นชอบหลักสูตรเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2551 เรื่อยมาจนถึงปีการศึกษา 2554 จนกระทั่งปี 2555 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่อีกครั้ง โดยจัดการเรียนการสอน 4 ปี เป็นหลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2555 ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา รับทราบการให้ความเห็นชอบหลักสูตร เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2555 จนกระทั่งปัจจุบัน 2560 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรเป็นหลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2559 ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา รับทราบการให้ความเห็นชอบหลักสูตรเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2559 โดยคณาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มีทั้งหมด 10 ท่าน ได้แก่

1. อาจารย์ประภาส นิยมทอง

ค.บ. (ดนตรีศึกษา), รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์)

2. อาจารย์สำเริง วันทอง

กศ.บ. (ภาษาไทย), รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์)

3. อาจารย์ ดร.โชติพงษ์พันธ์ สุขศิริมหาไพศาล

ศศ.บ. (รัฐศาสตร์), รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์), Ph.D. (Public Administration)

4. อาจารย์ ดร.นพฤทธิ์ จิตรสายธาร

ศศ.บ. (รัฐศาสตร์), น.บ. (นิติศาสตร์), ศศ.ม. (รัฐศาสตร์), รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

5. อาจารย์ ดร.อภิชาติ แสงอัมพร

ศ.บ. (เศรษฐศาสตร์), พบ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์), รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

6. อาจารย์ ดร.ศศิธร ศูนย์กลาง

ค.บ. (คอมพิวเตอร์), ศศ.ม. (รัฐศาสตร์), รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรายุ ทรัพย์สิน

ร.บ. (รัฐศาสตร์), ศศ.ม. (รัฐศาสตร์), รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

8. อาจารย์ตรีชฎา สุขเกษม

ค.บ. (คอมพิวเตอร์), ศศ.ม. (รัฐศาสตร์)

9. อาจารย์ ดร.ภูริส ภูมิประเทศ

วท.บ. (วิทยาการคอมพิวเตอร์), ศศ.ม. (รัฐศาสตร์), ป.ร.ด. (ยุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค)

10. อาจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม

ศศ.บ. (รัฐศาสตร์), พธ.บ. (รัฐศาสตร์), รป.ม. (การจัดการทุนมนุษย์),

รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

ด้วยศักยภาพของสาขารัฐประศาสนศาสตร์ดังกล่าว ที่มีคณาจารย์สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอก จึงได้มีการพัฒนาหลักสูตรในระดับบัณฑิตศึกษา เป็นหลักสูตรใหม่ พุทธศักราช 2557 คือ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา รับทราบการให้ความเห็นชอบหลักสูตรเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2558

สำหรับการบริหารสาขารัฐประศาสนศาสตร์นั้น มีการบริหารงานแบบหัวหน้าสาขาดังแต่ ปี พ.ศ. 2536 จนถึงปี 2559 นโยบายทางคณะผู้บริหารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้มีการปรับปรุงแบบการบริหารสาขาเป็นการบริหารหลักสูตร โดยมีคณะกรรมการบริหารหลักสูตรเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งมีผู้บริหารในระดับสาขาดังนี้

1. อาจารย์มานิตย์ กงสพุกส์ พ.ศ. 2536–2541 หัวหน้าสาขา

2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรายุ ทรัพย์สิน พ.ศ. 2542–2554 หัวหน้าสาขา

3. อาจารย์ ดร.โชติพงษ์พันธุ์ สุขศิริมหาไพศาล พ.ศ. 2555–2558 หัวหน้าสาขา

4. อาจารย์ ดร.ศศิธร ศูนย์กลาง พ.ศ. 2559–ปัจจุบัน (2560) ประธานหลักสูตร

ศาสตร์แห่งพระราชากับการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์

นับแต่ปีการศึกษา 2541 ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในระยะเริ่มต้นได้มีการจัดทำโครงสร้างหลักสูตร เนื้อหาวิชา มีมาตรการด้านพัฒนารวมถึงการประกันคุณภาพรัฐประศาสนศาสตร์โดย น้อมนำศาสตร์แห่งพระราชา มาเป็นศาสตร์หลักในโครงสร้างเนื้อหา โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน การบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ขอบข่ายของ รัฐประศาสนศาสตร์ในมิติของสหวิทยาการและมุมมองในระดับมหภาคซึ่งมีความเชื่อมโยงกับรัฐ

รัฐบาลองค์การภาคีนโยบายสาธารณะและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศรวมถึงประเด็นสาธารณะ ซึ่งสะท้อนปัญหาในบริบทของเศรษฐกิจสังคมการเมือง และที่สำคัญคือการเล็งเห็นความสำคัญและความเชื่อมโยงในมิติของปรัชญาจริยธรรมและค่านิยมโดยเป้าหมายของสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์คือประโยชน์สาธารณะ หรือประโยชน์ส่วนรวมซึ่งการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องมีปรัชญาการจัดการและการยึดมั่นในหลักการพื้นฐานหลายด้านทั้งหลักประสิทธิภาพ ประสิทธิผลความเสมอภาคความเป็นธรรมในสังคมและที่สำคัญคือหลักธรรมาภิบาลและระบบภาคีความร่วมมือระหว่างภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคมส่วนขอบข่ายในมุมมองระดับจุลภาคหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงและหนทางในการบรรลุเป้าหมายทั้งในเชิงโครงสร้างวัฒนธรรมและพฤติกรรมองค์การ กระบวนการทำงานการแสวงหาวิธีการและตัวแบบการจัดการ ตลอดจนการพัฒนาเครื่องมือและเทคนิคเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการตอบสนองประชาชนในการบริการสาธารณะในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้สถานการณ์ทางด้านการเรียนการสอนด้านรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ปัจจุบันได้ขยายตัวและได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง และรัฐประศาสนศาสตร์เป็นหลักสูตรที่อยู่ในความนิยมในระดับสูงทั้งนี้การขยายตัวของการเปิดการเรียนการสอนส่งผลบวกคือก่อให้เกิดการขยายตัวขององค์ความรู้และการขยายโอกาสทางการศึกษาและให้ผู้เรียนมีทางเลือกเพิ่มขึ้นบุคลากรมีความรู้ทางการบริหารและเกื้อหนุนต่อการบริหารการพัฒนาประเทศและช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนจากโอกาสความก้าวหน้าทางการศึกษาทั้งนี้ในการจัดการศึกษาที่ผ่านมานับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ได้ตระหนักถึงความสำคัญในหน้าที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะหน้าที่ทางด้านการจัดการศึกษา ดังความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาท ความว่า

“...ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาทุกๆ คนจึงต้องถือว่า ตัวของท่านมีความรับผิดชอบต่อชาติบ้านเมืองอยู่อย่างเต็มที่ ในอันที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เที่ยงตรง ถูกต้อง สมบูรณ์โตเต็มกำลังจะประมาณหรือละเลยมิได้ เพราะถ้าปฏิบัติให้ผิดพลาดบกพร่องไปด้วยประการใดๆ ผลร้ายอาจเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมและประเทศชาติได้มากมาย...”

“...การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของบุคคลสังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกันทุกๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองมั่นคงของประเทศชาติไว้ และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด...”

ความตอนหนึ่ง ในพระบรมราโชวาท
พระราชทานแก่ครูและนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัล
วันจันทร์ที่ 27 กรกฎาคม 2524

ดังนั้นเพื่อเสนอให้เห็นทิศทางและสถานภาพทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ผู้เขียน จะได้นำเสนอในประเด็นที่สำคัญรายด้าน ดังนี้

ด้านบริบทแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงที่ประกอบอยู่ในการศึกษาสถานภาพการเรียนการสอนหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งได้รับผลกระทบจากสภาพการณ์แวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ที่มีอิทธิพลโดยเฉพาะต่อปัจจัยนำเข้าในส่วนของการกำหนดปรัชญาและเนื้อหาหลักสูตร การพัฒนาความรู้ของผู้สอนรวมถึงอุปกรณ์และเครื่องมือช่วยสอน เอกสารตำราและข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่สาขาได้มีการพัฒนาทบทวนปรับปรุงเนื้อหาให้มีความทันสมัยและได้มีการจัดทำหลักสูตรให้ครอบคลุมต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้สาขารัฐประศาสนศาสตร์ได้ทำการศึกษาบริบทแวดล้อมทั้งบริบทแวดล้อมภายนอกและภายในประเทศโดยเฉพาะประเด็นความเป็นพลวัตโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ที่สาขารัฐประศาสนศาสตร์ได้มีความเชื่อมโยงของประเด็นปัญหาสำคัญ อาทิการก่อการร้ายวิกฤตเศรษฐกิจ การเลือกตั้งในต่างประเทศสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม แรงงานข้ามชาติแนวโน้มสถานการณ์โลก แนวคิดของสหรัฐอเมริกาและยุโรปประเด็นการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนและความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ในขณะเดียวสาขารัฐประศาสนศาสตร์ได้มีการนำศาสตร์แห่งพระราชา แนวพระราชกรณียกิจและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่สำคัญ รวมถึงประเด็นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวคิดหลัก ซึ่งประเด็นเหล่านี้มีความเกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงต่อยังปัจจัยนำเข้าในส่วนของการกำหนดขอบเขตปรัชญาและเนื้อหาหลักสูตร รวมถึงมีความเชื่อมโยงต่อกระบวนการผลิตในส่วนของการเรียนการสอน ผู้สอนตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ช่วยสอนต่างๆซึ่งทั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ได้จัดเตรียมเพื่อให้เกิดความพร้อมในกระบวนการเรียนการสอน

ด้านเอกสารตำราสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ เล็งเห็นถึงความสำคัญของการค้นคว้ากระบวนการสืบค้น โดยจัดให้มีเอกสารตำราที่จะได้นำมาใช้เพื่อประกอบการเรียนการสอนอย่างไรก็ตามจากการดำเนินการที่ผ่านมายังคงพบว่าจำนวนเอกสารตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องในการสืบค้นยังคงมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักศึกษา ทั้งนี้เบื้องต้นสาขาวิชาได้พยายามจัดเอกสารตำราให้ครอบคลุมในทุกด้านของการบริหารงานภาครัฐและสอดคล้องกับหลักในแต่ละด้านที่มีการเรียนการสอนในสาขารัฐประศาสนศาสตร์เพื่อครอบคลุมทั้งกลุ่มวิชารัฐประศาสนศาสตร์เบื้องต้น กลุ่มวิชาการคลัง กลุ่มวิชาการการคลัง กลุ่มวิชานโยบายสาธารณะ กลุ่มวิชาการปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มวิชาทรัพยากรมนุษย์ และกลุ่มวิชาการระเบียบวิธีทางรัฐประศาสนศาสตร์ นอกจากนี้สาขาวิชายังได้จัดหาหนังสือที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อให้นักศึกษาได้สืบค้น ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ขณะเดียวกันในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์จะได้มีการแทรกข้อมูล หรือ

สถานการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งพระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อเป็นแบบอย่างในทุกรายวิชา เนื่องจากสามารถเห็นได้เป็นเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับอย่างสมบูรณ์

ด้านบริบทแวดล้อมภายในประเทศสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์มีการกล่าวถึงความเชื่อมโยงของสภาพการณ์ภายในประเทศ โดยการจัดการเรียนการสอน การจัดทำหลักสูตรให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา จึงได้มีการปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด และส่งเสริมให้คณาจารย์ภายในสาขาวิชาได้มีการพัฒนาตนเอง ทางด้านวิชาการอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการให้ความสำคัญต่อปัจจัยนำเข้าในด้านปรัชญาเนื้อหาหลักสูตร การคัดเลือกผู้เรียนที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการผลิตในส่วนของการเรียนการสอนผู้สอน ตลอดจนตำราอุปกรณ์และทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อเป็นการสร้างแนวทางในการสืบค้น พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาที่สามารถค้นคว้า และสามารถเรียนรู้นอกห้องเรียนได้ประเด็นการขยายและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาเพื่อความเป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์แบบ โดยบริบทแวดล้อมภายในประเทศที่เวลานี้สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ได้นำสถานการณ์ที่สำคัญ อาทิการปฏิรูประบบราชการการออกกฎหมายที่สำคัญ กระบวนการจัดทำกฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวง กรม พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติแผนยุทธศาสตร์พัฒนาระบบราชการพ.ศ. 2546 – 2550 พระราชกำหนดว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีพ.ศ. 2546 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี รวมถึงนโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะประเทศไทย 4.0 (Thailand 4.0) อย่างไรก็ตามในกระบวนการจัดการศึกษานั้นสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ได้มีการจัดการสอนโดยมีกระบวนการทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติเพื่อให้นักศึกษาได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และสัมผัสสถานการณ์ที่จริงและตรงตามศาสตร์ รวมถึงเป็นการสร้างอัตลักษณ์เชิงประเพณี วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับความเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

ด้านบริบทแวดล้อมภายนอกประเทศ การเปลี่ยนแปลงภายนอกจากผลของโลกาภิวัตน์และความเคลื่อนไหวในการรวมกลุ่มประเทศความร่วมมือของประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียนและความสำคัญทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ในสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลต่อแนวทางการจัดการเรียนการสอนรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ แต่อาจจะไม่มากนัก ซึ่งจากประเด็นเหตุการณ์สำคัญทำให้มหาวิทยาลัยและสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์มีการปรับตัวตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อย่างไรก็ตามสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ได้มีการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรตามสกอ./หน่วยงานคุณภาพอื่นและได้มีการจัดทำแบบประเมินเพื่อสอบถามและติดตามกลุ่มผู้ใช้นักศึกษาและทิศทางการต้องการของตลาดแรงงานอย่างต่อเนื่องความต้องการของตลาด นอกจากนี้เนื่องจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เป็นมหาวิทยาลัยภายในพื้นที่จังหวัด จึง

จำเป็นต้องมีการจัดทำและพัฒนาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงแผนแม่บทปฏิรูป
ระบบราชการพ.ศ. 2540 - 2544 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ
ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพ.ศ. 2542 และนโยบายรัฐบาล 4.0 (Thailand 4.0) ประกอบด้วย
ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ประชญาและเนื้อหาหลักสูตรการคัดเลือกผู้เรียนสาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ได้ยึดหลักเกณฑ์ภายใต้การประกันคุณภาพการศึกษาและอัตลักษณ์ของ
มหาวิทยาลัย เพื่อสร้างความเป็นรัฐประศาสนศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นราชภัฏ หรือคนของ
พระราชภา ภายใต้อัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยและความชัดเจนแห่งรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งจากการ
ดำเนินการจัดการเรียนการสอนภายใต้กรอบระยะเวลา 2 ทศวรรษ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ได้เชื่อมโยงปรากฏการณ์และบริบทแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น
โดยการวิเคราะห์ในความเหมือน และความต่างของการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ เพื่อนำมากำหนด
ประชญาและเนื้อหาหลักสูตรและด้านการคัดเลือกผู้เรียน โดยทั้งสองส่วนนี้จะมีระดับการวิเคราะห์
เพื่อหาอัตลักษณ์แห่งศาสตร์ เพื่อผลิตบัณฑิตให้เป็นคนของพระราชภาสามารถทำงานสนองคุณให้
แก่ชุมชน บ้านเมือง และชาติต่อไปอย่างไรจากการนำเสนอข้อมูลดังกล่าวจะพบว่าสถานภาพการ
จัดการเรียนการสอนรัฐประศาสนศาสตร์ในรอบ 2 ทศวรรษก็ยังคงพบปัญหา และประเด็นที่จะ
ต้องการร่วมพัฒนาอีกหลายประการซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสภาพปัญหาที่สามารถแก้ไขได้อย่าง
มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง ทั้งนี้ในการแก้ไขและพัฒนาการเรียนการสอน
ดังกล่าว ภายใต้กรอบแห่งรัฐประศาสนศาสตร์จะต้องประกอบด้วยความร่วมมือทั้ง 3 ฝ่ายคือ
คณาจารย์ภายในสาขา ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยและส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง
หลายในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตบัณฑิตเหล่านี้ควรหาทางออกร่วมกันในการสร
สร้างบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์ให้เป็นคนของพระราชภาโดยแท้โดยมีประเด็นในการร่วมพิจารณา
ดังนี้

ประการแรกแนวทางการพัฒนาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ ควรจะมีการพัฒนาและ
ปรับปรุงเนื้อหาของหลักสูตรและสร้างความสมัยให้กับหลักสูตร เพื่อให้รายวิชาที่ปรากฏสามารถ
ตอบโจทย์ในการแก้ไขปัญหาสังคมและประเทศได้อย่างถูกต้องชัดเจน และเป็นไปตามการกำกับ
มาตรฐานการศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้การกำกับมาตรฐานควรจะเริ่มจากหน่วย
งานราชการที่รับผิดชอบในการอนุมัติหลักสูตรและกำกับดูแลคุณภาพของการบริหารหลักสูตร ต้อง
พิจารณาให้มีความถูกต้องและนำข้อมูลเสนอตามลำดับจนกระทั่งกระบวนการรับทราบโดย สกอ.
ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีข้อมูลของทุกหลักสูตรต่างๆในประเทศควรจะได้จัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
ทั้งนี้ต้องมีการตรวจสอบ นับแต่ความชัดเจนเกี่ยวชื่อหลักสูตรชื่อปริญญาที่ควรจะเป็นสากลและ
เป็นมาตรฐานเดียวกันนอกจากนี้สาขาวิชาควรมีการทบทวนถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอนและรวมถึงผู้ใช้บัณฑิตเพื่อประโยชน์ในการประกาศสรรหาบุคลากรเข้าทำงานในองค์กรต่างๆเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน

ประการที่สองคือการพัฒนางานวิชาการของคณาจารย์ประจำสาขา และการฝึกอบรมเพื่อนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์และบูรณาการร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในปัจจุบันที่บุคลากรทางการศึกษาต้องมีการพัฒนาตนเองเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้ จึงถือว่าเป็นหน้าที่หลักนอกเหนือไปจากการสอนแล้วคณาจารย์ต้องมุ่งมั่นและเร่งในการผลิตผลงานทางวิชาการไม่ว่าจะเป็นบทความวิชาการ เอกสาร ตำรา หนังสือ หรืองานวิจัย ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวถือเป็นการเพิ่มทักษะให้แก่คณาจารย์

ประการที่สามการส่งเสริมให้คณาจารย์ประจำสาขาร่วมกันผลิตงานวิจัย โดยนำความรู้ทางทฤษฎี มาปรับใช้กับปรากฏการณ์จริงทางปฏิบัติได้ให้รัฐบาลให้การสนับสนุนในการศึกษาวิจัยมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รวมถึงเปิดโอกาสหรือหาช่องทางให้ผู้สอนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสถาบันการศึกษา รวมถึงการให้โอกาสกับนักศึกษาในการฝึกงานในรายวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพรัฐประศาสนศาสตร์ และในรายวิชาที่สามารถฝึกปฏิบัติการได้ในหน่วยงานราชการของรัฐและภาคเอกชนให้มากขึ้น เพื่อให้ได้โอกาสแสวงหาประสบการณ์ในเชิงปฏิบัตินอกชั้นเรียน ทั้งนี้ในกระบวนการบริหารจัดการดังกล่าวผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์และผู้บริหารหลักสูตรจะต้องพิจารณาถึงแนวทางการแสวงหาแรงจูงใจจะให้บุคลากรใส่ใจในเรื่องดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การผลิตผลงานทางวิชาการตามศาสตร์โดยอาศัยพื้นฐานความสนใจของแต่ละบุคคลเป็นหลักรวมถึงมหาวิทยาลัยและสาขาควรจัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างสถาบัน ในรูปแบบของการประชุมวิชาการเครือข่ายเพื่อแสวงหาพันธมิตรและความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศเพิ่มมากขึ้นวิธีการดังกล่าวไม่เพียงจะช่วยให้เกิดการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังช่วยเสริมสร้างให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความร่วมมือที่ดำเนินการได้จริง ทั้งในระดับของคณาจารย์ผู้สอนและระดับนักศึกษาซึ่งความร่วมมือทางด้านการจัดการแก้ปัญหาข้างต้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้และต่อยอดในการแก้ปัญหานักศึกษาที่เรียนทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ได้เช่นกัน

ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาสถานภาพการเรียนการสอนรัฐประศาสนศาสตร์ข้างต้นจึงเป็นการนำเสนอให้เห็นภาพกว้าง และประเด็นความเป็นจริงในบางประการ เพื่อหาแนวทางร่วมคิด ร่วมพัฒนา ทั้งนี้ผลจากการศึกษาและสิ่งที่ค้นพบตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้นก่อให้เกิดประเด็นสืบเนื่องต่อยอดอีกหลายประการเช่น การสร้างรัฐประศาสนศาสตร์ภายใต้อัตลักษณ์ของความเป็นท้องถิ่นประเด็นการปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของกระแสการรวมกลุ่มในอาเซียนซึ่งเป็นเรื่องที่น่าท้าทายต่อการเรียนการสอนในปัจจุบันและอนาคตของและ

รัฐประศาสนศาสตร์ นอกจากนี้ ปัจจุบันยังต้องร่วมพิจารณาการสะท้อนถึงความเป็นวิชาชีพของ การศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งนับว่าเป็นหัวข้อสำคัญเป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่ต้องขบคิด

สำหรับอนาคตการเรียนการสอนในแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Concepts)การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นแนวคิดการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีดุลยภาพ ทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมการเมืองและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการสร้างความสะดวกและความเป็นธรรมในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าให้กับสังคมดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงไม่ใช่เพียงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่เป็นกรอบแนวคิด ในการบูรณาการนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาทิศทางการผลิตการบริโภคและการลงทุนเพื่อ ตอบสนองความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันและอนาคต (WCED, 1987) โดยการพัฒนาที่ยั่งยืน จึง ให้ความสำคัญในมิติของความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในด้านความเสมอภาคทาง เพศโอกาสทางการศึกษาการตั้งถิ่นฐานมนุษย์การได้รับความเคารพในสิทธิขั้นพื้นฐานที่สะท้อนถึง ความเป็นธรรมในสังคม

เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่ที่ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน การจะบรรลุเป้าหมาย ดังกล่าวจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่สนับสนุนเกื้อกูลกัน ได้แก่ ความเป็นธรรมในสังคมการกระจาย ผลตอบแทนจากการพัฒนาให้กับทุกกลุ่มโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสและผู้เสียเปรียบในสังคมความอยู่ รอดด้านเศรษฐกิจเสถียรภาพและความสมดุลของระบบนิเวศน์การอนุรักษ์ฐานทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource Conservation) เพื่อให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะ ยาวการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมการเสริมสร้างสมรรถนะด้านสถาบันในการวางแผนการ จัดการการแก้ไขปัญหาการพัฒนาเรียนรู้จากความผิดพลาดในอดีต (ไพโรจน์ภัทรนรากุล. 2546) ดังนั้นภายใต้กรอบแห่งการพัฒนาอย่างยั่งยืน รัฐประศาสนศาสตร์ได้ตระหนักถึงความสำคัญของ หลักการดังกล่าวและได้มีการนำแนวทางและปรัชญาในการครองบ้านเมืองขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นต้นแบบแห่งการพัฒนา ตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชย์ของพระองค์ทรง ประกอบพระราชจริยวัตรเอื้อประโยชน์สุขแห่งมหาชนโดยแท้ ความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ อันหาที่สุดมิได้นี้ นับเป็นพลังที่สำคัญและส่งผลต่อความที่ท้าทายต่อการจัดการศึกษา รัฐประศาสนศาสตร์ ปรากฏการณ์ที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาและความท้าทายโดยเฉพาะ วิฤตการณ์และการขาดเสถียรภาพของระบบการเมืองไทยปัญหาเชิงโครงสร้างโดยเฉพาะปัญหา ช่องว่างความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจสังคมซึ่งเป็นผลจากนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนา ประเทศสภาพแวดล้อมทางการบริหารที่มีความซับซ้อนและพลวัตการเปลี่ยนแปลงในบริบทของ โลกาวัดสิ่งผลให้ทิศทางการศึกษาของรัฐประศาสนศาสตร์ของไทยในอนาคตจะมุ่งสู่ประเด็นตอบ โจทย์การบริหารราชการแผ่นดินและการเปลี่ยนแปลงในบริบททั้งภายในและต่างประเทศเพื่อตอบ

โจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืน ทิศทางรัฐประศาสนศาสตร์ต้องมุ่งการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และการปฏิรูปภาครัฐเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ส่งผลให้แนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงจากการบริหารภาครัฐแบบดั้งเดิม (Traditional Bureaucratic Administration) มาสู่การจัดการสมัยใหม่ภายใต้กระบวนทัศน์ใหม่ (New Management Paradigm) อาศัยฐานความรู้ที่หลากหลายและเน้นมิติที่สำคัญหลายด้านเช่น การมุ่งผลลัพธ์คุณภาพการบริการความเสมอภาค ความทั่วถึงความเป็นธรรมความพึงพอใจของประชาชน และที่สำคัญการให้หลักประกันผลลัพธ์ภาครัฐที่เป็นมาตรฐานการกระจายอำนาจ การจัดการการส่งเสริมการกระจายอำนาจและกลไกย้อนกลับที่ช่วยให้การจัดการเกิดผลสัมฤทธิ์ การให้ความสำคัญกับสถานะแวดล้อมภายนอกเพื่อให้เกิดความยั่งยืนระบบการจัดการต้องมีกระบวนการปรับตัวท่ามกลางพลวัตการเปลี่ยนแปลงของสถานะแวดล้อม การประเมินผลในระบบเปิดโดยให้หน่วยงานภายนอกและประชาชนเข้าร่วมประเมินผลการดำเนินงานเพื่อนำมาสู่การสร้างสังคมธรรมาภิบาลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ได้ให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นสำคัญ ความเชื่อมโยงแห่งศาสตร์การพัฒนาที่ได้มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นทั้งภาวะแห่งความปรารถนา และสภาพปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไข ภายใต้พลังแห่งการปรับเปลี่ยนที่ต้องการตอบโจทย์สังคมรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้พยายามสร้างพลังแห่งความศรัทธาเพื่อส่งต่อแนวทางการพัฒนา รัฐประศาสนศาสตร์ ในนามของสิ่งอื่นทนิล

สิ่งอื่นทนิล : เกียรติภูมิแห่งสิ่ง

“สิ่งอื่นทนิล” เป็นชื่อเรียกแทนสัญลักษณ์ของนักศึกษาในสาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับน้องๆ นักศึกษาที่เข้ามาสู่รั้วมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์แห่งนี้ได้เกิดความภาคภูมิใจ และรู้ถึงความเป็นมาเป็นไปของสาขา/สถาบันที่ตนเองได้ศึกษา จึงขอเสนอความเป็นมา สัญลักษณ์ และความหมายดังต่อไปนี้

ความเป็นมาของสิ่ง

สิ่งหรือราชสีห์ เป็นศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกสัตว์ที่มีความดุร้ายที่บ่งบอกถึงความมีพลังกำลังและอำนาจหรือความน่าเกรงขามการที่ศาสตร์ทางด้านรัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ นำสิ่งหรือราชสีห์ มาเป็นสัญลักษณ์เพราะเหตุผลที่ว่าป็นราชาแห่งสัตว์ป่า เป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจและกำลัง จึงนำไปเปรียบเทียบกับนักปกครองนักบริหารแบบรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ที่เป็นศาสตร์ทางการปกครองและการบริหาร อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ของกระทรวงมหาดไทย ที่

ที่มีพันธกิจในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับชาวประชา ฉะนั้น ศาสตร์ทางด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ จึงได้นำสัญลักษณ์ดังกล่าวมาเป็นสัญลักษณ์ประจำศาสตร์ ซึ่งในแต่ละสถาบันนั้นต่างก็มีความหมายที่แตกต่างกันไป

สัญลักษณ์ของสิ่งหอนินิล

รูปที่ 1 ตราสัญลักษณ์สิ่งหอนินิล

ความหมายของสิ่งหอนินิล

สำหรับตราประจำสารรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์นั้นมีความเป็นมาและความหมายของสัญลักษณ์ที่อยู่ในตรา ดังนี้

สิงห์ หมายถึง สัญลักษณ์แห่งการเป็นนักปกครองและนักบริหาร

อินทนิล หมายถึง ดอกไม้ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

สีเขียว หมายถึง แหล่งที่ตั้งของสถาบันภายใต้แหล่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม

สีม่วง หมายถึง สีดอกอินทนิล บ่งบอกถึงควมมีอิทธิพลเกียรติยศ และความภาคภูมิใจ

สีส้ม หมายถึง ความรุ่งเรืองทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น

สีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์และสันติภาพ

วงกลม หมายถึง ความกลมเกลียวและความเป็นหนึ่งเดียวของสิ่งหอนินิลที่หลอมรวมความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมให้เป็นหนึ่งเดียว กล่าวคือ เป็นวงที่อยู่ล้อมรอบทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็น สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของนักปกครองนักบริหาร สีเขียว ที่เป็นแหล่งที่ตั้งของสถาบันภายใต้แหล่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงามสีม่วง ที่เป็นสีของดอกอินทนิล บ่งบอกถึงควมมีอิทธิพล เกียรติยศ และความภาคภูมิใจ สิ่งนี้ถือว่าเป็นราชาแห่งสัตว์ป่า สิ่งที่อยู่ล้อมรอบคือป่าและดอกไม้ คือสีส้ม ที่แสดงถึง ความรุ่งเรืองทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นสีขาว แสดงถึง ความบริสุทธิ์และสันติภาพ

สรุป

บทความนี้แสดงให้เห็นถึงแนวคิดและทิศทางของการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์โดยชี้ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายและพัฒนาการของการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในแต่ละช่วงการเปิดการสอนระหว่างพ.ศ.2541-ปัจจุบัน (2560)และเพื่อสะท้อนหลักปรัชญาการสอนของสาขารัฐประศาสนศาสตร์ที่ได้มีการน้อมนำตามศาสตร์แห่งพระราชสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการนำเสนอบทความผู้เขียนมุ่งหวังให้เห็นถึงการพัฒนาการขององค์ความรู้ด้านรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีจุดเริ่มจากสถานภาพการจัดการเรียนการสอน การผลิตบัณฑิตที่ส่งผลต่อการพัฒนาและการบริหารประเทศ โดยแนวทางการนำเสนอครั้งนี้ ผู้เขียนต้องการที่จะถ่ายทอดและนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ที่มีวัตถุประสงค์ที่จะคงรักษาอัตลักษณ์ที่มีการบูรณาการทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อบรรลุเป้าหมายคือการสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับสังคมโดยให้ความสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ผลิตบุคลากรที่มีจิตสาธารณะรับใช้สังคมส่งเสริมธรรมาภิบาลและสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงมุ่งประโยชน์สาธารณะและตอบสนองคุณค่าของสังคมในการบริหารการพัฒนาประเทศภายใต้กรอบของหลักธรรมาภิบาลรวมถึงการเสริมสร้างพลังประชาชนและชุมชนในการสร้างองค์ความรู้โดยการบูรณาการตามศาสตร์แห่งพระราชเพื่อรองรับเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ไพโรจน์ ภัทรนรากุล. (2546). ยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติตามแนวทางชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน : กรอบนโยบายและตัวแบบการจัดการแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. (2559). แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ พ.ศ. 2560-2564. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- อัมพร อารังลักษณ์. (2559, มกราคม-เมษายน). “สถานภาพของวิชารัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทย (ระหว่าง พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน)”. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมายคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. 8(1) :35-70.

ข้าว...จากศาสตร์พระราชาสู่วิถีวัฒนธรรมข้าวสุรินทร์

ชัย สมรภูมิ¹

CHai Samoraphum

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคม ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมข้าวของชาวสุรินทร์กับพระมหากษัตริย์ไทย ผ่านการศึกษาจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เกี่ยวกับข้าว สู่โครงการพระราชดำริการเกษตรภายในสวนจิตรลดาพระราชวังดุสิตซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำนาข้าวทดลองเพื่อปลูกข้าวพันธุ์ต่าง ๆ โดยทรงขับรถไถนาควายเหล็กทรงหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าว และทรงเก็บเกี่ยวข้าวด้วยพระองค์เอง นอกจากนี้แล้วได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงสีนาข้าวทดลองธนาคารข้าวขึ้น เพื่อเป็นโครงการทดลองและโครงการตัวอย่างด้านการเกษตรให้แก่เกษตรกรนำไปใช้ในการเพาะปลูกต่อไปจากพระราชกรณียกิจและพระราชดำริต่างๆที่พระองค์ท่านทำเพื่อชาวนา เช่น ทรงฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในปี พ.ศ. 2503 ยังมีพระราชดำรัสของในหลวงที่ตรัสไว้เพื่อชาวนา

จากสภาพภูมิศาสตร์ที่ทำให้จังหวัดสุรินทร์เป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่หอมที่สุด พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ได้ประทานชื่อแก่โครงการพิเศษจังหวัดสุรินทร์ ว่า “ซเรย์อทิตยา” เป็นโครงการในพระดำริภายใต้การดูแลของ “โครงการเกษตรอทิตยาทร” จากฐานการเรียนรู้ชาวนา เพื่อพัฒนาอาชีพของชาวนาในยุคปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นการจัดการ วิธีการ การดำเนินการ การคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ให้ยึดหลักของเกษตรอินทรีย์ ลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตร ส่งเสริมลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตให้ชาวนา โดยเน้นการให้ความรู้ควบคู่การลงมือปฏิบัติ

กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสุรินทร์นอกจากกลุ่มคนไทยและกลุ่มคนจีนที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาแล้วยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมอาศัยอยู่กันอย่างน้อย 3 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มชาติพันธุ์กูย กลุ่มชาติพันธุ์เขมร และกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ซึ่งจากการศึกษาบุญประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวของชาวกูย พบว่าผลดีของการลงแขกเกี่ยวข้าว คือ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจ

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

กับเพื่อนฝูง ยังทำให้การเกี่ยวข้าวเสร็จเร็วกว่าเดิม การลงแขกเกี่ยวข้าวนั้นเป็นการอนุรักษ์ของชาวกูยที่มีมาตั้งแต่โบราณเอาไว้และการทำงานเกี่ยวข้าวระดับดินของชาวลาวอีสานในสุรินทร์ ซึ่งเป็นการสานความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวในหมู่เครือญาติ และได้ปลูกฝังไว้ว่า เมื่อพ่อแม่ญาติพี่น้องตายไปต้องปฏิบัติตามประเพณีบุญเดือน 9 เพื่อเป็นการแสดงถึงความกตัญญูทวดทวดเป็นการสร้างจิตสำนึกแผ่ความเป็นปึกแผ่นให้บรรดาญาติได้เกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ทางสายเลือด ที่ก่อให้เกิดแน่นแฟ้นในครอบครัวซึ่งเป็นโครงสร้างสำคัญทางสังคม

คำสำคัญ : ข้าว, ศาสตร์พระราชฯ, วิถีวัฒนธรรมข้าวสุรินทร์

Abstract

This article aims to study social reflection and Surin rice wisdom and culture and Thai kings through the study of the words of His Majesty King Bhumibol Adulyadej, Rama IX to the Royal Project of Agriculture in Chitralada Garden, Dusit Palace which graciously provide rice fields to grow many types of rice. By doing so, the king himself drove a tractor and sowed rice seeds. In addition, he was graciously pleased to establish a trial rice mill and rice bank for trial and sample projects on agriculture for farmers to be used for cultivation. From His Majesty's Royal Initiatives and His Majesty the King for the peasants such as the revival of the Royal Plowing Ceremony in 1953, the King's speech to the farmers.

Due to the geography, Surin is the most fragrant production source of rice. Her Royal Highness Princess Adityadhornkitikhun has given the name of Surin Special Project as "Sarae Aditya" which is the project under the supervision of "Adityadhorn Agricultural Project" from the farmer learning base. The project helps to develop the career of the peasants in modern times by focusing on how to handle systematic analytical thinking, keeping the principles of organic farming, and reducing the use of chemicals in agriculture. To reduce costs and increase productivity for farmers in which the emphasis is on knowledge and action.

Ethnic groups in Surin, in addition to the Thais and Chinese immigrants, there are also at least three ethnic groups living in the same ethnic group such as Kui ethnic group, Khmer ethnic group, and Laos ethnic group. From the study of merit tradition

in rice harvest of Kui, It was found that the benefit of harvesting was to bring harmony among the group, generosity, kindness with friends, and to makes harvesting faster than ever. The rice harvest is a conservation of the Kui people to have since ancient times and the meritocracy of Lao PDR in Surin are the relationship between family members in the family. And it is cultivated that when the relatives die, the tradition must follow the 9th month to express gratitude and to create a consciousness latent solidarity to relatives to be awareness of the pedigree and a strong family within a social structure.

Keywords : Rice, Science of King Bhumibol, Surin Rice Culture

บทนำ

ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญแหล่งหนึ่งของโลก ซึ่งมีพื้นที่เพาะปลูกข้าว ประมาณ 77.98 ล้านไร่ โดยแยกเป็นนาปี 61.07 ล้านไร่ และนาปรัง 16.91 ล้านไร่ มีเกษตรกรที่ประกอบอาชีพการทำนาจำนวน 3.7 ล้านครัวเรือน สามารถผลิตข้าวนาปีและนาปรัง ได้ผลผลิตปีละกว่า 30 ล้านตันข้าวเปลือก เป็นสินค้าที่สามารถทำรายได้สู่ประเทศปีละประมาณ 200,00 ล้านบาทซึ่งข้าวมีชื่อเรียกทางวิทยาศาสตร์ว่า *Oryza sativa* L หมายถึง ข้าวเจ้าและข้าวเหนียว จัดเป็นอาหารที่มีคาร์โบไฮเดรตสูง เนื่องจากมีแป้งเป็นองค์ประกอบอยู่ถึงร้อยละ 80 จึงเป็นแหล่งใหญ่ของอาหารที่ให้พลังงานแก่ร่างกาย นอกจากมีคาร์โบไฮเดรตแล้ว ข้าวยังมีโปรตีนประกอบอยู่ร้อยละ 7 แต่เป็นโปรตีนที่มีกรดอะมิโนไม่ครบทุกตัว ที่ขาดคือ ไลซีนมีกรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัวร้อยละ 2 มีวิตามินและแร่ธาตุต่างๆ ที่จำเป็นต่อร่างกาย อีกทั้งยังมีเส้นใยอาหารด้วย(กรมการข้าว, 2555)

ข้าวนอกจากจะเป็นอาหารหลักของคนไทยทั้งชาติแล้วยังเป็นจุดเริ่มต้นของประเพณีความเชื่อและวัฒนธรรมหลากหลายที่สั่งสมสืบทอดต่อกันมาโดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในปีพ.ศ.2503 เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมโบราณราชประเพณีและเป็นการบำรุงขวัญกำลังใจแก่เกษตรกรซึ่งถือเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักงานโครงการโรงเรียนการศึกษาทางไกลอินเทอร์เน็ต, 2556)

ในการฟื้นฟูโบราณราชประเพณีนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้หม่อมเจ้าจักรพันธ์ (พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริจักรพันธ์) อดีตอธิบดีกรมการข้าวและทรงเป็นพระยาแรกนาในปีนั้นนำพันธุ์ข้าวต่าง ๆ มาปลูกทดลองในบริเวณสวนจิตรลดาโดยพันธุ์ข้าวที่ปลูกเป็นพันธุ์แรกคือข้าวหอมนางนวลซึ่งในปีแรกพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงขบถไถนาควายเหล็ก เพื่อเตรียมแปลงปลูกข้าวตลอดทั้ง หว่านข้าวและทรงเก็บเกี่ยวข้าวด้วยพระองค์เอง

นับตั้งแต่ปีพ.ศ.2504 เป็นต้นมากรมการข้าวได้นำข้าวพันธุ์คัดและพันธุ์หลักมาปลูกที่แปลง นาทดลองภายในสวนจิตรลดาเพื่อจัดทำเป็นพันธุ์ข้าวพระราชทานสำหรับใช้ในพระราชพิธีจรดพระ นังคัลแรกนาขวัญและแจกจ่ายให้กับเกษตรกร เพื่อเป็นขวัญและสิริมงคลในการประกอบอาชีพ ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ซึ่งข้าวถือเป็นผลิตผลหลักที่มีชื่อเสียง ทั้งยังเป็นสินค้าส่ง ออกไปทั่วโลก ถ้ากล่าวถึงความสัมพันธ์ของข้าว ชาวนา และพระมหากษัตริย์ไทยแล้ว แน่นนอนว่า ต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง สืบไปได้จากพระราชกรณียกิจและพระราชดำริต่างๆของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่พระองค์ท่านได้ทำเพื่อ ชาวนา เช่น ทรงฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ นาข้าวทดลอง โรงสีข้าว ตัวอย่าง ธนาคารข้าวเป็นต้นและก็ยังมิพระราชดำรัสของพระองค์ท่านที่ตรัสเพื่อชาวนาไทย เช่น

“...ในสมัยปัจจุบัน อาชีพเพาะปลูกนี้มีความสำคัญมาก เพราะการเพาะปลูกนี้เป็นจุดเริ่มต้น ของชีวิตมนุษย์ ถ้าเราไม่มีการเพาะปลูก ก็จะไม่มีความอุดมสมบูรณ์ที่จะมาเป็นอาหาร หรือเป็นเครื่องนุ่งห่ม หรือเป็นสิ่งก่อสร้าง ฉะนั้นต้องทำการกสิกรรม...” (พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ผู้นำสหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์นิคม ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อพฤหัสบดีที่ 11 พฤษภาคม 2521 จากหนังสือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาข้าวไทย : หน้า 2)

“ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ศึกษาการทดลองและทำนาบ้าง และทราบดีว่าการทำนานั้นมี ความ ยากลำบากอยู่มากไม่น้อย จำเป็นจะต้องอาศัยพันธุ์ข้าวที่ดี และต้องใช้วิชาการต่างๆด้วยจึงจะได้ผล เป็นล่ำเป็นสัน อีกประการหนึ่งที่นาข้าว เมื่อสิ้นฤดูทำนาแล้วควรปลูกพืชอื่นๆบ้าง เพราะจะเพิ่มราย ได้ให้อีกไม่ใช่น้อย ทั้งจะช่วยให้ดินร่วน ช่วยเพิ่มปุ๋ยจากพืช ทำให้ลักษณะเนื้อดินดีขึ้น เหมาะสมสำหรับ จะทำนาในฤดูต่อไป” (พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้นำกลุ่มชาวนา เมื่อ พฤษภาคม 2504 จาก หนังสือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาข้าวไทย : หน้า 2)

“...ไม่มีพระราชวังไหนในโลกเหมือนพระตำหนักจิตรลดาและบริเวณสวนจิตรลดาที่เต็มไปด้วย บ่อเลี้ยงปลาและไร่นาทดลอง อีกทั้งผองโคนมผสมด้วยโรงสีและโรงงานหลายหลาก จึงพูดได้ เต็มปากว่าในประเทศไทยไม่มีช่องว่างระหว่างเกษตรกรกับพระมหากษัตริย์ผู้ทรงทำงานอย่างหลัง สู้ฟ้าหน้าสู้ดินด้วยพระองค์เอง...” (คำกราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลของพลอากาศเอกหะริน หงสกุล ประธานรัฐสภาในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม 2523)

การเกษตร ณ จิตรลดา

พระราชวังอันเป็นที่ประทับแห่งพระมหากษัตริย์ทั่วโลกทั้งในอดีตและปัจจุบันจะเต็มไปด้วย

ด้วยสิ่งที่สวยงามแต่ภายในสวนจิตรลดาพระราชวังดุสิตอันเป็นที่ประทับแห่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 กลับเต็มไปด้วยบ่อปลานาข้าว ผุงโคโรงสีและโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตรทั้งนี้เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยและทรงให้ความสำคัญในการเกษตรเป็นอย่างมาก เพราะประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นเกษตรกร จึงทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการเกี่ยวกับการเกษตรสวนจิตรลดาขึ้นโดยใช้พื้นที่บริเวณพระราชวังดุสิตเป็นที่ตั้งของโครงการ เพื่อเป็นการทดลองและเป็นตัวอย่างสำหรับนำไปปฏิบัติ

ในส่วนของข้าวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำนาข้าวทดลองเพื่อปลูกข้าวพันธุ์ต่าง ๆ โดยทรงจับควายเหล็กและทรงหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวด้วยพระองค์เอง รวมทั้งได้กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทดลองปลูกข้าวไร่นาหยอดหลุมอีกด้วยนอกจากนี้แล้วได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงสีข้าวทดลอง โรงบดและอัดแกลบขึ้นเพื่อเป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรการเลี้ยงโคนม การตั้งโรงงานผลิตนมผงอัดเม็ด โรงผลิตน้ำผลไม้ โรงหล่อเทียนหลวง โรงกลั่นแอลกอฮอล์การทำป่าไม้สาธิตและอื่นๆอีกมากมายทั้งนี้เพื่อเป็นโครงการทดลองและโครงการตัวอย่างด้านการเกษตรและเมื่อได้บรรลุผลอันเป็นประโยชน์รวมทั้งอยู่ในวิสัยที่เกษตรกรส่วนใหญ่จะสามารถนำไปปฏิบัติได้จะพระราชทานผลที่ได้รับจากการทดลองให้แก่เกษตรกรนำไปใช้ในการเพาะปลูกต่อไป (สำนักงานโครงการโรงเรียนการศึกษาทางไกลอินเทอร์เน็ต, 2556)

จากพระตำหนักจิตรลดาสู่แปลงนาสาธิตเกษตรกร

กระทรวงวัฒนธรรม (2553) สำหรับโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดานั้นเกิดจากพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯภายหลังจากเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมพสกนิกรในพื้นที่ต่างๆด้วยทรงปรารถนาจะได้เห็นประชาชนอยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่สภาพโดยเฉพะอาชีพด้านเกษตรกรรมซึ่งถือว่าเป็นอาชีพหลักของประเทศจึงทำให้เกิด “โครงการส่วนพระองค์เกี่ยวกับการเกษตรสวนจิตรลดา” ภายในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐานอันเป็นพระราชฐานที่ประทับในปีพ.ศ.2504 โดยเริ่มต้นจาก “นาข้าวทดลอง” และ “ป่าไม้สาธิต” ต่อมากิจกรรมการเกษตรอื่นๆ ก็ค่อยๆ ทอยหยั่งรากฝังลึกภายใต้ร่มเงาวังสวนจิตรลดา

สำหรับพันธุ์ข้าวที่นำมาปลูกที่แปลงนาทดลองสวนจิตรลดานั้น เป็นเทคนิคการคงไว้ซึ่งสายพันธุ์ดั้งเดิมที่บริสุทธิ์ทางการการข้าวจะนำเมล็ดพันธุ์คัดกล่าวคือเก็บเฉพาะรวงข้าวของแต่ละพันธุ์มาปลูกหลังจากนั้นจะนำเมล็ดพันธุ์คัดมาปลูกเป็นพันธุ์หลักเพื่อขยายปริมาณให้มากขึ้นโดยในฤดูดำนาประจำปี พ.ศ.2553 กรมการข้าวได้ทำการปลูกข้าวไร่นานาน 3 พันธุ์ ได้แก่ พันธุ์ข้าวชีวแม่จัน พันธุ์ข้าวดอกพะยอมและพันธุ์ข้าวเหนียวลิ้มผัว ส่วนข้าวนาสวนทำการปลูกทั้งหมด 7 พันธุ์ ได้แก่

พันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 พันธุ์ข้าวปทุมธานี1 พันธุ์ข้าวสุพรรณบุรี1 พันธุ์ข้าวพิษณุโลก2 พันธุ์ข้าวหอมปราจีนบุรีพันธุ์ข้าว กข 31 และพันธุ์ข้าว กข 6 โดยข้าวสายพันธุ์ต่างๆที่นำมาปลูกนั้นมียังพันธุ์พื้นเมืองและพันธุ์ที่ได้รับการพัฒนามาจากพันธุ์พื้นเมืองเพื่อนำมาปลูกให้ได้ผลผลิตสูงต้านทานโรคและแมลงคุณภาพการหุงต้มดีและผลจากการพัฒนาไม่หยุดนิ่งนี้เองทำให้ปัจจุบันพันธุ์ข้าวไทยสามารถพัฒนาไปสู่ข้าวที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง

ส่วนพันธุ์ข้าวที่ขอพระราชทานไปหว่านที่ท้องสนามหลวงคือข้าวพันธุ์ขาวดอกมะลิ105 ซึ่งเป็นผลผลิตจากแปลงนาทดลองสวนจิตรลดา ส่วนพันธุ์หลักอื่นๆกรมการข้าวได้ขอพระราชทานนำไปบรรจุถุงเล็กๆเพื่อแจกจ่ายให้กับหน่วยงานและเกษตรกรโดยปีหนึ่งๆสามารถบรรจุได้ประมาณ๓แสนซองทั้งนี้การดำเนินโครงการนาทดลองแบ่งเป็น 3 แผนดำเนินงานคือแปลงปลูกข้าวนาสวนและข้าวไร่พันธุ์ดีเพื่อเก็บเกี่ยวเป็น “พันธุ์ข้าวทรงปลูกพระราชทาน” พื้นที่ 4.6 ไร่ในฤดูนาปีแปลงปลูกพืชหมุนเวียนในนาข้าวมีการปลูกพืชตระกูลถั่วชนิดต่างๆและพืชเศรษฐกิจทนแล้งและใช้น้ำน้อยการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับข้าวและพืชหมุนเวียนในนาข้าวนอกจากจะได้รู้ถึงที่มาว่าจะเป็นพันธุ์ข้าวทรงปลูกพระราชทานแล้ว พระอัจฉริยภาพในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่ทรงเล็งเห็นคุณค่าที่แฝงอยู่ในทุกสรรพสิ่ง แม้กระทั่งเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเช่นแกลบโดยภายในโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดาจะมีโรงสีข้าวตัวอย่างซึ่งข้าวที่นำมาสีจะเป็นข้าวที่รับซื้อจากเกษตรกรเศษวัสดุเหลือใช้ที่เกิดขึ้นจากโรงสีข้าวตัวอย่างคือแกลบที่มีกว่า 20 เปอร์เซ็นต์ของข้าวทั้งหมดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้นำแกลบมาใช้ในการปรับปรุงดินและนำมาเป็นเชื้อเพลิงเพื่อลดการใช้ไม้ฟืนโดยกระบวนการคือนำไปอัดให้เป็นแท่งคล้ายฟืนจำหน่ายในราคากิโลกรัมละ 3 บาทหรือนำไปเผาเป็นถ่านจะสามารถเพิ่มมูลค่าได้เป็นกิโลกรัมละ 20 บาท นอกจากนี้แกลบมีคุณสมบัติเป็นเชื้อเพลิงชีวมวลโดยนำมาใช้ประโยชน์ในรูปของพลังงานความร้อนและนำไปใช้เป็นแหล่งพลังงานให้กับเครื่องทำความเย็นแบบดูดซึมชนิดใช้น้ำร้อนเพื่อผลิตน้ำเย็นสำหรับใช้กับเครื่องปรับอากาศในศาลาามหาเมฆจักรด้วยซึ่งเรียกระบบนี้ว่าระบบผลิตน้ำเย็นโดยใช้พลังงานความร้อนจากแกลบ

ปัญหาเรื่องข้าวและชาวนาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯทรงเป็นห่วงคือหากคนของเรามากขึ้นแต่ข้าวเราผลิตได้เท่าเดิมหรือน้อยลงก็จะเป็นปัญหาพระองค์ท่านไม่ยากเห็นคนไทยไม่มีข้าวกินดังนั้น ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ซึ่งสมัยก่อนท่านบอกว่าให้ลดปริมาณการปลูกข้าวลงมาสมัยนี้ท่านพยายามที่จะขยายพื้นที่ปลูกข้าวและเพิ่มผลผลิตข้าวซึ่งภารกิจนี้กรมการข้าวเองก็กำลังดำเนินการอยู่ ดังพระราชดำรัส ความว่า “.. ข้าวต้องปลูก เพราะอีก 20 ปีประชากรอาจจะ 80 ล้านคน ข้าวจะไม่พอ ถ้าวัดการปลูกข้าวไปเรื่อยๆ ข้าวจะไม่พอ เราจะต้องซื้อข้าวจากต่างประเทศ เรื่องอะไร ประชาชนคนไทยไม่ยอม คนไทยนี้ต้องมีข้าว แม้ข้าวที่ปลูกในเมืองไทยจะสู้ข้าว

ที่ปลูกในต่างประเทศไม่ได้ เราก็ต้องปลูก..” (พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้ง เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโครงการพระราชดำริ ที่บ้านโคกแก้ว
จ.นราธิวาส วันที่ 28 กันยายน 2536)

สุกัญญา สุฉฉายา(2547) โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดาเป็นโครงการที่มุ่งเน้นการ ดำเนินงานโดยยึดแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับ “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรอย่างยั่งยืนให้เกษตรกรสามารถพึ่งพา ตนเองได้ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิต ทางการเกษตรภายในประเทศเพื่อลดการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ และการนำวัสดุเหลือใช้ ทางการเกษตรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยกระบวนการผลิตที่ง่ายแต่มีประสิทธิภาพประหยัด เวลาและค่าใช้จ่าย โดยดำเนินการภายใต้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่มีการศึกษาทดลองเก็บ รวบรวมข้อมูลและผลการศึกษาเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรและประชาชนผู้สนใจทั่วไป

พระอัจฉริยภาพการปลูกข้าว วิธีเกษตรอย่างยั่งยืน กับธนาคารข้าว

(สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2553)

การปลูกข้าว

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงสนพระราชหฤทัยในเรื่องข้าวเป็น อย่างมาก เนื่องจากข้าวเป็นอาหารหลักของชาวไทยและเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศได้มี การทำนาเพื่อปลูกข้าวมาแต่โบราณ รวมทั้งปัจจุบันยังมีการปลูกข้าวเป็นอาชีพจึงได้ทรงหาวิธีที่จะ นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการทำนา เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพให้สูงขึ้นโดยได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำแปลงนาข้าวทดลองในสวนจิตรลดาตั้งแต่ปี 2504 เมื่อได้พันธุ์ข้าว ที่ดีมีผลผลิตสูงจะพระราชทานให้เกษตรกรนำไปปลูกเพื่อขยายพันธุ์ต่อไปรวมทั้งใช้เป็นพันธุ์ข้าวใน พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญด้วย

นอกจากนาข้าวในพื้นที่ราบแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังมีพระราชดำริให้ศึกษา วิจัยเกี่ยวกับพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกบนภูเขาและหุบ ตลอดจนถึงตอนเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีความแห้ง แล้งต้องอาศัยน้ำฝนในการปลูก ข้าวที่ปลูกจึงต้องมีสภาพที่แตกต่างจากนาข้าวในพื้นที่ราบปัจจุบัน ข้าวที่ใช้ปลูกเป็นพันธุ์ข้าวตามพระราชดำริล้วนแล้วแต่ให้ผลผลิตสูงคุณภาพดีและเหมาะสมกับ สภาพดินฟ้าอากาศส่วนนาที่ร้าง เนื่องจากประสบปัญหาฝนแล้งน้ำท่วมศัตรูพืชรบกวนได้ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการตามโครงการพัฒนาเกษตรกรรมเบ็ดเสร็จตามพระราชดำริเพื่อ แก้ไขปัญหาให้แก่ราษฎรสำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการทำนาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคิดค้น หาวีธีในการพัฒนาให้ทันสมัยอย่างเช่น เครื่องสูบน้ำแต่เดิมใช้ระหัดไม้ซึ่งช้าและล่าสมัยได้

พระราชทานพระราชดำริให้ใช้เครื่องเรือติดท้ายแทน รวมทั้งการนำเครื่องทุ่นแรงในการปลูกข้าวมาใช้ได้แก่ควายเหล็กที่ใช้ในการพรวนดินเตรียมดินและปลูกข้าวเครื่องนวดข้าวสีข้าวและอื่น ๆ จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทุ่มเทพระราชหฤทัยและพระราชดำริในการปรับปรุงพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพและผลผลิตที่สูงขึ้น ตลอดจนเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศรวมทั้งพัฒนาการปลูกในด้านอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ให้ทันสมัยทำให้ชาวไทยได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ เกษตรกรผู้ปลูกมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น

การเกษตรแบบยั่งยืน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงให้ความสำคัญในเรื่องการเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวไทยมานานแล้ว ทรงใช้หลักการพัฒนาการเกษตรที่ส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้และทรงเน้นมิให้เกษตรกรพึ่งพาพืชเกษตรแต่เพียงอย่างเดียว วิธีการพัฒนาการเกษตรของพระองค์ คือการที่ส่งเสริมให้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติให้มากที่สุดและใช้อย่างประหยัดด้วย ซึ่งเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการทำกินของเกษตรกรให้เหลือน้อยที่สุดโดยอาศัยการพึ่งพาธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญ

สำหรับวิธีการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำ ให้ปฏิบัติมีตั้งแต่การสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกพืชหมุนเวียนประเภทตระกูลถั่ว เพื่อลดค่าใช้จ่ายเรื่องปุ๋ยเคมีซึ่งมีราคาแพงและมีผลกระทบต่อคุณภาพของดินในระยะยาว นอกจากนี้ยังเน้นในเรื่องการค้นคว้าทดลองเพื่อหาพันธุ์พืชใหม่ๆ มาปลูกรวมทั้งการศึกษาเกี่ยวกับแมลงศัตรูพืช ตลอดจนทั้งพันธุ์สัตว์ต่างๆ ที่เหมาะสมแก่การเลี้ยงและแนะนำให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าการพัฒนาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ จะมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเกษตรเพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนา เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศในระยะยาว จึงทรงสนพระราชหฤทัยอย่างยิ่งต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอย่างมากที่สุดและยาวนานที่สุด โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจึงได้พระราชทานพระราชดำริในการทำเกษตรแบบยั่งยืนแก่เกษตรกร

ธนาคารข้าว

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้เสด็จฯ สู่ภูมิภาคต่าง ๆ ในท้องถิ่นชนบทของประเทศไทยเป็นจำนวนเกือบ 50 ปี จึงทรงเห็นสภาพความยากจนเดือดร้อนของพสกนิกรและเข้าพระราชหฤทัยอย่างลึกซึ้งแจ่มชัดถึงสาเหตุแห่งปัญหาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดแคลนข้าวของชาวนาทั้ง ๆ ที่ปลูกข้าวเองแต่ไม่มีข้าวที่จะบริโภคและทำพันธุ์จึงแก้ปัญหาโดย

การกู้ยืมจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งอาจกู้ยืมเป็นข้าวหรือเป็นเงินและต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก ในบางกรณีต้องกู้ยืมโดยวิธีการขายข้าวเขียวซึ่งเป็นผลให้ผู้กู้เสียเปรียบอย่างมากทำให้ผลผลิตข้าวที่ได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภคและชำระหนี้ในที่สุดก็กลายเป็นผู้ที่มีหนี้สินพอกพูนตกอยู่ในสภาพยากจนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้เกษตรกรพ้นจากการเป็นหนี้สินและมีข้าวบริโภคโดยไม่ขาดแคลนและทรงพระราชดำริว่าธนาคารข้าวจะเป็นวิธีหนึ่งที่แก้ปัญหาดังกล่าวนี้ได้จึงทรงสนับสนุนให้มีการจัดตั้งธนาคารข้าวขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2519 ที่หมู่บ้านชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยงอำเภอจอมทองจังหวัดเชียงใหม่โดยได้พระราชทานข้าวเปลือกจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้ใหญ่บ้านเพื่อเป็นทุนเริ่มดำเนินการธนาคารข้าว และได้พระราชทานแนวทางการดำเนินงานไว้ด้วยการให้มีคณะกรรมการคัดเลือกจากราษฎรในหมู่บ้านเป็นผู้เก็บรักษาพิจารณาจำนวนข้าวที่จะให้ยืมและรับข้าวคืนเมื่อราษฎรยืมข้าวไปใช้บริโภคเก็บเกี่ยวข้าวได้แล้วจะต้องนำมาคืนธนาคารพร้อมกับดอกเบี้ยซึ่งข้าวที่เป็นดอกเบี้ยจะเป็นของส่วนรวม

ธนาคารข้าวเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในเชิงการให้สวัสดิการสังคมและช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนโดยราษฎรมีแหล่งข้าวกลางของหมู่บ้านที่สามารถกู้ยืมไปบริโภคหรือทำพันธุ์ซึ่งเสียดอกเบี้ยในอัตราต่ำกว่าการกู้จากพ่อค้าคนกลาง รัฐบาลได้สนองพระบรมราโชบายขยายขอบเขตการดำเนินงานธนาคารข้าวออกไปทั่วประเทศ ธนาคารข้าวที่ประสบความสำเร็จมิได้บรรลุเพียงจุดหมายพื้นฐานในการบรรเทาความเดือดร้อนจากการขาดแคลนข้าวบริโภคเท่านั้น แต่ยังได้สร้างกิจกรรมต่อเนื่องอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพสร้างการมีส่วนร่วมภาวะผู้นำความสามัคคีและความร่วมมือในระดับชุมชนอีกด้วย

จากแปลงนาสาธิตสวนจิตรลดา สู่วิถีวัฒนธรรมข้าวชาวสุรินทร์ (ศูนย์เรียนรู้การเกษตรอหิตยาทร, 2560)

ได้ร่มพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อมชาวสุรินทร์กับโครงการ “ซเรย์อหิตยา”

จังหวัดสุรินทร์มีอาณาเขตบริเวณด้านทิศใต้ ติดต่อกับชายแดนประเทศกัมพูชาตามแนวเทือกเขาพนมดงรัก เป็นระยะทางประมาณ 130 กิโลเมตร พื้นที่ตามแนวชายแดนเป็นเขตพื้นที่ราบเชิงเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนกระจายอยู่ทั่วไป และเป็นเขตต้นน้ำสาขาของแม่น้ำมูลที่สำคัญหลายสาย คือ ลำน้ำชีน้อย ลำห้วยทับทัน ลำห้วยสำราญ ซึ่งลุ่มน้ำสาขาเหล่านี้ได้หล่อเลี้ยงพื้นที่เพาะปลูกของราษฎร ที่อาศัยอยู่ฝั่งขวาของลำน้ำมูลในเขตจังหวัดสุรินทร์ทั้งหมดสภาพดินโดยทั่วไปในจังหวัดสุรินทร์เป็นดินร่วนปนทรายและดินเหนียว มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและไม่อุ้มน้ำ ทำให้เกิดการถากถางน้ำได้ดี เหมาะสำหรับปลูกข้าวหอมมะลิสุรินทร์ จาก

สภาพทางภูมิศาสตร์จังหวัดสุรินทร์เป็นแอ่งกระทะขนาดใหญ่ดินเป็นดินร่วนปนทราย พื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ การปลูกข้าวในภูมิประเทศที่มีทั้งความแห้งแล้งของพื้นที่ และความเค็มในดินส่งผลให้ข้าวเกิดความเครียดและหลังสารหอมส่งผลให้ข้าวมีความหอมมากกว่าข้าวหอมจากแหล่งอื่น และเป็นความพิเศษที่เกิดจากสภาพภูมิศาสตร์ในจังหวัดสุรินทร์โดยแท้

จากสภาพภูมิศาสตร์ที่ทำให้จังหวัดสุรินทร์เป็นแหล่งผลิตข้าวที่หอมที่สุด พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ได้ประทานชื่อแก่โครงการพิเศษจังหวัดสุรินทร์ ว่า “ซเรย์อทิตยา” ซเรย์ ภาษาเขมรแปลว่า นา (นา อทิตยา) ทั้ง ซเรย์อทิตยา และศูนย์เรียนรู้การเกษตรอทิตยาทร นั้นเป็นโครงการในพระดำริภายใต้การดูแลของ “โครงการเกษตรอทิตยาทร” พร้อมกันนี้ ประทานสัญลักษณ์แก่โครงการเกษตรอทิตยาทร ซึ่งประกอบด้วยตัวอักษร อ สีม่วง เป็นสิ่งแทนพระองค์ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ที่ทรงเป็นศูนย์รวมใจของเกษตรกร ล้อมรอบด้วยลายกนก ที่เล่นลวดลายให้เปรียบเสมือนพลังแห่งอาทิตย์ และรวงข้าวสีทองเป็นรูปหยดน้ำแสดงถึงความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาการเกษตรให้รุ่งเรือง หยดน้ำแสดงถึงความร่มเย็น อุดมสมบูรณ์เปรียบเสมือนน้ำพระทัยของพระองค์ที่หยดลงบนผืนดินนั้นให้เจริญงอกงาม

โครงการพิเศษจังหวัดสุรินทร์กำลังจัดสร้างฐานการเรียนรู้ชาวนา ซึ่งจะแล้วเสร็จภายในวันที่ 9 เมษายน 2560 และจะเปิดการใช้งานอย่างเต็มรูปแบบในวันที่ 10 เมษายน 2560 นี้มีฐานการเรียนรู้ชาวนา (KMFF : knowledge management for farmer) เพื่อพัฒนาอาชีพของชาวนาในยุคปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นการจัดการ วิธีการ การดำเนินการ การคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ให้ยึดหลักของเกษตรอินทรีย์ ลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตร ส่งเสริมการลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตให้ชาวนา โดยเน้นการให้ความรู้ควบคู่การลงมือปฏิบัติ

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ได้เสด็จไปยังอ่างเก็บน้ำอำปิล ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ทรงติดตามผลการดำเนินงานโครงการพิเศษจังหวัดสุรินทร์ ในครั้งนี้เสด็จไปยังโรงสีข้าว เพื่อทอดพระเนตรเครื่องสีข้าว ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลเทนมีย์นำทูลเกล้าถวายเพื่อใช้ในโครงการฯ ตั้งแต่วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2560 โครงการพิเศษจังหวัดสุรินทร์ เปิดให้เกษตรกรนำข้าวเปลือกมาสีข้าวในโรงสีข้าวได้ ซึ่งเกษตรกรจะได้ข้าวสาร ส่วนรำข้าวปลายข้าว และแกลบ จะใช้ในกิจกรรมของโครงการฯ ต่อไป

สุรินทร์ถิ่นภูมิปัญญาวัฒนธรรมข้าว

งามพิศ สัตย์สงวน (2545) กล่าวว่า องค์ประกอบของวัฒนธรรมข้าว คือการดำเนินวิถีชีวิตของชาวนา และเพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการทำความเข้าใจในการศึกษาวัฒนธรรมข้าวผ่านพิธีกรรมและความเชื่อเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำมาหากินที่เกี่ยวกับข้าว หรือการเพาะปลูกของชาวนาเพื่อให้

เกิดความอุดมสมบูรณ์ โดยจุดประสงค์หลักของพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวเป็นการแสดงให้เห็นถึงวิธีการแก้ไข้ปัญหาของชาวนา ที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวนาในการเผชิญปัญหาเรื่องปากท้องเรื่องความอยู่รอดโดยเชื่อมโยงกับความเชื่อทางหลักศาสนา ทั้งฮินดู พุทธ หรือความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องขวัญ โดยผ่านวิธีการการปลูกข้าวตั้งแต่ ขั้นตอนก่อนการเพาะปลูกเพื่อเป็นการบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือบรรพบุรุษให้ความคุ้มครองป้องกันอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน เช่น พิธีแห่นางแมว สวดคาถาปลาช่อน ขั้นตอนการเพาะปลูกเพื่อบวงสรวงบอกกล่าวแก่เทพเจ้า หรือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้การเพาะปลูกเป็นไปด้วยดี เช่น พิธีแรกไถนาตกกกล้า พิธีแรกดำนา พิธีบุญบังไฟ ขั้นตอนการบำรุงรักษาเพื่อให้ข้าวปลอดภัยจากสัตว์ต่าง ๆ เช่น พิธีรับขวัญแม่โพสพ พิธีไล่หนูไล่นก ไต่แมลงและอื่นๆ พิธีสวดสังคหะและขั้นตอนการเก็บเกี่ยวข้าวฉลองผลผลิตเป็นพิธีกรรมที่จัดทำขึ้นในช่วงการเก็บเกี่ยว เช่น พิธีรวข้าว พิธีแรกเกี่ยวกับการนวดข้าว พิธีทำขวัญข้าว พิธีปิดยุ้งนอกจากนั้นเมื่อได้เก็บเกี่ยวข้าวเป็นผลผลิตแล้วข้าวที่ผ่านขั้นตอนจนกระทั่งเก็บเกี่ยวจนสำเร็จจะมีทั้งข้าวเปลือกข้าวสารข้าวสุกข้าวตอกเมล็ดข้าวเปลือกที่ควั่นแตกจะนำมาใช้ในพิธีกรรมต่างๆ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท (2551) กล่าวว่า วัฒนธรรมชาวนั้นเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวนาและเกี่ยวข้องกับข้าว วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวนาเป็นแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติ วิธีดำเนินชีวิตการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์เป็นความเข้าใจซาบซึ้งร่วมกัน ที่มีการเลือกสรรแก้ไขปรับปรุงอย่างเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมและได้นำมาใช้เป็นแนวทาง เครื่องมือมาตรการในการแก้ไข้ปัญหาเพื่อบรรลุตามจุดมุ่งหมายของชาวนา หรือสังคมชาวนาส่วนวัฒนธรรมเกี่ยวกับข้าวมีลักษณะทางกายภาพรูปแบบวิธีการกระบวนการเครื่องมือที่ใช้ประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ ความรู้ภูมิปัญญาสภาพแวดล้อมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบในอดีต และต่อมาได้กลายเป็นเอกลักษณ์ทางสังคมของชาวนาที่มีความสัมพันธ์ทางด้านร่างกายที่ช่วยในการหล่อเลี้ยงให้มีความเจริญเติบโตและด้านจิตใจที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์และสร้างสายใยร้อยรัดอย่างลึกซึ้งระหว่างมนุษย์กับสัตว์ดินฟ้าอากาศและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆที่มนุษย์มีอำนาจในการตัดสินใจในการเพาะปลูกอย่างเต็มที่ เกี่ยวกับการเพาะปลูกซึ่งการเพาะปลูกนี้อาจจะทำกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมไปกับการทำนาอยู่ด้วยเช่นมีการเลี้ยงปลาหรือเลี้ยงเป็ดโดยการทำนานั้นจะต้องอาศัยอยู่ตามธรรมชาติ และมีการเจริญเติบโตไปพร้อม ๆ กับต้นกล้าในนาหรือมีต้นหมากรากไม้พืชผลอยู่บริเวณริมคันนาเป็นส่วนประกอบของพื้นที่ทำนาโดยทั่วไปการทำนาของชาวนามีวัตถุประสงค์หลักที่แตกต่างกันไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนหรือเป็นไปเพื่อการค้าขายหรืออาจจะเป็นทั้งเพื่อการค้าขายและบริโภคก็เป็นได้

ประคอง นิมนานเหมินทร์และสุกัญญา สุฉายา (2547) กล่าวถึงความคิดที่ว่า “วัฒนธรรมข้าวคือรากฐานของสังคมและวัฒนธรรมไทย” หรือ “วัฒนธรรมข้าวคือวัฒนธรรมไทย” ได้รับการ

เน้นย้ำอย่างต่อเนื่องโดยหน่วยงานและสถาบันวิชาการทางด้านวัฒนธรรมหรือไทยศึกษาและถูกผลิตซ้ำอย่างกว้างขวางโดยหน่วยงานราชการ สื่อมวลชน โรงเรียนและสถาบันการศึกษาในทุกระดับ ความคิดนี้สัมพันธ์แนบแน่นกับความเป็นไทยหรือความเป็นชาติ ทำให้วัฒนธรรมข้าวเป็นมรดกความภาคภูมิใจของคนไทยและเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติที่จะต้องหวงแหนและรักษาไว้ นอกจากนั้นวัฒนธรรมข้าวยังนับว่าเป็นสิ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเป็นสิ่งที่แสดงถึงความแตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่มีได้กินข้าวหรือปลูกข้าวเป็นหลัก

ประชากรในจังหวัดสุรินทร์ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย นอกจากกลุ่มคนไทยและกลุ่มคนจีนที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามามากขึ้น เมื่อประมาณ พ.ศ.2465 ภายหลังจากที่มีการตัดเส้นทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-อุบลราชธานี ผ่านจังหวัดสุรินทร์แล้ว ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมอาศัยอยู่อีกอย่างน้อย 3 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มชาติพันธุ์กูย กลุ่มชาติพันธุ์เขมร และกลุ่มชาติพันธุ์ลาว

ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวของชาวกูย

ประเพณีการลงแขก เป็นประเพณีที่แสดงถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกันของชาวชนบท การลงแขกในภาษากูย ตรงกับคำว่า “เหวียน” หมายถึงการขอแรงให้ไปช่วยเกี่ยวข้าว ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นงานที่เหลือบ่ากว่าแรงมีการบอกให้พี่น้องไปช่วยเหลือ

การลงแขกเกี่ยวข้าวเป็นสิ่งที่ชาวนาต้องทำ เนื่องจากคนสมัยก่อนมีนาของตนเองเป็นจำนวนมากจึงหาวิธีที่จะทำให้การเกี่ยวข้าวนั้นเสร็จรวดเร็ว เมื่อลงแขกในที่นาของตนเองแล้วก็จะลงแขกในที่นาของคนอื่นตอบแทนกันไป การแสดงน้ำใจต่อกันเช่นนี้ ย่อมชี้ให้เห็นชัดเจนว่า น้ำใจมีค่ายิ่งกว่าเงินสำหรับชาวชนบท ตามปกติแล้วเมื่อถึงเวลาทำนาชาวบ้านจะไม่มีเวลาลงแขกเพราะต่างคนต่างรีบทำให้ทันกับน้ำ ถ้าน้ำแห้งจะปักดำไม่ได้ แต่เมื่อถึงเวลาเกี่ยวข้าวก็จะมีเวลาลงแขก การที่ชาวบ้านมาร่วมทำงานนี้ก็จะทำให้งานเสร็จเร็วขึ้นและยังทำให้เกิดความสนุกสนาน ชายหนุ่มหญิงสาวมีโอกาสดูพบกัน ได้สังเกตอุปนิสัยซึ่งกันและกันและได้พูดคุยกัน

การลงแขกเกี่ยวข้าว นั้น เจ้าของนาเรียกว่าเจ้าภาพ จะต้องเตรียมบุหรี ซึ่งสมัยก่อนจะใช้ยาเส้นมวนกับใบตอง แต่ปัจจุบันนิยมใช้บุหรีซองเพราะไม่ต้องเสียเวลามวน จากนั้นก็นำบุหรีไปบอกญาติสนิทหรือเพื่อนบ้าน ส่วนมากจะบอกประมาณ 40-60 คน นิยมบอกในตอนเย็นหรือตอนทานข้าวเย็นเสร็จ เพราะตอนเที่ยงหรือตอนเช้า เจ้าภาพต้องเตรียมอาหารเพื่อที่จะนำมาทำอาหารให้คนที่มาลงแขก เมื่อถึงวันลงแขกเกี่ยวข้าว ผู้ที่เป็นเจ้าภาพจะเตรียมอาหารไว้ตั้งแต่ตอนกลางคืนหรือตื่นขึ้นมาทำอาหารแต่เช้า เพื่อที่จะนำไปที่นา หากว่าหมู่บ้านมีคนน้อยก็บอกแต่พวกญาติๆข้างบ้านให้ไปช่วยทำกับข้าว เครื่องดื่มก็มีเหล้าโท น้ำอัดลม เมื่อเตรียมอาหารเสร็จแล้วก็จะเตรียมที่จะไปนา ก่อนออกไป จะมีการเซ่นไหว้ผีเรือน โดยมีเหล้า หมากพลู ๑ คำ ฐูป ๒ ดอก และน้ำ เพื่อ

บอกว่าจะไปลงแขกเกี่ยวข้าว จากนั้นจึงชนของต่างๆไปทีนา เมื่อชนของไปทีนาแล้ว ก่อนกินข้าวก็ จะมีการเช่นบอกเจ้าปู่เจ้าย่าที่นา บอกว่าจะลงแขกเกี่ยวข้าว พอพี่น้องมาแล้วก็เรียกกินข้าวเข้ากิน เสร็จก็เริ่มเกี่ยว เกี่ยวได้สักพักก็เริ่มตะโกนขอเหล่าเจ้าภาพ ถ้าเจ้าภาพไม่นำมาก็ให้ตะโกนไปเรื่อยๆ จนกว่าจะนำมาให้ ปัจจุบันมักมีการแจกขนม ลูกอม ยาทำใจและน้ำอ้อดลด้วย เมื่อถึงเวลาทานข้าว กลางวัน โดยเจ้าภาพจะเรียกทานข้าวกลางวันตอนบ่ายสองโมง อาหารกลางวันของชาวภูยส่วนมาก จะเป็นขนมจีนน้ำยาและส้มตำ กินเสร็จก็จะนั่งพักเพื่อรออาหารย่อย ขณะเดียวกันเจ้าภาพก็จะนำ บุหรี่ ลูกอม ขนม น้ำอ้อดลไปแจกจ่าย หลังจากนั้นก็ลงไปเกี่ยวข้าวต่อ ช่วงบ่ายจะมีการดื่ม เหล้าโทและน้ำอ้อดลบ่อยขึ้น ประมาณ ๔ โมงเย็น เจ้าภาพก็จะเรียกกินข้าวเย็น อาหารเย็นจะเป็น อาหารหนัก มีข้าวสวย ต้มยำ น้ำพริก หรือที่เรียกว่า “ปน” และกับข้าวอีกสองสามอย่าง ขณะที่ กินข้าวอยู่นั้นก็จะมีการรินเหล้าโทให้อีกเป็นการปิดท้าย ชาวบ้านก็เริ่มทยอยกลับบ้าน ส่วนที่เหลือ ก็เป็นเจ้าภาพ พ่อครัว แม่ครัวจะเก็บของเตรียมตัวกลับบ้าน ก่อนกลับบ้านก็จะแซนผะฮู แล้ว ทำลายผะฮู (ผะฮูนี้ชุดคันทาเพื่อทำเป็นเตาไฟประกอบอาหาร) เมื่อกลับถึงบ้านก็จะทำกับข้าว เลี้ยงพ่อครัวแม่ครัวอีกครั้งเป็นอันเสร็จงานเกี่ยวข้าวการลงแขกเกี่ยวข้าวนี้ทำให้คนในหมู่บ้านได้มี โอกาสพบปะพูดคุยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากที่ไม่เคยเจอหน้ากัน หนุ่มสาวก็มีโอกาสพบปะ พูดคุยกัน บางรายอาจพอใจถึงกับตกลงแต่งงานกัน

การกระทำอย่างหนึ่งที่มีการลงแขกเกี่ยวข้าวซึ่งมักจะมีพบกันบ่อย ๆ คือ การมัดข้าวแล้ว โยนไปบนต้นไม้เพื่อเป็นตัวแทนของคน เป็นหุ่นยืนอยู่บนต้นไม้ เป็นสัญลักษณ์บอกให้รู้ว่าที่นี้มีการ ลงแขกเกี่ยวข้าว การกระทำดังกล่าวเป็นความเชื่อของแต่ละคน บางคนก็บอกว่าเพื่อหยอกล้อกัน การทำของเล่นเด็ก ๆ บ้างเป็นการแกล้งเจ้าของนา บ้างเพื่อความสนุกสนาน การมัดข้าวแล้วโยนไว้ บนต้นไม้ นั้น ตามคำบอกเล่าของคนแก่บอกว่าเป็นการกระทำเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายต่างๆที่มาแพ้ว พานกับเจ้าของนา

ปัจจุบันการลงแขกเกี่ยวข้าวเริ่มหายไปเรื่อย ๆ เนื่องจากทุกวันนี้ที่คนจำนวนน้อยมากที่จะ ลงแขกเกี่ยวข้าว สมาชิกในครอบครัวมีมากขึ้น ไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตามทำให้การเกี่ยวข้าวเสร็จเร็วขึ้น การลงแขกเกี่ยวข้าวจึงไม่จำเป็นอีกต่อไป ในบางรายที่มีเงินมากหน่อยก็จะจ้างคนมาเกี่ยวข้าวให้ วิธีนี้นิยมกันมากเพราะจะทำให้การเกี่ยวข้าวเสร็จเร็วขึ้น ผลดีของการลงแขกเกี่ยวข้าว คือ ทำให้ เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจกับเพื่อนฝูง ยังทำให้การเกี่ยวข้าว เสร็จเร็วกว่าเดิม การลงแขกเกี่ยวข้าวนั้นเป็นการอนุรักษ์ของชาวภูยที่มีมาตั้งแต่โบราณเอาไว้ การทำบุญข้าวประดับดินของชาวลาวอีสานในสุรินทร์

ชั้นเตียน นามเกตุ (2556) พบว่า การทำบุญข้าวประดับดินของชาวลาวอีสาน ก็เพื่ออุทิศ ส่วนกุศลให้กับญาติที่ตาย ถือเป็นประเพณีที่จะต้องทำกันทุกๆ ปี มิได้ขาดโดยได้กำหนดเอาวันแรม

14 ค่ำ เดือน 9 เป็นเกณฑ์หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนเก้าดับ” โดยการเตรียมอาหารในวันแรม 13 ค่ำ ชาวบ้านจัดเตรียมอาหารคาวหวาน มี เนื้อ ปลา ขนมห ข้าวต้ม อ้อย น้ำตาล ผลไม้ตลอดจนหมากพลู บุหรี่ โดยการแบ่งอาหารออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเลี้ยงดูคนในครอบครัว ส่วนที่สองให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่สามอุทิศให้ญาติที่ตายไป ส่วนที่สี่นำไปถวายพระสงฆ์ สำหรับส่วนที่อุทิศให้ญาติที่ตายไปแล้วประกอบด้วยอาหารห่อด้วยใบตองกล้วย คาวห่อหนึ่ง หวานห่อหนึ่ง หมากพลูห่อหนึ่งเย็บติดกันเป็นห่อใหญ่ พอถึงเวลาเช้ามีดของวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะนำห่ออาหารที่เตรียมไว้ไปแขวนตามต้นไม้ หรือวางตามพื้นดินใต้โคนต้นไม้ เหตุที่ชาวบ้านนำอาหารวางที่พื้นเพื่อให้ชาวเปรตมารับเอาของอุทิศให้ได้ง่าย ๆ โดยไม่มีพิธีต้อง ไม่ต้องถวายทานกรวดน้ำ เพราะว่ามีเวลาอยู่ในโลกมนุษย์เพียง 2 ชั่วโมงเท่านั้น คือ ตั้งแต่ เวลาตี 4 ถึง 6 โมงเช้า พร้อมทั้งจุดธูปเทียนบอกกล่าวให้บรรดาญาติผู้ล่วงลับได้มารับอาหารและส่วนบุญ รุ่งเช้าชาวบ้านจะนำอาหารอีกส่วนหนึ่งมาทำบุญตักบาตร และถวายทานแด่พระสงฆ์อีกครั้ง เสร็จแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลเป็นอันเสร็จพิธี การทำบุญข้าวประดับดินในคติทางพระพุทธศาสนา มีความหมาย 2 ประการ คือ 1. อุทิศส่วนบุญไปให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว และ 2. ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา เชื่อในกฎแห่งกรรม บาปบุญคุณโทษ ซึ่งกรรมในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การกระทำด้วยเจตนาหรือกระทำด้วยความจงใจ

นักปราชญ์ลาวชาวอีสานอาศัยเหตุนี้ จึงได้มีการทำบุญเดือน 9 บุญข้าวประดับดิน คือ การห่อข้าวปลาอาหารและของขบเคี้ยวต่างๆ เป็นห่อๆ แล้วนำไปถวายทานบ้าง แหวนต้นไม้บ้าง ตามบริเวณกำแพงวัดบ้าง เรียกว่าข้าวประดับดิน การทำบุญด้วยการให้ทานรักษาศีล ด้วยอาศัยข้าวประดับดินเป็นมูลเหตุเรียกว่า “บุญข้าวประดับดิน” สาเหตุที่เรียกบุญเดือน 9 เพราะมีการกำหนดกันทำกันจนเป็นประเพณีในเดือน 9 คติความเชื่อที่ปรากฏในประเพณีบุญเดือน 9 ของชาวลาวอีสาน สืบเนื่องมาจากความเชื่อในบุญบาป การเวียนว่ายตายเกิดที่มาจากนิทานธรรมบท ที่ชาวลาวอีสานยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องมาจนเป็นแนวจารีตประเพณี ที่มีความเชื่อว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากผลแห่งกรรม ที่พบเห็นการยึดถือเป็นแนวปฏิบัติทั่วไปในภาคอีสาน สาเหตุสำคัญที่เรียกว่าบุญเดือน 9 นี้ เพราะกำหนดขึ้นในเดือน 9 และเมื่อเดือน 9 ต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องที่ตายไปเพื่อได้ทำแล้วก่อให้เกิดความสุขด้านจิตใจ ความเชื่อนี้ส่งผลต่อประเพณีบุญเดือน ๙ ซึ่งอิทธิพลของบุญเดือน 9 นี้ ชาวลาวอีสานให้ความสำคัญใน 3 ด้าน

1. อิทธิพลที่มีต่อครอบครัว เป็นการสานความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวในหมู่เครือญาติ และได้ปลูกฝังไว้ว่าเมื่อพ่อแม่ญาติพี่น้องตายไปต้องปฏิบัติตามประเพณีบุญเดือน 9 เพื่อเป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวที เป็นการสร้างจิตสำนึกแผ่ความเป็นปึกแผ่นให้บรรดาญาติได้เกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ทางสายเลือด ที่ก่อให้เกิดแน่นแฟ้นในครอบครัวซึ่งเป็นโครงสร้างสำคัญทางสังคม

2. อิทธิพลที่มีต่อวิถีชีวิต วิถีชีวิตของชาวลาวอีสานเกี่ยวข้องกับศาสนา ไม่ว่าด้านความเชื่อ วิถีชีวิต และประเพณีที่ชาวลาวอีสานปฏิบัติสืบกันมา บ่งบอกถึงความศรัทธา ความเชื่อมั่นใน พระพุทธศาสนา และวิถีชีวิตที่สะท้อนถึงความกตัญญูกตเวทิตา ความสามัคคี โดยมีพื้นฐานมาจาก พระพุทธศาสนา โดยชาวบ้านได้มีโอกาสทำบุญกันตามประเพณีเดือนฮีตสิบสองคองสิบสี่ และที่สำคัญก็คือ บุญเดือน ๙ ที่บ่งบอกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นคนหรือผีบรรพบุรุษ ที่ล่วงลับไปแล้ว แสดงให้เห็นถึงความงามด้านจิตใจ ที่ควรอนุรักษ์ให้สืบเนื่องอยู่กับชาวลาวอีสานสืบไป

3. อิทธิพลที่มีต่อสังคม ในการปฏิบัติตนตามความเชื่อประเพณีบุญข้าวประดับดินนั้น สร้างความรู้สึกเป็นญาติเป็นพี่เป็นน้องกับชาวบ้านและชุมชน ส่งผลให้วิถีปฏิบัติต่อกันมีลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันซึ่งกันและกัน ทำให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าวนี้ว่าเป็นทุนทางสังคมและชุมชน ที่มีส่วนสำคัญในการยึดโยงชาวบ้านเข้าไว้ด้วยกัน สร้างความสมัคสมานสามัคคีในหมู่คณะ ให้เกิดขึ้นโดยพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ และมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม

บทส่งท้าย

ความคิดที่ว่า “วัฒนธรรมข้าวคือรากฐานของสังคมและวัฒนธรรมไทย” หรือ “วัฒนธรรมข้าวคือวัฒนธรรมไทย” ได้รับการเน้นย้ำอย่างต่อเนื่องภายใต้ภาพสะท้อนของคำว่า “ชาวนาคือกระดูกสันหลังของชาติ” จากประวัติศาสตร์ความเป็นไทยหรือความเป็นชาติทำให้วัฒนธรรมข้าวเป็นมรดกความภาคภูมิใจของคนไทยและเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติที่จะต้องหวงแหนและรักษาไว้ นอกจากนั้นวัฒนธรรมข้าวยังนับว่าเป็นสิ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเป็นสิ่งที่แสดงถึงความแตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่มีได้กินข้าวหรือปลูกข้าวเป็นหลัก

พระมหากษัตริย์ไทยด้วยพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ที่ทรงให้ทั้งพระราชดำรัส โครงการพระราชดำริเกี่ยวกับข้าว ที่ทรงลงมือปฏิบัติและทดลองเองในพระราชวังดุสิต สวนจิตรลดาทรงสนพระราชหฤทัยและทรงให้ความสำคัญในการเกษตรเป็นอย่างมาก เพราะประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นเกษตรกรจึงทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการเกี่ยวกับการเกษตรสวนจิตรลดาขึ้น โดยใช้พื้นที่บริเวณพระราชวังดุสิตเป็นที่ตั้งของโครงการเพื่อเป็นการทดลองและเป็นตัวอย่างสำหรับนำไปปฏิบัติ

ซึ่งการทํานาหรือวัฒนธรรมข้าวที่พึงปรารถนา ผ่านโครงการพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ 9 และโครงการพิเศษจังหวัดสุรินทร์ “ชเรย์อิตทยา” เป็นโครงการในพระดำริภายใต้การดูแลของ “โครงการเกษตรอิตทยาพร” นั้น การทํานาควรเป็นระบบการผลิตแบบพึ่งตนเองหรือการปลูกเพื่อ

กินเป็นหลัก เน้นการทำนาโดยใช้ข้าวพันธุ์พื้นบ้านไม่ใช่สารเคมี และมีการจัดการแรงงานแบบการลงแขกเป็นแนวทางนี้ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้พื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรและการผลิตทางเกษตรภายใต้ระบบนิเวศของท้องถิ่น เป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงการทำนาหรือวัฒนธรรมข้าวกับรากฐานของสังคมวัฒนธรรมไทย และความเป็นชาติไทยที่ส่งเสริมเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน

กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสุรินทร์นอกจากกลุ่มคนไทยและกลุ่มคนจีนที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาแล้วยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมอาศัยอยู่อีกอย่างน้อย 3 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มชาติพันธุ์กวย กลุ่มชาติพันธุ์เขมร และกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ซึ่งจากการศึกษาบุญประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวของชาวกวย พบว่าผลดีของการลงแขกเกี่ยวข้าว คือ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจกับเพื่อนฝูง ยังทำให้การเกี่ยวข้าวเสร็จเร็วกว่าเดิม การลงแขกเกี่ยวข้าวนั้นเป็นการอนุรักษ์ของชาวกวยที่มีมาตั้งแต่โบราณเอาไว้และการทำบุญข้าวประดับดินของชาวลาวอีสานในสุรินทร์ ซึ่งเป็นการสานความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวในหมู่เครือญาติ และได้ปลูกฝังไว้ว่าเมื่อพ่อแม่ญาติพี่น้องตายไปต้องปฏิบัติตามประเพณีบุญเดือน ๙ เพื่อเป็นการแสดงถึงความกตัญญูทดแทน เป็นการสร้างจิตสำนึกแผ่ความเป็นปึกแผ่นให้บรรดาญาติได้เกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ทางสายเลือด ที่ก่อให้เกิดแน่นแฟ้นในครอบครัวซึ่งเป็นโครงสร้างสำคัญทางสังคม

เอกสารอ้างอิง

กรมการข้าว. (2555). *เส้นทางสู่อนาคตข้าวไทย*. กรุงเทพฯ :

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ข้าว กรมการข้าว.

กระทรวงวัฒนธรรม. (2553). *ข้าวของพ่อ: เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*

เนื่องในโอกาสครบ 60 ปี พระราชพิธีบรมราชาภิเษก วันที่ 5 พฤษภาคม 2553. กรุงเทพฯ

: กระทรวงวัฒนธรรม.

ขันเตียน นามเกต. (2556). *การศึกษาคติความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้า (ข้าวประดับดิน)*.

วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

งามพิศ สัตย์สงวน. (2545). *วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย: การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง*.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประคอง นิมมานเหมินทร์ และสุกัญญา สุฉฉายา. (2547). “วัฒนธรรมข้าว”. ใน

สุกัญญา สุฉฉายา(บรรณาธิการ) *ข้าวขวัญของแผ่นดิน*, มุลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน).

ศูนย์เรียนรู้การเกษตรอิตยาทร. (๒๕๖๐). “ซแรย์อิตยา”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

[http://th-th.facebook.com/ศูนย์เรียนรู้การเกษตรอิตยาทร-](http://th-th.facebook.com/ศูนย์เรียนรู้การเกษตรอิตยาทร-1831827340372092open_in_new)

[1831827340372092open_in_new](http://th-th.facebook.com/ศูนย์เรียนรู้การเกษตรอิตยาทร-1831827340372092open_in_new). สืบค้น 22 มิถุนายน 2560.

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. (2551). “วัฒนธรรมข้าว.”

[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.thaitopic.com/mag/soc/khaw.htm>.

สืบค้น 22 มิถุนายน 2560.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2553).

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษ
เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.

สำนักงานโครงการโรงเรียนการศึกษาทางไกลอินเทอร์เน็ต. (2556). โครงการพระราชดำริ :

หนังสือประมวลโครงการพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9.

กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการโรงเรียนการศึกษาทางไกลอินเทอร์เน็ต.

สุกัญญา สุขฉายา. (2547). ข้าวขวัญของแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : มุลนิธิข้าวไทย.

บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ต่อการสืบสาน พระราชปณิธานพระราชดำริ และพระราชดำรัสในรูปแบบต่าง ๆ ตามพันธกิจ ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

พัชรินทร์ โชคอำนวย¹

Patcharin Chokumnuay

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เดิมคือวิทยาลัยครูสุรินทร์ได้รับสถาปนาเมื่อวันที่ 29 กันยายน 2516 ในสังกัดกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนาม “สถาบันราชภัฏ” แก่วิทยาลัยครูทั่วประเทศ 36 แห่ง เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2535 วิทยาลัยครูสุรินทร์จึงเปลี่ยนเป็นสถาบันราชภัฏสุรินทร์ ตามพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 ตั้งแต่วันที่ 25 มกราคม 2538 และจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2547

“มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์” เป็นมงคลนามที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีความหมายลึกซึ้ง “ราชภัฏ” แปลความว่า ข้าราชการ หรือคนของพระเจ้าแผ่นดินและต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทาน “พระราชลัญจกร” อันเป็นตราประจำพระองค์ สำหรับใช้ประทับในเอกสารสำคัญส่วนพระองค์ มาให้เป็นตราของมหาวิทยาลัยราชภัฏทุกแห่ง ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น บุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ทุกส่วนจักสนองพระคุณ ด้วยการมุ่งมั่นอุทิศตนปฏิบัติภารกิจ เจริญรอยตามพระราชจริยวัตรและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏ ให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สร้างสรรค์มหาวิทยาลัยให้เป็น “ประทีปธรรมของท้องถิ่น ประทีงค่าประชาชน”

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจัดการศึกษาทุกระดับในสาขาวิชาการต่าง ๆ อย่างมีมาตรฐานมีอิสระ ในการบริหารจัดการ เน้นการวิจัย และสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่นและสากลเป็น แหล่ง วิทยบริการและสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สังคมเพื่อการพัฒนาคุณภาพของชีวิต ซึ่งมหาวิทยาลัยพันธกิจหลัก คือ จัดการศึกษาระดับ

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

อุดมศึกษาให้หลากหลายสาขา วิชาวิจัย เพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่และวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ให้บริการวิชาการเรียนรู้ตลอดชีวิตถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ส่งเสริม ศึกษา อนุรักษ์ แลกเปลี่ยนความรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและเผยแพร่สู่สากล และผลิตครูและส่งเสริมพัฒนา คุณภาพบุคลากรประจำการทุกสาขาวิชาชีพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มีการจัดโครงการ กิจกรรม และม้งานวิจัยที่สืบสานพระราช ปณิธานพระราชดำริ และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช อย่าง แพร่หลาย หนึ่งในงานดังกล่าวนี้มีผลงานวิจัยที่มีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน การดำรงชีวิต ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่าด้วย “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนา ขึ้นพื้นฐานที่ตั้งอยู่บนทางสายกลาง ความไม่ประมาทและคำนึงถึงความพอประมาณ มีภูมิคุ้มกันใน ตนเอง ตลอดจนการใช้ความรู้และคุณธรรมเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

งานวิจัย เรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาภาวะ หนี้สินครัวเรือนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์” ผู้วิจัยคือ อาจารย์พัชรินทร์ โชคอำนวย อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สาเหตุการเกิดภาวะหนี้สินครัวเรือนของนักศึกษา รวมถึงศึกษาแนวทางการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา งานวิจัยนี้ได้ใช้บูรณาการในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาวิถีไทย สู่งานวิจัย และการบริการวิชาการ เป็นฐานข้อมูลของท้องถิ่นซึ่งสามารถใช้ประกอบ การพัฒนาท้องถิ่นในอนาคต จากการรวบรวมข้อมูล พบว่า ปัญหาหนี้สินครัวเรือนยังกระจุกตัวอยู่ ในกลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำ โดยกลุ่มครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรกรเป็นกลุ่มที่มีปัญหาหนี้สินมากกว่าครัว เรือนทั่วไป ส่วนใหญ่พึ่งพาแหล่งเงินทุนนอกระบบ ทำให้มีความเสี่ยงต่อความสามารถในการชำระ หนี้ในฐานะที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น บุตรหลาน ของเกษตรกรในจังหวัดสุรินทร์ส่วนหนึ่งได้เข้ามาศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี ภารกิจของ มหาวิทยาลัยจึงจำเป็นต้องมีข้อมูลพื้นฐานครอบครัวของนักศึกษา เพื่อสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สถานการณ์ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต และบริการวิชาการให้กับท้องถิ่น โดยเฉพาะภารกิจที่ต้อง นำมาเป็นประเด็นในการพัฒนานักศึกษาและท้องถิ่นเกี่ยวกับปัญหาหนี้สินครัวเรือนของนักศึกษา ที่ส่งผลต่อการศึกษา จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนำ องค์ความรู้จากต้นแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ใ นการเรียนการสอนรายวิชาวิถีไทย เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือนของ นักศึกษาให้สอดคล้องตามศักยภาพของแต่ละครัวเรือน และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง มหาวิทยาลัย ท้องถิ่น และครอบครัวของนักศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทครอบครัวของนักศึกษา รวมถึงศึกษาภาวะหนี้สินครัวเรือนของนักศึกษา จากนั้นผู้วิจัย นักศึกษา และครอบครัวของนักศึกษา ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แนวความคิดในการแก้ปัญหาภาวะหนี้สินครัวเรือน ซึ่งนักศึกษาได้เรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้พบว่า การประยุกต์ใช้จะต้องเริ่มจากตนเอง ครอบครัว ขยายผลสู่ชุมชน สังคม การเรียนรู้ให้เท่าทันสื่อ การประมาณตนเอง มีความขยัน อดออม และที่สำคัญต้องพึ่งตนเองได้ จากการสำรวจครอบครัวนักศึกษา 71 ครัวเรือน ได้แนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในครอบครัวของตนเอง ดังนี้

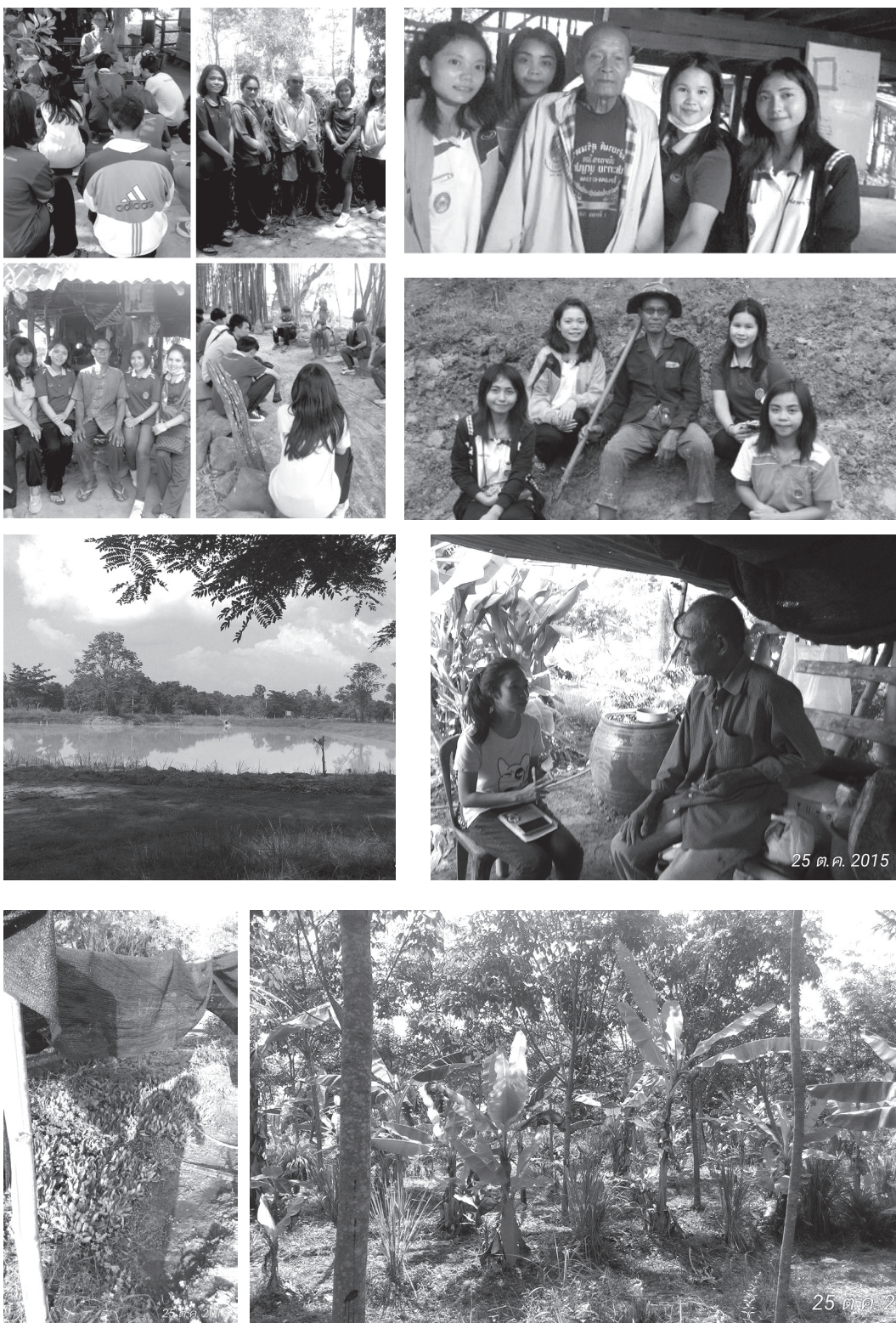
1. ปลุกพืชผักสวนครัวไว้กินเองบ้าง ปลุกผลไม้ไว้หลังบ้าน พอที่จะมีไว้กินเองแบ่งให้เพื่อนบ้านบ้าง เหลือจึงนำไปขาย
2. ยึดความประหยัด ตัดทอนรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ลดละความฟุ่มเฟือยและอดออม เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการกู้หนี้ยืมสินผู้อื่น
3. ลดใช้สารเคมีและหันกลับมาใช้ปุ๋ยชีวภาพแทน
4. ขยันทำงานและช่วยครอบครัวประหยัด พอมีพอกิน
5. พออยู่พอใช้ ใช้ของที่เป็นธรรมชาติ รายจ่ายลดลง สุขภาพจะดีขึ้น
6. พออด พอออม รู้จักพอประมาณ รู้จักประมาณตน ไม่ใคร่มีเช่นผู้อื่นเพราะ จะหลงติดกับวัตถุ
7. รายรับรายจ่ายในครัวเรือน ถือเป็นส่วนสำคัญในการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลัก 3 ข้อ คือ การประมาณ ถ้ารู้รายรับ ก็จะใช้แบบพอประมาณ และไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย
8. การช่วยหารายได้เข้ามาจุนเจือครอบครัวเล็ก ๆ น้อย ๆ

จากแนวทางดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสว่า “...ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัยจริง อาจจะล้าสมัย คนอื่นเขาต้องมีเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง เลย์รู้สึกว่ามันห่วยๆ แต่เมืองไทยเป็นที่มีบุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้...” (พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดี ที่ 4 ธันวาคม 2540) และสอดคล้องกับพระราชดำรัสที่ทรงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ว่า “...การใช้จ่ายอย่างประหยัดนั้น จะเป็นหลักประกันความสมบูรณ์พูนสุขของผู้ประหยัดเองและ

ครอบครัว ช่วยป้องกันความขาดแคลนในวันข้างหน้า การประหยัดดังกล่าวนี้ จะมีผลดีไม่เฉพาะแก่ผู้ที่ประหยัดเท่านั้น ยังเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วย...” (พระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ในโอกาสขึ้นปีใหม่ 2530 วันพฤหัสบดี ที่ 31 ธันวาคม 2502)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จะขอน้อมนำพระราชดำริ และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มาใช้ในการจัดการศึกษา การปฏิบัติงานของบุคลากรภายในมหาวิทยาลัย และการบริหารมหาวิทยาลัย มิใช่เพียงนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เท่านั้น แต่จะขอน้อมนำพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระองค์ท่านมาปฏิบัติเพื่อสืบสานพระราชปณิธานต่อไป

ตามรอยเบื้องพระยุคลบาทตามแนวพระราชดำริ : โครงการห้องสมุดสู่ชุมชน สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

¹สันทนา กุลรัตน์, ²สารภี วรรณตรง,
³ชลิตา คำหอม, ⁴สัจฉาวัลย์ ตุกพิมาย, ⁵กิตติศักดิ์ จันทไชย, ⁶ทรงศักดิ์ ประสิทธิ์

บทคัดย่อ

บทความเรื่องตามรอยเบื้องพระยุคลบาทตามแนวพระราชดำริ : โครงการห้องสมุดสู่ชุมชน สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เรียบเรียงขึ้นเพื่อนำเสนอในงานมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปี สาระสำคัญของบทความนำเสนอเกี่ยวกับ พระบรมราโชวาทเกี่ยวกับหนังสือ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนไทยรักการอ่าน การนำเสนอผลการดำเนินงานของสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท ด้านการดำเนินโครงการห้องสมุดสู่ชุมชนภายใต้ กิจกรรมการพัฒนาห้องสมุด ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และห้องสมุดโรงเรียนตามโครงการ กองทุนการศึกษาของพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประมุขราชมหามกุฏราชวิทยาลัย รัชกาลที่ 9 และห้องสมุดโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ ความเป็นมาของโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน วัตถุประสงค์ของโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน กิจกรรมโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน การดำเนินกิจกรรมของโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน และผลลัพธ์จากการดำเนินโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน

คำสำคัญ : โครงการห้องสมุดสู่ชุมชน ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท ผลการดำเนินโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

² รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

³⁻⁶ อาจารย์ประจำสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ที่มา (คณะกรรมการจัดทำหนังสือประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับการศึกษา. (2540 : 135)

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เกี่ยวกับหนังสือที่คนไทยทุกคนควรน้อมนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการทำงานดังนี้ “หนังสือมันเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการที่จะทำให้คนเรามีความก้าวหน้า เพราะว่ามันมนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้วต้องหัดต้องเรียน ทั้งในทางกาย ทั้งในทางใจ เพื่อที่จะมีความสามารถ และมีความรู้ที่จะดำรงชีพได้มนุษย์นี้ต่างกับสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ก็โดยที่ได้ใช้ปัญญาใช้ความคิด ใช้สมองมาทำให้ความก้าวหน้าไกลมากไปกว่าสภาพที่เกิดมาเป็นกายคน หนังสือนี้ถ้าดูในทางพัฒนาในทางความก้าวหน้าของมนุษย์ เพื่อให้ชีวิตของตนสามารถที่จะมีความมั่นคงนั้น จึงมีความสำคัญไม่ใช่น้อย เพราะว่า เป็นแหล่งของความรู้ที่จะคำจุนเราให้มีชีวิตได้ ให้มีความสุขได้” (กรมวิชาการ. 2540 : 135) “หนังสือเป็นเสมือนคลังที่รวบรวมเรื่องราว ความรู้ ความคิด วิทยาการทุกด้านทุกอย่าง ซึ่งมนุษย์ได้เรียนรู้ ได้คิดอ่าน และเพียรพยายามบันทึกไว้ด้วยลายลักษณ์อักษร หนังสือแพร่ไปถึงที่ใด ความรู้ ความคิดก็ไปถึงที่นั่น หนังสือจึงเป็นสิ่งมีค่าและมีประโยชน์ อันประมาณมิได้ในแง่ที่เป็นบ่อเกิดแห่งการเรียนรู้ของมนุษย์” พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานแก่คณะสมาชิกห้องสมุดทั่วประเทศในโอกาสที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาดุสิตาลัย สวนจิตรลดา วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 (กรมวิชาการ. 2540 : 136)

จากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ดังกล่าวข้างต้น หลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ขอน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมนำพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 และพระราชดำรัสเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ใหม่ของราชภัฏของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร รัชกาลที่ 10 แห่งราชวงศ์จักรี มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และดำเนินงานของสาขาวิชา ได้แก่ การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเอง และผู้อื่น สร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้มีความพอกินพอใช้สามารถพึ่งพาตนเองได้ย่อมสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศได้ (ปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียง. 2560) นอกจากนี้ การตั้งมั่นในสิ่งที่ดีงามตามหลักธรรมะ และตั้งใจทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อให้หน่วยงานที่ตนเองทำงานอยู่มีความมั่นคงวัฒนาถาวร และถ่ายทอดคุณลักษณะที่ดีงามแก่นักศึกษา นอกจากนี้สาขาวิชาฯ มีพันธกิจในการจัดการเรียนการสอนมุ่งเน้นการผลิตครูบรรณารักษ์ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ความสามารถด้านวิชาเอกและเป็นครูวิชาชีพ เป็นนักวิชาการ นักวิจัย มีทักษะการปฏิบัติงาน มีจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เนื้อหาสาระทางบรรณารักษศาสตร์และสาขาสารสนเทศศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเพื่อผลิตครูที่มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมในการใช้สารสนเทศอย่างสร้างสรรค์ มีความรู้ ความเข้าใจตามมาตรฐานการเรียนรู้ โดยเน้นเนื้อหาสาระทางบรรณารักษศาสตร์และสาขาสารสนเทศศาสตร์มีความสามารถในการพัฒนานวัตกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวิจัยในชั้นเรียน เพื่อแก้ไขปัญหาในชั้นเรียน ตลอดจนสามารถปฏิบัติหน้าที่ของครูได้เป็นอย่างดี มีความชำนาญในการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้โดยใช้สารสนเทศในโรงเรียนที่สอดคล้องเหมาะสมกับชุมชน สังคมและท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี มีทักษะในการแก้ไขปัญหาการจัดการ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ มีทักษะในการสื่อสารและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้เป็นอย่างดีการจัดการเรียนการสอนของคณาจารย์นาสาขาวิชามีการจัดกิจกรรมหลากหลายรูปแบบโดยเน้นหลักการ ทฤษฎี และการปฏิบัติการทั้งในและนอกสถานศึกษาที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่เป็นไปตามลักษณะของรายวิชา ตลอดจน เนื้อหาสาระของรายวิชานั้นๆ จัดให้มีการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงได้แก่ การเรียนรู้โดยการสาธิต การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง การจัดโครงการพานักศึกษาไปดูงาน และการจัดโครงการให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงภาคสนาม ของการเรียนรู้ ภายใต้โครงการหลายๆ โครงการ อาทิเช่น โครงการพัฒนาบุคลากรและศึกษาแหล่งเรียนรู้ โครงการประกันคุณภาพการศึกษา และโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน

การจัดโครงการห้องสมุดสู่ชุมชนของสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสาขาสารสนเทศศาสตร์ มีลักษณะ กิจกรรมของโครงการที่สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ คือ “มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” และสอดคล้องกับภารกิจหนึ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยการจัดโครงการดำเนินการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน สังคม ในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดใกล้เคียงมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งให้บริการ วิชาการด้านวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสาขาสารสนเทศศาสตร์ โดยเน้นการดำเนินงานห้องสมุดเป็นหลัก สนับสนุนให้บุคลากรที่ให้บริการได้มีโอกาสเรียนรู้และเสริมสร้างประสบการณ์ในวิชาชีพของตนเอง

ความเป็นมาของโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน

โครงการห้องสมุดสู่ชุมชน เป็นโครงการที่สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ริเริ่มโครงการตั้งแต่ปี 2543 เพื่อบริการวิชาการสู่ชุมชนภายใต้กิจกรรมการส่งเสริมการจัดระบบ ห้องสมุดโรงเรียน การพัฒนาครูบรรณารักษ์ที่รับผิดชอบงานห้องสมุดให้มีทักษะการดำเนินงานห้องสมุดในช่วงปี 2543-2558 มีการจัดกิจกรรมของโครงการ ได้แก่ การจัดระบบห้องสมุดโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์ เช่น ห้องสมุดโรงเรียนบ้านสะกาด ตำบลสะกาด โรงเรียนบ้านตาพรม ตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ โรงเรียนบ้านโคกเกาะ ตำบลอยู่โลก โรงเรียนวัดทักษิณวาริ อำเภอลำดวน โรงเรียนบ้านกระดาด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งกิจกรรมการอบรมการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการห้องสมุดโรงเรียนแก่ครูบรรณารักษ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นครูผู้รับผิดชอบงานห้องสมุดโรงเรียน แต่ไม่ได้มีวุฒิสถาวิชาบรรณารักษศาสตร์โดยตรง จึงมีความต้องการให้สาขาวิชาจัดอบรมให้ความรู้ในการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน ได้แก่ การบริหารจัดการห้องสมุด การวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ (การจัดหมู่หนังสือระบบทศนิยมของดิวอี้) การประทับตราและการลงทะเบียนหนังสือ วารสารและสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เป็นต้น และปี 2559 สาขาวิชาร่วมมือกับสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดระบบห้องสมุดโรงเรียน และอบรมแก่บรรณารักษ์ประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ บรรณารักษ์ห้องสมุดวิทยาลัยครูปากเซ ห้องสมุดประชาชนแขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มหาวิทยาลัยพระตะบอง (Battambang University) มหาวิทยาลัยเมียนจีย (Mean Chey University) ราชอาณาจักรกัมพูชา

การอบรมการจัดการห้องสมุดและการจัดระบบห้องสมุดแก่บรรณารักษ์จากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และราชอาณาจักรกัมพูชา ณ สำนักวิทยบริการฯ เมื่อวันที่ 15-20 พฤษภาคม 2559

ปี 2560 สาขาวิชาฯ ร่วมมือกับสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ในการจัดโครงการประชุมชนภายใต้กิจกรรมการอบรมโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน : การอบรมเชิงปฏิบัติการการดำเนินงานเทคนิคห้องสมุดแก่บุคลากรห้องสมุดโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ได้สำรวจความต้องการในการสัมมนาความรู้การบริหารจัดการห้องสมุดโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดใกล้เคียง พบว่า มีความสนใจในการอบรมเกี่ยวกับงานเทคนิคห้องสมุดมากที่สุด ดังนั้น สาขาวิชาฯ จึงได้จัดทำ “โครงการห้องสมุดสู่ชุมชน : การอบรมเชิงปฏิบัติการการดำเนินงานเทคนิคแก่ครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจำนวน 7 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านรูน ต. อาโพน อ. บัวเขต 2) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านชำปะโต ตำบล อาโพน อำเภอบัวเขต 3) โรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพรหมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชการที่ 9 ในจังหวัดสุรินทร์มี 5 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนบ้านโอทะลัน อำเภอบัวเขต 2) โรงเรียนสตรีวิทยาสมาคม 3) โรงเรียนบ้านโจรก อำเภอสังขะ 4) โรงเรียนบ้านหนองคันนา 5) โรงเรียนบ้านอำปิล อำเภอมณฑรัก จังหวัดสุรินทร์ เพื่อจัดอบรมเทคนิคการปฏิบัติงานห้องสมุดในเรื่องต่างๆ การดำเนินงานเทคนิคห้องสมุดสำหรับบรรณารักษ์ ครูบรรณารักษ์ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์แก่บุคลากรของห้องสมุด รวมทั้ง สร้างเครือข่ายด้านห้องสมุดและแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน และโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ซึ่งเป็นโรงเรียนพื้นที่ข้างเคียงในอำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ ครูบรรณารักษ์โรงเรียนบ้านด่าน โรงเรียนบ้านโนนสวรรค์ โรงเรียนกาบเชิงมิตรภาพที่ 190 โรงเรียนบ้านตะเคียน ระหว่างวันที่ 15-16 กรกฎาคม 2560 โดยจัด ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ ตำบลตะเคียน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ สาระสำคัญในการจัดอบรม ได้แก่ การวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ การทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ การเตรียมทรัพยากรสารสนเทศ

วัตถุประสงค์ของโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน

วัตถุประสงค์ของการจัดโครงการ เพื่อจัดอบรมหลักสูตร “การดำเนินงานเทคนิคห้องสมุด” สำหรับบรรณารักษ์ ครูบรรณารักษ์ ผู้ที่ทำงานรับผิดชอบในห้องสมุดของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและโรงเรียนในเขตจังหวัดสุรินทร์ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และสร้างเครือข่ายด้านห้องสมุดและแหล่งการเรียนรู้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและโรงเรียนในเขตจังหวัดสุรินทร์ รวมทั้ง นักศึกษาสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ได้ฝึกทักษะในการพัฒนาระบบงานห้องสมุดโรงเรียน

นักศึกษาจัดระบบและบรรยากาศห้องสมุดโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านตาตุม อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์

กิจกรรมของโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน

การจัดโครงการห้องสมุดสู่ชุมชนมีกิจกรรม ได้แก่ การจัดระบบห้องสมุด การวิเคราะห์หมวดหมู่หนังสือ การลงทะเบียนหนังสือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การอบรมครูบรรณารักษ์ เกี่ยวกับการจัดระบบห้องสมุด การจัดนิทรรศการ การวิเคราะห์หมวดหมู่หนังสือ การลงทะเบียนหนังสือ การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

นักศึกษาสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ฯ จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านหน้าห้องสมุดโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านตาตุม ตำบลตาตุม อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์

กิจกรรมการอบรมครูบรรณารักษ์เกี่ยวกับการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน วันที่ 2-3 กรกฎาคม 2558

นอกจากนี้สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ยังขยายเครือข่ายบริการ เพื่อพัฒนาห้องสมุดและส่งเสริมการอ่านไปยังประเทศเพื่อนบ้าน คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และราชอาณาจักรกัมพูชา โดยมีการจัดอบรมและพัฒนาด้านเทคนิคการบริหารจัดการห้องสมุด ทั้งนี้ การบริหารจัดการห้องสมุดโรงเรียนเพื่อสนองต่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และการปฏิรูปการศึกษา จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการทบทวนทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการและการดำเนินงานรวมทั้งการปรับเปลี่ยนบทบาทและภาพลักษณ์ของบรรณารักษ์ เพื่อสามารถนำห้องสมุดโรงเรียนสู่การเป็นแหล่งวิทยาการหรือศูนย์การเรียนรู้ที่แท้จริง ดังพระบรมราโชวาท “...งานด้านการศึกษาเป็นงานสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชาติ เพราะความเจริญและความเสื่อมของชาตินั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาของพลเมืองเป็นข้อใหญ่ จึงต้องจัดการศึกษาให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น...” พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร 12 ธันวาคม 2512 ซึ่งห้องสมุดเป็นแหล่งสนับสนุนการจัดการศึกษาและการค้นคว้าเพื่อเรียนรู้ของนักเรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การดำเนินกิจกรรมโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน

การดำเนินงานด้านเทคนิคของห้องสมุดโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนครอบคลุมกระบวนการ จัดหาทรัพยากรสารสนเทศ จัดหมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ และการเตรียมทรัพยากร สารสนเทศ การบริการและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของห้องสมุดโรงเรียน โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. สนับสนุนการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ กิจกรรมโครงการสนับสนุนสื่อและวัสดุอุปกรณ์ ห้องสมุด และดำเนินการให้สอดคล้อง โดยมืองค์ประกอบการพิจารณา คือ หลักสูตรการเรียนการสอน นโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมของโรงเรียน การส่งเสริมวัฒนธรรม ความต้องการของครู นักเรียน และชุมชน โดยเน้นผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง

1.1 วัสดุสารสนเทศ สื่อ การศึกษา หรือเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีความหลากหลาย แต่ละประเภทมีคุณค่า ดึงดูดความสนใจแตกต่างกัน ห้องสมุดจึงควรจัดหาวัสดุสารสนเทศหรือสื่อการศึกษา ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศนวัสดุ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีสื่อการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายและมีระดับความยากง่ายต่างๆ เช่น เกม บทเรียนสำเร็จรูป ของเล่น ของจริง ของตัวอย่าง วิดีทัศน์ เทปบันทึกเสียง คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

1.2 ปัจจุบันมีปริมาณการผลิตวัสดุสารสนเทศจำนวนมาก จึงควรมีการประเมินคุณค่า และเลือกวัสดุสารนิเทศที่เหมาะสม ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้

1.3 การสำรวจความต้องการ เพื่อให้ผู้ใช้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ความสนใจของผู้ใช้ในเรื่องรูปแบบ ประเภทของวัสดุสารนิเทศ เนื้อหาสาระ วัตถุประสงค์ในการใช้ และเสนอแนะรายชื่อวัสดุสารสนเทศโดยเฉพาะกับผู้สอน

2. การจัดหมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดโรงเรียนควรมีการจัดหมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ ตามระบบสากลและสามารถประยุกต์ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้ เช่น ห้องสมุดโรงเรียนจัดหมวดหมู่หนังสือระบบทศนิยมของดิวอี้ และอาจใช้ระบบแถบสีเป็นสัญลักษณ์ในการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด (สันทนา กุลรัตน์. 2557 : 59-64) เครื่องมือช่วยค้นคืนสารสนเทศรูปแบบดั้งเดิม คือ บัตรรายการ แต่ในปัจจุบันมีการนำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้กับงาน ห้องสมุดการค้นคืนวัสดุสารนิเทศในห้องสมุดโรงเรียนหลายแห่ง จึงสามารถค้นได้ด้วยรายการออนไลน์ผ่านคอมพิวเตอร์

3. การบริการและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของห้องสมุดโรงเรียน ปณิธานของการบริการของห้องสมุดโรงเรียน คือ การบริการอย่างครบถ้วน ถูกต้องรวดเร็ว โดยคำนึงถึงผู้ใช้เป็นสำคัญ งานบริการถือเป็นหัวใจของห้องสมุด เพราะแม้ว่าห้องสมุดจะมีวัสดุสารนิเทศที่สมบูรณ์เพียงพร้อมเพียงใด แต่ถ้าปราศจากการบริการที่ดีแล้ว ผู้ใช้ก็จะไม่สามารถได้รับประโยชน์อย่างคุ้มค่า บริการของห้องสมุด อันเป็นพื้นฐานตามมาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน ประกอบด้วย บริการการอ่าน บริการยืม – คืน บริการโสตทัศนวัสดุ บริการตอบคำถาม ช่วยการค้นคว้า และบริการสารนิเทศ บริการแนะนำการใช้ห้องสมุด บริการจัดทำคู่มือช่วยค้นคว้า บริการแนะนำการอ่าน บริการชุมชน และบริการอื่น ๆ (สังวาลย์ ตุกพิมาย. 2557 : 12-13) นอกจากนี้เพื่อส่งเสริมการอ่านและการใช้บริการของห้องสมุด ห้องสมุดควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และกิจกรรมเพื่อการเรียนการสอน ได้แก่ การเล่านิทาน

การเล่านิทานประกอบการเชิดหุ่น การอ่านหนังสือให้ฟัง การเล่าเรื่องหนังสือ การจัดนิทรรศการ การสนทนาเรื่องหนังสือ การอภิปราย การโต้เถียง การทายปัญหาจากสารานุกรม การค้นคว้า และกิจกรรมอื่นๆ (สันทนา กุลรัตน์. 2557 : 95-97) จากสภาพการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันบรรณารักษ์พึงตระหนักว่าพฤติกรรมผู้ใช้เปลี่ยนแปลงไป โดยมีความสนใจและความต้องการที่หลากหลาย มีการเรียนรู้ขยายพรมแดนความรู้กว้างขวางขึ้น และมีทักษะทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น ดังนั้น งานบริการจะต้องเน้นครูและนักเรียนเป็นศูนย์กลางการบริการเชิงรุก บริการรวดเร็ว บริการถึงตัวซึ่งเป็นแนวคิดการบริการยุคใหม่ รวมทั้งนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ นอกจากนี้การบริการจะมุ่งให้ผู้ใช้บริการตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการนำระบบอัตโนมัติมาใช้ในการพัฒนาบุคลากรห้องสมุด

การพัฒนาบุคลากรห้องสมุดโรงเรียนตามโครงการห้องสมุดสู่ชุมชนนั้น มีการจัดอบรมพัฒนาทักษะการบริหารจัดการห้องสมุดสู่ชุมชน การพัฒนาครูบรรณารักษ์จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพทั้งทางวิชาการ วิชาชีพ เพื่อจัดทำหน้าที่ได้โดยสมบูรณ์ตามความคาดหวังของผู้บริหาร ครู อาจารย์และนักเรียน เพื่อสร้างโอกาสความก้าวหน้าของงานการพัฒนาบรรณารักษ์

ผลลัพธ์จากการดำเนินโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน

จากการจัดโครงการห้องสมุดสู่ชุมชนมีผลลัพธ์ที่เกิดประโยชน์โดยองค์รวมทั้งต่อห้องสมุดโรงเรียน ประโยชน์ต่ออาจารย์ ครูผู้สอน นักศึกษา และนักเรียนดังนี้

1. การจัดทำดำเนินโครงการห้องสมุดสู่ชุมชนเป็นการปฏิบัติงานการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การจัดระบบหนังสือที่เอื้อต่อการอ่านและการค้นคว้า ที่เกิดประโยชน์สำหรับนักเรียนและครูในการใช้ห้องสมุดโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอน ซึ่งโครงการห้องสมุดสู่ชุมชนดำเนินโครงการต่อเนื่องมารวม 18 ปี ที่ดำเนินโครงการพระราชดำริ และตอบสนองต่อสาระสำคัญในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หน่วยงาน สถาบันที่สังกัด รวมทั้งของห้องสมุดเอง โดยทั่วไปห้องสมุดโรงเรียน มีหน้าที่ส่งเสริมการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร มุ่งให้นักเรียนรู้จักใช้ประโยชน์จากห้องสมุด และแหล่งวิทยาการต่าง ๆ และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อบริการแก่นักเรียน ครู อาจารย์ และชุมชน เป็นแหล่งวิทยาการที่สนับสนุนการเรียนการสอน ปลุกฝังนิสัยรักการอ่าน

2. นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มีโอกาสในการออกไปจัดห้องสมุดโรงเรียน ทั้งห้องสมุดโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ซึ่งนักศึกษาได้ฝึก

ทักษะการจัดระบบห้องสมุด การจัดบรรยากาศห้องสมุด ซึ่งเป็นกิจกรรมการฝึกทักษะปฏิบัติในสถานที่จริงของห้องสมุดโรงเรียน นอกจากนี้ยังเกิดผลดีในการฝึกทักษะการวางแผนการจัดห้องสมุด ทั้งนี้จะเป็นแนวทางสำหรับการจัดการห้องสมุดเพื่อนำไปสู่การเตรียมการเป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนต่อไป

การอบรมการดำเนินงานห้องสมุดแก่ครูบรรณารักษ์ ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ ตำบลตะเคียน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 15-16 กรกฎาคม 2560

นักศึกษาจัดห้องสมุดโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ ตำบลตะเคียน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 15-16 กรกฎาคม 2560

3. การสร้างความร่วมมือและเครือข่าย เป็นความร่วมมือระหว่างห้องสมุดโรงเรียน ทั้งนี้ตั้งแต่ 2 แห่งขึ้นไป เพื่อรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศ บริการสารสนเทศร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การใช้ทรัพยากรสารสนเทศและบริการต่าง ๆ ร่วมกันโดยเชื่อมโยงกับการใช้ระบบโทรคมนาคมและเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาติดต่อสื่อสารและอำนวยความสะดวกในการให้บริการสารสนเทศ (สังวาลย์ ตุกพิมาย. 2557 : 160) โครงการสร้างเครือข่ายระหว่างสาขาวิชาในการจัดกิจกรรมบริการสู่ชุมชนร่วมกันกับหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย ได้แก่ สำนักวิทยบริการและ

เทคโนโลยีสารสนเทศ เครือข่ายในชุมชน ได้แก่ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน 7 โรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพรหมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 จำนวน 5 โรงเรียน โรงเรียน

ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ และเครือข่ายระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ เครือข่ายภายใต้โครงการความร่วมมือของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยสาขาวิชา มีการมอบหนังสือและสื่อการเรียนรู้ จัดอบรมความรู้ในการบริหารงานและการดำเนินงาน ห้องสมุดโรงเรียนแก่บรรณารักษ์ รวมถึงการเผยแพร่ผลการวิจัยของ รองศาสตราจารย์ ดร. สารภี วรรณตรง และอาจารย์สัจฉลย์ ตุกพิมาย เรื่องการพัฒนาเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ผ้าทอมือจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดอุดรธานีชัยและแขวงจำปาสัก (สารภี วรรณตรง และสัจฉลย์ ตุกพิมาย. 2559 : บทคัดย่อ) ณ ห้องสมุดวิทยาลัยครูปากเซ ห้องสมุดประชาชนและพิพิธภัณฑ์แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเมียนจีย (Mean Chey University) ราชอาณาจักรกัมพูชา

ห้องสมุดที่ Mean Chey University ราชอาณาจักรกัมพูชา

เครือข่ายห้องสมุดวิทยาลัยครูปากเซ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

4. สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรของห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดเครือข่ายในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย และแหล่งเรียนรู้อื่นในประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ประสบปัญหาด้านขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์โดยตรง รวมทั้งบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมีภาระงานหลายหน้าที่ แนวทางแก้ไขปัญหาคือ การจัดห้องสมุดจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการให้มีนักเรียนช่วยงานห้องสมุด การจัดชุมนุมหรือชมรมห้องสมุด ซึ่งนอกจากจะได้ผู้มาช่วยงานทั่ว ๆ ไปของห้องสมุดแล้วยังได้สอนงานให้นักเรียนด้วย ซึ่งสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์จัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานเทคนิคของห้องสมุด เพื่อพัฒนาความรู้แก่ครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน

บรรณารักษ์จากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาอบรมการดำเนินงานห้องสมุด ณ สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

5. ส่งเสริมการประยุกต์เทคโนโลยีกับงานห้องสมุด เพื่อให้ครูมีสื่อจัดการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง เช่น สนับสนุนการนำโปรแกรม ห้องสมุดอัตโนมัติไปใช้ในการลงทะเบียนหนังสือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหาร จัดการและการบริการของห้องสมุด

6. การจัดบรรยากาศห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งหลักการจัดห้องสมุดโรงเรียนนั้น ควรตั้งอยู่ในสถานที่อันเป็นศูนย์กลางของโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นอาคารเอกเทศ หรือเป็นส่วนหนึ่งของอาคารเรียน และควรได้รับการออกแบบอย่างเหมาะสม ถ้าอยู่ในอาคารเรียน ควรอยู่ในชั้นล่างหรือไม่เกินชั้นที่สองของอาคาร และมีทางออกเพียงทางเดียว นอกจากนี้ควรคำนึงถึงความสะอาด สวยงาม แสงสว่าง เหมาะสม มีการจัดพื้นที่บริการ ครุภัณฑ์ เหมาะสม อำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ในการใช้บริการสื่อการศึกษาประเภทต่างๆ จากกิจกรรมโครงการสาขาวิชา ได้พัฒนาบรรยากาศห้องสมุดโรงเรียนให้สะอาดสดใส มีสีสันสวยงาม และปลอดภัยน่าเข้าใช้บริการ

7. โรงเรียนในเครือข่ายของโครงการได้รับการพัฒนาระบบการจัดทรัพยากรสารสนเทศ
บรรณาคาศของห้องสมุด ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของโรงเรียนให้เป็นระบบและสะอาดสวยงาม

8. นักเรียนมีแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนส่งเสริมการอ่าน และสร้างนิสัยรักการอ่านแก่นักเรียน และ
ชุมชนใกล้เคียง

ดังนั้น โครงการห้องสมุดสู่ชุมชนจึงเป็นโครงการจัดกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การ
จัดระบบทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุดโรงเรียน การพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานห้องสมุดทั้งงาน
เทคนิคของห้องสมุด งานบริการ งานวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศและทำรายการทรัพยากร
สารสนเทศ และการบริหารจัดการห้องสมุดโรงเรียน และเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการ
จัดการศึกษา ทั้งนี้ ผู้เขียนซึ่งเป็นคณาจารย์ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
ได้รับประสบการณ์ตรง จากการดำเนินโครงการด้วยความภาคภูมิใจ ปลื้มปิติด้วยความจงรัก
ภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และพระบรมวงศานุวงศ์ ในโอกาสของการปฏิบัติงาน
สนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนตามโครงการพระราชดำริ รวมทั้ง ได้รับผลลัพธ์จากการดำเนินโครงการ
ดังกล่าวมา มาบูรณาการในการเรียนการสอนในรายวิชาหลายๆ วิชา ได้แก่ วิชาการวิเคราะห์และ
ทำรายการทรัพยากรสารสนเทศเบื้องต้น วิชาการเทคนิคของห้องสมุด วิชาห้องสมุดโรงเรียน วิชาการ
เตรียมฝึกและการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ วิชาการ
อ่านและการส่งเสริมการอ่าน วิชาบริการของห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ เป็นต้น อีกทั้ง นักศึกษา
ในสาขาวิชา ได้รับประสบการณ์จากการร่วมกิจกรรมของโครงการสามารถนำความรู้และ
ประสบการณ์ไปใช้ในการเรียนในรายวิชาต่างๆ และได้รับประสบการณ์ตรงจากโครงการนำไป
ประยุกต์ใช้ในการทำงานในอนาคตเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการจัดทำหนังสือประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับการศึกษา.

(2540). **พระทีปแห่งการศึกษา : พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการศึกษา.**

กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2551). **พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพ**

รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เกี่ยวกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน.

กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

“ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.” (2560). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://project561.wordpress.com/> สืบค้น 20 กรกฎาคม 2560.

- สังวาลย์ ตุกพิมาย. (2557). **ห้องสมุดโรงเรียน**. สุรินทร์ : สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และ
สารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- สันทนา กุลรัตน์. (2557). **การอ่านและการส่งเสริมการอ่าน**. สุรินทร์ : สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์
และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- _____. (2557). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 1631102 งานเทคนิคของห้องสมุด**.
สุรินทร์ : สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์. (2559). **สรุปรายงานโครงการห้องสมุดสู่ชุมชน**
สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ประจำปี 2559. สุรินทร์ : สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- สารภี วรรณตรง. (2549). “แหล่งเรียนรู้ผ้าทอมือตามแนวพระราชดำริวิถีชีวิตพอเพียง.” **วารสาร**
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. 11(1) : 23-31.
- สารภี วรรณตรง และสังวาลย์ ตุกพิมาย. (2559). **การพัฒนาเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ผ้าทอมือจังหวัด**
สุรินทร์ จังหวัดอุดรธานีชัยและแขวงจำปาสัก. สุรินทร์ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2548). **สมเด็จพระเทพฯ เจ้าฟ้า**
นักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ. (2538). **สถาบันราชภัฏกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน**.
กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ.

ภาคผนวก

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วิชาการ

ประจำปี 2558 ครั้งที่ 21

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วิชาการ

ประจำปี 2557 ครั้งที่ 20

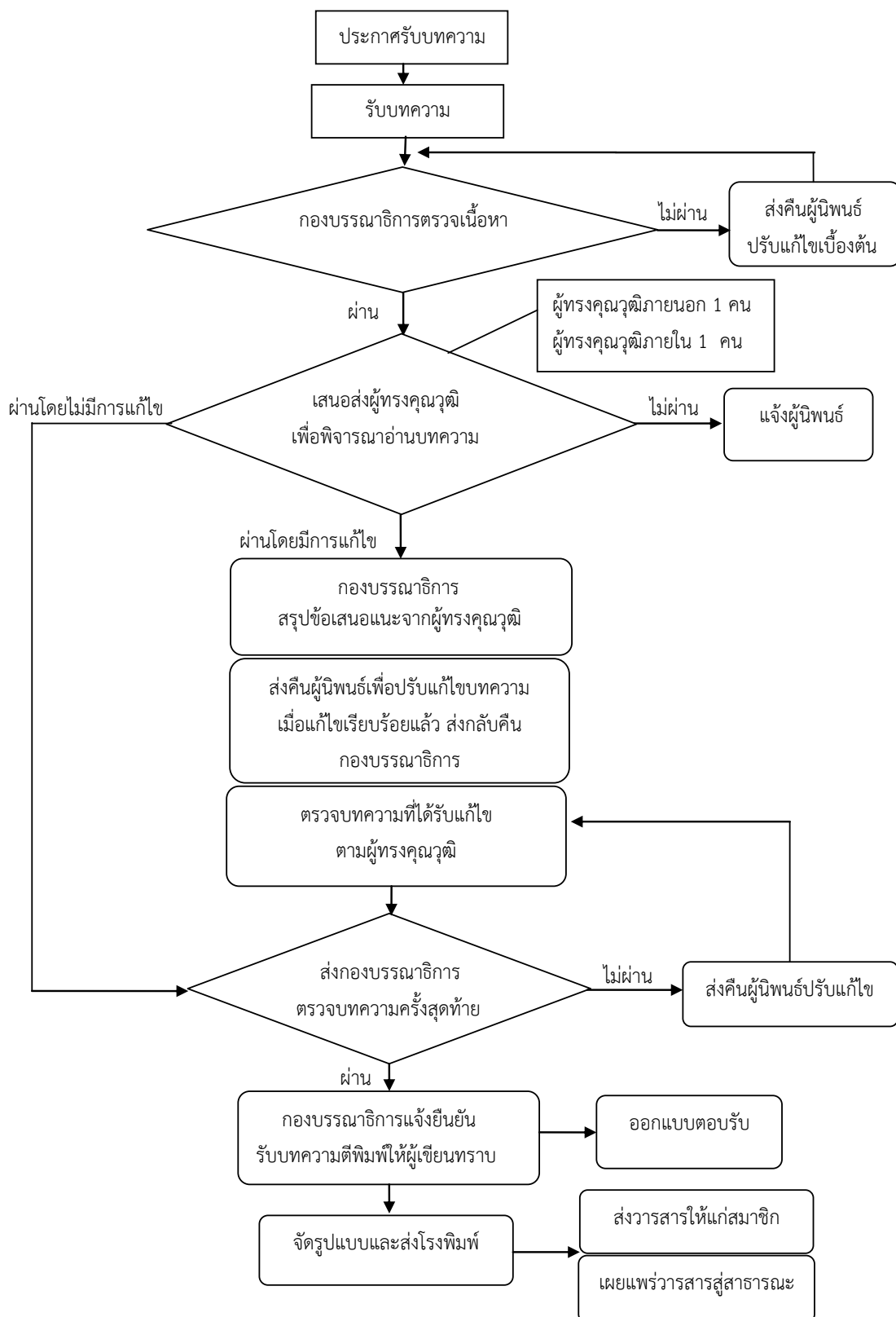

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วิชาการ

ประจำปี 2556 ครั้งที่ 19

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

หลักเกณฑ์การเสนอบทความและคำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์
เพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

สถานที่ติดต่อ

สำนักงานคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ชั้น 3 อาคาร 38 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เลขที่ 186 หมู่ที่ 1 ถนนสุรินทร์-ปราสาท ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ 32000 โทรศัพท์/โทรสาร 044-513369

ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ตีพิมพ์ประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. บทความวิจัย

รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้เป็นประโยชน์ เป็นเรื่องที่อยู่ความสนใจทันต่อเหตุการณ์และยุคสมัย ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน ควรมีองค์ประกอบดังนี้

1.1 ชื่อเรื่อง (Title) ควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยพิมพ์ชื่อเรื่องเป็นภาษาไทย และตามด้วยภาษาอังกฤษ

1.2 ผู้แต่ง (Author) ชื่อและนามสกุลทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

1.3 บทคัดย่อ (Abstract) ควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การเขียนบทคัดย่อ

1.4 คำสำคัญ (Keywords) ควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ระบุคำเป็นคำสำคัญของเนื้อหา ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา เหมาะสมสำหรับนำไปใช้เป็นคำค้น

1.5 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนของเนื้อหาที่อธิบายถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา และเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย และควรอ้างอิงเอกสารและงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องด้วยเพื่อให้มีน้ำหนักและเกิดความน่าเชื่อถือ

1.6 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) ระบุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods) อธิบายถึงกระบวนการดำเนินการวิจัยอย่างละเอียด และชัดเจน กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

1.8 ผลการวิจัย (Research Results) เสนอผลการวิจัยที่ตรงประเด็นตามลำดับขั้นของการวิจัย ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่อง และแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

1.9 อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion) ผสมผสานเปรียบเทียบและความผลการวิจัยให้เข้ากับหลักทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเชื่อมโยงผลการวิจัยให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาการวิจัย เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธี

การศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

1.10 ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions) ระบุข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

11. เอกสารอ้างอิง (References) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ APA (American Psychological Association citation style)

2. บทความวิชาการ

หัวข้อและเนื้อหาควรชี้ประเด็นที่ต้องการนำเสนอให้ชัดเจนและมีลำดับเนื้อหาที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ชัดเจน รวมถึงใช้ทฤษฎีวิเคราะห์และเสนอแนะประเด็นอย่างสมบูรณ์ ควรมีองค์ประกอบดังนี้

2.1 ชื่อเรื่อง (Title) ควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยพิมพ์ชื่อเรื่องเป็นภาษาไทย และตามด้วยภาษาอังกฤษบรรทัดต่อมา

2.2 ผู้แต่ง (Author) ชื่อและนามสกุลทั้งภาษาไทยภาษาอังกฤษ

2.3 บทคัดย่อ (Abstract) บทคัดย่อฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.4 คำสำคัญ (Keywords) ควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ระบุคำเป็นคำสำคัญของเนื้อหา ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา เหมาะสมสำหรับนำไปใช้เป็นคำค้น

2.5 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนแนะนำและปูพื้นเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านทราบข้อมูลเบื้องต้นของเนื้อหา

2.6 เนื้อหา (Content) เนื้อหาบทความ มีการแบ่งประเด็นเรื่องย่อยๆ และการจัดเรียงลำดับเป็นไปตามรายละเอียดของเนื้อหา

2.7 บทสรุป (Conclusion) การสรุปเนื้อหาในบทความทั้งหมดออกมาอย่างชัดเจน กระชับ โดยมีการสรุปปิดท้ายเนื้อหาที่นำเสนอ

2.8 เอกสารอ้างอิง (References) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ APA (American Psychological Association citation style)

3. บทความปริทัศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ

บทความที่ทบทวนและรวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือใหม่ วารสารใหม่ และการแนะนำเครื่องมือใหม่ที่น่าสนใจหรือจากผลงานประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิเคราะห์ เปรียบเทียบในบทความ

3.1 บทนำ (Introduction) เป็นการกล่าวถึงความเป็นมาที่จะนำไปสู่การนำเสนอเนื้อหาสาระของบทความ

3.2 เนื้อหา (Content) แยกตามประเด็นที่ต้องการนำเสนอให้ครอบคลุม พร้อมการอ้างอิงเอกสารที่เกี่ยวข้อง

3.3 บทสรุป (Conclusion) เป็นการสรุปเนื้อหาในบทความทั้งหมดอย่างชัดเจนและกระชับ

3.4 เอกสารอ้างอิง (References) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ APA (American Psychological Association citation style)

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ส่งด้วยตนเองทางไปรษณีย์ทางอีเมลล์ Human_Journal@hotmail.com หรือทางออนไลน์ที่เว็บไซต์ <https://human.srru.ac.th/journal> ต้องประกอบด้วยแบบฟอร์มการส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ พร้อมบทความต้นฉบับแบบพิมพ์ 3 ชุด ส่งมาที่ สำนักงานคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ชั้น 3 อาคาร 38 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เลขที่ 186 หมู่ที่ 1 ถนนสุรินทร์-ปราสาท ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ 32000 โทรศัพท์/โทรสาร 044-513369 กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ จะแจ้งให้ผู้พิมพ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) 1 แผ่น ทั้งนี้ผู้พิมพ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับทางสำนักงานคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดขอวารสาร จะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

รูปแบบบทความและการพิมพ์เนื้อหาบทความ

1. การเตรียมต้นฉบับบทความ มีรายละเอียดดังนี้
 - 1.1 ขนาดต้นฉบับ ขนาดหน้ากระดาษ A4 โดยมีการตั้งค่าน้ำกระดาษความกว้าง 19 เซนติเมตร และความสูง 26.50 เซนติเมตร โดยเว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบนและล่าง 3.00 เซนติเมตร ด้านซ้ายและขวามือ 2.50 เซนติเมตร
 - 1.2 รูปแบบการพิมพ์ เนื้อหาในบทความส่วนแรก จัดเป็นแบบ 1 คอลัมน์ คือ ชื่อเรื่อง ชื่อผู้วิจัย บทคัดย่อ คำสำคัญ และเชิงอรรถ อยู่ส่วนหน้าแรก ส่วนที่สอง จัดเป็นแบบ 1 คอลัมน์ คือเนื้อหาบทความที่อยู่ส่วนหน้าที่สองเป็นต้นไป
 - 1.3 ใช้รูปแบบตัวอักษร TH SarabunPSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟต์เวิร์ด
 - 1.4 ท้ายกระดาษ ประกอบด้วยเลขหน้า ขนาดตัวอักษร 14 ตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวาบน
 - 1.5 ชื่อเรื่อง/ชื่อบทความไทย/อังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20 ตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ
 - 1.6 ชื่อผู้พิมพ์ไทย/อังกฤษ ระบุเฉพาะชื่อและนามสกุล ไม่ต้องมีคำนำหน้า เว้น 2 เคาะระหว่างชื่อและนามสกุล ขนาดตัวอักษร 16 ขนาดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษใต้ชื่อเรื่อง
 - 1.7 เครื่องหมายเลข1 เขียนไว้บนนามสกุลผู้พิมพ์ เพื่อระบุตำแหน่ง สังกัดคณะ หน่วยงาน เพื่อระบุเชิงอรรถไว้ด้านล่างกระดาษ

1.8 เชิงอรรถ ให้เขียนไว้ด้านล่างของส่วนหน้าแรก ที่มีเครื่องหมายเลข1 กำกับไว้บนนามสกุล ผู้
นิพนธ์ ให้ระบุตำแหน่งคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยสังกัดคณะ หน่วยงาน ขนาดตัวอักษร 14 ชนิด
ตัวธรรมดา

1.9 หัวข้อของบทคัดย่อไทย/อังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

1.10 เนื้อหาบทคัดย่อไทย/อังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16 ตัวธรรมดา ให้จัดเป็นแบบ 1 คอลัมน์
บรรทัดแรกเว้น 7 ตัวอักษรจากขอบกระดาษด้านซ้ายและพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน ส่วนเนื้อหาบทความที่อยู่
หน้าที่สองเป็นต้นไปให้จัดเป็นแบบ 1 คอลัมน์เช่นกัน

1.11 หัวข้อคำสำคัญ/อังกฤษ ขนาดตัวอักษร 14 ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุ
คำสำคัญที่นำไปใช้เป็นคำค้น คำสำคัญแต่ละคำคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,)

1.12 หัวข้อเรื่อง ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

1.13 หัวข้อย่อ ย่อ ขนาดตัวอักษร 16 ตัวธรรมดา ระบุหมายเลขหน้าหัวข้อย่อโดยเรียงตามลำดับ
หมายเลข

1.14 จำนวนต้นฉบับ ควรมีความยาวไม่เกิน 15 หน้า

1.15 ตาราง รูปภาพ และแผนภูมิ กรณีเป็นตารางให้คำอธิบายอยู่ด้านบน กรณีที่เป็นรูปภาพหรือ
แผนภูมิ คำอธิบายให้อยู่ด้านล่าง

2. การเขียนเอกสารอ้างอิง

ใช้ตามรูปแบบของ APA (American Psychological Association citation style) ให้เริ่มต้น
ด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยก่อน แล้วตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศ หากผู้เขียนมีมากกว่า 3 คน ให้ใส่ชื่อ
คนที่ 1 แล้วตามด้วยคำว่า และคนอื่น ๆ หรือ et al. (and others) โดยจัดเรียงตามพยัญชนะ สระ ตามรูป
แบบการอ้างอิงตามลำดับก่อนหลังให้ถูกต้อง

2.1 หนังสือ

ชื่อ/นามสกุลผู้เขียน./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือ./ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี)./เมืองที่พิมพ์./:
สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

ภิญญา วงษาสันต์. (2542). **วิถีไทย**. กรุงเทพฯ : เจริญเทพ เอ็ดดูเคชั่น.

Cook, Robert D. (1995). *Finite Element Modeling for Stress Analysis*.

New york : John wiley & sons.

2.2 รายงานทางวิชาการ

ชื่อ/นามสกุลผู้เขียน./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./เมืองที่พิมพ์./:หน่วยงานที่เผยแพร่.

ตัวอย่าง

อัคราพร สุขทอง. (2558). **การพัฒนาเทคนิคการสอน “เรียมอันเร” จากภูมิปัญญา**

ชาวบ้านสุรินทร์. สุรินทร์ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Hickman, George A. (2010). *The Management of Teaching for Quality Improvement Chiang Mai Thailand*. Chiang Mai : Chiang Mai University.

2.3 วิทยานิพนธ์

ชื่อ/นามสกุลผู้เขียน.// (ปีที่พิมพ์).// **ชื่อวิทยานิพนธ์**.// วิทยานิพนธ์ระดับ(บัณฑิต, มหาบัณฑิต, ดุษฎีบัณฑิตให้ระบุงให้ชัดเจน)// ชื่อสถานศึกษา.

ตัวอย่าง

คณิงนิตย โสโยโสณ. (2554). **คุณค่าและความเชื่อตำนานนาครที่มีอิทธิพลต่อวิถี**
ประชากรกลุ่มชนกลุ่มน้ำแม่โขงในเขตวัฒนธรรมศรีโคตรบูร. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญา
ดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค(กลุ่มอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

Napaporn Kaewnimitchai. (1996). *An Analysis of College Student Culture in Thai Higher Education Institutions*. Doctoral Dissertation
Graduate School Chulalongkorn University.

2.4 รายงานการประชุม

ชื่อ/นามสกุลผู้เขียน.// (ปีที่พิมพ์).// **ชื่อบทความ**.// ในชื่อรายงานการประชุม.//
วันเดือนปีที่จัด.// เลขหน้า.// สถานที่.// สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

วิสูตร อยู่คง (2537). “การฟื้นตัวของป่าชุมชนดงใหญ่.” ในการบรรยายเรื่องการ
ฟื้นฟูป่าโดยช่วยต้นไม้ให้สืบพันธุ์ตามธรรมชาติ. วันที่ 11 เมษายน 2537.
หน้า 10-11. กรุงเทพฯ : ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน.

Paitoon Sinlarat. (1995). “Success and Failure of Faculty Development in Thai University.” In *Preparing Teachers for all the World’s Children : An Era of Transformation Proceedings of International Conference, Bangkok*. pp. 217-233. Bangkok : UNICEF.

2.5 วารสาร

ชื่อ/นามสกุลผู้เขียน.// (ปี, /เดือน/วันที่พิมพ์).// **ชื่อบทความ**.// **ชื่อวารสาร**.// ปีที่พิมพ์
(ฉบับที่พิมพ์).// เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

ตัวอย่าง

สารทิ วรณตรง. (2559, มกราคม-มิถุนายน). “ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ :
สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์ ภาคพิสดาร.” **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. 18(1) : 129-134.

Cooray, V. (1992, July-August). "Horizontal Fields Generated by Return Strokes." **Radio Science**. 27(9) : 529-537.

2.6 หนังสือพิมพ์

ชื่อ/นามสกุลผู้เขียน.//(ปี,/เดือน/วันที่พิมพ์).//”ชื่อบทความ.”//ชื่อหนังสือพิมพ์.//
เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

ตัวอย่าง

ปรียา เหล่าวิวัฒน์. (2549, พฤศจิกายน 6). “เกียร์ต้อันภาคภูมิ.” **กรุงเทพธุรกิจ**.
หน้า 6.

Jewell, Mark. (2006, November 7). “Silent Aircraft’ Spreads its Wings.”
Bangkok Post. p. B5.

2.7 สื่ออินเทอร์เน็ต

ชื่อ/นามสกุลผู้เผยแพร่.//(ปี).//”ชื่อบทความ.”//[ประเภทสื่อที่เข้าถึง].//เข้าถึงได้จาก:/
แหล่งข้อมูลหรือที่อยู่เว็บไซต์//สืบค้น/วัน/เดือน/ปีที่สืบค้น.

ตัวอย่าง

กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์. (2548). “พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้
จาก : <http://www.moc.go.th/thai/dbe/ecoco/e-com> 3.htm
สืบค้น 3 กรกฎาคม 2548.

Costello, M. (2002). “Sic! of Stocks? Here Are 7 Alternatives. W.” [Online].
Available : [http://momey.cnn.com/2002/07/09/pf/investing/q
_alternatives/index.htm](http://momey.cnn.com/2002/07/09/pf/investing/q_alternatives/index.htm) Retrieved July 11, 2002.

2.8 การสัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์.//(ปี,/เดือน/วันที่).//ตำแหน่ง(ถ้ามี).//สัมภาษณ์.

ตัวอย่าง

เกษม จันท์แก้ว. (2554, สิงหาคม 1). นายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
สัมภาษณ์.

Waterworth, Peter. (2003, December 1). Principal lecturer, Deakin
University. Interview.

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จากผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่าน โดยบทความผู้นิพนธ์ภายนอกได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายในและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกคนละ 1 ท่าน ส่วนบทความผู้นิพนธ์ภายในได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร มีความเชี่ยวชาญตรงตามสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ ทั้งนี้จะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อผู้นิพนธ์บทความและผู้นิพนธ์บทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความเช่นเดียวกัน (Double-Blind Peer Review)

การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อและการสมัครเป็นสมาชิกวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ กรุณาติดต่อสำนักงานคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ชั้น 3 อาคาร 38 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เลขที่ 186 หมู่ที่ 1 ถนนสุรินทร์-ปราสาท ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ 32000 โทรศัพท์/โทรสาร 044-513369

อัตราค่าวารสาร

กำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ 180 บาท ไม่รวมค่าส่ง

อัตราค่าสมาชิก

ปีละ 300 บาท

แบบฟอร์ม

การส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ลงวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

วันที่เดือน..... พ.ศ.

1. ข้าพเจ้า (นาย/นาง/น.ส.).....

2. วุฒิก่อนศึกษาชั้นสูงสุด.....ตำแหน่งวิชาการ(ถ้ามี).....

3. สถานภาพผู้เขียน

☐ อาจารย์ในสถาบันการศึกษา (ชื่อสถาบัน)

โปรแกรมคณะ.....

☐ บุคคลทั่วไป (ชื่อหน่วยงาน)

4. ขอส่งนิพนธ์ต้นฉบับ (Original Article) ได้แก่

☐ บทความวิจัย เรื่อง

☐ บทความวิชาการ เรื่อง.....

☐ บทความปริทรรศน์ เรื่อง.....

☐ บทความวิจารณ์หนังสือ เรื่อง

5. ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี).....

6. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ เลขที่ ถนน.....

แขวง/ตำบลเขต/อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์มือถือ.....โทรศัพท์/โทรสาร.....

Email.....

7. สิ่งที่ส่งมาด้วย ☐ แผ่น CD ข้อมูลต้นฉบับ ☐ เอกสารพิมพ์ต้นฉบับทางอีเมลล์ Human_Journal@hotmail.com

☐ เอกสารพิมพ์ต้นฉบับทางออนไลน์ <https://human.sru.ac.th/journal>

ชื่อแฟ้มข้อมูล.....

หมายเหตุ

- กรณีส่งเอกสารต้นฉบับด้วยตัวเอง มีแผ่นซีดีต้นฉบับ 1 ชุด และเอกสารพิมพ์ต้นฉบับ จำนวน 3 ชุด
- กรณีส่งเอกสารพิมพ์ต้นฉบับ ส่งไฟล์ทางอีเมลล์ทางออนไลน์ มีแบบฟอร์มการส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์วารสารและไฟล์ต้นฉบับ
- ☐ ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อนและไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น

ลงนาม.....ผู้เขียน

(.....)

วันที่...../...../.....

ใบตอบรับการเป็นสมาชิก
วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

วัน.....เดือน.....ปี

ชื่อ-นามสกุล.....

ที่อยู่ (สามารถติดต่อได้).....

.....

.....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

E-mail.....

มีความประสงค์จะขอรับเป็นสมาชิกวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

☐ สมาชิกประเภทรายปี 1 ปี 2 ฉบับ ราคา 300 บาท

☐ จัดซื้อวารสาร เล่มละ 180 บาท ปีที่.....ฉบับที่.....จำนวน.....เล่ม

รวมเป็นเงิน.....บาท

พร้อมนี้ข้าพเจ้าได้ชำระโดย

☐ โอนเงินเข้าบัญชีธนาคารกรุงเทพฯ จำกัด

ชื่อบัญชี เงินรายได้วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

เลขที่.....สาขามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

โปรดนำส่งวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

สถานที่ติดต่อ ☐ ที่บ้าน ☐ ที่ทำงาน

เลขที่.....หมู่ที่.....ถนน.....

ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

E-mail.....

กรุณาส่งหลักฐานการโอนเงินและใบสมัคร

สำนักงานคณะบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

เลขที่ 186 หมู่ที่ 1 ถนนสุรินทร์-ปราสาท ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ 32000

โทรศัพท์/โทรสาร 044-513369 e-mail : Human_Journal@hotmail.com

